KASTAŞ • İKİNCİ DÜNYA HARBİ BELGESELİ

"Moskova Önlerinde"

Aleksandr A. Bek

VOLOKOLAMSK SAVAŞLARI

1. cilt

Anlatan
BAURDCAN MEMİŞ ULİ
•
Yazan
ALEKSANDR ALEKSANDROVİÇ BEK
•
Çeviren
NAİME YILMAER
•
VOLOKOLAMSKOTO ŞOSE
İsimli 1968 basımı
Rusça aslından tam metin
Türkçeleştirilmiştir

Yayınlayan • KASTAŞ A.Ş.
Kapak resmi • Aykut Özbay
Kapak baskı • Başkent Ofset
Dizgi-Baskı
Özdem Kardeşler Matbaası
•
cut
Zafer Matbaası
•
BİRİNCİ BASKI
Temmuz 1985

ALEKSANDR ALEKSANDROVİÇ BEK

Moskova Önlerinde

VOLOKOLAMSK SAVAŞLARI

teilt

KASTAŞ A.Ş. YAYINLARI
Başmusahip Sokak Talashan 16-101
Cağaloğlu _ İstanbul
Tel: 520 59 70

«Eğer bir kimse bir fırsat doğarda başkalarının, göremeyeceği köyleri yok eden bir yanardağın püskürmesi gibi, ya da vatanını korumak için bir ölüm kalım savaşı içinde olursa, gördüklerini bildiklerini yazmalıdır. Eğer kendisinin yazma yeteneği yoksa öykü'nün tümünü anılarını, iyi bir yazara anlatmalı; O da, bunları gelecek kuşakların okuyup öğrenebilmeleri için dayanıklı kâğıtlara geçirmelidir.»

B. YAN'm «Cengiz Han» adlı eserinden

YAZAR HAKKİNDA

Ünlü düşünür ve büyük yazar İlya Erenburg «İnsanlar, yıllar ve yaşamlar» adlı eserinde:

İkinci dünya harbinin insanlık âlemine getirdiği acı ve ıstırap dolu yıllardan söz ederken «Bu acı yıllar Volokolamsk savaşları gibi büyük eserlerin de yaratılmasına yol açmıştır» dediği Aleksandr Aleksandroviç Bek, edebiyat hayatına 19 yaşında başlamış, bir çok gazetelerde eleştirmen olarak çalışmıştır.

İlk büyük eserlerini 1934 yılında 33 yaşında vermeye başlamıştır. «Bir *gece olayı», "Yeniye eskiye dair», «Çelik parçası»* ve *"Yüksek fırın»* isimli eserlerinde genellikle insanların iç âlemini, kişilerin günlük yaşamlarını heyecanlı ve açık bir dille işlemiştir.

İkinci Dünya Harbinde de savaş muhabirliği yapan Bek, Alman-Rus harbinin kaderini tayin eden, büyük dönemeci noktalayan Volokolamsk savaşlarını, yapan taburun günlük yaşamını günümüze getiren bu taburun komutanı Kazak Türkü Baurdcan Memiş Uli'nin anılarından oluşan bu eseri.

İkinci Dünya Harbinin bitiminin 25 nci yılında Sovyet tarihi edebi kurulunca o günleri olduğu gibi yaşatan eser olarak seçilmiş ve bu eseri ile Aleksandr. Bek daha büyük üne kavuşmuş yaygın bir şekilde pek çok dillere çevrilmiştir.

/

(*) KAZAK-KAZAKlSTAN

Sovyetler Birliğine dahil beş Türk cumhuriyetinin en büyüğüdür. Onbeş Sovyet Cumhuriyeti arasında arazi bakımından Rusyadan sonra, Nüfus bakımından Rusya ve Ukrayna'dan sonra üçüncü gelir. Kazakistan nüfusunun yüzde 76 sı Türk «Türkmen, Kırgız, Tatar Tajik ve Özbek» Türkçe'nin Kazak lehçesi ile konuşur

(**) Rusça'da insan adlarının son harfinin özelliğine göre ismin sonuna gelen «Ov, Of, Yev, Yeviç» takıları, oğlu anlamına kullanılır. Örneğin, Murad-Muradov «Muradın oğlu» gibi.

Rusça'da X harfi, Kh yerine kullanılır ve h harfi gibi okunur. Örneğin, Kazak «Kazalı» gibi.

ÇEVİRMENİN SUNUŞU

Volokolamskoto Şose adlı bu eserin Rusça aslını elime aldığımda, bir solukta okudum. Belleğimde beni bunun kadar sarıp götüren bir başka eser yok.

Bu eser ile, Moskova önlerinde savaşan askerlerle birlikte, o günleri ben de anbe an yaşadım.. Aleksandr Bek bu savaşları olduğu gibi, sanki savaşanların yanında nefeslerini koklar gibi akıcı sade bir ifadeyle anlatıyordu. Ve insana «Sonra sonra» dedirten bir cazibe sayfaları çevirtiyordu.

Ancak bu eserin beni saran yönü sadece bu değildi: Savaşanların nefeslerinde beni anbe an yaşatan başka türlü bir yanı daha vardı. Şimdi söyleyebilirim ki, bizler bu eseri .eserin ülkesi olan Sovyetler Birliği halklarından da daha ilgi çekici bulabiliriz .

Moskova önlerinde üstün Alman güçlerini durduran, büyük dönemeci noktalayan, onlara yenilginin ilk acısını tattıran, bu nefes kesen savaşları yapan taburun komutanı bizden bir kişi. Orta Asya'lı Kazak Türk'ü Aksakal Memişin oğlu Baurdcan Momiş-Uli, taburun ana kadrosunu teşkil edenler de Kazak.* Eserlerde karşılaşacağınız isimler, davranışlar, atasözleri size hiç yabancı gelmeyecek İslamkulov, Dcalmuhammet, Rahimov, Vahitov, Muradov** ve ötekileri.. •>

Görülüyorki bir fırtına gibi Moskova önlerine kadar gelen «Volokolamsk'da sabah kahvaltısı, Moskova'da akşam yemeği» parolasını Almanların kursağına tıkayan bir avuç Türk, savaşın kaderinde çok, ama çok önemli bir rol oynamıştır. Kahraman bu taburun günlük yaşamını anbe an anlatan Momiş-Uli'nin anılarını Aleksandr Aleksandroviç Bek'de savaşın tüm alevini, savaşanların duygularını insanın yüreğine ve belleğine sokmuştur.

Şimdi sizleri onlarla başbaşa bırakıyorum.

NAİME YILMAER

Temmuz 1985

İ Ç İ N D E K İ L E R

BİRİNCİ CİLT

du kitapta ben sadece iyi niyet sahibi bir yazarım.

İşte onun tarihi.

A.A. Bek

*

Baurdcan Momiş-Uli, kesinlikle:

«Hayır!» dedi. «Size hiç bir şey anlatmayacağım. Savaşı başkalarının anlatıkları ile yazanlara dayanamam.»

«Neden?»

Soruma soru ile cevap verdi:

«Aşkın ne olduğunu bilir misiniz?»

«Biliyorum.»

• Savaşa kadar bende bildiğimi sanırdım. Bir kadını seviyordum. Savaşta en büyük aşklar ve en büyük kinler doğuyor. Bunu yaşamamış kimseler düşünemez. Siz savaş ne, vicdan ne biliyor musunuz?» bu kez kesin olmamakla beraber:

• Anlıyorum...» dedim.

«Hayır, hayır anlamıyorsunuz. Siz iki duygunun nasıl birbiriyle çarpıştığını bilmiyorsunuz: Korkunun ve vicdanın. Siz, kişinin, çalışanın, kocanın vicdanını tanıyorsunuz. Ama askerinkini

bilmiyorsunuz. Siz hiç düşman siperine bomba attınız mı?»

• Hayır».

• O halde savaşan bir askerin duygularını na. sil yazacaksınız? Asker bölüğü ile saldırıya geçiyor. Karşıdan makineli ateşi açıyorlar. Yanlarında arkadaşları düşüyor. O ise emekliyor... Emekliyor. Bir saat geçiyor. Altmış dakika. Her dakikanın altmış saniyesi var ve her saniyede onu yüz defa öldürebilirler. O ise emekliyor.. Savaşan askerin iç duygusu budur. Sevinç nedir bilir misiniz?

«Kesinlikle bunu da bilmiyorum» dedim.

«Doğru. Siz aşkın sevincini. Belki de yaratmanın sevincini biliyorsunuzdur. Kadın sizinle annelik sevincini paylaşmıştır. Ama zaferin sevincini, düşmanı yenmenin sevincini ve askerin kahramanlık sevincini tatmayanlar, onların, en güçlü ve en yakıcı sevincir, ne olduğunu anlayamazlar. Peki siz bunları nasıl yazacaksınız? Uydurmaya başlayacaksınız...»

Masanın üstünde bir dergi duruyordu. Bunda, Baurdcan Momiş-Uli'nin komuta ettiği Panfilovlular hakkında bir yazı vardı.

Dergiyi sertçe çekti, aslında bütün davranışları sertti. Sigarasını ateşlediği kibriti yakışı bile derginin yapraklarını açtı, lambanın ışığına doğru getirip, üzerine eğildi... Sonra da kaldırıp attı

«Okuyamıyorum» dedi. «Ben savaşta mürekkeple değil, kanla yazılmış kitap okudum. Böyle bir kitaptan sonra uydurmalara dayanamam. Siz ne yazabilirsiniz ki?»

«Tartışmaya çalıştım. Ancak Baurdcan Momiş-Uli'yi inandırmayı başaramadım.

«Hayır!» diye kesti attı. «Yalanlardan nefret ediyorum. Siz ise doğruyu yazamayacaksınız?»

Böyle tanıştık.

Bana, Moskova önlerindeki savaşı anlatacak birini uzun süredir arıyordum. Anlattıklarının içinde bir anlam olmasını, amacını bilen bir kişi olmasını, olayların içinde yaşamış biri olmasını ve beni oralara, herşeyin sonuçlandığı yerlere götürebilecek biri olmasını istiyordum.

Bu aramaları anlatacak değilim. Sadece gerekli olanları belirteceğim. Yaptığım araştırmalarda vardığım sonuca göre **1941** Ekim ve Kasım aylarında Moskova'ya saldıran düşman, bir yandan kıskacın ağızlarını kapatmaya çahşıyor bir yandan da, başkenti bir an önce alabilmek için, Volokolamsk ile Leningrad şoselerine direkt saldırılarda bulunuyordu. Saldırının ağırlığı Volokolamsk üzerindeydi.

Ekimin o ağır günlerinde, Almanlar cepheyi Vyazma yakınlarında delip, panzer birlikleri ile Moskova'ya doğru ilerlerken, Volokolamsk şosesi üzerindeki siperleri, daha sonra adı sekizinci muhafız tümeni veya General Panfilov tümeni diye anılacak 16 ncı tümen korumaktaydı. Ekim ayı içinde Moskova'ya karşı ikinci kez saldırıya geçen Almanlar ayni yönden yükleniyor ve Panfilov luların direndiği yerde gedik açıyordu. Krikov'da, Moskova'nın hemen 30 kilometre ilerisinde, 7 gün süren çarpışmalar sonunda Panfilovlular, Kızıl ordunun başka birlikleri ile birlikte Almanların baskısına da-

yandılar ve sonunda onları püskürtmeyi başardılar.

Bana, iki ay süren bu büyük çarpışmaları anlatacak kişinin ismini ve rütbesini bilmeden Panfilov'lulann yanma gittim. Onu bulacağıma inanıyordum...

... Ve buldum.

Bu adam, Moskova önündeki savaşlar sırasında üsteğmen olan, Baurdcan Momiş-Uli'idi. Aradan iki yıl geçmişti ve Muhafız Albaylığına yükselmişti.

Tanıştığımızda bana ismini söyledi. İyi anlıyamadığım için yenilemesini rica ettim. Bu kez:

«Baurdcan Momiş-Uli» diye heceliyerek soyledi.

Sesinin tonunda bir gaHplik duydum. Bana unirli gibi geldi «Herhalde adını hemen anlamalarım istiyor» diye düşüldüm.

Muhabirlik alışkanlığı içinde not defterimi çıkardım:

«Özür dilerim. Soy adınız nasıl yazılıyor?»

«Soyadım yok»

Şaşırdım. Sonra bana Momiş-Uli'nin, Ruscada «Memiş'in oğlu» anlamına geldiğini söyledi ve:

«Bu babamın adıdır.» diye sürdürdü «Baurdcan benim küçük adımdır. Soyadım da yoktur.

Yüzünde, doğunun o hülyalı yumuşaklığı yoktu. Binlerce yüz vardır. Kimi, sevgiyle, özenle yapılmış bir heykel gibi görünür; bazıları ise böyledir. Bourdcan Momiş-Uli'nin yüzü bir oy-

mayı andırıyordu: Bronzdan yada ağaçtan, çok ince bir kalemle oyulmuş gibiydi. Sanki en yumuşak ve en yuvarlak bir çizgi bile unutulmamış. Bende çocukluğumun bir anısını uyandırdı. Mayn Rid yada Feniuor Kupir'in eserlerinin kaplarının üstünde zayıf bir Hintli profili vardır. Bana öyle geliyorki Baurdcan'ın profili bu kabartma yüze benziyordu.

Moğol esmerliği taşıyan, biraz geniş elmacık kemikli bu yüzü, her zaman, akıl erdirilmiyecek kadar sakin olan, kızgın anlarında daha da genişliyen; çok az bulunur büyüklükte siyah gözleri süslüyordu.

Baurdcan, tarağa bir türlü boyun eğmeyen siyah parlak saçlarına «At kılı» derdi.

Onu dinlerken inceliyordum.

Ruscaya son derece hakimdi. Coşkulu anlarında bile sözcükleri şaşırmıyor. Cümle kuruluşlarını bozmuyordu. Sadece konuşmasında bir ağiriık vardı. Sonradan ayırdettim. Kazakça (*) konuşurken sözcükleri daha çabuk sıralıyordu.

Sigarasını aldığı tabakasını gürültüyle kapattı ve sözcüklerin üstünde durdu:

«Eğer bir gün bir şeyler yazarsan benden yine Kazak adımla bahset: Baurdcan Momiş-Uli.

Bilirsin bu Kazaktır. Bu, bozkırda koyunları otlatan çobandır. Bu, soy adı olmayan adamdır.»

(*) Eserin orjinalinde dil olarak «Kazahça» denilmektedir. Bu Orta - Asya Türkçesi'dir. Kazakista.n Cumhuriyeti, Kırgız, Özbek ve Tajik Türklerinin çoğunlukta olduğu bir Sovyet Cumhuriyetidir. Başkenti Alma - Ata'dır. (Çevirmen).

Tanışmamızın ilk gecesinde Bourdcan Momiş-Uli'nin, yeni gelen ve savaş tecrübesi olmayan, alay komutanları ile sohbetini dinlemek olanağını buldum.

Asker ruhu içinde konuşuyordu. Acele etmeden düşüncelerini açıklıyor ve benim için Volokolamsk şosesi kenarındaki bir savaşı anlatıyordu.

Heyecanlanmıştım. Kalbim çarpıyordu. Hemen defterimi çıkarıp not almaya başladım. Başarıma inanamıyordum. Ancak uzun süredir beklediğim öykünün sayfalarının dolduğunu anlıyordum. Sohbetin sonunda uygun bir anı bekliyerek Bourdcan Momiş-Uli'den bana Volokolamsk savaşının öyküsünü anlatmasını istedim.

«Hayır» diye cevap verdi: «Size hiç bir şey anlatmayacağım.»

Okuyucular, konuşmamızın sonucunu artık biliyor.

Bu olayda Baurdcan Momiş-Uli'nin haksız olduğundan kuşkum yoktu. Ben de onun kadar doğruya ulaşmak istiyordum. Ama onun insanlara verdiği değer başkaydı. Hele askerin kaderini tanımayanlara karşı kırıcı oluyordu. Bu onun gençliğine verilebilirdi. Onunla tanışdığım günlerde otuzunu henüz bitirmişti.

Bu kesin itişinden sonra, ben de dayatmaktan caydım. Baurdcan'la omuz omuza bir çok gün geçirdim.

O anlatmayı sever oldu. Bunu da çok güzel yapıyordu. Fırsatları tollar, not alırdım. O da t>ana alıştı.

Baurdcan'ın arkadaşlarından onun yaşantısıun öyküsünü do öğrendim. Okulda ona «Koca

gözlü» yada «San -Times» derlermiş. Anlamı «Tozdan görülmez» miş. Efsanevi bir atın ismiymiş. O kadar hızlı koşarmış ki ayaklarından kalkan toz dahi ona erişemezmiş.

Bir ara, öyle bir an geldiki ona şunları söyledim:

«Herşeye karşın sizin için yazacağım. Bir yerinde de size okulda San-Times dediklerine değineceğim.»

Gülümsedi. Gülümseme onu değiştiriyor, sert yüzü hemen çocuklaşıyordu.

«Sizde topçu atısınız.» dedi. Bunu yüceltme olsun diye söylüyordu. «Alınmayın bu bir kopiimandır. Topçu atı ağır yük taşır. Kolay değil onu döndürmek, ama dönüncede ardından topu sürükler. Siz de beni döndürdünüz...»

«Size istediğiniz herseyi anlatacağım. Ama anlaşalım.»

Hafifçe arkasına yaslandıktan sonra kılıcını kılıfından çıkardı. Küçük lambanın aydınlattığı oymalı silahın sivri kısmı parladı.

«Anlaşalım,» diye sürdürdü: «Siz gerçeği yazmak zorundasınız. Kitap bitince bana getireceksiniz. Ben birinci bölümü okuyacağım. Kötüyse kötü olmuş diyeceğim. Masaya sol elinizi koyun. Rap! Sol eliniz kopacak. İkinci kısmı okuyacağım. Kötü olmuş! Sağ elinizi masaya koyun. Rap! Sağ eliniz kopacak. Razı mısınız?»

«Razıyım!» diye cevap verdim.

İkimizde gülümsemeden şakalaşıyorduk.

«Peki!» dedi. «Defterinizi çıkarın. Kaleminizi alın. Yazın: Birinci bölüm: Korku...»

K O R K U

«Yazın.» dedi Baurdcan Momiş Uli. «Birinci bölüm: Korku!.»

Sonra biraz düşündü ve ekledi:

«Panfilov'lular ilk savaşa korkmadan girdiler...

Ne dersiniz bu iyi bir başlangıç mı?»

Kararsızdım.

«Bilmem» dedim.

Sertçe:

«Edebiyattaki cambazlar blöyle yazarlar.: dedi. «Yanımda kaldığınız günlerde, sizi iki üç mayının patladığı, mermilerin
lerde dolaştırmaları için özel eıtnir verdim. Korku'yu duymanızı istiyorum. Söylemeyebilirsiniz. Açıklamanıza gerek olmadan da biliyorum ki bir kaç kez korkunuzu bastırmak zorunluğunda kalmışsınızdır.

O halde neden siz ve diğer yazar arkadaşlarınız, < savaşan kişileri sizin gibi değilde doğa üstü insanlar olduklarını sanıyorsunuz? Neden sizlerde olan insanî duygulardan askerlerin yoksun olduğunu düşünüyorsunuz? Sizce o nedir İlkel bir soy mu? yada tam aksi üstün bir yaratık mı?

Sizce, belki kahramanlık doğanın bir armağandır. Yada korkusuzluk onlara sırtlarına te veriliyordur. Ardından da deftere yazıyorlardır. «Korkusuzluğu da almıştır» diye, «Almıştır... Almıştır...»

Uzun zamandır savaştayım. Alay komutanı oldum ve bana öyle geliyor ki bunun böyle olmadığını ileri sürmeye yetkim vardır.

Almanlar, koskoca ülkemize saldırdıkları zaman neye güveniyorlardı? Doğuya karşı onlarla birlikte tank birliklerinin başında, her şeyin boyun eğdiği, her canlının kaçtığı «General Korku»nun da, olacağından güvençliydiler...

1941 Kasım **16** yı **17** ye bağlayan gecedeki ilk savaş, korku ile de ilk savaştı. Yedi hafta sonra Almanları Moskova'nın önünden ittiğimizde General Korku onların ardına takıldı. Sonunda, belki ilk kez, onlarda korkunun ne olduğunu anladılar.»

*

Moskova yöresinde başlayan çarpışmalara, kasım ortasına kadar biz katılmadık. Kazakistan'dan ayrıldıktan sonra bir buçuk ay kadar cepheden otuz-kırk kilometre geride, ikinci savunma, hattı sayılan Leningrad bataklıkları civarında Cephe ihtiyatı olarak bekledik.

6 Kasım sabahı taburu alarma geçirerek en yakın demiryolu istasyonuna gitmem emrini aldım. Yük vagonları ve içeri giriş için hazırlanmış rampalar bizi bekliyordu. Bindik ve geceleyin yola çıktık.

Nereye gidiyorduk? Bunu tabur komutanı olarak benim bilmeye yetkim yoktu.

Cepheye gitmediğimizi, oradan uzaklaştığımızı sanıyordum.

Tren, ara istasyonlardan geçerek, durmadan, yolların ayrıldığı istasyon olan Bologoe'ye doğru gidiyordu.

Yolda, bize Bologoe'de öğle yemeği verileceği söylendi. Ama acele ediyor, katarı çekiyorlardı. Yemeği dağıtmayı başaramadılar. Lokomotif bir

iki dakikada değiştirildi. Düdük sesi duyuldu. Yeniden yol...

Herkes Bologoe'den sonra hangi yöne gideceğimizi merak ediyordu. Çabuk anlaşıldı: Moskova'ya doğru gidiyorduk.

Hızını istasyonlarda dahi azaltmayan tren bizi ve 360 ıncı tümeni, Moskova'ya taşıyordu.

Neden, Niçin gidiyorduk?

Bilmiyorduk!

Neden bu hızla gidiyorduk? Hangi yoldan, Moskovaya ulaşacağız? Nerede duracağız?

Bilmiyorduk!

Anormal olan bu hız hepimizi kaygılandırıyordu. En sonunda gerçeği anladık: Savaş yaklaşmıştı...

*

7 Kasımda Moskova'nın 120 kilometre batısında Volokolamsk yakınında bir ormana indirildik.

İstasyonda, beni alay komutanının yanına çağırdılar.

Demiryolu boyunca, yeşil gri boyalarla örtülmeye çalışılmış kuleler, tümsekler belleğimde kalmış. Bunlar yedek benzin ve mazot depolarıydı.

İstasyona yaklaştığımda-sonradan bu istasyon diye sadece açık camsız pencerelerinden kurumlu paçavraların sarktığı tuğladan yapılmış boş bir yığın kalmıştı, siyah yüklü katarları gördüm.

Biri seslendi. Katarın yanında bizim topçu alay komutanını gördüm.

«Dönek! İç çekerek seyret onları,» diye bağırıyordu. «Nasıl güzel değil mi?»

Topçu batarya komutanıyken, kendi dileğimle piyadeye geçişimden sonra bana «Dönek.» derdi.

Silahlar fabrikadan, kalın bir yağ tabakası ile kaplı olarak bizim tümen için gönderilmişlerdi.

«Oho...» Dedim «Çok ağırlan da var.»

«Bu ağırları kale gibi monte edeceğiz.»

«Burada uzun süre mi kalacağız yoksa?»

«Garanti kışı geçiririz.»

Hayal kırıklığına uğradım. Demek gene geride, gene ihtiyattaydık.

Bilmiyordum ki önümüzde, hemen Vyazma'nm ötesinde. Almanlar cepheyi yazmışlardı.

Dört gün önce Hitler'in, radyodan bütün dünyaya: «Kızıl ordu yokedilmiş; Moskova yolu açılmıştır.» dediğini bilmiyordum.

Bu sırada Moskova'nın hemen 120-150 kilometre önünde bir cephe kuruluyordu. Bu cephe sonra «Başkent siperleri» olarak anılacaktı. Rus gönüllü birlikleri Moskova istasyonlarından bandcsuz ve törensiz, sivil giysileriyle yola çıkıyor; Üniformalarını ve silahlarını da yolda alıyorlardı. Piyade okulu, Volokolamsk'a gelişimizden iki gün ence kamyonlarla Moskova gerisine nakledilmiş, Yüksek şura da onu izlemişti. Moskova . Ben bu Moıkova adım Genelkurmay adına, Kremlin adına, vatan adına kullanıyorumbıze düşmanı karşılamak üzere taze güçler ve sııahlar gönderiyordu.

Tümen kurmayı, Volokolamsk bölgesinin savunması için gerekli teçhizat almamı emretti.

. *

Gece Volokolamsk'dan 30 kilometre uzakta- Ruza nehrine doğru yürüyüşe geçtik.

Bir kuzey kazahistanlı olarak kışın geç ge lişine alışıktım. Burada ise, Moskova önlerinde, Kasım başında sabahları soğuk oluyordu. Sabaha karşı, soğuktan sertleşmiş yoldan, arabaların tekerleklerinin yardığı çamurlardan geçerek bizim Taburu o bölgenin en büyük köyü olan Novlânsko'ya getirdik.

Gözüme, yan aydınlık göğün altında, ilk çarpan pek yüksek olmayan çan kulesi oldu.

Taburu köy yanındaki ormanda bırakarak, yardımcım ile birlikte keşfe çıktım.

Benim tabur için zigzakh Ruza'nm kıyılarında 7 kilometrelik bir saha ayrılmıştı. Bizim savaş kurallarına göre bu kadar saha bir alay için bile büyüktü.

Ancak bu beni kaygılandırmıyordu. Eğer bir gün düşman gerçekten buraya kadar gelebilirse bizim taburun bu 7 kilometrelik bölgede onun bir değil, beş yada on taburunu karşılayabileceğine güveniyordum. Siperlerin böyle bir hesaba göre hazırlanması gerekli diye düşünüyordum.

Benden doğamn güzelliklerini anlatmamı beklemeyin. Önümde uzanan arazinin görüntü* su güzel mi, değil mi farkında bile değildim.

Topağrafya dilinde hiç de geniş olmayan ve ağır akan Ruza'nın karanlık yüzüne büyük ve

enli yapraklar serilmişti. Kesindi ki, yazın burada beyaz çiçekler açardı. Bu durum belki çok gı.zeldi. Ama ben bu tembel akan, sığ nehri, düşmanın geçebileceği bir akarsu olarak işaretledim.

Savunacağımız kıyı, tankların aşmasına engel olacak diklikteydi. Islak kirli toprak parlıyor, üstünden yeni geçmiş pulluğun yarıkları belli oluyordu. Suya erişen bölümü birden dikleşiyordu. Askeri gözle savunma için uygundu.

Nehrin karşı yüzünde geniş bir düzlük yayılmıştı. Ondan sonrası sık bir ormandı. Orman yalmzca bir yerde, Novlânsko köyünün bir az yanında suya kadar uzanıyordu. Belki sonbaharda bir Rus ormanını çizmek isteyen bir ressam için, onda herşey vardı. Ancak bu çıkıntı bana tiksindirici göründü. Düşman orada bizim ateşimizden saklanabilirdi.

Cehennemin dibine gitsin bu çamlar. Kessinler; orman uzaklaşsm nehirden.

Hiçbirimiz burada yakında bir çarpışma beklemediğimiz halde, mademki bir savunma hattı kurmamız istenmişti, onu en iyi şekilde, yapmalıydık.

*

Geri çekilmenin ilk habercileri ertesi gün gcründüler. Yavaş yavaş yürüyen, herşeyini bırakmış halk; onların arasında da küçük gruplar halinde çemberi yarabilmiş askerler vardı.

Asker kaputlu bu avareleri ilk kez yakından, tabur mutfağında gördüm

Ateşin başında ısınıyorlardı. Savaştan önce çok büyük bir kuruluşun müdürü olan erzak

takım komutam Ponomarov, onları merakla Beyrediyordu. Çevrelerini aşçılarla, o gün mutfakta çalışan erler sarmıştı.

Ponomarov, beni görünce: «Dikkat!» diye bağırdı ve tekmil vermek için yamma koştu.

Göz ucu ile ateşin etrafında oturanlara baktım. Bir kaçı kalktı, ötekiler sadece kıpırdandılar.

«Kim Bunlar?» diye sordum.

*

O günde her zamanki gibi taburun savunma bölgesini dolaşıyordum.

Soğuk ve rüzgarlıydı. İğneleyici bir kar tane tane yağıyor ve beyaz yığınlar halinde, sertleşmiş toprak kümelerinin üstünde toplanıyordu. Öğle üzeriydi. Askerler, kuytularda, kazılması henüz bitmemiş siperlerde yada killi toprak yığınları arasında yemek yiyiyorlardı.

Dikilmiş küreklerin arasından geçerken bazı konuşmalar duydum:

«Hayır çocuklar beklediğiniz yerden vurmayacak o... Beklendiği yere sokulmayı sevmiyor...»

Sözlere, kaşık takırtıları karışıyordu. Yemek yiyiyorlardı.

«Peki ya neden hoşlanır?»

Şivesinden anladım. Soran Kazahtı.

«Dolaşacak ve o kadar... İşte o zaman neyi sevdiğini anlarsın.»

Bu siper kimin? Kazahlardan hangisi burada? Belleğim yardım etti: Barambaev, Burası onun makineli tüfeğinin olduğu yerdi.

Yeni bir ses:

«O zaman sağlam dur.» dedi. «Yoksa hapı yutarsın.»

«Orman sizi korur. Alman ormana girmez...»

Yine kaşık tıkırtıları. Benim askerlerimle çemberden kurtulanlar yemek yiyordu. Tanımadığım bir ses daha duyuldu:

«Sırt çantamda, yemek tasımda orada... Oturmuş yemek yiyorduk. İşte burada olduğu gibi. Birdenbire...»

«... Ve birdenbire kaçıştınız hainler!» diye bağırmaya hazırlanıyordum ki bir fikir doğdu kafamda.

İlerde çalıların içine gizlenmiş maJkinelinin parlayan namlusu görünüyordu. Şeridi takılıydı.

«Hazır mı?» diye sordum.

«Sadece basmam gerekli yoldaş kumandan.»

Çömeldim ve derenin üstüne doğru ateş ettim. Makineli titreyerek çalıştı. Siper kazmakta olduğumuzdan daha burada atış eğitimi yapmamıştık. Bunlar mevziinizde duyulan ilk silah sesleriydi.

Siperin deliğinden biri fırladı.

«Alarm!» diye bağırdım. «Herkes silah başına.»

Emir büyüyen bir yankı gibi yayıldı.

«Almanlar!»

Ses korkunç derecede boğuktu. Adam bağır. mıyor, sanki fısıldıyordu. Sanki Almanlar çok yakında, ta yanımızdaydılar.

Biri koştu. Kaçıyordu. Arkasından başkaları da. Bunun nasıl olduğunu anlıyamadım bile. Herşey o kadar hızlı oldu ki.

Orman yakındaydı. Yüzelli-İkiyüz adım ötede. Oraya kaçıyorlardı.

Bir killi toprak yığınının üzerine çıkıp doğruldum. Sessizce kaçanları seyretmeye başladım.

Yanımda kızgın bir ses gürledi:

«Dur!»

Ve sonra küfür...

Bir yerden koşup gelen makinali tüfekçi bağırıyordu. Beni görünce, bana, makinali tüfeğe doğru koştu. İğne gibi bir sevgi ta içime saplandı. Hiç bir kadını böyle, bana doğru koşan Bloha kadar sevmemiştim.

Bakıyorum. Eski işi ambalajcı olan Galiulin olduğu yerde dikilmiş duruyordu. İri bir Kazah, geniş omuzları makineliyi rahatlıkla taşıyabiliyordu. Başını eğdi, elini bağış dilercesine göğsüne bastırdı. Sonra koşmaya başladı. Ayakları sanki onu bana doğru uçuruyordu.

Ondan sonra dönen gözlüklü Murin, oldu. Savaştan önce Konservatuarda asistandı. Müzik tarihi makaleleri de yazıyordu... Biri onu dürterek yanındaki ormanı işaret etti. Tekrar tavşan gibi kaçtı. Gene döndü. Sonra durdu. İncecik boynu üzerindeki başı bir bana, bir ormana doğru dönüyordu. Sonra çabuk çabuk parmakları ile gözlüklerini sildi ve geriye doğru koşmaya başladı.

Hepsi ayni mangada ayni makinelinin eriydiler. Şimdi sadece manganın komutanı Çavuş Barambaev eksikti.

Kaç defa Kazah Baraınbaev'in becerikli parmakları ile bir teknisyen gibi makineliyi söküp takısını seyrederken «İşte biz Kazahlar da Ruslar gibi teknik bir millet oluyoruz» diye sevinmişimdir.

Onu görmüyorum. Kimbilir belkide yakınlarda bir yerde, bana bakmaya cesaret edemeden yakınıma sokulmuştur.

Dönenleri sessiz karşılıyorum. Askerlerimin namuslu kişiler olduklarım biliyorum. Şimdi uianç onları kemirmektedir... Onları bu kötü duygudan nasıl koruyabilir, bundan sonra, bu alçaklıktan onları nasıl kurtarabilirim? Bir dahaki olayda, neden yaptıklarını bilmeden kaçmayacaklanndan nasıl güven duyabilirim? Ne yapmalıyım?

Onlara öğüt mü vereyim? Anlatmaya, inandırmaya mı çalışayım? Küfür mü edeyim? Hapse mi göndereyim?

Cevap verin bana, ne yapayım?

BENİ YARGILAYIN

Başımı yere eğmiş, ellerimin arasına almış (Baurdcan Momiş-Uli siperde nasıl oturduğunu gösterdi) siperde oturmuş düşünüyor, düşünüyoıdum.

«Girmeme izin verir misiniz, Kombat Yoldaş» (1)

Başımı kaldırmadan işaret ettim.

(1) Kombat: Tabur kumandanı

Makineli bölüğünün siyasi kumandanı Cairn o hammed Bozcanov, içeri giıdi

Bozcanov yavaşça Kazahçî,:

«Aksakal» diye fısıldadı. (2)

«Aksakal,» diye bizde ailenin en yaşlısına, yani babaya derler. Bozcanov da bazan bana böyle derdi.

Ona baktım. Yuvarlak ve güzel yüzü allak bullaktı,

«Aksakal, bölükte önemli bir olay var: Başçavuş kendi elini yaralamış.»

«Barambaev mi?»

«Evet...»

Yüreğimin sıkıştığını duydum. Birdenbire herşeyim ağırlaşti: Göğüslerim, ensem ve kanım. Demin söylediğim gibi Barambaev, becerikliydi. Makinelinin de komutanı.

«Ne yaptın onu, öldürdün mü?»

«Hayır... Bağladım. Ve...»

«Ve ne?»

«Tutuklayıp size getirdim.»

• Nerede şimdi? Onu buraya getir.»

Demek böyle... Bölüğümde ilk hain. Kendini ilk yaralayan olmuştu. Ve üstelik kim? Barambaev!...

Yavaş adımlarla içeri girdi. İlk anda onu tanıyamadım. Yüzü grileşmişti. Sanki erimiş ve sonrada donmuştu. Ruh hastaları böyle bir yüz taşırdı. Sargılanmış elini havaya kaldırmış tutuyor, bezlerin kenarından kan sızıyordu. Sağ eli

(2) Kitabın orjinalinde'de Türkçe olarak «Aksakal» diye yazılmıştır.

titredi. Bakışlarımı görünce selam vermeye yeltenemedi. Eli ürkeklikle indi.

«Konuş.»

«Bunu Yoldaş komutan. Bilmiyorum nasıl... Bunu istemeden... Kendim de nasıl olduğunu bilmiyorum.»

İnadla ayni cümleyi söylüyordu.

«Konuş.»

Benden küfür bekliyordu. Ama duymadı. Öyle anlar oluyordu ki, artık küfür etmeninde bir anlamı kalmıyordu. Sonra ormana kaçarken tökezlenip düştüğünü, tüfeğinin kendi kendine ateş aldığını söyledi.

«Yalan,» dedim. «Sen bir korkaksın! Hainsin! Yurdu böyleleri yıkıyor.»

Saate baktım. Üç civarındaydı.

«Teğmen Rahimov!»

Rahimov, Taburun karargâh komutanıydı. Doğruldu.

«Teğmen Rahimov, er Bloha'yı buraya çağır. Hemen gelsin».

«Başüstüne Yoldaş kombat!»

«Bir saat sonra tam onaltıda taburu ormanın yanındaki düzlüğe toplayın.

Hepsi bu kadar gidebilirsiniz.»

«Bana ne yapmak istiyorsunuz? Ne yapmak istiyorsunuz bana?

Sanki söylemeyi yetiştiremiyecekmiş gibi acele acele konuşuyordu.

«Seni taburun önünde kurşuna dizdireceğim.»

Barambaev, dizlerinin üstüne düştü. Elleri, sağlamı ve hain kana bulaşmış sargılısı bana doğru uzandı:

«Yoldaş Kombat gerçeği söyliyeceğim... Yoldaş ben kendim... Ben bilerek...»

«Kalk.» dedim. «Hiç olmazsa solucan gibi ölmemeyi becer.»

«Affedin beni. Bağışlayın.»

Doğruldu.

Bozcanov, hafif hafif fısıldadı:

«Ah Barambaev! Barambaev. Ne düşünüyordun? Hadi söyle!»

Bir an bu sözleri kendimin söylemiş olduğunu sandım. Sanki emrim geri alınıyordu.

«Sus!»

«Düşünemedim...»

Barambaev, mırıldanıyordu: «Bir an bile düşünemedim... Kendim... Bilmiyorum. Nasıl...»

Sanki bir samana tutunur gibi aynı cümleye yapışıyordu.

Bozcanov:

«Yalan söyleme Barambaev.» dedi: «Kombata doğruyu söyle.»

«Gerçek bu. Gerçek bu... Sonra kanı görünce aküm başıma geldi. Neden bunu yaptım. Şeytan itti beni buna... Beni kurşuna dizmeyin Yoldaş Kombat... Bağışlayın beni Yoldaş Kombat.»

Belki bu anda doğruyu söylüyordu. Belki gerçekten başına gelen buydu. Korkudan kıvranan bir ruh düşünceyi böyle ortadan siliyordu.

Ama savaş alanında böyle kaçmıyorlar mıydı? İşte böyle suçlu olmuyorlar mıydı? Anlamadan, bunun nasıl olduğunu bilmeden.

Bozcanov'a döndüm:

«Onun yerine manga komutam Bloha olacak. Ve bu manga. Birlikte yaşadığı insanlar, onu herkesin önünde kurşuna dizecekler?»

Bozcanov, bana doğru eğilip fısıldadı:

«Aksakal. Buna hakkımız var mı?»

«Evet,» diye cevap verdim: «Ben sonra kime gerekirse hesap vereceğim. Ama bir saat sonra söylediğimi yapacağım. Siz raporunuzu hazırlayın.»

Bloha, soluk soluğa sipere girdi. Burnunu çekerek, renginin açıklığından ayırdedilmiyen kaşlarını oynatarak geldiğini haber verdi.

«Seni neden çağırttığımı biliyormusun?» diye sordum.

«Hayır Yoldaş Kombat!»

Barambaev'i gösterdim:

«Şuna bak... Tanıyabiliyor musunuz?»

«Eh sen...» Sesinde kin ve acıma birden vardı: «Suratın bile iğrenç olmuş.»

«Onu sen... Sizin manga kurşuna dizecek...»

Bloha, sarardı. Derin derin soluk aldı ve mırıldandı:

«Emrinizi yerine getireceğim Yoldaş Kombat.»

«Seni mangaya komutan atadım. Arkadaşlarınızı politrukla birlikte hazırlayın» (1)

Sonra Barambaov'in yanına gidip bütün nişan ve ordu işaretlerini kopardım.

Grileşmiş, donuk bir yüz ve sarkık ellerle duruyordu...

*

(1) Palitruk: Siyasi yönetici

Kararlaştırılan saatte. Tam onaltıda sapsız T şeklinde sıralanmış taburun yanma geldim Askerlerin açık olan önünde kaputu kemersiz, yüzü askerlere dönük olarak Barambaev duruyordu.

Rahimov:

«Hazırol!»

Sessizlik içinde askerin özel sesi duyuldu. Her zaman kumandanın kulağının yakaladığı bir sesti bu. Tüfekler bir az kımıldanıp dondular.

Sıkkın ruhumda bir an sevinç parladı:

«Hayır bunlar bir kaput yığını değildi. Bunlar askerdi. Güçlü. Bir taburdu.»

Rahimov, tekmilini verdi:

«Tabur denetiminize hazırdır Komutanım.»

Bu saatte bu Rus düzlüğünde, bir insan, bir hain, sargılı eliyle, kemersiz ve yıldızsız olarak askerlerin önünde duruyordu. Her zaman ayni olan tekmilin kelimeleri bukez insanı heyecanlandırıyordu.

«Manga kumandanı Bloha, Mangayı benim yanıma.»

Düzlükte yürüyorlardı. Önde alçacık boyuyla Bloha, ardından iri yan Galiulin, onların ardında da Murin ve makinelinin yanında da dün nöbetçi olan Dobryâk. Sert rüzgara aldırmadan, ciddi, ardarda bütün gözlerin üstlerinde olduğunu bilerek, ayaklarını yere vura vura yürüyorlardı.

Heyecanlıydılar.

Bloha'nın emri duyuldu:

«Manga dur!»

Tüfekleri ayni anda hep beraber omuzlarından yere indi. Bana baktı ve tekmil vermeyi jnuttu.

Ben ona doğru bir adım atarak selam verdim. O zaman anladı ve selam verip talimnamenin istemediği bir sesle mangasının geldiğini söyledi. Bana bütün bunların nedenini soracaksınız. Bu saatte bunlara ne gerek var? Bu anda ben en küçük hareketimle bizim bir ordu olduğumuzu, asker olduğumuzu anlatmaya çalışıyordum.

Manga askerlere doğru döndü.

Konuştum:

«Askerler. Komutan arkadaşlar. Önünüzde tuıran askerler ben «Alarm» verip silah başı yaptığım sırada kaçtılar. Bir dakika sonra toparlanıp döndüler. Fakat biri dönmedi. Bu onların komutanıydı. O, cepheden uzaklaşmak için alini yaraladı. Bu korkak şimdi benim emrimle burada, önünüzde, kurşuna dizilecektir. İşte bu.»

Barambaev'e dönerek parmağımla onu gösterdim. O sadece bana baktı. Hala bir umut anrordu.

Konuşmamı sürdürdüm:

«O, yaşamayı seviyor. Havadan, sudan, topraktan zevk almak istiyor. Onun karan şuydu: Siz ölün ben yaşayacağım. Böyle parazitler başkalarının sırtından yaşarlar.»

Hepsi kıpırdamadan beni dinliyorlardı.

Önümde duran bu insanlar biliyorlardı: Hepsi sağ kalmayacaklardı. Ölüm bazılarının :apısmı çalacaktı. Şu anda hepsi bir çizgiyi aşıyorlardı. Ben onların içindekileri söylüyordum.

«Evet. Savaşta ölüler olacak. Ama asker olarak ölenler unutulmazlar. Onların ardından oğullan veya kızları Babamız vatanın kurtuluşu için ölmüş. O bir kahramandı, diyecekler. Sonra torunlar ve onlann çocuklan hep ayni şeyi söyleyecekler. Ama biz yok olacak mıyız? Hayır. Asker savaşa ölmek için değil düşmanı öldürmek için gider. Savaşa giren asker evine döndüğü zaman ona kahraman, savaş kahramanı diyeceklerdir. Bu ne büyük söz. İnsana ne kadar gurur verir. Kulağa nasıl da güzel geliyor. Biz namuslu askerler bu şerefi tadacağız. Sen ise -yine Barambaev'e doğru döndüm- Sen ise burada, ortada bırakılmış bir leş gibi, şerefsiz olarak kalacaksın. Çocuklann seni reddedecekler...»

Barambaev, duyulur duyulmaz bir sesle fısıldadı:

«Bağışlayın...»

«Ne çocuklarını mı düşündün? Onlar bir hainin çocuğu oldular. Onlar senden utanacaklar. Babalannın kim olduğunu saklıyacaklar. Kann dul kalacak. Bir şerefsizden, bir hainden, arkadaşlarının önünde kurşuna dizilen bir askerden dul kalacak. O seninle evlenmeye karar verdiği günü, o mutsuz günü korku ile tiksintiyle hatırlıyacak. Memleketine yazacağız. Oradakiler, seni bizim yok ettiğimizi öğrenecekler.»

«Bağışlayın beni... Beni savaşa gönderin.»

Barambaev, kısık sesle konuştuğu halde, hepsinin onu anladıklannı biliyordum.

«Hayır.» dedim. «Biz hepimiz savaşa gideceğiz. Bütün tabur savaşa gidecek. Buraya çıkar-

dığım şu askerleri görüyor musun? Onları tanıdın mı? Bu senin komuta ettiğin manga. Onlar da seninle birlikte kaçtılar, ama döndüler. Onlar savaşa gitme şeı efinden yoksun kalmayacaklar. Sen onlarla beraber yaşadın. Ayni karavanadan yedin. Yanlarında uyudun ve namuslu bir er olarak ayni kaputu giydin. Onlar savaşa gidecekler. Bloha'da, Galiulin'de Dpbrâkov ve Murin'de hepsi savaşa gidecekler. Mermi ve şarapnellere karşı koşacaklar. Ama önce seni, korkağı, savaştan kaçanı kurşuna dizecekler.»

Sonra emir verdim:

«Manga geriye dön.»

Yüzleri f apsarı olmuş askerler geri döndü. Benim de yüzümün kanımn çekildiğini duydum.

«Er Bloha! Hainin kaputunu çıkart.»

Bloha, asık bir yüzle Barambaev'e yaklaştı. Birden, Barambaev'in sargılı olmayan sağ elinin kalktığını ve düğmelerini çözdüğünü gördüm. Bu beni şaşkına çevirdi. Şu anda ölümden en çok korkan bu insan, artık duygusuzdu. Direnci kalmamıştı ve ölümü kabul ediyordu. ^

Kaput çıkarılmış, Bloha, mangadaki yerine dönmüştü. Kaput yere atılmış duruyordu.

«Hain geri dön!»

Barambaev bana son kez yalvaran bir bakışla baktı ve geri döndü.

Yine emir verdim:

«Hain, korkağa, yeminine ihanet edene nişan al... Manga...»

Tüfekler kalktı ve dimdik kaldılar. İçlerinden biri titriyordu. Dudaklarına kadar sararmış olan Murin sarsılıyordu.

Birden Barambaev'e dayanılmaz bir şekilde acıdım.

Murin'in elindeki silah sanki bana sesleni yordu: «Acı, onu bağışla» henüz savaşa katılma mış olan, korkaklara karşı acıma duymayan, emrimi bekleyen askerler de sanki sesleniyorlar di: «Buna gerek yok. Onu bağışla» Rüzgarda bir an için durdu. Sanki benim bu sessiz ricayı duy mam için ölgünleşmişti.

Galiulin'in geniş sırtını, gördüm. Başı diğer Ierinin üstünde yükseliyordu. Emrimi bekliyor du. Sarsılmadan duran bir Kazahdi. Burada, yurdundan çok uzakta, bundan sadece bir kaç saat önce ona en yakın olan bir başka Kazah'a ateş etmek için bekliyordu. Ama herşeye karşın onun sırtından doğru bana bir ses yükselip geliyordu: «Bunu bana yaptırma. Bağışla Onu!»

Barambaev hakkında bildiğim bütün iyi şeyleri ansıdım: Onun makineli tüfeği bir usta gibi becerikli parmakları ile söküp takarken, nasıl saklı bir sevinç, duyduğumu ve kendi kendime «işte biz Kazah'lar da Ruslar gibi teknik bir millet oluyoruz, dediğimi hatırladım.

Ben vahşi bir hayvan değildim. Ben bir insandım. Bağırdım:

«Bırak!»

Tüfekler sanki inmedi. Ağır, çok ağır, denv~den yapılmışcasma ellerinden sanki yere düştü. Onlarla beraber kalplerdeki ağırlıkta kalktı.

«Barambaev!» diye bağırdım.

Döndü. Gözleri soru doluydu. Bakışları henüz olana inanmıyordu, ama içleri bir anda yaşantıyla dolmuştu

«Kaputunu giy!»

«Ben mi?»

«Giy!... Mangadaki sıraya gir.»

Şaşkın ;;aşkın gülümsedi. İki eliyle yerdeki kaputunu kavradı. Mangaya doğru koşarken onu sırtına giymeye çalışıyordu. Kollarını bulamadı.

İyi kalpli, demin tüfeği sarsılan gözlüklü Murin, göstermemeye çalışarak, aşağıya indirdiği elini sallavıp onu yamna çağırıyordu:

«Benim yanımda dur.»

Arkadaşı onu kaburgalarından dürttü. Barambaev, yeniden er, yeniden arkadaştı.

Yanına yaklaştım ve omuzuna vurdum:

«Şimdiden sonra savaşacak mısın?»

Başıyla işaret ederek gülümsedi. Yanımdakilerin hepsi gülüştüler. Herkes hafiflemişti.

İnanırım ki sizde hafiflemişsinizdir. Bu kL tabı okuyanlar da «Bırak» emrine gelinceye kadar bir hayli ağırlık duymuş, sonra da hafiflemiştir.

Aslında bu böyle olmadı... Bunu ben sadece bir hayal olarak aklımdan geçirdim.

Başkja türlü oldu.

Murin'in tüfeğinin titrediğini görünce bağırdım:

«Murin! Titriyor musun?»

İrkildi, dikildi ve dipçiği omuzuna daha sıkı bastırdı. Eli sertleşti. Emrini yineledim:

«Korkağa, vatan hainine, yeminini bozana... Manga... Ateş!»

Ve korkak kurşuna dizildi.

Beni mahkûm edin!

Bir zamanlar göçebe babamı çölde zehirli bir böcek sokmuş, kumların içinde yapayalnız-' mış. Bu örümceğin zehiri öldürücüdür. Babam bıçağım çekerek, örümceğin ısırdığı yeri, kesip atmış.

Bende öyle hareket ettim. Bıçakla kendi vücudumdan bir parça kestim.

«Ben insanım. Benliğimdeki bütün insanlık haykırıyordu: «Yapma Acı... Bağışla...» Ama bağışlamadım.

Ben kumandanım. Babayım. Ben kendi oğlumu öldürdüm. Önümde yüzlerce oğlum vardı. Zorunluydum.

Bir güçlüğü kanla mühürlemek zorundaydım: Haine bağış yoktur ve olmayacaktır.

Her askerin bilmesini istiyordum: Korkuya düştünmü hainlik ettin mi, bağış yoktur. Her ne kadar bağışlanmak istensende...

Bütün bunları yazın. Her asker, Kaputu giyen veya giymeye hazırlanan okusun. Bilsinler. İyi olabilirsin. Daha önce seni sevmiş, seni övmüş olabilirler, herne olursa olsun, askerlikte suçun bağışı yoktur. Korkaklık için, hainlik için cezan ölümdür.

ÖLMEMİZ İÇİN DEĞİL KALMAMIZ İÇİN

Sabah yine bölgeyi dolaşıyordum.

Askerler, önceki günkü gibi siper kazıyorlardı.

Ancak düşünceliydiler. Kulağa hiç bir yerden neşeli bir ses gelmiyor, gözler gülen bir yüz görmüyordu.

Neşesiz bir birliğin komutanı olmak zor.

Bir sipere yaklaştım. Askerler siperi çalılarla örtmüş, üstüne de toprak döküyorlardı.

«Bu yaptığın nedir?»

«Siper, Yoldaş Kombat...»

«Ya bu üstündeki ne?»

«Ağaçlar, Yoldaş Kombat.»

«Çık bakalım oradan. Bu ağaçların ne olduğunu şimdi göstereceğim sana...»

Askerler dışarı fırladılar. Tabancamı çıkarıp, önde görülen ağaçlara bir kaç kurşun sıktım.

«Gir yerine. Bak bakalım kurşunlar içeri geçmiş mi?»

«Geçmiş Yoldaş Kombat.»

«O halde ne yapmışsın sen? Bu nedir? Orta Asyada bir bahçıvan kulübesi mi? Orada güneşten mi saklanacaksın?... Neden susuyorsun?»

Er, yarım ağızla konuştu:

«O seni her yerde bulacaktır.»

«Hangi o?»

Cevap vermedi. Anlıyorum: Ölümden bahsediyor. Ondan korkuyor.

Yeniden sordum:

«Yaşamayı istiyor musun?»

«İstiyorum Yoldaş Kombat.»

«O zaman boz tüm bunları. Cehenneme at bu sırıklan. Kalın telgraf direkleri gibi ağaçlar koy. Beş sıra halinde, üstüste koy onlan. Öyle olsun ki top mermisi bile gelse bir şey yapmasın.»

Er, tembel... Bir sipere bir ormana bakıyor. Ormana gitmesi, daha içlerine girmesi, kalın ağaçlan kesip getirmesi gerekli.

«Belki de bulunmaz» diyor.

Hiç kimseyi sevindirmeyen «Belki» sözcüğü burada da yaşıyor. Bu savaşa hazırlanan bir askerin sözcüğü olamaz.

«Boz!» diye bağırdım: «Eğer beş sıra koymazsan yine bozduracağım.»

Göğüs geçirip küreğe sarıldı. Ağaçların üstüne attığı toprağı bu kez geriye atıyor.

Susup onu seyrediyorum. Hayır, daha inanmıyor. Bu siperde düşman saldırısından korunacağına ve Almanlara ateş edebileceğine inanamıyor. Onun kurşunlarının düşmam devireceğini düşünemiyor. Ruhu başka şeyler söylüyor.

*

Bugün, hazırlanan program gereğince bazı takımlar atış eğitimi yapıyor.

Karşı kıyıya, düşmanın gelebileceği her yere, birbirinden ayrı, uzak ve yakın, yarım ve tüm Alman sekili3ri konmuştu. Her askerin kendi siperinden ateş etmeye alışmasını istiyorum. Önümüzdeki tüm bölgeye ateş açılmasını kurşun yağmuruna tutulmasını emrettim.

Tüfekler ve makineliler karşıdaki görüntülere ateş ediyorlardı. Siperlere girip her askerle birlikte çalışıyordum.

«Tutturamadm. Başka şey mi düşünüyorsun? Nişan ölçeğin mi yanlış? Yada yanlış mı nişan aldın? Nişangahı bir daha ayarla... Haydi bir kez daha ateş edelim.»

Er, sonunda karşıdaki Alman askerinin resimden suratına, üç mermiden ikisini tutturuyor. Bu kötü bir sonuç değil. Böyle anlarda asker sevincini ve gururunu zor saklıyabiliyor. Ama...

«Neye salmışsın kendini öyle? İşte buraya kadar sokulurlarsa onları böyle devireceksin.»

«Onları yenebilecek miyiz? Yoldaş Kombat? Onlar buradan gelmiyeceklerki...»

«Ya nereden?»

«Kimbilir...»

Bu alıştığım sözcük. Bu bilmeyisin önünde korkuluyor.

Ve ben düşünüyorum.

Yedi kilometrelik bölgeyi dolaşırken, korugana döndüğümde, yemek yerken karargahta çalışırken, uykuya yatınca, düşünüyor, düşünüyorum...

Ne oldu? Dün yaşantısını kurtarmak için kaçan haini kurşuna dizdirmekle yaşamaya olan büyük aşkı öldürememiştim.

Kendi kendini savunma içgüdüsünü ezememiştim.

Bir makalede okuduğum şeyleri hatırlıyorum: «Savaşta insanda iki duygu çarpışır. Görev bilinci ve kendini savunma içgüdüsü. Üçüncü neden olarak da disiplin gelir. Bu olduğu zaman görev bilinci öne geçer.»

Acaba böyle mi? Bizim general İvan Vasileviç Panfilov, başka türlü konuşuyordu. Bir zamanlar, daha Alma Ata'da bir gece sohbetinde (Şimdi bunu sormayın. Sonra bütün konuşmayı anlatırım) Panfilov, şöyle demişti:

«Asker savaşa ölmek için değil, yaşamak için gider.»

Bu sözler hoşuma gittiği için, onları arasıra yinelerdim. Şimdiki ilk savaşa hazırlanır, Mos-

kova önlerinde dövüşecek taburu düşünürken Panfilov'un şu sözlerini ansıdım:

«Yaşama içgüdüsü yaşamayı koruma çabası, doğanın ilk davranışıdır. Sadece kaçmakla doğ' maz bu içgüdü, başka türlü de belirebilir. Vahşi bir güç haline gelebilir. Canlı yaratık saldırıya uğradığı zaman savaşır, dövüşür, tırmalar ve kendi varlığını savunmak için saldırır?»

Bu görülmemiş savaşta, Vatanın geleceği için, kendi geleceğimiz için, yaşam, sevgi ve yaşamak için, içgüdülerimiz bize düşman değil, arkadaş olmalıdır.

Programa göre bazı saatlerde bölüklerde sohbet toplantıları düzenlenir. Ya da yüksek sesle gazete okunurdu.

Bu saatlerde, birlikleri dolaşıp siyasi komiserlerin askerlere neler anlattıklarını dinlemeye karar verdim.

Birinci bölükle siyasi komiser Dordiya, uğraşıyordu. Askerler, tüfekleri yanlarında siperin ardındaki yığınların üstünde açık havada oturuyordu.

Aralıklı kar yağıyordu. İnce çam dallarında beyaz lekeler belirmişti.

Çevre sakindi. Herkes garip bir duyguyla u"aklara bakıyor, birşeyler bekliyordu. Anlatılan savaş anılarında olduğu gibi bir şeylerin olacağını, bir anda herşeyin sarsılacağını, canavar düdüklerinin öteceğini, mayınların ve mermilerin patlayacağını, uçakların bombalar yağdıracağını, çayırda erken yağan karın altında tankların kara damgalar halinde yol alarak

ateş açacağını, ormandan çıkacak yeşil kaputlu insanların bizi öldürmek için fırlıyarak koşacağını, sonra yere yatacaklarını, ardından tekrar ayağa kalkarak koşacağını bekliyorlardı.

Dordiya, arasıra elindeki kağıda bakarak nutuk atıyordu. Söyledikleri doğru sözler, kutsal duygulardı. Faşistlerin vatanımıza saldırdıklarından, düşmanın Moskova'yı baskı altında tuttuğundan, çevremizi saran tehlikeden, vatanın gereğinde bizden ölmemizi istediğinden, ancak buradan düşmanı ölüm pahasına geçirmememiz gerektiğinden, biz askerlerin en kıymetli varlığımız olan yaşantımızı gereğinde ortaya koyarak, hiç bir şey düşünmeden çarpışmaya zorunlu olduğumuza değiniyordu:

Askerlere baktım. Birbirlerine sokulmuş baş lan öne eğik yada gözleri ileri dikilmiş, asık yüzle oturuyorlardı.

Eee siyasi komiser, seni pek iyi dinlemiyorlar galiba...

O da bunu anlıyordu. Hayalperest Dordiya, savaştan önce öğretmendi. Ve şimdi bunlan söylerken zorlanıyordu. Karşısında konuştuklan gibi o da bu taburun mahydı ve o da ötekiler gibi, ilk kez savaşa girecekti.

Belki yann yada sonraki gün o da, küt küt atan bir yürekle ateşin altında koşacak, siperden sipere atlıyacaktı. Bu sırada yanında toprak fışkıracaktı. Hadi bakalım o zaman askerlerle konuşsun.

Bir az sonra onun kendine has gülüşünü gördüm ve kâğıda yazılmamış kelimelerini duydum.

Ancak bugün o da herkes gibiydi. Bu sırada çok önemli olan bir şeyi başaramıyordu. Savaşçıların yüreklerine coşkuyu, yerleştiremiyordu. Sadece «Vatan istiyor», «Vatan buyuruyor», «Ölünceye kadar dayanalım» yada «Öleceğiz ama çekilmiyeceğiz» diyordu. Bunları konuşurken kendi düşüncelerini yansıtmaya çalışıyordu ama...

Siyasi komiser Dordiya, neden basma kalıp sözcüklerle konuşuyorsun? Sadece sözcükler değil, en sert çelik bile eğer onu zamanında yenilemezsen işe yaramaz.

Neden durmadan «Ölelim», «Ölelim» diye yineliyorsun? Şimdi bu sözlerin bir gereği var mı? Kesinlikle Sen; «Savaş acımasızdır; gerçek budur, bunu göstermek gerekli» diye düşünüyor, başını çevirmeden en büyük gerçeğin bu olduğunu kabul ediyorsun?...

Hayır Dordiya Savaşın en acı gerçeği bu de-

Dordiya, sözlerini bitirinceye kadar bekledim. Sonra bir eri kaldırdım:

«Sen Vatan nedir biliyor musun?»

«Biliyorum Yoldaş Kombat!»

«Söyle bakalım.»

«Bu bizim Sovyet Rusya, bizim toprağımızdır.»

«Otur.»

Bir başkasına sordum:

«Sen ne dersin?»

«Vatan Bu... Bu doğduğumuz yer... Eee, Nasıl söyliyeyim... yer...»

«Otur. Ya sen?»

«Vatan mı? Bu sovyet hükümeti... Bu E. Örneğin Moskovayı alalım... İşte şimdi biz onu savunuyoruz. Oraya hiç gitmedim. Orasını hiç görmedim ama bu vatandır...»

«Demek ki sen vatanı hiç görmedin?»

Susuyor.

«Peki o halde vatan nedir?»

«Anlatın» diye yalvarmaya başladılar.

«Pekala! Anlatacağım... Sen yaşamak ister misin?»

«İsterim»

«Sen?»

«İsterim.»

«Ya Sen?»

«Yaşamak istemeyenler el kaldırsın.»

Bir el bile kalkmadı. Ama ne varki başlar artık öne eğik değildi. Askerler ilgi duyuyorlardı. Şu son günlerde onlar «Ölümü» çok sık duymuşlardı. Ben ise yaşamaktan söz ediyordum:

«Demek hepiniz yaşamak istiyorsunuz. Güzel.»

Bir ere sordum:

«Evli misin?»

«Evet.»

«Karını seviyor musun?»

Utandı.

«Söyle Seviyor musun?»

«Sevmesem evlenmezdim.»

«Doğru. Çocukların, var mı?»

«Bir oğlumla bir kızım var.»

«Evin var mı?»

«Var.»

«Güzel mi?»

«Benim için kötü sayılmaz.»

«Evine dönmek, kanna kavuşmak, çocuklarını kucaklamak ister misin?»

«Şimdi ev sırası değil... Savaşmak gerek...»

«E... Ya savaştan sonra, İstiyor musun?»

«Kim istemez ki?»

«Hayır, Sen istemiyorsun!»

«Nasıl istemiyorum?»

«Bu sana bağlı bir şey; dönüp, dönmemen. Bu senin elinde. Sağ kalmak istiyor musun? O zaman seni öldürmek istiyeni öldürmek zorundasın. Sen savaşta sağ kalmak ve savaştan sonra evine dönebilmek için ne yaptın? Tüfeğinle çok güzel nişan alabiliyor musun?»

«Hayır.»

«İşte bak... Demekki Alman'ı öldüremiyeceksin. O seni öldürecek... Demek ki evine sağ sağlim dönemiyeceksin. İyi koşabiliyor musun?»

«Orta.»

«İyi emekleyip, iyi sürünebiliyor musun?»

«Hayır.»

«İşte, Alman seni tepeliyecek. O halde neden yaşamak istediğini söylüyorsun? Bombanı iyi savurabiliyor musun? İyi kamuflaj yapabiliyor müsün?»

«İyi gizlenebiliyor, iyi siper örebiliyor musun?»

«İyi siperleniyorum?»

«Yalan söylüyorsun. Tembel davranıyorsun. Sana kaç kez siperini bozdurdum?»

«Bir kez.»

«Gelmiş ondan sonra da yaşamak istediğinden söz ediyorsun. Hayır sen yaşamak istemi-

yorsun. Doğru mu arkadaşlar? O yaşamak istemiyor değil mi, arkadaşlar?»

Gülüştüklerini görüyorum. Rahatlamış bir halleri var. O ise dayatıyor:

«İstiyorum Yoldaş Kombat.»

«İstemen yeterli değil. İstediğini davranışlarınla belli etmen gerekli. Sen ise sadece sözle yaşamak istediğini söylüyorsun. Davranışların ise seni mezara sürüklüyor. Ben de seni oradan çengelle çekiyorum.»

Bir gülüşmedir koptu. İki günden beri yürekten gelen gülüşleri ilk kez **işitiyorum.** Konuşmamı sürdürüdüm.:

«Siperin üstündeki ince otları attığım zaman bu işi senin için yapıyordum. Orada sığınacak ben değildim İyi temizlenmemiş silahın için seni azarlarsam bil ki bunu senin için yapıyorum. Onunla ben ateş etmiyeceğim. Senden her istenen, sana verilen her emir bilki senin içindir. Şimdi vatanın ne olduğunu anladın mı?»

«Hayır Yoldaş Kombat...»

«Vatan sensin. Seni öldürmek istiyeni öldür. Kimin için gerekli bu?

Senin için, karın, baban ve çocukların için...»

Askerler dinliyordu. Siyasi komiser Dordiya'da onların yanına çökmüş bana bakıyordu. Kirpiklerini kırpıştırıyor, yüzüne düşen kar taneleri su damlacıkları olarak süzülüyordu. Arasıra da yüzünde bir gülümseme esintisi dolaşıyordu.

Konuştuğum zaman ona doğru dönüyordum. İstiyordum ki siyasi komiser de ilk katılacağı savaşa hazır olsun. Herkes gibi onunda

bazı şeylere sahip olması gerekliydi. Savaşın en açık sözcüğü ise «Öl» değil. «Öldür» dü.

Beni içgüdüden söz etmedim ama onu yardıma çağırıyordum. Askerin kendi yaşantısını koruması için, saldırıcı içgüdüye sahip olması gerekliydi. Asker ancak bu içgüdüsünü sivriltebilir, onun yardımını kazanabilirse başarı sağlaya[1] bilirdi.

«Düşman seni de, beni de öldürmek için geliyor» diye sürdürdüm:

«Ben, sana onu öldürmeyi öğretiyorum. Niye? Çünkü bende yaşamak istiyorum. Ve komutanlardan her biri size buyuruyor! Hatta yalvarıyor. Öldür onları! Niye? Biz yaşamak istiyoruz. Eğer gerçekten yaşamak istiyorsan sende arkadaşından isteyeceksin. «Öldür» diyeceksin. İslemek zorundasın. Çünkü sende, yaşamak istiyorsun. Vatan sensin! Vatan ;iziz! Bizim ailelerimiz, annelerimiz, kanlarımı!:, çocuklanmız. Vatan bu! Milletimiz, bu! Bütün bunlara karşın belki sana yine bir mermi rasgelebilir. Ama önce öldür. Gebert, kaçtane gebertebilirsen o kadar gebert. Bununla koruyacaksın onlan - askerleri gösterdim . silah arkadaşlannı. Ben sizin komutanınızım; kanlanmızın, annelerimizin dileklerini yerine getirmek istiyorum. Sizin savaşta ölmenize değil, yaşamınıza çalışıyorum. Anlaşıldı mı? İşte bu kadar. Bölük komutanı, askeri mevzilerine götür.»

Emirler duyuldu:

«Birinci takım sıraya!» «ikinci takım hazırol»! '

Askerler fırlıyor, koşarak yerlerini alıyor, omuzlar geriliyor, dalgalanmalar en kısa zamanda duruluyordu. Tüm istendiği gibi, asker arasında disiplinin gücü açıkça duyuluyordu.

Sözlerim belki safcaydı. Ama sanıyorum istediğimi sağlamıştım. Erler görevlerinin ne olduğunu bildikleri halde o, yürek buran sevimsiz sözcükten kurtuluyorlardı: .-Ölelim.»

GENERAL İVAN VASİLİYEVİÇ PANFİLOV

O, bizim yanımıza bir sonraki gün yani ayın onüçünde gelmişti.

Onu beklemiyorduk. Öyle bir anda geldi ki... Bütün bölük kumandanlarını karargaha çağırmıştım.

Karargahın bulunduğu yeri tanımlamam gerekli mi? Çevrene bak. Orada, Moskova'nın önünde ki ormanda, bir savunma siperindeydi. Yaş ağaçlardan yapılmış bir kutu gibiydi. Duvarına dayanma olanağı yoktu. Çünkü her yan is vs ziftle kaplıydı. İçerde gece ve gündüz isli bir lamba yanıyordu. Sıkılmış bir avucun içinden fırlamış gibi bir yığın tel dışarıya, değişik yönlere doğru uzanıyordu.

Komutanlar, haritalarında gece mayınlayacakları bölgeleri işaretliyorlardı. Ulaştırma araç lan için sadece köprü gibi geniş yol bırakılmıştı. Novlanskoe, köyünün yanından hatlara doğru giden bütün yollan mayinliyorduk.

Masanın üstünde, lambanın yanında, üzerine renkli kalemlerle, savunma hattımızın işaretlendiği, büyük bir resim kâğıdı duruyordu.

Şemayı, çok iyi bir ressam oları tabur Karargah komutanı Rahimov, yapmıştı.

İşte şöyle; Zigzaklı mavi çizgi Ruza nehri, kıyıdaki kırık hat engebeli arazi. Koyu yeşille gösterilen yerler orman. Karşı yandaki siyah noktalar mayınlı alan... Hafif yuvarlak, siyah yarım çemberler, batıya doğru çevrilmiş çizgiler de bizim savunma hattımız. Siperler, makineli tüfek yuvaları, tanksavarlar ve taburun diğer ağır silahlarının kırmızı ile ve değişik işaretlerle belirtildiğini görüyorsunuz.

Bize verilen hat, bildiğiniz gibi uzundu: Bir tabura yedi kilometre. Daha sonra Panfilov'un söylediği gibi: «Bir incecik bağ» halinde uzanmıştı. O günlerde ben bile Volokolamsk şosesi bölgesinde bu incecik bağın Almanların yollarını engelliyeceğini, onların Moskova'ya akışını durduracağını düşünemiyordum.

Ama...

Bölük kumandanları lambanın yanına oturmuş haritalarında mayınlı yerleri işaretliyorlardı.

Onüç rakkamı için neşeli ospiriler yapılıyordu.

Makineli tüfek bölüğünün kumandanı Teğmen Zaev:

«Bana uğur getirir» diyordu. «Ayın onüçünde doğmuşum, yine ayın önüçünde evlendim. Onüçünde neye başlasam işim yolunda gider, ne istesem olur.»

Kendine özgü bir konuşması vardı. Burnundan gelen bir sesle ve mırıldanır gibi konuşuyordu. İnsan onu dinlerken alay mı ediyor yoksa ciddi mi konuşuyor anlıyamazdı.

Biri sordu:

«Eeee. Bugün neyi diledin bakalım?»

Herkes, onun zayıf, iri kemikli, alt tarafa doğru genişliyen yüzüne bakıyordu. Zaev'in özelliklerinden biri de «Bir şeyler yumurtlaması» ydı.

«Bir matra konyak.» dedi. Sonra gülmeye başladı.

Karargah Bölük Komutam Rahimov içeri girdi. Her zamanki gibi sanki çizmeyle değilde terlikleymiş gibi sessiz ve hızlı adımlarla yürüyordu.

«Emriniz yerine getirildi. Yoldaş Kombat.» dedi. Sesi sakindi.

Onu, çarpışmaların bizden ne derece uzakta olduğunu anlamaya göndermiştim. Bu konuda alayın bile hiç bir bilgisi yoktu.

Rahimov, ondan beklenen çabuklukla gelmişti.

«Birşeyler anlayabildin mi?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Raporunu ver.»

Katlanmış bir kâğıt uzattı.

«Yazılı vermeme izninizi dilerim.»

Kâğıtta şunlar yazılıydı: «Önümüzde Almanlar var...»

Vücudumda bir ürperti dolaştı. Bizim saatimiz de geldi mi acaba?

Akıllı Rahimov. Hem de çok akıllı. Nöbetçiden yalnız olmadığımı anlayınca, içeri girmeden önce bir kâğıda o üç kelimeyi yazmıştı... İçerdekileri korkuya salmak istemiyordu.

Bu bilgiyi, sanki gerçeği ortadan kaldıracakmış gibi, oradakilerden saklamak isteğini duy-

dum. Sanki saklarsam, Almanlar gelemiyecek-lerdi.

Renkli şemaya baktım. Mayınlanmış tarlaları, tanksavarları, engelleri üçdört sıra kalaslarla örtülmüş siperleri ve yerleştirilmiş silahlan gördüm. Başka bir şeyi de düşündüm: Kaputlu insanları, savaşacak askerleri.

Rahimov'a Kazahça sordum:

«Onları sen, kendin de gördün mü?»

Onun yaptığı gözlemden kuşkum yoktu, buna karşın soruyordum.

«Evet.»

«Nerede?»

«Buradan yirmibeş kilometre kadar uzakta. Sereda'da ve başka köylerde.»

«Aradaki yer içinde ne var?»

«Hiç boş arazi.»

Rusça.:

«Eh» dedim «Zaev, dileğin oluyor sanırım. Bize birçok matra konyak göndermişler.»

«... Rom'da» diye sürdürdüm: «Önümüzde Almanlar var. Rahimov, durumu anlatın.»

Subaylar, Rahimovü sessizce dinlediler. Sadece Zaev, mırıldandı:

«İyidir.»

Biri sordu:

«Neresi bunun iyi olan?»

«Böyle durmak daha mı iyi sanki. Paslandık.»

Kapı vurulmadan açıldı, seyisim Sinçenko içeri daldı.

«Yoldaş Kombat, General bu yana doğru geliyor» diye bağırdı.

Kalpağımı alelacele başıma geçirip, kaputumu düzelttim ve onu karşılamaya koştum. Ama geç kalmıştık. Kapı açıldı, Tümen kumandanı General İvan Vasileviç Panfilov içeri girdi.

Hazırola geçtim ve tekmil verdim:

•Yoldaş general. Tabur, savunma hattını sağlamıştırmakla uğraşıyor. Bölük kumandanları mayınlanmış alanın şemasını kopya ediyorlar. Tabur kumandanı üsteğmen Baurdocan Momiş-Uli.»

Panfilov sordu:

«Bir olay var mı?»

«Biliyor.» diye aklımdan geçti... Cevap verdim:

«Evet Yoldaş General. Bir korkağı, kendi kendini elinden yaralayan bir korkağı, askerlerin önünde kurşuna dizdik.»

«Onu neden mahkemeye göndermediniz?»

Heyecanlandım ve uzun bir açıklamaya giriştim.

Başka koşullar altında onu mahkemeye vereceğimi, ama bu olayda acele davranılması gereğiyle tüm sorumluluğu üzerime aldığımı bildirdim.

Panfilov, sözlerimi kesmiyordu.

Onu ilk kez kısa kaputu ile görüyordum. Yumuşak dana derisinden yapılmış ceketinden hoş bir katran kokusu geliyordu. Ölçülerine göre dikilmemişti. Genişti. Ezilmiş olduğundan da onun çökmüş göğüslerini, büzülmüş omuzlarını belli ediyordu. Omuzundan sıkılmış kayışlara karşın hafif kamburluğu görülüyordu. Beni

dinlediği sırada hiç sesini çıkarmadı. Başını önüne eğmişti, kırışmış ensesini görüyor ve beni onayladığına inanıyordum.

Sonunda sordu:

«Onu kendi elinle mi vurdun?»

«Hayır, Yoldaş General, Onu kendi kumanda ettiği manga kurşuna dizdi, ama Emri ben verdim.»

Başını kaldırdı. Hafif şaşı gözlerinin üstündeki sert kıvrımlı kaşları çatıktı.

«Doğru davranmışsın.» dedi.

Bir an düşündü ve yineledi:

«Doğru davranmışsın Yoldaş Momiş-Uli. Raporunu yaz.»

Ancak ondan sonra çevresindeki herkesin ayakta olduğunu gördü.

«Oturun arkadaşlar, oturun.» Sonra kemerini çözdü, kaputunu çıkardı. Kumaş elbisesi ve göze çarpmayan yıldızlan ile kamburlaşmış duıuşu daha iyi belli oluyordu.

«Sizin burası serince Yoldaş Momiş Uli. Niçin bir şey yakmıyorsunuz? Sıcak bir çaycağız ***dm*** yoktur sanınm.»

Teneke sobaya yaklaşmış, borulan elliyordu. Sobanın arkasına baktı sanki bir şey anyordu. Baltayı gördü, eğildi ve eliyle bir odun yakalayarak onu kırmaya başladı. Güç harcama dan becerikli davranışlarla odunu parçalıyordu.

Rahimov, ona doğru koştu.

«Yoldaş General izin verin. Ben...»

«Neden? Ben bunu yapmayı seviyorum. Başka kez elbette, kumandanınıza bakmanız gerekil.»

Panfilovün huyu buydu. Uyarmalar yapardı. Buyuru gibi değil de söyleşi biçiminde isteklerini sık sık söylerdi.

Sonra bu zor ayırdedilir sertliğini yumuşatmak içinde sevgiyle konuştu:

«Oturun yoldaş Rahimov, oturun. İşte şuraya, kütüğe.»

Odunları bu şekilde bir çadır gibi sıralayan başka kimseyi görmemiştim. Odunların bazılarını, daha irilerini, önce eliyle çekiyor onları yerleştiriyor aralarına yongalar sokuşturuyordu. Bir kez; bir çırpı sokuşturdu. Bir an durakladı. Sonra çekti.

Bilmiyorum ama, bir generalin soba yakarken bile duraklamaması gerekli gibi geliyor bana Ancak, Panfilov, bunu önliyemedi. Odunların altına son defa bir ağaç kabuğu soktu. Kibriti çaktı ve soba gürüldemeye başladı.

Bir dakika kadar ateşin yanında kaldı. Yaşlı, kırışık dolu, ama yorgun görünmeyen yüzünde kırmızı ışıklar oynuyordu.

«İşte» dedi. Yerinden doğruldu: «Böylesi daha hoş. Hazırmısm Yoldaş Momiş Uli?»

«Hazırım Yoldaş General.»

Kısa raporumu ona uzattım. Panfilov, lambanın ışığında okudu. Kâğıdı masaya koydu ve kalemini mürekkebe batırdıktan sonra bir göğüs geçirdi ve yazdı: «Onaylıyorum.»

Masanın üzerinde gerçekten iyi çizilmiş olan savunma planımız yatıyordu.

Raporu bir yana iten Panfilov, uzun süre onu inceledi.

«İyi mevzilenmişsiniz sanırım.» dedi. Sonra biran durup ekledi: «Ama...»

Tam bir Rus jestiyle kafasını kaşıdı.

«Sonra seninle çevreyi dolaşacağız Yoldaş Momiş-Uli, durumu yerinde inceliyeceğim... Durumdan haberdar mısınız arkadaşlar?»

Çekingen cevap verdiler.

Panfilov, çantasından, buruşmuş ve kat yerleri iyice eskimiş bir harita çıkararak açtı. Masanın üstünü şöyle eliyle bir düzelttikten sonra yaydı.

«Gelin arkadaşlar, daha yakına gelin» Bir an çevresinde toplanmamızı bekledi. Sonra gösterdi:

«Düşman şurada. Şurada da yarma yaptı.»

Vyazma'nın yakınında bir kaç yer gösterdi. Yüzlerimize baktı. Herkesin durumu anlayıp anlamadığını bilmek istiyordu. Sürdürdü:

«Askerlerimiz şimdi Gcatsk ve Siçovka yörelerinde çarpışıyorlar. İşte savunmanın önemli düğümleri.»

Kalemin küt ucu ile bastırmadan, düzgün olmayan birkaç hat çizdi. Harita üzerindeki işaretlemelerini bitirince yine herkesin yüzünü inceledi.

«Belki düşünmüşsünüzdür.-> Katemi masaya bıraktı: «Bu kahramanlar neden yanımızdan sürülüp gidiyorlar? Bunlar bizim ordumuzdan değil mi?»

Gülümsedi. Küçük gözlerinin yanında ince kırışıklıklar belirdi. Zaev'den başka kimse, başıyla bile olsa bir «Evet» demiye yürek bulamadı.

«Söyleyin, düşündünüz değil mi?»

Kimse bir cevap vermedi. Panfilov, uzun bir süredir herkesin kalbinde bir taş gibi yatan soruyu sormuştu.

«İnanın arkadaşlar ordu çarpışıyor. Sanıyor musunuz ki Almanlar bize burada bu kadar zaman kalmaya olanak verirlerdi? Hayır arkadaşlar eğer onlar çarpışmasalardı bu zamanı bulamazdık. Şimdi düşman bizim hatlarımıza doğru ilerlemiş durumda, güçleri çok değil... Tümenin hattı uzun. Ama...»

Panfilov sustu.

Yeniden konuştuğu zaman sesi daha yumuşaktı:

«Bizim tümene bir kaç tanksavar topçu alayı eklendi. Bunların ne kadar olduğunu söylemiyeceğim. Genel komutanlık topçuları.»

Panfilov, kalemi yine aldı ve haritaya dalgın bir şekilde baktı. Siyah saçlarının yandan çoğu beyazlaşmıştı. Başını önüne eğmiş duruyor, kısık gözlerle sanki bir şeyi ayırtetmek istiyormuş gibi dikkatle savunma planımızı inceliyordu.

«Şimdi görevimiz nedir?» soruyu sanki sadece kendisi için sorarmış gibi alçak sesle konuşmuştu. «Görevimiz düşmanı, onun saldınya geçtiği şu yönden topçularla karşılamak. Eğer saldın burada bizim yanımızda olursa Genel Komutanlık topçulan bizim yanımızda olacaklar, Yoldaş kumandanlar, bu durumu erlerinize bildireceksiniz... Ancak... Yoldaş Momiş _ Uli, taburu ne kadar süre içinde toparlayabilirsiniz?»

Alarm için mi Yoldaş General?»

«Hayır. Neden alarm için olsun?.. Bir saat yeter mi?

«Evet Generalim.»

Kumandan yanımıza geldiği zaman taburla bir sohbet toplantısı yapmayı düşünmüştü. Sonra saatine baktı. Düşündü.

Parmağını saatin camı üzerinde gezdirdi.

«Her şeye karşın Yoldaş Momiş-Uli yapamayccağım. Bu küçük çavuş izin vermiyor.» Saatini gösteriyordu. «Siz taburu toplamayım İşte böyle Yoldaş kumandanlar, artık savaşmaya başlıyoruz... Sokuldular mı Almanlar, geberteceğiz. Başkaları gelirse onları da geberteceğiz. Ezeceğiz...»

Panfilov, doğruldu. Herkes ayağa kalktı.

«Onları ezeceğiz...»

Panfiov, verdiği emri yineliyor ve sanki onun nasıl bir tepki yaptığını anlamaya çalışıyordu:

«Anladınız mı?»

Bu Panfilov'un her zaman yaptığı şeydi. Konuşmasını daima böyle bitirirdi. Herkesin yüzüne bakıyordu:

«Ve şimdi... Şimdi bir bardak çay hiç te fena olmaz bu kadar yoldan som'a... Demin buna değinmiştim sanırım. Yoldaş Kombat.»

Hemen seslendim:

«Sinçenko. Semaveri. Çabuk..

«Oho... Sizin semaveriniz de mi var? Güzel!...»

Herkes gülüştü. Panfilov, içiriden duyduğu güvenlik duygusunu herkese aşılıyordu.

Komutanları serbest bıraktı, Sonra haritasim topladı.

Sinçenko, elinde semaver sipere sanki koşarak girdi.

Panfilov: «Yavaş, daha yavaş...» dedi «Niye koşuyorsun?»

Sinçenko, açıkgözce bir cevap yapıştırdı:

«Savaştayız Yoldaş General.»

«Onun içinde koşmak mı gerekli?»

Sinçenko, semaveri özenle masaya yerleştirdi.

«Dikkatli koşuyorum Yoldaş General.»

Cevap Panfilovün hoşuna gitmişti:

«Güzel, güzel...» dedi. «Ama şimdi hesapsız savaşmamamız gerekli.» sonra ekledi: «Yada üç kez daha hesaplı.»

Biran durdu sonra güldü:

«Yeşil çayınız yok mu?»

Panfilov, uzun süre Orta Asyada kaldığı için bu cins çaya alışmıştı.

«Üzgünüm bizde yok Yoldaş General.»

«Çok yazık... Peki ne demliyorsunuz bakabilir miyim?»

Sinçenko, pakedi uzattı. Panfilov, etikete baktı, sonra kokladı.

«Fena değil... Biraz kokusu kaçmış. Kutuyu kapasaydınız... Çaydanlığı bana verin. Bu işi ben yapayım.»

Küçük çaydanlığı iki kez sıcak suyla çalkalandıktan sonra içine bir az çay attı. Gözlerini kısıp yine baktı ve biraz daha ekledi. Sonra hiç su koymadan semaverin üzerine yerleştirdi.

«Biraz kızıp çözülsün.» Yaptığı işi açıklıyordu.

Önümüzde Almanlar vardı. Arkamızda Mos-

kova. Panfilov ise ön hatlarda ustalıkla çay demliyordu.

«Planı toplamayın Yoldaş Momiş-Uli. Birlikte gözden geçirelim... Sizin pek keyfiniz yok sanırım?»

Panfilov, soruyu bana yavaşça sormuştu. Az kaldı düşüyordum. Sanki bütün gücüyle bana vurmuştu. Dün ben de ayni şekilde konuşmamışmıydım? Ben de mi ayni şekilde düşünüyordum?

«Neden sıkılıyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli? Korkmaymız. Oturunuz. Rica ederim oturunuz.

«Görmüyor musunuz? Yoldaş General?...» Birden can sıkıntısıyla sesimdeki güvensizliği ayırdettim. Düzeltmeye çalışarak ekledim: «Yoldaş General, taburun yedi kilometrelik bir cepheyi mi tutması zorunlu?»

«Hayır.» Panfilov bir süre sustu. Gözlerini kıstı ve gülümsedi: «Hayır, Bugün sizden bir bölüğü alacağım. Sonra belki bir tane daha. Öyle ki Momiş-Uli, bir veya birbuçuk kilometre daha genişlemeniz gerekecek.»

«Bir Kilometre daha mı?»

«Ya ne yapalım. Yoldaş Momiş-Uli? Siz bana bir fikir verin?»

Panfilov, bunu söylerken sesinde hiç bir şekilde küçümseyiş yoktu. Oturduğu küçük tabureyi çekerek yaklaştı. Sanki bir üsteğmen olan ben ona fikir verecekmişim gibi bana bakıyordu:

«Ya ne yapalım?» diye yineledi. «Bizimki ince bir sicim, koparılması zor değil. Doğal olarak biri onu koparacak... Ya sonra?»

Merakla yüzüme bakıp cevap bekliyordu. Ben ise susuyordum.

«İşte onun için, bu sonrası için alıyorum bölükleri. Tedbirsizlik mi ediyorum?»

Bunu ona ben söylemişim gibi yüzüme bakıyordu. Bense susuyordum.

«Yoldaş Momiş-Uli sana bir şey söyliyeyim mi? Şimdi sadece tedbirli olmamız yeterli değil...» Gözlerini kurnazca kısmıştı: «Üç kez daha çok tedbirli olmalıyız. Kanımca ancak o zaman başarabiliriz. Onları Volokolamska gelinceye kadar bir ay oyalamalıyız.»

«Volokolamska kadar mı? Geri mi çekileceğiz Yoldaş General?»

«Bir yerde kalmamızın sağlanabileceğini sanmıyorum. Öyle davranmamız gerekecek ki düşman savunmamızı nerede yararsa yarsın karşısında askerlerimizi bulmalıdır. Beni anladınız mı?»

«Evet Yoldaş General Ama...»

«Söyle söyle. Sana sıkıntı veren başka ne var? Askerler Almanlardan korkuyorlar sanırım?»

«Evet Yoldaş General.»

Düşüncelerimi ve olayları özetliyerek anlat maya başladım. Burada askerce rapor vermek diyemedim. Bu sözcük burası için gerekli değil. Panfilov, inşam dinlemeyi o kadar iyi biliyordu ki, insan onun dinleyişine bakınca kendisinin çok önemli şeyler söylediğine inanırdı. Kendimde ayrıntısına varmadan, gördüklerimi ve inandıklarımı tüm açıklığı ile ona anlattım.

Bitirdiğimde Panfilov, bir süre düşünceli sustu. Sonra:

«Evet Yoldaş Momiş-Uli» diye mırıldandı. Şimdi bizim için bundan daha çok korkulacak bir şey yok.»

Yerinden kalktı. Semavere doğru gitti. Çaydanlığa kaynar su doldurduktan sonra tekraı ve özenle yerine oturttu. Ve geri döndü.

Oturmadan plana bir kere daha baktı. Üzerine eğildi. Oturduktan sonra yine yavaş yavaş konuştu:

«Mükemmel yerleşmişsiniz?»

Ama bana bu sözlerinde bir doğrulayıcıhk yoktu gibi geldi.

«Bana kalırsa bir az kapalı gibi. Geçitleri çok az bırakmamış mısınız?» Kalemi alıp mayınlanmış yerleri gösterdi. «Yoldaş Momiş-Uli siz burada kendinizi de hapsetmişsiniz.»

Onun bu kanısına şaşmıştım.

«Ama onlar önümüzde Yoldaş General?»

«İş önde olmasında aslında. Kıpırdanamazsınız. Yeriniz dar.»

«Dar mı? Benim yedi kilometre mi dar?» Aklıma gelenleri söyliyemedim. Neler anlatıyordu bu adam.

Panfilov, kalemi bastırmadan, mayınla örtülmüş yerlerde ince çizgilerle bir kaç geçit işaretledi. Ben hâlâ bir şey anlayamıyordum. Panfilov ise çizmeyi sürdürüyordu. Kurşun kalemle, özene bezene çizdiğim, savunma planımın üstüne bir kaç yalın çizgi çizdi ve ileriye, Almanlara doğru bir kaç ok yerleştirdi.

Ne istediğini anhyamıyordum. Korkunç Alman ordusuna karşı saldırıya geçmemizi mi diliyordu? Hem de bir bölüğümüzü aldıktan ve bizi bir buçuk kilometre daha yaydıktan sonra

nu? Uç kez daha tedbirli olmamızı söyledikten sonra mı? Bir de «Volokolamska kadar,» dedikten sonra mı? Üstelik bu bir emirmiş. Emirse beyle mi verilmeli?

Okları göstererek hafif sesle konuştu:

«Sizin yerinizde olsam ben böyle bir şeyi düşünürdüm» Sonra Almanlara doğru yönelmiş okun ucunda bizim hatlara doğru bir kıvrım çizdi ve bana baktı:

«... Düşünürdüm... Çünkü sizin planınızda böyle bir şey için en küçük bir düşünce göremiyorum.»

Panfilov, saatini çıkardı ve semavere doğru döndü.

«Bu bay da dikkat istiyor. Haydi birer bardak çay içip gidelim.»

Sinçenko:

«Geceyi burada mı geçireceksiniz Yoldaş General?» diye sordu.

«Hayır arkadaş. Şimdi gecelemek için zaman yok. Şimdi geceleri de gündüz gibi uyanık olmalıyız.»

Gülümsedi. Çaydanlığın kapağını kaldırdı. Kokladi:

«Bak işte bu içilir.»

Bana bir bardak uzatırken kurnazca göz kırptı.

«Bugün bir küçük jübilemiz var. Bizim tümen tam üçüncü ayına bastı. Bunu kutlamamız gerekli... Bunu yapmak içinde zaman var... Yoldaş Momiş-Uli sizinle ilk karşılaşmamızdan buyana tam üç ay geçti. Benim önümde nasıl içten gelerek topuk çarptığınızı hatırlıyormusunuz?»

Ve gene gülümsedi.

ÜÇ AY ÖNCE

Evet, hatırlıyorum. Tam üç ay önce **13** Temmuz **1941** de olmuştu bu.

Yönetici olarak çalıştığım Kazahistan askeri komiserliğinde öğle tatili **12** ile **1** arasında yapılırdı. Yemek yemiş kantinden dönüyordum. Avlunun ortasında, orta boylu, kamburlaşmış general üniformalı birinin durduğunu gördüm. Yanında iki binbaşı vardı.

Alma-Ata'da generallere çok ender raslıyorduk.

General arkası dönük ayaklarını iki yana açmış elleri arkasına bağlı duruyordu. Panfilov' un, yüzü bana oldukça esmer göründü. Hemen benimki kadar karaydı. Başını hafifçe eğmiş binbaşıların birini dinliyordu. Yüksek general yakalığının altında kırışıklarla dolu boynu görülüyordu.

Topçu olarak mahmuz takardım. . Bir zaafımı açıklamam gerekli. Onlar öyle yalın mahmuzlar değildi. Gümüşten yapılmışlardı. Şıngırtıh Malinov cinsinden ii.

Generalin yanından geçerken, tam bir asker gibi yürüdüm. Bir adımımı attım, zınk... Öbürünü: zınk.

General döndü. Kare gibi kesilmiş bıyıklarında hiç beyaz yoktu Elmacık kemikleri fırlaktı. Kısılmış dar gözleri Moğol tipini andırıyordu. Tatar, diye düşündüm.

Odaya dönünce bu Generalin kim olduğunu, nereden geldiğini sordum.

Kazahistan'm askeri komiseri General Panfilov, olduğunu söylediler. Bir cumhuriyetin as-

keri komiserinin ne demek olduğunu bilir misiniz?

Bu sovyet idaresinde bir bakanlık derecesidir. Askere alım işleri ile sevk işlerine bakar. Kazahistanla Kırgızistan arasında da her yıl bir veya iki defa yanşmalar düzenlenir.

Herkes Generalin bu iş için geldiğini sanıyordu.

Masama oturdum. Dosyayı kendime doğru çektim, açtım. Çok iyi hatırlıyorum, o gün Komsomollar (*) için bir plan hazırlıyordum. Bu çok gerekliydi. Ama bu çalışmalar beni doyurmuyordu.

Savaşın başlayışından beri bir ay geçmişti. Gazetelerde yeni kaybedilen yerlerin adlan geçiyor, düşmanın aldığı yeni kentlerden sözediliyordu. Ben ise üsteğmen, Alma Ata'da cepheden üç bin kilometre uzakta komsomollar için yanş planlan yapıyordum.

Yakışmıyor. Sana yakışmıyor Baurdcan...

Kapı açıldı, General içeri girdi. İki binbaşı da yamndaydı. Ayağı kalktık.

«Oturun, oturun...» dedi. «Merhabalar! İçinizden hanginiz üsteğmen Momiş-Uli?»

Ne oluyordu? Neden beni sormuştu? Heyecanla yerimden kalktım. General gülümsedi:

«Oturun Yoldaş Momiş-Uli»

Biraz kısık bir sesle ve yavaş yavaş konuşuyordu. Yamma yaklaştı, bir sandalya çekip oturdu. Kırmızı kenarlı general kasketini çıka-

(*) Parti gençlik örgütü.

rip masamın üstüne koydu. Kısa kesilmiş siyah saçları oldukça kırlaşmıştı.

Yüzünde, konuşma biçiminde, sanki yaşamı boyunca emir veren bir insanın hali yoktu. Sadece kaşları, kesin kıvrımlar yapan köşeli gür kaşları, bütün görünüşünün tüm tersiydi. Kaşlarında da bıyıklarında olduğu gibi ak yoktu.

«Tanışalım» dedi. İsmim İvan Vasiliyeviç Panfilov. Alma-Ata'da yeni bir tümen kurulacağını biliyor musunuz?»

«Hayır bilmiyorum.»

«Bu tümenin kumandanlığına ben atandım. Orta Asya askeri bölgesi emriyle siz de bu tümenin tabur kumandanlığına atandınız.»

Atanma emrini çıkarıp bana uzattı.

«Görevi almanız için ne kadar süreye gereğiniz var?»

«Çok değil. İki saat kadar.»

Düşündü.

«Bu kadar acelenin gereği yok. Evli misiniz?»

«Evet.»

«O zaman bugün ailenizle vedalaşın ve yarın saat 12 de yanıma gelin.»

*

Ertesi gün saat onikiye beş kala tümen karargahının merdivenlerini tırmanıyordum. Generalin oturduğu odayı gösterdiler.

Biraz kamburlaşmış, başını omuzlarının arasına kısmış büyük bir masanın başında oturuyor ve bazı belgeleri inceliyordu. O andan sonra Panfilov'la birçok kez karşılaştım, ama onu yazılar içinde görüşüm ilk ve sondu. Bu an-

dan sonra onun yanında bulunan yazılı kağıt sadece harita oldu.

Şimdi de önünde bir harita serili duruyordu. Haritanın anlamını hemen kavramıştım. Bu Alma-Ata ve yöresini gösteren bir haritaydı. Üstünde kayışı çözülmüş saati duruyordu.

General saatine baktıktan sonra çevik bir davranışla doğruldu. Koltuğu geriye itip masanın arkasından çıktı. Yürüyüşü hafifti bu yüzden de yaşı belli olmuyordu.

Ayakta konuşuyorduk. Panfilov, bazen geziniyor, duruyor sonra yine yürüyordu. Ellerini arkasına bağlamıştı ayakları hafif açıktı.

Söze: «İşte böyle Momiş-Uli.» diye başladı. «Tümen daha kurulmuş değil. Kurmayı da, alaylan taburlan da yok. Demek ki kumanda edeceğiniz yok. Ama bunlar olacak. Bütün hepsini kuracağız. Şimdilik benim size yardım etmem gerekli. Ama önce size danışmak isterim.»

General masaya yaklaştı. Kâğıttan kanştır dı, aradığını buldu, kalın kırmızı bir kalem aldit elinde çevirdi ve bana döndü:

«Yoldaş Momiş-Uli bu dünyanın en saçma kalemi.»

«Neden Yoldaş General?»

«Çünkü onunla kararlar yazılıyor.» Sonra şakacı bir sesle ekledi: «Bu kalemle işini bitirmek çok kolaydır. Haritanın üzerine bir çizgi çekersin herşey hazır olur. Sorun kalmamıştır. Onu alın size veriyorum. Bende kalmasın. Ama siz yoldaş tabur komutam, siz de onu az kullanmaya bakın.»

Gülümsiyerek kalemi bana uzattı ve rasgele bir soru sordu:

«Kalemleri daha çok nerede kullanabilece-giz? Ne Dersin?»

Bakışımdaki şaşkınlığı okumuş olacak ki açıklamak zorunluğunu duydu:

«Benim tümen bir nevi gönüllü tümeni olacak ya. Plan dışı kuruluyor. Yeni erat bekliyemeyiz. istememize de olanak yok.»

Bundan sonra daha birçok şeye yanıt vermem gerekti. Bunlar da çoğunluğuyla garip sorulardı. Bu konuşmalardan bana kalan kanı Panfilovün bir generalin uğraşmaması gereken şeylerle bile uğraştığı oldu.

Sonunda bana bir kâğıt uzattı:

«Bunda bizim için ayrılan binaların adreslerini bulacaksın. Hepsinin işe yarar olup olmadığını öğrenmen için dolaşman gerekli. Avlularına bak eğitim yeri var mı? Mutfaklarını dolaş, mutfak ocakları ve kazanları tamam mı?»

Ben gene şaşırmıştım. Kendi kendime bir generalin böyle işlerle uğraşıp uğraşmıyacağmı soruyordum.

Listeyi verdikten sonra yüzüme bakarak sordu:

«Beni anladın mı?»

«Evet Yoldaş General.»

Saatini aldı.

«Bunun için ne kadar zamana gereğiniz olacak?»

«Akşama kadar yapabilirim Yoldaş General.»

«Akşama kadar. Ne Demek?»

«Altıya kadar, Yoldaş General.»

Düşündü...

«Altıya doğru... Hayır... Yaptıklarınızı bana saat sekizde bildirin.»

*

Günler geçiyor, ben Generalin ufak tefek emirlerini yerine getiriyordum. Bu süre içinde de tümen doğuyor, kumandanlar geliyordu.

Bir gün Panfilov'un yamndan çıkıyordum. Bir topçu albayı ile karşılaştım. Uzun bacakları ve uzun bir yüzü vardı. Ağzının yanında da kırışık iki deri görülüyordu.

Ona yol verdim. Albay apoletlerime baktı.

«Topçu mu?» diye sordu. "

«Evet. Yoldaş Albay»

«Benim yanıma mı verildiniz?»

«Bilmiyorum. Tabur kumandanı atandım.»

«Piyade mi? Nasıl olur? Benimle Generalin yanma gelin.»

Generalin yanında ki konuşmadan, Albayın bizim tümenin topçu alay kumandam olduğunu anladım.

«Ona buyurun Yoldaş General, benim emrime girsin ve hemen birliği teslim alsın».

Panfilov bana doğru döndü:

«Ya siz Yoldaş Momiş-Uli, siz ne düşünüyorsunuz? Topçularla baş edebilecek misiniz?»

«Hayır Generalim.»

Panfilov, daha rahat oturdu. Kısılmış Moğol gözlerinde bir merak ışığı parladı. Bu onun özelliklerinden biriydi. Yaşma göre umulmaz bir merakhlığı vardı. İlgiyle sonucu beklediği görülüyordu:

«Ha siz ne diyeceksiniz Albay, başedemem diyor?»

Albay kızgın kızgın sordu:

«Nasıl başaramazsınız? Bir bataryaya kumanda ettiniz mi?»

«Evet.»

«E... Bu yetişir... Belkide sizin yerinize bir binbaşı göndermelerini istiyorsunuz. Akademiyi bitirmiş birisini, böyle birini bize vermezler. Yoldaş General meseleyi tamamlanmış kabul etmenizi rica edeceğim.»

Ben saygılı ama kesin konuştum.

«Namuslu olmam gerekli Yoldaş General. Başaramam, eğitimim yeterli değil?»

Benim bu inatçılığımın suçlusu kim biliyor musunuz? Varlığımdan bile haberi olmayan bir profesör. Dyakonov. Ve onun üç ciltlik yapıtı (Topçu ateşinin teorisi). Onun önünde bütün topçular eğilir. Yüksek matematik bilmeden orta bir eğitimden sonra sadece dokuz ay topçu kursundan geçmekle bu yapıtı anlıyamazsın... Benden nasıl tümen topçusu olur. Bataryaların ateşini nasıl yönetebilirim, Dyakonov usulü bir ateşi hesaplayamadıktan sonra.

Daha sonra savaşta topçuları seyrederken benim değil, Albayın haklı olduğunu anladım-Savaş en üstün bir akademiydi. Ben biraz savaştıktan sonra top bataryalarını ötekilerden daha kötü yönetmiyecek ve topçuları utandırmayacaktım.

Bunun üzerine Albay sordu:

«Ya siz ne istiyorsunuz?»

«Tabur» diye cevap verdim.

«Neler söylüyorsunuz siz? Benim yanımda bataryaları yeni teğmenler yönetir. Karargâh Komutanlığını ister misiniz.

Benden bir:

«Tann korusun» koptu.

Konuşmamızı ilgiyle izleyen General birden güldü:

«Boşuna korkma Yoldaş Momiş-Uli, boşuna korkma... Karargâh demek kesinlikle yazıcılık demek değildir. Veya kırmızı kalem.»

Albay Sordu:

«Ne kırmızı kalemi?»

Panfilov, alayla cevap verdi:

«Bana öyle geliyor ki sizi de ilgilendirir Albayım. Sonra size anlatırım.»

Sonra ciddileşerek ekledi:

«Düşüneceğim. Siz gidin Yoldaş Momiş-Uli.»

Bu olayın ardı gece sürdü.

Karargâhta nöbetçiydim. Panfilov gece yarısına kadar çalıştı. Her zaman yaptığı gibi birbiri ardına kumandanları çağırıyordu.

Tümen doğuyordu. Yaz dolayısiyle boş olan, bize verilmiş okula, şehirden yakın kolhozlardan orduya çağrılanlar geliyordu. Hemen hemen hepsi yaşlıydılar. Otuz-Otuz beş civarındaydılar. Çoğu askerlik yapmamıştı.

Bu saatte onlar, geleceğin Panfilov'lan uyuyorlardı.

Sonunda benim bulunduğum merkez karargâhının yerleştiği büyük taş binayı da sessizlik kapladı.

Bir kapı gıcırdadı ve koridorda ayak sesleri duyuldu.

Yerimden kalktım ve gömleğimi düzelttim. Generalin yürüyüşünü tanımıştım.

Açık kapıdan başını uzattı.

«Burada misiliz Yoldaş Momiş, Uli? Nöbetçi misiniz?»

Sırtında ceketi yoktu, üstünde beyaz gömleği, elinde havlusu ile duruyordu. Yüzü yorgundu

Oda dumanhydı. Pencereyi açıp pervaza oturdu.

«Sizi düşünüyordum yoldaş Momiş-Uli» dedi. «Sizi düşünüyordum. Haydi siz de bana bir fikir verin. Sizi ne yapalım.»

«Ben buyurduğunuz yere giderim Yoldaş General... Ama madem ki fikrimi soruyorsunuz...»

«Oturun... Oturun... Evet, evet, madem ki fikrinizi soruyorum...>

«Sizden rica ederim Yoldaş General, bana tümenin ya bir bataryasını yada bir piyade taburunu veriniz.»

«Tabur mu? Tabur yönetmekte kolay iş değildir Yoldaş Momiş-Uli... Hiç piyade taktiği ile ilgilendiniz mi? Bu konuda bir şeyler okudunuz mu?»

Ona okuduklarımdan bazılarını saydım.

«Ya çekilme savaşı? Bu konu hiç sizi ilgilendirdi mi?»

«Hayır Yoldaş General.»

Panfilov düşüncelerini yineledi:

«Evet... Tabur yönetmeniz kolay olmayacak.»

Bana öyle bir baktıki kızardım. Birden kendime bir güven duyuverdim.

«Olabilir» diyebildim «Ama şerefimle ölmeyi becerebilirim Yoldaş (teneral?»

«Taburla birlikte mi?»

«Taburla birlikte.»

Panfilov, birden gülmeye başladı.

«Böyle bir kumandana teşekkür ederim... Hayır Yoldaş Momiş-Uli, taburunuzla ölmeyi değil, on tane, yirmi tane savaşa girmeyi ve taburunuzu korumayı becerin. Bakın o zaman asker size teşekkür edecektir»

Pervazdan atladı ve yanıma, muşamba kaplı kanepeye oturdu:

«Ben kendim de askerim Yoldaş Momiş-Uli. Asker ölmek istemez. O savaşa ölmek için değil, yaşamak için gidiyor. Kumandan da öyle olmalı. Siz ise kolayca (Taburla öleceğim) diyorsunuz. Taburda yüzlerce insan var. Yoldaş Momiş-Uli, yüzlerce insan var. Onları size nasıl bırakayım?»

Susuyordum. Panfilov'da bana bakıp susu' yordu. Sonunda yine o konuştu:

«E... ne diyorsunuz Yoldaş MomişUli? Onları savaşa ölmek için değil, yaşatmak için götürmeye söz veriyor musunuz? Bu sorumluluğu abyor musunuz?»

«Alıyorum..»

«Bak bu işte askerce bir cevap, ama bunun için neyin gerekli olduğunu biliyor musunuz?»

«İzin verin Yoldaş General, onu da sizin bana söylemenizi rica edeyim.»

«Kurnazsınız siz, kurnaz... Birincisi Yoldaş MomişUli şudur ki...» alnını kaşıdı «Size gizlice söyliyeceğim» Şakacıktan çevresine bakındı; boynunu yükseltti sonra fısıldadı: «Savaşta akılsızlara raslamr.»

Sonra durdu, gülümsedi ve sürdürdü:

«Ve bir şey gerekli. Hunharca bir şey... Çok acımasız: Disiplin.»

Birden ağzımdan kaçtı:

«Ha siz..» Dilimi ısırdım.

«Konuşun konuşun. Benim için bir şey söylemek istiyordunuz?»

Fakat ben cesaret edemedim.

«Söyleyin dedi. Yoksa emir vermem mi gerekecek?.»

«Şunu söylemek istiyordum. Yoldaş General.. Siz, siz o kadar yumuşaksınız ki.»

«İlgisi yok. Size öyle gelmiş olacak.»

Sözlerim ona dokunmuştu herhalde, ayağa kalktı. Havlusunu aldı ve gezinmeye başladı.

«Yumuşak... Yoldaş Momiş-Uli, asker bağırmayla yöneltilmez. Yumuşak mı... Kesinlikle değilim. E, demek tümen topçusunu almak istemiyorsunuz. Ha?»

Bir şey demeden ona bakıyordum.

Konuştu:

«Akademiyi bitirseydiniz fena olmazdı. E öyle olsun. Albay bana kırılacak. Ama bir yolunu bulurum elbette... Siz tabur yöneteceksiniz?»

«Başüstüne Yoldaş General, tabur yöneteceğim.»

İşte böylece bir topçu olan ben, bir piyade tabur kumandam oldum.

Tümen karargahında bir kaç gün daha geçirdim. Gözlüyordum. Bu yumuşak, iyi, diretme huyu olmayan babacan adamın tümeni nasıl yöneteceğini anlamaya çalışıyordum.

Ancak gördüm ki o, her zaman yumuşak değildi.

Bir kez, bir şeye tanık oldum.

Daima «rica ederim oturun, ayakta durmayın, oturunuz» diyen bu generalin kurmay subaylarından biri Panfilov'dan izin almadan oturmuştu:

«Kalkınız.» dedi. Sesi birden sertleşmişti: «Dışarı çıkınız. Kapımn önünde biraz düşünün ve yine girin.»

Panfilov, bir emir verdikten sonra onun yerine getirilip getirilmediğini denetlemeyi kesinlikle unutmazdı. Bir alışkanlığı vardı: Baş-j parmağı ile cep saatinin camım okşardı. Bazen insan onun küçük bir yaratığı sevdiğini sanırdı. Gecikmelerde, bilgi isterdi. Bir kez de onun verilen bir görevi zamanında yapmayan birini azarlayışmı gördüm:

«Siz vicdansız, disiplinsiz ve görev anlayışı olmayan birisiniz. Sizi bir kaç gündür tanıyorum. Ancak üzülerek söyliyeymıki tembel ola-* rak tanıyorum.»

Bu sırada kaşları sanki toplanmış, kıvrımları daha keskin bir hal almıştı. Bağırmıyordu. Yalnızca öteki zamanlara kıyasla biraz daha yüksek sesle konuşuyor, kelimeleri daha açık söylüyordu. Sesi daha gürdü.

Önemsiz bir olay belleğimde yer etmişti:

Bana bir askerle haber göndermiş depoda bulunan yeni bir roket atıcıyı getirmemi, görmek istediğini bildirmişti.

Dışardaki askere pencereden seslendim:

«Yeni roket atıcıyı depodan alıp gelin. Haydi çabuk. Beş dakika sonra burada olsun.» Geriye döndüğümde Panfilov'un arkamda ar-

kamda durduğunu gördüm. Bana ufalmış, alaycı gözlerle bakıyordu:

«Beş dakikada bunu yapmasına olanak yok Yoldaş Momiş-Uli?»

Panfilov başka bir şey söylemedi. Ama ben yerin dibine girmiştim. Kaç kez böyle bağırmıştım düşünmeden: «Beş dakika sonra» dir ye, Panfilov ise düşütıüyordu.

LİSANKA VE ATIN TARİHİ OLAYI

En sonunda generalle vedalaşarak taburu teslim almaya gitme günüm geldi. Ancak bundan önce anlatmam gerekli bir olay oldu.

Kentte dolaşmam için tümen karargahının atlarından birine biniyordum.

Bu, iri ve güzel, ayaklarında sanki beyaz çorapları, alnında yine beyaz bir akıtması bulunan, süvarisinin sözünü dinleyen «Lisanka» adlı bir kısraktı.

Tümen karargahında çalıştığım sıralarda Lisanka'ya bazı şeyler öğretebilmiştim.

Kentin dışında Alma-Ata'nın yirmibeş kilometre uzağmdaki Talgar istasyonunda bulunan tabura gidebilmem için bir arabaya binmem gerekiyordu.

Sabah saat beşte, karargah'ta herşeyin tam bir sessizlik içinde bulunduğu bir sırada kalkarak avluya çıktım.

Araba henüz gelmemişti. Son kez görmek için Lisanka'nm yamna gittim. Benden her zaman bir ekmek parçası veya şeker almaya alışık olduğu için yumuşak dudaklarım uzatıyor-

du. Yanıma almadığım için ona bir şey veremiyordum. Birden öğrettiğim İspanyol adımlarını atmaya başladı. Gülümsedim. Onu eğerliyerek dışarıya çıkardım.

Bir kaç tırıstan sonra bir iki engel atlattım. Sonra da İspanyol adımı ile yürüttüm.

Daha önce belirttiğim gibi sabah erkendi. Avluda hiç kimse yoktu.

Birden bir ses duydum:

«Bakalım askerlikte de böyle usta olabilecek misin Yoldaş Momiş-Uli?»

General merdivenlerde duruyordu. Şaşırmıştım. Hemen yere atladım.

«Sürdürün, sürdürün» dedi Panfilov. «Sizi zevkle seyrediyordum.»

Sonra yaklaştı.

«Bakın hele; siz neler de bilirmişsiniz. Orada da...» Eliyle uzağı işaret ediyordu «Böyle ustalıkla yönetebilecek misiniz?»

Çekinmeden cevap verdim:

«Biliyor musunuz Yoldaş General ...Bir kez daha bana ayni şeyi söylemişlerdi. Daha doğrusu...»

«Eee... Ne?»

«Öyle yaptılar ki bütün yıl kendime gele-?-medim»

«Enteresan, enteresan... Anlatsanıza.»

Ama pişman olmuştum. Hangi şeytan dürtmüştü dilimi. Sadece beni ilgilendiren belki de yalnız benim için ilginç olan bir öykü ile neden generalin zamanını almahydım? Bir kaç kelime ile ona özetlemeye çalıştım. Bir zamanlar daha yeni teğmenken, amirlerimi sinirlendirdiğimi, emrimdekilere bağırdığımı ve takımı

disipline sokamadığımı söyledim ve «Bu yüzden de cezalandırıldım» dedim. «Alay kumandanı beni çağırmıştı. Bana at yönetiminden bahsetti. (Yönetimin ne olduğunu bilir misiniz?) diye sormuştu. (Bir lokomotiv makinistinin yada bir araba şoförünün ne olduğunu siz çölde yaşayanların anlaması güçtür) demişti. Sonra da bana attan, sözetti. Onun verdiği bu ders bana çok etki yaptı.»

Panfilov, yüzüme bakıyordu. Pek bir şey anlamamıştı. Sordu:

«E... Anlatsana. Biraz birşeyler söyle ne dedi sana?»

«Herkesin bildiği şeyler Yoldaş General. Bende aslında biliyordum.»

«Peki olsun yinede anlat.»

«O iyi bir binici için konuşuyordu. İyi bir süvarinin atı arka ayakları üzerine kaldırabileceğini. İspanyol adımına geçirebileceğini ve hatta dans ettirebileceğini söylüyordu... Ondan sonra tümüyle bunlar için yönetim araçlarını anlattı. Bunlardan birincisinin dizgin olduğunu ve onların küçük parmakla yönetebileceğini söyliyerek, İşte bunlar yapılabildiği zaman yönetmek, olur demişti...»

«Öyle öyle. İlginç...»

«İyi bir süvari hiç bir zaman ellerini oynatmaz. Hatta bileğini bile, diyordu. İşte bunlar...»

«Hayır, hayır sürdürün, Size daha başka ne söylemişti?»

Panfilov, konuyla çok ilgilenmişti. Gülümsüyordu, gözünün çevresinde kırışıklıklar titriyordu.

«Yönetimin öteki ayrıntıları hakkında konuştu. Atın sırtında bulunan ve gözle görülmeyen dayanak noktasını. Süvarinin ayağını. Sadece mahmuzla yönetim şeklini. Bunun yirmiden çok şeklini ve daha bir çok şeyini; iyi bir sürücü çok az olarak mahmuz kullanırmış, Onuda, sadece dokunması yetermiş, Buna nasıl erişilirmiş? Falan.»

«Öyle öyle peki nasıl erişilirmiş?»

Panfilov'un bu ilgisi beni coşturmuştu. Artık çekinmeden anlatıyordum:

«Sürücünün en küçük bir dileğinin at tarafından yerine getirilmesi alışkanlığı nasıl sağlanır - Evet bu çok önemli. Yapmazsa bağışlamıyacaksmız. Cezalandıracaksınız. İyi yaptımı da armağan vereceksiniz. Yüz kez, bin kez, ayni şeyi yineleteceksiniz.» O bana sakin sakin bunları anlattıktan sonra (Hadi şimdi git.) dedi.

«Ya Siz?»

«Önce ben neden çağrıldığımı anlamamıştım. Döndüm ve yürüdüm. Eşikte sanki kafama bir balta indi. Acaba onun için at insanmıydı? Ben onun için bir atmıydım? Dönüp bağırmak istiyordum. Ben sizin atınız mıyım?»

Panfilov, kahkahayı bastı. Onu bu kadar neşeli görmemiştim. Mendilini çıkardı ve yaşaran gözlerini sildi.

«Bu öykü çok akıllıca»

Gülerek Lisankayı okşadı ve sordu :

«Bu atı beğeniyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli?»

«Çok, Yoldaş General.»

«Onu alabilirsiniz. Size armağan ediyorum... Sizinle taburda beraber olsun.»

«Teşekkür ederim Generalim.»

Arabayı beklemedim. Lisanka ile tabura doğru yola çıktım.

*

Biz artık sizinle anlaştık. Doğayı yazmıyacağız. Onu başkaları daha iyi anlatabilirler.

Daha sonra bana konuk geleceksiniz. Gerekirse Kazahistan'da, Alma Ata'da ve çevresinde görüp dolaşıp yazacaksınız. Talgar istasyonunu ve gür orman nehri Talgarka'yı.

İstasyonda, taburun yerleştiği köy, iktisad enstitüsü binasını sordum. Orada da ilk olarak Karargâh Komutanı, zayıf ve hareketli bir Kazah olan Rahimov ile tanıştım. Düne kadar tarım mühendisiydi. Daha sivil elbiseleri üstündeydi. Ceketinin yakasında dağcıların rozeti vardı. Ancak benim dağcım, talimata göre durmayı ve askerce komut vermeyi beceremiyordu.

Onunla birlikte binayı dolaştım. Her taraf tıklım tıklımdı. Ancak askeri üniformalı olan sadece bendim. İnsanlar koridorlarda dolaşıyorlardı. Odaların dibinde şarkı söylüyor, koridorların pençelerinden kadınlara söz atıyorlardı. Kimse «Hazır ol» emri vermedi. Kimse komutanı selâmlamadı.

Yerlerde izmaritler gördüm. İçimi çektim ve taburu toplamalarını söyledim.

Beceriksizce uzun bir süre içinde sıralandılar. Ben yanda duruyor ve düşünüyordum. Şöyle bir görüntüyü gözünüzün önüne getirin: Bir çoğu sadece atletle idi. Kimisinin aya-

ğmda terlikler vardı. Bir kıs mı ise ceketleydi. Kimi kasketli kiminin başı açıktı.

Dağcı, yamuk yumuk sıraları düzeltti ve «Hazırol» diye komut verdi. Sonra tekmil vereceği yerde sadece suratıma baktı. Yine göğüs geçirerek yanlarına gittim.

Onları selâmladım. Kim nasıl bilirse öyle cevap verdi.

Kendimi tanıttım. Tabur komutanı olarak atandığımı söyledim sonra da ekledim:

«Sizler daha sivil giysilerinizlesiniz. Ama vatan artık sizi ordumuza çağırmış. Bazılarınızın giysileri daha güzel, bazılarınızın ki ise daha yalın... Dün ayrı ayrı mesleklerin ayrı durumlanndaki insanlarıydınız. Bugünden itibaren siz şimdi er yada subaysınız. Ben ise sizin komutanınızım. Ben emredeceğim, siz uyacaksmız. Ben size isteklerimi söyliyeceğim, siz yerine getireceksiniz.»

Bilebile sert konuşuyordum :

«Herbiriniz emrimi yerine getireceksiniz. Dün amirinizle tartışma hakkına sahiptiniz. Dün onun doğru söyleyip söylemediğini, sözlerin yada buyruğunun yasaya uygun olup olmadığını tartışabilirdiniz. Bugünden sonra sizin için bir tek yasa var: Komutanın yasası.»

Bazıları kötü kötü bakıyordu. Birçırpıda demokrasiyi yıkmıştım. Sürdürdüm:

«Kim aksini düşünüyorsa yol yakınken o düşüncesini bir zarfa koyup evine postalayabilir. Askerlikte disiplin esastır. Ancak orduyu disiplin ayakta tutar. Vatanınıza saldırarak sizleri tutsak etmek isteyen düşmanı kovmak istiyorsanız bu gerekli.

Böyle olması kesin bir koşul. Zafer için bu gerekir.»

Sonra namus ve şereften söz ettim. Vatanına karşı, hükümetine karşı, komutanlarına karşı namuslu olmanın askerin en kutsal görevi olduğunu söyledim. «Vicdanı olan ise, namusludur» dedim.

«Belki bilgili ve becerikli olabilirsiniz. Yürekliliğe ve çevikliğe sahip olabilirsiniz, ama vicdanınız yoksa benden bağış beklemeyin.»

Bundan sonra onur ve şeref hakkında düşündüklerimi kendime özgü bir şekilde anlattım :

«Bir Kazah atasözü vardır. Üç kelimeden kurulu: Onur ölümden üstündür.»

Bu atasözünü Kazakça söyledim. Sonra Rusça'ya çevirdim. Taburun uçte biri Kazah geri kalanı Rus ve Ukraynalıydı.

Bitirdiğimde sıralardan yürekli bir ses işitildi :

«Yoldaş Kombat, birşey söylememe izin verir misiniz?»

Sıraların yarım adım kadar önünde insanın onu kıskanabileceği kadar yakışıklı, kırmızı yanaklı siyah gömlekli biri duruyordu.

«İzin vermiyorum» diye cevap verdim. «Burası miting alanı değil. Bölük komutanları birliğinizi götürün.»

Taburla tamşmam ve ilk konuşmam böyle oldu.

*

Koridorda bana ayrılmış olan odaya doğru gidiyordum.

«Yoldaş Kombat. Birşey söylememe izin verin.»

Önümde yine o, bana ilk defa «Komutan» diye hitap eden er duruyordu. Saçları henüz kesilmemişti, kasketinin altından perçemi görünüyordu.

«îsmin ne senin?»

«Er Kurbatov.»

Tam bir asker gibi esas duruştaydı.

«Orduda bulundun mu?»

«Hayır Yoldaş Kombat, askeri demiryolu koruyuculuğunda çalıştım.»

«Bilmiyor musun ki, Yoldaş Kurbatov, tabur komutanı ile konuşman için bölük komutanından izin alman gerekü. Ona başvur.»

«Yoldaş komutan o ilgilenmiyor.. Ben güvenlikle ilgili... Arka kapı komutanım, korunmuyor.. Avluya doğru olan kapı, ayni şekilde. Ya, Yoldaş komutan...»

«Aslan» diye düşündüm. Onun çıkışı, direnişi, açık bakışı, kısılmış omuzları hoşuma gidiyordu. Ama başka türlü konuştum :

«Geriye dön. Marş!»

Kurbatov, kızardı. Bakışı, kötü bir hal aldı. Onu çok iyi anlıyordum. Ama gözlerinin içine göz kırpmadan baktım. Kurbatov, önce duraksadı. Sonra askerce dönüp yürüdü. Kızarmış ensesinin görünüşü bile küskündü.

Yanımda duran Rahimov'a: er Kurbatovü manga komutanı yapmasını söyledim.

Arkamdan biri bana dokundu. Dönünce bir elin kararsızca geri çekildiğini gördüm.

«Ben kendi komutanıma başvurdum. O da size gelmemi söyledi Yoldaş Kombat.»

Gözlüklü **bir adamdı.** Bu Murin ile ilk karşılaşmamdı. **Ceketliydi.** Boyunbağı biraz yana kaymıştı. Gülümsiyerek konuşuyordu. Ellerini nereye koyacağını bilmiyordu. Uzun parmakları vardı. Temmuz olmasına karşın beyaz yüzü kararmamıştı.

«Ben er değilim Yoldaş Kombat, ama tabura gönderilmemi istedim» Bunla da övünüyordu. Sakata ayırmak istemişlerdi ama o asker olmakta diretmişti. Gözlüklü bakışlarını yuka n kaldırdı. «İşte tavana bakınız kumandan sinek var. Ben onu çok iyi görüyorum.»

«Peki arkadaş inandım. Daha sonra...»

«Ama taburda beni ileri göreve ayırmadılar. Bana at ve araba verdiler. Benim at konusunda en ufak bir bilgim yok. cephede savaşmak için asker oldum. Rica ediyorum beni makinalıya verin.»

İsmini sordum, sonra:

«Olabilir Yoldaş Murin» dedim «Sizi sonuçtan haberdar ederim, gidebilirsin.»

Ama o ricasının kabul edildiğinden emin değildi.

«Konuşmanızı özenle dinledim Yoldaş Kombat. Tümüyle doğru söylüyorsunuz. Bütün buyruklarınız benim için yasa olacaktır.

«Serbestsin» diye yineledim.

Bana şaşkınlıkla baktı. Sanki hiç bir şey söylememişim gibi sürdürdü:

«Ben müzisyenim Yoldaş Kombat. Konservatuarda asistamm. Ama Yoldaş Kombat şimdi herkesin savaşması gerekli.»

Bana anlatmak için ellerini oynattı.

Avazım çıktığı kadar bağırdım:

«Bu ne biçim esas duruş?...*-

Murin şaşkın kalakaldı «Siz gidin, dedim. Siz ise? Siz en güç olanı istediğinizi sanıyor, sizi cepheye düşmanla savaşmaya göndermemi istiyorsunuz. Hayır Yoldaş Murin, orduda en güç olan şey emre itaat etmektir.»

Murin'in dudakları karşı koymak için kımıldanırken sürdürdüm:

«Çok defa komutanınızın adaletli olmadığını düşünerek onunla tartışmaya girişmek isteyeceksiniz, ama size susmanız emredilecek ve siz susacaksınız. Size sorulmadıkça cevap vermeyeceksiniz, gidin ..»

Murin uzaklaştı.

Bugün bölük ve takım komutanları ile tanıştım. Eğitim programlarını düzenledim. Nöbet yerlerini ve karargah ve muhabere işlerini düzene koydum, sonrada mutfakla uğraştığım için ancak gece yalnız kalabildim.

Birsüre sırt çantamdan çıkardığım süvari talimnamesini okuduktan sonra onu da bir yana itip düşünceye daldım.

Büyük bir savaş vardı. Naziler her gün vatan topraklarında biraz daha ilerliyorlardı. Şimdi saldırıdan henüz bir ay geçmeden Smolenske yaklaşmış, Dinyeper'i geçmişlerdi. Haritalara bir göz atıhnca onların Leningrad'ı, Moskova'yı ve Donbası almaya çalıştıkları görülüyordu.

Amaçlan yedek güçlerimizi hazırlamadan, bizi yere sermekti.

Ordu bizim tümeni ne zaman cepheye sürecekti? Eğitim için kaç gün, kaç hafta izin vereceklerdi?

Olaylar o kadar çabuk gelişiyor ve cephede durum her an o kadar gerginleşiyordu ki başkumandan bizi üç dört hafta sonra cepheye gönderebilirdi.

Bu kadar kısa bir süre içinde, şimdi bu çatı altında sakin sakin uyuyan, üstlerinde sivil giysileri bulunan, henüz saçları bile kesilmemiş ama candan, dürüst ve vatansever insanları, bu yediyüz kişiyi nasıl ateş gücü haline çevirebilir bu disiplinsiz gücü düşman için nasıl bir korku kaynağı haline getirebilirdim?

Belki size garip gelecek. Bu gece büyük savaşı düşünür, taburla yollanacağım cepheyi tasarlarken, aklıma takılan en önemli şey «At öyküsüydü». General Panfilov onu dinledikten sonra gülmeye başlamıştı, bende onunla beraber gülmüştüm. Ama.....

TÜTÜN SEFERİ

Taburumun savaşmaya nasıl hazırlandığını ayrıntıları ile anlatmayacağım.

Sadece birini, şimdiye kadar hiç bir taburda uygulanmamış birini «Tütün seferi» diye adlandırdığımız bir yürüyüşümüzü anlatacağım.

Taburu aldığımdan, yedi pekiz gün geçmeden hepimiz askeri giysilerimizi giymiş, silah-

lanmıştık. Artık, silahlarla boğuşuyorduk. Siperlere giriyor, kaçıyor, emekliyor, yürüyorduk.

Bir gece emir aldık. Sabaha karşı nehrin kıyısında elli kilometre ötede bulunan belirtilen[1] bir yere gidecek, oraya ulaştıktan sonra geceleyecek, sonraki akşama kadar ayni uzaklığı geçerek Talgar'a dönecektik. Tümenin öteki taburlarına da böyle zorunlu ve ağır yürüyüşler verilmişti. General Panfilov, tümeni yürüyüşe alıştırıyordu.

Askerler bu yürüyüşler için akşamdan hazırlanıyor, gece dinleniyor, sabah tan atmadan tabur yürüyüşe geçmiş oluyordu.

Asker olmadığınız için size önünüzde mükemmel bir askeri birlik duruyor gibi gelebilir. Sıralar düzgün, tüfekler yeni, süngüler pırıl pırıl. Askerler tüm kuşamlı, battaniyeler **durulmuş,** gaz maskeleri henüz güneşin ağartamadığı yeşil torbalar içinde, miğferler başta, gerilmiş omuzlarda düzgün sırt çantaları, palaskalardan sarkan bombalar ve her er başına dağıtılmış **120** mermi gergin kütüklüklere yerleştirilmiş...

Ama bir çoğu düzgün değil... Alışkın bir göz bunu hemen görür. Sıkı sarılmamış kaputlar. Çantaların kayışları gevşak, karna doğru sarkmış torbalar ve bombalar. İstenildiği gibi hazırlanmış sadece birkaç er vardı. Bunların aralarında Kurbatov'da bulunuyordu.

Kurbatovü sıradan çıkard:m:

«Arkadaşlar. Bakın Kurbatov, yürüyüş için bir askere yakışır şekilde silah ve gereçlerini kuşanmış. Yürüyüş onun için ötekilerine göre kolay olacak. Bakın herşeyini nasıl yer-

leştirmiş. Kemerini nasıl sıkmış. Bunu size en aşağı yirmi kez anlattım, gösterdim, ama halâ anlamıyorsunuz. Her halde benim dilim yetmiyor. Konuşmam gereği kadar güçlü değil. Daha çok konuşmayacağım. Sözü. kaputunuza, küreğinize, çantanıza bırakıyorum. Artık sizinle onlar konuşacak. Onların dili yok mu sanıyorsunuz? Vardır. Hem de benim dilimden çok daha sivri. Er Garkuşa, yanıma gel.»

Garkuşa, gülerek koşup yanıma geldi. Çantası ve bombalan sarkmıştı, yürürken sallanıyorlardı.

«Yürüyüşe hazırmısm?»

«Hazınm Yoldaş Kombat.»

«Kurbatov'un yanma geç.»

Garkuşa kaputunu o kadar kabaca bağlamıştı ki yanağına değiyordu. Çantası sırtına değil arkasına yumuşak yerlerine yaslanıyordu.

«Yürüyüşe hazır mısın?»

«Hazınm Yoldaş Kombat.»

«Kurbatov'un yanma geç.»

Bu şekilde on kişi ayırdım. Bunlann hepsinin kusurlan vardı. Onlan sıranın önüne koydum.

«Tabur hazır ol! İleri marş.» yürüyüşe başladık.

Seçtiklerimin yamnda yürüyor, gözümün ucuyla onlan gözlüyordum. On onbeş dakika rahat yürüdüler. Bombalarla çantalan bu süre içinde hafifçe ayaklanna vuruyordu. En sonunda biri çantasına doğru el attı, çekmek istiyordu...

Golubsov, kaputunu itmek istedi. Kalın şayak ensesine sürtmeye başlamıştı.

Bir başkasının ayağına kürek vuruyordu.

On dakika scnra, omuzlarını geriye doğru iterek karnını şişirdi, çantasının sallantısını önlemeye çalışıyordu. O sırada kendine baktığımı gören Golupsov gülümsedi ve başını döndürüp kaputunu yanağı ile itmeye çalışıyordu. Sırt çantası da onu engellemeye başlamıştı. Göstermemeye çalışarak elini kayışın altına sokup çantayı geriye itmeye başladı. Garkuşa ise artık karnını şişiremiyordu. İki büklüm yürümeye başlamıştı, adımları da gecikiyordu.

Garkuşa'ya seslendim. Daha geniş adım. Kurbatov'dan geri kalma.»

Körolası çanta yine vurmaya başladı.

Böylece altı kilometre gittik. Taburu durdurdum ve erlere gene Kurbatovü göstererek bağırdım:

Garkuşa yanıma gel.»

İki büklüm koştu. Sıradakilerin hepsi güldü.

«Er Garkuşa tekmil ver. Yürüyüşe hazır mısın?»

Asık yüzle susuyordu.

«Çanta ve bombalarla konuştun mu?»

«Konuştum efendim.»

«Haydi anlat arkadaşlarına. Ne dediler sana?»

O yine susuyordu.

«Anlat sıkılma.»

«Ne anlatacağım? Böyle bizim gibiler, sözden anlamayanların cezasını vücutları çekiyor çanta habire vuruyor, kürek popomu dövüyor.

Ve Garkuşa, öyle bir şey yumurtladı ki kitaplarda yazılmayan bir şey. Erler gülmekten kırılıyorlardı. O da kızgınlığını yenerek gülmeye başladı.

Golubsov'u çağırdım. Sürtünmeden kıpkırmızı olmuş ensesi halâ ter içindeydi.

«Buna bakın arkadaşlar! Arka çantanla kaput seninle konuştu mu? Anlat onlar sana ne öğrettiler?»

Golubsov'u da erlerin önünde konuşmaya zorladım. Bundan sonra bir orduda emre uymayanların neler çekeceğini anlatmaya başladım:

«Kalın **durulmuş** kaput, iyi sıkılmamış bir çanta ve sıkı bağlanmamış bombalar kimin için güç bir yürüyüş doğurur? Er için mi yoksa tabur komutanı için mi? Tabiatiyle er için. Yirmi kez bunu size anlattım. Ama siz o sırada kesinlikle (Peki, peki yapacağız ama şimdi bi-2i rahat bırak) diye düşünüyordunuz. Sonra da şöyle böyle yapıyordunuz. Şimdi anlaşılıyorki anlattıklarım benim için değil sizin içinmiş. Bazılarınızın artık kafasıaa girdi. Şimdi şu mola sırasında herkes gereçlerini elden geçirsin. Göreceksinizki bazılarınız beni yine anlamamıştır. Şimdi onlar gereçleri ile konuşsunlar. O zaman söylediklerimin doğruluğuna inanacaklardır.»

Moladan sonra kimseyi yanıma çağırmak gereği olmadı. Kimse biraz önceki duruma düşmek istemiyordu.

*

Tabur yeniden yola çıktı.

Haziran güneşi altında elli kilometre gitmek az şey değildi. Hele alışkın olmayanlar için. Bakıyorum bölükler açılıyor, gerilemeye başlıyor. Komutanlarını uyardım. Bir süre sonra sırayı denetledim. Uyarmalarım yarar sağlamamıştı. Sıra daha çok dağılmıştı. Komutanlarla daha kesin konuştum. Yine yarar sağlamadı. Onlar da yorulmuştu. Bazıları topallıyordu.

Öne çıktım ve bağırdım:

«İletin geriye, Makineli bölük kumandanı kolbaşına gelsin.»

Uzun bacaklı Zaev, bir çeyrek sonra nefes nefese koşarak geldi.

«Yoldaş kombat emriniz üzere geldim.»

«Bölüğünüz neden geri kalıyor? Ne zaman arayı açmamayı öğreneceksiniz? Sırayı korumayı uygulamadığınız sürece sizi sürekli kolbaşına çağıracağım. Şimdi yerinize dönün.»

Taburun önüne gelmek kolay değildi. Hemen hemen bir kilometre.

Sonra ayni şekilde ikinci bölük kumandanı Servükovü çağırdım. Savaştan önce Alma Ata'da tütün fabrikalarında muhasebeci olarak çalışmış, yaşlıca bir adamdı. Yanıma geldiği zaman soluk alamaz haldeydi.

Servükov, beni dinledikten sonra-. «Erlere ağır geliyor Yoldaş Kombat. Bir kısım ağırlıkları arabalara koyamaz mıyız?» dedi.

Kesin ve sert cevap verdim:

«Bu saçmalıkları kafamzdan atın.»

«O zaman geri kalanları ne yapabilirim Yoldaş Kombat? Adam yapamazsa onu nasıl zorlıyacaksın?»

«Neyi yapamıyor? emrini yerine getirmeyi mi?»

Servükov sustu.

Bütün bölük kumandanları bu şekilde beni görmeye geldiler.

Ama Servükov için bir kez çağrılmak yeterli olmadı. Taburun sonunda geri kalmış askerler sallanıyordu.

Ona baktım. Bu kırk yaşlarında, kırlaşmış ama düzenli kesilmiş saçlarının arasından süzülen ter tozlaşmış yüzüne doğru akıyor, yorgun adımlarla bölüğünün önünde yürümeye çalışıyordu. Acaba onu bir kez daha mı koşturmalıydım? Bu onun için çok güçtü. Ama yapabilirdim?

O insanlara acıyordu. Ben de ona acıya - caktım. Sonra... Sonra savaş alanında ne olacaktı?

Atımı tırısa kaldırdım, ileri çıktım ve bağırdım-.

«İkinci bölük kumandanı taburun başına.»

Bu kez oldu.

Yeniden durdum ve sıraların önümden geçmesini bekledim. Servükov'u gördüm: Artık bölüğün önünde değil arkasında yürüyordu. Görünüşü çok daha enerjikti. Kararlıydı. Sesi bile değişmişti. Artık kesin komut sesleri duyuluyordu.

Bütün bölük tcplandı. Bölükler arası belli oldu. Hiç kimse geri kalmıyordu.

Bu sıkı yürüyüşle, kimseyi yolda bırakmadan elli kilometreyi geçip yolumuzun sonuna geldik.

Asker yorulmuştu. «Rahat» komutundan sonra otların üstüne serildiler: Hepsinin düşüncesi yakında dağıtılacak yemeği yemek ve sonra uyumaktı.

Nasıl olmasın?

Yürüyüşte, her yürüşte olduğu gibi bizimle beraber bir kaç mutfakta geliyordu. Asker dinlenmeye çekildiği zaman mutfakların hazırlanmaması emrini verdim. Kazanlar ve erzak çiğ olarak askerin kendisine dağıtılacaktı. Önceden belirtilen şu kadar gram adam başına et, şu kadar gram bulgur, şu kadar da yağ ve başkaları...

Komutanlar ve erler şaşırdı. Herşey çiğdi, ne yapacaklardı? Bir çoğu yaşantıları boyunca yemek pişirmemişti. Çorba kaynatmayı bilmiyorlardı.

Gürültü koptu:

«Aşçılarımız var. Bize sıcak yemek hazırlamak zorundalar»

Haykırdım:

«Çok konuşmayın. Söylenen yapjlacak. Her er kendi yemeğini kendi hazırlasın?»

Ve o zaman Kazahistan bozkırının İli nehri kıyısında bir çok ateşin dumanı yükseldi. Erlerin bazıları o kadar yorgunduki, herşeyi bir yana bırakıp aç karnına uyumaya yattılar. Bir kısmının bulamacı yandı bir kısmınmki ise taştı. Çoğunluğunki ise birşeye benzemiyordu. Bu onların ilk aşçılık dersiydi.

Sabahleyin yine kazanların yakılmadan erzakın erlere dağıtılmasını söyledim.

Kahvaltıdan sonra taburu topladım ve onlarla konuştum. Söylediklerim aşağı yukarı şöyleydi:

«Arkadaşlar: Siz önce yürüyüşün bu kadar uzun ve bu kadar ağır oluşundan mutlu değilsiniz. Bu bilerek böyle planlanmıştır. Önümüzde savaş ve geçmemiz gerekli elli değil, yüz değil, yüzlerce kilometre var. Savaşta düşmanı aldatmak, ona beklemediği yerden vurmak için bu yürüyüşlerin daha uzun daha ağırlarını yapmak zorunda olacağız. Bu onların yanında gül gibi kalacak. Askerlerin önderi ünlü Rus kumandanı Alek sand - Vasiliyeviç Suvorov. O bize şu öğüdü bırakmıştır: «Eğitim ne kadar ağır olursa, savaş o kadar kolay olur.» Süvorovski usulü ile savaşmak istiyor musunuz? İstemiyenlor iki adım öne marş!»

Hiç kimse çıkmadı. Sürdürdüm:

«Kazanlar olduğu halde size çiğ yiyecek dağıtılmasından ve yorgunluğunuza karşın yiyeceğinizi kendinizin hazırlamasından mutlu değilsiniz. Bu da bilerek yapıldı. Sanıyormusunuz ki savaşta kazanlar her an burnunuzun dibinde olacak? Yanılıyorsunuz. Savaşta mutbaklar bizden kopacak geride kalacak. Aç kaldığımız günler olacak. Beni hepiniz işitebiliyor musunuz? Aç kalacaksınız. Tütünsüz kalacaksınız. Size bunları söylüyorum. Savaş budur. Bazen boğazınıza kadar tok, bazan aç miğde ile uyuyacaksınız. Dayanacaksınız. Asker onurunu asla kaybetmıyeceksin. Başını dik tut. İşte böyle. Herkes yemek pişirmeyi becermeli. Bir çorba **pişirm3yi** bilmiyorsan ne biçim asker

olacaksın? Biliyorum. İçinizden bazıları yaşantısı boyunca hiç yemek pişirmemiştir. Bazılarınız gece lokantalara gidip (Hey garson! Bira ver. Biftek ver) diye bağırmıştır. Bundan sonra birdenbire sırtında otuz kilo yük, elli kilometre. Bu da yetmezmiş gibi asker kabında çorba pişirme. Onu pişirirken kin duyuyordunuz değil mi? Doğru mu?

•Doğru Yoldaş Kombat» sesleri duyuldu.

Erlerimin arasında bir fısıltı dolaştı, sanki onlara bir akım verilmişti. Ben onları; onlar beni anlıyorlardı.

*

Kolay mı? Şeytan görsün o zaman yolu. Savaşta böyle yol bulabilecek miydik.

Talgar'daki kampa kadar önümüzde güzel bir şose yol uzanıyordu. Böyle bir yolda yürümek kolay oluyordu.

Dönüş yoluna çıktık.

Tabura şoseden değil yolun yüz ikiyüz metre içinden gitmesini emrettim. Önünde taş mı var? Üstünden yürü. Çukurmu var? Atla onu. Önüne kum mu çıktı? İçinden git. Gün rüzgârsızdı. Güneş insafsızca yakıyordu. Hava sanki insanı boğuyordu. Kızgın yerlerde buhar yükseliyordu.

Bunun asker için zor olduğunu biliyordum. Ama bildiğim bir şey daha vardı. Bu savaş için gerekliydi. Zafere ulaşmak için bunu yapmak zorunluğundaydık.

Güneşten tutuşmuş yamaçta bir tütün tarlası bizi engelledi. Askerler bir patikadan yürümeğe başladılar. Tütün-Kazah Mahorkası-

insan boyundan yüksekti. Kokulu, güneşten olgunlaşmış yaprakları en küçük bir esinti bile sallamıyordu.

Asker yürüyordu. Tarlanın yansım geçmiş tütünün sıklığı içine girdiğimiz sırada birdenbire insanlar düşmeye başladılar.

Ne oluyordu? Biri kendini yere vurdu. İkincisi, onuncusu onu izledi.

Ben korktum. Sanki bizi saniyede yere yıkan bir salgın hastalık üstümüze saldırmıştı İnsanlar düşüyor ve ölü gibi yatıyorlardı.

Acele arabalan boşalttık Makineleri, cihazlan indirdik. Oraya buraya yığdık. Düşenleri arabalara doldurarak su kanalının yanma bir tepeciğin üstüne çektik. Orada tütün buhanndan uzakta kalınca kendilerine geldiler.

Ama artık tabur kalmamış, bölükler birbirine girmişti. Askerler **oturuyor,** yatıyor, inliyorlardı. Bazılan başlannı su ile yıkıyor, bir kısmı kusuyordu.

Bizim yaşlı sıhhiyeci Kireevi gördüm. Son derece saygı değer bir insandı. Aşağı yukan koşup duruyordu. Hastalara ilaç dağıtıyor. Ona siyasi yönetici Bozjanov yardım ediyordu. Bir yerden eline bir kova geçirmiş, kanaldan su taşıyor. Sıhhiyeci ile dolaşıyor, yatanlara dağıtıyordu...

Tabur komutanı olarak yanlanna geldiğim sırada yatan gruptan hiç kimse doğrulmadı.

«Kalk!» diye bağırdığımda bir kaçı emrimi yerine getirdi. Kurbatov, inliyerek doğruldu.

«Kurbatov, sen misin?»

«Oh, benim Yoldaş Kombat...»

Bu, onunla gurur duyduğum, askere örnek gösterdiğim, Kurbatov'muydu? Şuna bak nasılda büzülmüş.

«Neden böyle salmışsın kendini? Komutanının önünde ne biçim duruyorsun?»

Kurbatov, tüm gücünü harcadı. Doğruldu, göğsünü gerdi ve durdu. Usta bir askerin durması gerektiği gibi.

Başkasımn yanına gittim:

«Neden kalkmıyorsun? Doğrul. Tüfeğin nerde?»

«Oh Yoldaş Kombat... Bilmiyorum yoldaş Kombat.»

•Nasıl duruyorsun böyle? Derhal tüfeğini bul öyle gel karşıma.»

«Onu nasıl bulayım? Ben yürümeyi...»

«Dediğimi yap.»

«Şimdi Yoldaş Kombat.. Bir yerde gözlüklerimi kaybetmişim...»

Aha... Murin. Uzun burnunun üzerine yedek gözlüklerini yerleştirdi. Topallıyarak tüfeğini aramak için adeta sürüklendi. Yürüyüşü sürdürmemiz için komutanlara bölüklerini şoseye almalarını söyledim.

Bir çeyrek saat sonra hazırdılar. Taburun yamna gittim. Son derece kötü duruyorlardı. Başlan düşmüş, gözleri dumanlanmış, birçoklan yaşlılar gibi tüfeklerine yaslanmışlardı.

«Tabur. Hazır ol. Silah omza. İleri marş.»

Bölükler yola çıktı. Askerler sert adım atmak şöyle dursun sallanıyorlardı. Düzensizdiler. Bazılan sürünürcesine topallıyarak gidiyordu. Hayır böyle yetişmemiz olanaksızdı.

Taburun önüne çıkıp bağırdım.

«Dur!»

Sonra kesin bir emir verdim:

«Buradan o ağaca kadar uygun adım yürüyeceğiz. Eğer bunu yapmazsanız, buradan kıpırdamıyacağız. Tabii yapana kadar. Birinci bölük hazır ol!»

Uygun adımın ne olduğuna biliyor musunuz? resmi geçitte böyle yürünür. Hepsi birden ayaklarını kaldırıp yere vuracaklar. Bütün tabanları ile. Sanki yere mühür vurur gibi.

Ağaca iki yüz metre kadar vardı.

Birinci bölük yürüyüşe başladı.

«Bölük dur! Kötü. Geri dön.»

Bölük döndü. Sonra yeni bir komutla yürüyüş yine başladı.

«Dur! Yine kötü. Geri.»

Ben kızıyordum. Ama onlar kızmıyorlardı.

Üçüncü kez yürüyüşe başladılar. Bir ayak vuruyorlardı ki, birden irkildim. Ayaklan yere öyle bir iniyordu ki, elimde olmayarak acaba şose parçalanacak mı diye düşündüm.

Sadece bir dakika önce onlardan, bu kendini salmış askerlere çok kızıyordum. Birden ruhumu bir sevgi kapladı.

İçimden bir sevinç sesi koptu:

«Aslanlar, aslanlar.»

Ve Erler adımlannı daha güçlü, daha güçlü hep beraber yere vuruyordu.

' Erkekçe, güçlü. Onlar sanki merasimde gibi yürüyorlardı.

Ardarda bütün bölükleri sıraladım. Yürüyüşlerini doğrultuncaya kadar ikinci ve üçüncü bölüğünde geri çevirmem gerekti.

Son olarak makineli tüfek bölüğü geçti. Erler daha yerlerindeyken ayak vurmaya başladılar. İlk sırada uzun boylu Murin yürüyordu. Tüm gücüyle ayaklarını yere vuruyordu. Sağ eli sanki bir müziğe tempo tutuyordu. Gözlükleri parlıyor, yüzünde gerçek bir mutluluk ışıldıyordu.

Talgar'a yaklaştığımız sırada Ural atının üstünde General Panfilov, bize doğru yaklaştı. Dönen taburdan karşılıyordu.

Generali görünce hepsi dikleştiler. Bölükler kendiliğinden yine uygun adım yürümeye başladılar. Yorgun askerler ayak vuruyordu. Güven dolu başlarını dikmişler sanki «İşte bak biz nasılız?» diyorlardı.

Panfilov, gülümsedi. Küçük gözlerinin çevresinde esmerleşmiş derisi kırışıklanıyordu. Özengilerinin üstünde doğrularak haykırdı:

«İyi yürüyorsunuz. Teşekkür ederim arkadaşlar! Görevinizi başarı ile yaptınız.»

Askerler hep birden «Vatan için» diye bağırdı.

Tabur öyle haykırdı ki korkan at kenara sıçradı. Panfilov, içgüdüsü ile dizginlere asıldı ve başını sallıyarak güldü.

Bende haykıran askerle birlikte bağırmıştım. Ancak cevabım Generale değildi. Herhangi bir ere, bir kumandana yada kim olursa olsun, daha doğrusu kendi vicdanıma karşı haykınyordum. Bana sesli yada sessiz kim «Neden bu kadar sertsin?» diye sorarsa, gururla cevap verebilirdim: «vatanım için»

Toplantı yerine döndük.

Etrafımı bir kare şeklinde çevirmiş olan bölüklere baktım. Askerin süzülmüş yüzleri iyice kararmış, bedenlerinde eriyen fazla yağların oluşturduğu ter, giysilerini keplerine kadar ıslatmıştı. Tüfekleri ağır ve tozlu pabuçlarının yanında duruyordu. Zorlanmışlardı, yorgundular ayakları titriyordu. Şimdi yalnız bir şeyi diliyorlardı: Yatmayı... Sabırla, verilecek emri bekliyorlardı. Ama yaşlılar gibi tüfeklerine yaslanmıyor ve komutanları ile karşılaşınca daha da dikleşiyor ve göğüslerini geriyorlardı.

Bunlar daha bir hafta önce karşımda iğri büğrü sıralanan, kasketli, sivil ceketli, kimisi sadece gömlekle olan insanlar değildi.

Şimdi onlar ilk sınavı basan ile veren askerlerdi...

«KÖTÜ! YOLDAŞ MOMİŞ-ULİ»

Daha çok şey anlatmak isterim: Savaşa nasıl hazırlandığımızı. General Panfilov'un tabura gelip askerlerle nasıl söyleştiğini ve onlara durmadan «Zafer savaştan önce kazanılır» dediğini...

' Ama... Bırakalım tüm bunlan.

Sonunda, tüm çalışmalann, tüfekli uğraşın, komutanlar önünde esas duruşa geçip bütün emirlerini yorumlanmadan kabul edilişin nedeni olan ve adına «savaş» denilen kanlı uğraşa eriştik.

Moskova yakınlanndaki Volokolamsk civannda mevzilendik. Motorize olan ve iyi eğitilmiş, uzakta, batıda cepheyi yarmış olan Alman

ordusu **13** Ekimde Moskova'ya karşı saldırıya geçti. Almanlara göre bu bir yıldırım savaşıydı ve bize karşı son darbeler idi.

Ayni gün keşif birliklerinin önümüzde Almanların bulunduğunu ilk kez bildirdikleri sırada bildiğiniz gibi General Panfilov geldi.

îkı bardak koyu çay içen Panfilov saatine baktı ve: «Teşekkür ederim Yoldaş Momiş-Uli» dedi. «Siperlere gidelim.»

Çıktık. Yakındaki ormanın yanında, generalin arabası bekliyordu. Arka lastiklerine sıkıca zincirler sarılmıştı. Zincirlerin halkaları arasına buzlaşmış kar sıkışmıştı.

Çevrede herşey karla örtülüydü. Bugünlerde sadece kızakların çalışabileceği havalar bastırmıştı. Sert bir ayaz vardı. Rüzgâr hafif esiyordu. Bulutlarla perdelenmiş gökyüzünde gündüzleri, beyaz bir leke gibi görünen güneş yok olmuş, ufukta sadece ayın hafif sarımtrak ışıkları vardı. Ancak karın beyazlığı altında gece aydınlık görünüyordu.

Beş dakika sonra ikinci bölüğün yanındaydık. Siperlerin içine kolayca atlıyan Panfilov, kirişlerin altına süzülüyor, mazgal aralıklarından uzaklara bakıyor, ağır silahların atış yönünü denetliyor, rahat atış yapılıp yapılamıyacağını anlamak için bir tüfekle nişan alıyor ve erlere yalın kısa sorular soruyordu: «Nasıl yiyeceklerden memnun musunur?», «Hepinize yetecek kadar tütününüz var mı?» Onlardan sorularına karşı bekleyiş dolu gözlerle cevap istiyordu.

Keşif birliklerinin getirdiği haber siperlere yayılmıştı: Önümüzde Almanlar var.

Panfilov, askerlerle şakalaşıyordu. Askerlerin bakışlarında da ondan bir şeyler isteyen ışıklar vardı. Asker, sanki şimdi General bir garip söz edecek diye bekliyorlardı. Bu garip ama kudretli sözle savaş yarı yarıya sona erecek, düşmanın gücü artık korkunç olmaktan çıkacaktı.

Bir kaç sipere daha uğradıktan sonra Panfilov, donmuş olan Ruza'nın kıyısında yürümeye başladı. Düşünceli olduğu zamanlar yaptığı gibi; yere bakıyordu.

Bölük komutanı Servükov, bir yandan altında kırlaşmış kahküİleri görülen kalpağını düzeltirken koşarak Generale yaklaştı. Ardında, hemen üç dört adım gerisinde bir kaç eri koşuyordu.

Panfilov, onun tekmilini aldıktan sonra sordu.

«Bu geridekiler ne böyle?»

«Benim haberci erlerim Yoldaş General»

«Her yerde de böyle arkamdan mı koşarlar?»

«Olağan Yoldaş General, ya birden bire bir şey...»

«Güzel, çok güzel. Yoldaş Sevrükov, siperlerinizde iyi yapılmış.»

Eski muhasebecinin yüzü sevinçle kızardı.

«Yoldaş General düşündüm ki, bir an durduktan sonra yine konuştu - belki bölüğü toplamak, konuşmak istersiniz. Habercilerim burada. Onlar koşup haber verebilirler. İsterseniz emredin Yoldaş General bölük on dakika sonra burada olsun.»

Panfilov, saatine baktı. Düşündü.

«On dakika sonra mı? Burada ha?»

«Evet Yoldaş General.»

«Güzel... Çok iyi... Söyleyin bakalım Yoldaş Sevrükov, sizin bölüğü kaç dakikada bu yöne yola çıkarabilirsiniz?»

Panfilov, birden döndü ve Ruza'nın karşı kıyısını gösterdi.

Servükov:

«Oraya mı?» diye sordu.

«Evet.»

Servükov, Generalin işaret parmağına baktı, sonra işaret parmağından çıkan hayâli düz çizgiyi izleyerek karşı kıyıdaki ormanı gösteren noktayı gördü.

Servükov buna karşın yine sordu:

«Öbür yana mı?»

«Evet, evet karşıya Yoldaş Servükov.»

Servükov, buzlarla kaplı kara sulara baktı, bir buçuk kilometre kadar uzaktaki bir köprüye başını çevirdi, beceriksizce mendilini çıkardı ve gene sulara baktı.

Panfilov, sessizce bekliyordu.

«Bilmiyorum... Ortadan mı geçmek gerekli Yoldaş, General. Orası ortalarda bele kadar gelir. Askerleri ıslatacağım Yoldaş General.»

«Hayır. Neden ıslatacaktınız onları? Yazda değiliz. Haydi ıslanmadan savaşalım. E.. Yoldaş Servükov kaç dakika sonra?»

«Bilmiyorum... Sadece dakikalarla hesaplanamaz bu geçiş Yoldaş General.»

Panfilov, bana doğru döndü.

«Kötü. Yoldaş Momiş-Uli» dedi.

Panfilov, ilk kez bana «Kötü» diyordu. Daha önce bana böyle bir şey söyliyen olmamıştı, daha sonra Moskova kapılarındaki savaşlarda da olmadı.

Panfilov: «Kötü» diye yineledi. «Neden karşıya geçmek için gerekli küçük köprüler yapılmamış? Neden sallar ve gerekli sandallar yok? Yere gömülmüşsünüz iyi akıllıca yapılmış bu iş. Şimdi Almanların size saldırmasını bekliyorsunuz. Bu artık akıllıca değil. Eğer bir olanak çıkarsa siz saldırabilirsiniz. Bunun için hazır mısınız? Düşman şimdi kendinden güvenli, küstah. Bu durumdan yararlanmalısınız. Bunu, bu durumu düşünmemişsiniz Yoldaş Momiş-Uli?»

Sertti. Herzamanki yumuşaklığından yoksun, açıkça konuşuyordu. Bu azarlamaları esas duruşta ve kızarmış bir yüzle dinliyordum.

*

General, yine Servükov'a döndü:

«Demek Yoldaş Servükov, oraya çabucak ulaşamazsınız? Kötü. Bir düşünün bakayım, bir karşı taarruz için ne kadar zaman gerekir sizin için?»

«Karşı taarruzmu? Hangi istikamette Yoldaş General?»

Panfilov, tabur karargahının bulunduğu ormanın sonunu gösterdi. Artık, alacakaranlıkta belli olamayan bir az evvel bizim arabayla geldiğimiz patika istikametindeki yolu işaret ediyordu.

«İşte size yol Yoldaş Sereükov. Ormandan

kıyıya kadar. Görev, tümenin yan tarafının örtülmesi.»

Servükov düşündü:

«Onbeş yirmi dakikaya kadar Yoldaş General.»

Panfilov canlandı:

«Atmayın?.. Haydi, haydi emir verin Yoldaş Sevrükov. Saate bakıyorum.»

Servükov, selam verdi, döndü ve hiç acele etmeden habercilerine doğru yürüdü. Yarım dakika kadar sessizce etrafı inceledi. Bense bakışlarımla, sessiz ona haykırıyordum: «Neden sallanıyorsun?», «Beceriksizlik etme. Davran. Daha çabuk. Daha çabuk.» Ve bir fısıltı duydum:

«Aslan düşünüyor.»

Panfilov, gülerek bana fısıldıyordu. Yüzü artık asık değildi. Merakla Sevrükov'u izliyordu.

Sevrükov'da artık emirlerini veriyordu... Bizde duyduk:

«Makineli takımı. Sonra çekilecek. En sona Muratov kalacak.»

Panfilov, dayanamayarak başını salladı. Alma Ata'daki tütün fabrikasının eski muhasibi kırk yaşındaki teğmeni beğeniyordu.

Ufak tefek sağlıklı bir Tatar olan Muratov, kıyıya doğru uçuyor, çizmelerinin altından kar topakları uçuyordu. Arkasından bir başkası bir başka yöne fırladı. Üçüncüsü... Savaşa kadar Pedagoji fakültesinde öğrenci olan uzun boylu Belvitski ormana doğru koştu. Generalin işaret ettiği yönde sırık gibi vücuduyla açıkça görülüyordu. Aklımdan «Hata» diye geçti.

«Ateş altında böyle gidilmez». Sevrükov, kızgın eliyle ona işaret etti. Eğilmesini istiyordu. Belvitski anlamıyordu. Sevrükov, kendi eğildi. Asker hemen anladı.

En sonunda alacakaranlıkta ormana doğru koşan i k kafile göründü. Koşanların arasında Galiulin'in cüsseli' vücudunu tanıdım. Makinelisinin altında eğilmiş iki büklüm gidiyordu.

Makineli takımı yattı.

Onları:ı yanında, tüfekleri her an ateşe hazır durumda ormana doğru koşan askerler zor ayırdediliyordu. Şimdi, beyaz karların içinde siyah noktalar halinde belirdiler. Yeni savunma hattı meydana çıktı.

Panfilov'un elinde tuttuğu ve arasıra baktığı saatin tıkırtısını sanki içimde duyuyordum. Her vuruş: «İyi, iyi, iyi.» diyordu. Beni anlayabilecek misiniz? Bu benim taburumdu. Onlara bildiğim herşeyi öğretmiş, yapabildiğim herşeyi yaptırmıştım. Birden yine aklıma bir şey takıldı: «Acaba bu tip bir uygulamayı, her tarafta kurşunlar vızıldar, maymlar patlarken, ateş altında da yapabilecek miydik. Ya o zaman biri paniğe kapılıp «Sarıldık» diye bağırarak ormana kaçar ve korku mikrobu ondan ötekilerine sıçrıyarak onlarda onun peşinden giderse? Hayır, hayır! Böylesini komutanlar hemen oracıkta yok edeceklerdir. Yahutta erlerim vuracaktır onlan. Saat veya kalbim vuruyordu: «İnanıyor musun?» «Güveniyor musun?»

Erler artık iyice görülüyordu. İstenilen noktaya gelen hemen çömelip küreklerine ya-

pişiyor, önlerinde çabucak kardan siperler yükseliyordu. Sevrükovün habercileri ise yanında duruyordu.

Düzlükte, alacakaranlıkta yine Galiulin'in makineli takımı göründü, en belirli olan yine oydu. Makineli takımı ilerliyenleri koruduktan sonra bölükteki yerini alıyordu? Şimdi en arkadan gelen Muratov koşuyordu. Sevrükov, bakışı ile onu izledi. Onunda önünde karlara gömülmesini bekledi ve sonra Panfilov'a yaklaştı:

«Emriniz yerine getirilmiş, gösterdiğiniz savunma hattı tutulmuştur. Yoldaş General!»

Panfilov, gözlerini kıstı ve saate baktı.

«Çok güzel!» diye haykırdı. «Onsekiz buçuk dakika. Olağanüstü Yoldaş Sevrükov. Olağanüstü Yoldaş Momiş-Uli. Şimdi askerlere (Teşekkür ederim) demeden gitmiyeceğim. Eğer böyle bir güçle Almanları yenemezsek ne yapabiliriz. Bundan daha iyi askeri nerden buluruz. Bölüğü buraya getirin Yoldaş Servükov.»

Askerler sanki uçuştular ve takımlar halinde bölük Generalin çevresini sardı. «Hazır ol» diye komut veren Servükov, generale tekmil verdi. Yoğunlaşan karanlıktan artık yüzler anlaşılmıyor, sadece sıraların çizgileri kesinlikle belli oluyordu.

Panfilov, nutuk atmayı sevmezdi, daima sürekli olarak çevresini saran askerle söyleşmeyi uygun bulurdu. Ancak bu kez bölüğe doğrudan doğruya hitap etti. Bu da kısa sadece üç dakika süren bir konuşmaydı.

Sevincini saklamadan erleri övdü:

«Size usta eski askerler gibisiniz diyeceğim arkadaşlar. Böyle askerleri olan Generaller hiç bir şeyden korkmazlar...»

Yüzünü görmeden bile gülümsediğini anlıyorum. Sesinde duygulu bir ton vardı. Bir süre sustuktan sonra sanki kendisiyle konuşuyormuş gibi bir soru attı ortaya:

«Asker nedir? Asker her şeye uyar, komutanların önünde esas duruşa geçer, emirlerini yerine getirir. Onun rütbesi en küçüktür. Ama askersiz emir nedir? Böyle bir düzende bu aklın bir oyunu sadece bir düştür. En iyi en akıllı bir emir böyle bir düzende sadece bir düş olur. Ayni şekilde asker kötü hazırlanmışsa en iyi emir yine sadece emir olarak kağıtta kalır. Ordunun savaş güçü, her şeyden önce askerin savaş gücüdür. Savaşta sonucu alan ve kumandanı karara götüren askerdir.»

Hepsinin Panfilov'u dikkatle dinlediğini seziyordum.

«Bölükler böyle olur bu şekilde hareket ederse, biraz önce sizin yaptığınız gibi. Alman, Moskova'ya giremez. Arkadaşlar! Bu olağanüstü savaş hazırlığınız için sizlere teşekkür ederim. Göreviniz için teşekkür ederim.»

«Vatan için savaşıyoruz»

Askerin cevabı her yanda çmlıyarak yankılandı.

Ve gene sessizlik çöktü.

«Teşekkür ederim, arkadaş Sevrükov» dedi ve bölük kumandanının elini sıktı. «Böyle kartallarla ben de kartal oluyorum »

Sessizlik içinde bu sözleri hepsi duydu. Se-

sinden yine Panfilovün gülümsemekte olduğu anlaşılıyordu. Ya savaşçılar? Acaba onlar da gülümsüyor mu? Bazan bu genel gülüş sessizlik ve karanlık içinde bile duyulur. Ancak ben, bu gece, içimi kemiren o azardan sonra, üzüntünün tam içine düşmüş bir insan olarak bu duyguyu duyamıyordum. Bu gece içimi kemiren bir şeyler güzel duyguları benim de kavramama engel oluyordu. Üstelik bu güzel işi yapan övgüyü alan benim erlerim, benim bölüğümdü. General onları övmüş onlara sözleri ile başarı armağanı vermişti. Onların içini mutiuluk duygusu sarmıştı, bu güzel duyguyu bende çok kere duymuştum. Askerlerin yüzlerini göremiyordum. Belki askerler şimdi gülümsüyorlardı. Belki daha başka sözler bekliyorlardı. Belki o bekledikleri bambaşka bir sözdü. Öyle bir kelimeki o söylenince savaşta çok şey değişecektir. Ama bilmiyorlardı ki bu söz onlara söylenmişti. Generalin onlar için söyledikleri onlara savaşta yardımcıydı.

Bölüğümün soluk alışını duyamıyor, onların mutlu yüzlerini göremiyordum. Bu azarla birlikte gelen bir cezaydı. Bu hata neydi?

Usumda Generalin kesin sözlerini yineliyordum: «Böyle bir şey için bir düşünce bile göremiyorum.» O bu sözleri ile düşmana karşı girişilecek bir saldırıyı göstermişti. Her şeyi düşünmüş sadece bir şeyi akıl edememiştim. Bir şeyi tamamlamamıştım. Sadece mayın tarlalarının düzenlenmesinde değil, nehri geçme araçlarında değil, askerin ruhunda da bir şeyi eksik tutmuştuk. Bu neydi? Bu sadece zaferdi. Zafere inançtı. Savaşı kazanmamızın kesin ol-

duğu inancı idi. İşte bize gerekli olan buydu.

Generali arabasına kadar geçirdim.

Tam ayağını arabasına atarken:

«Gözetlemelerde daha dikkatli olun» dedi.

«Keşfe daha çok adam çıkarın. Daima ileriye gitsinler. Bütün bu sürede yer altında büzülmüş oturmalarında bir anlam yok. Çarpışmadan önce Almanları görsün, onları tanısınlar.»

Ayrılmak için elimi sıktı. Elimi elinde biraz tuttu ve sözünü yürüttü:

«Biliyor musun Yoldaş Momiş-Uli taburun neyi eksik? Bir kez Almanları dövmeleri...»

Ürperdim. Bu benim büyük içtenlikle istedi ğimdi.

«Eğer bu olursa Yoldaş Momiş-Uli bu tabur değil Bulat olacaktır. Bulat'ın ne olduğunu bilirmisiniz? Bu gravürlü çeliktir. Öyle resimli bir çelikki dünyada hiç bir şey onu silemez. Ne demek istediğimi anladın mı?»

«Evet Aksakal!...»

Bu sözün ağzımdan nasıl çıktığını içimden nasıl kopup geldiğini ben de anlayamadım. Bana, Bozjanovün seslendiği şekilde, biz Kazahların ailede en yaşlıya seslendiğimiz gibi, ben de ona, öyle demiştim.

Elimi daha güçlü sıktığını duydum.

«Beklemeyin. Olanak arayın. Ve bulunca da - Vurun, hırpalayın, dövün. Bunu düşünün Yoldaş Momiş-Uli.»

Beni görmeyi ister bir şekilde eğildi ve karanlıkta yine sordu-.

«Beni anladınız mı?»

«Evet Yoldaş General.»

Kapı ardından kapandı. Araba karlı yolda, farlarında hafif ışıklarla hareket etti. Bakışlarım arkasında dalmış duruyordum...

Gece planı hazıııladık.

Rahimov, kendine özgü bir şekilde keşif planları hazırladı.

Tan atarken üç manga - her bölükden bir tane _ ayrı ayrı yollardan gözetlemeye çıktı. Ondan sonra iki saat arayla, hazırlanan plana göre, manga manga nehrin öte yanına Almanların yaklaştığı yana doğru gidiyorlardı. Askerlere tek bir görev verilmişti. Yalnız bakacaklardı. Şimdilik başka hiç bir şey yoktu. Bakacaklar ve canlı bir Alman görüp döneceklerdi.

Askerlerimin, gelenlerin zırhlarla kaplı ucube yaratıklar, ürkütücü ateş saçan ejderhalar değil, sadece şımarmış, bizim gibi vücutları kurşun ve süngüyle delinebilir ve öldürülebilir yaratıklar olduklarını görsünler istiyordum.

Askerler, dikkatle ormandan çıkmadan köylere sızıyor, yavaşça kolhozlara sesleniyor, Almanların nerede ve ne kadar olduklarını öğreniyorlardı. Bu soruşturmalardan sonra görmek için onlara sokuluyorlardı. Önce biraz ürkmüşlerdi. Ama sokuldular. İlerlediler. Çalılıkların ardından, herhangi ijir çitin gerisinden, bir çukurun içinden, bostanlardan, anızların arasından, bizi öldürmeye gelen düşmanın nasıl bir şey olduğunu inceliyorlardı.

Ve mangalar ard arda donuyorlardı. Sonra

da askerler birbirleriyle yarış edercesine Almanların köyde nasıl gezindiklerini, nasıl yıkandıklarını, nasıl yemek yediklerini, tavuklara nasıl ateş ettiklerini ve nasıl Almanca bir şeyler yumurtladudarmı anlatıyorlardı.

Rahimov, manga komutanlarını sorguya çekiyordu. Sayılarını silahlarını, düşmanının davranışını bir yana yazıyordu. Ben de ayni bilgileri dinliyor, yüzlerini inceliyor, taburun nabzını yakalamaya çalışıyordum. Pek çoğu bu görevden canlanmış dönüyordu. Bazılarının bakışlarında ise, hüzün vardı. Onları içine düşmüş olan korku, eziyordu.

Başında Kurbatovün bulunduğu bir manga son derece neşeli döndü.

Gülen gözlerini bana dikip selâm veren Kurbatov, ökçelerini birbirlerme vurduktan sonra konuştu:

«Tekmil vermeme izin verin Yoldaş Kombat. Emrinizi uygulayamadık.»

«Nasıl olur?»

«Siz ateş edilmemesini emretmenize rağmen. Benim ise elim titredi. İki kez ateş ettim... Er Garkuşa'da öyle..»

«Ve ne oldu?»

«İkisini aşağı indirdim Yoldaş Kumandan. Onlar sanki beni zorladılar. Bir kadının domuzunu almak istiyorlardı. Kadın birine yapışmış yerde sürükleniyordu. O kadının yüzünü tekmeledi. Yüreğim dayanamadı. Nişan aldım. Praş, praş. Garkuşa'da ayni şeyi yaptı. Onlar daha burunlarını yere dikmişlerdi ki...»

Bir zamanlar daha ilk yürüyüşte bomba-

lardan ve çantasından zorlanan Garkuşa ekledi:

«Benim bir başka nedenim daha var Yoldaş Kombat.»

«Ne gibi?»

Garkuşa, arkadaşına baktı ve göz kırptı:

«Bizim gibiler sadece gözlerine inanmaz. Onlar için elleriylede dokunmasını sağlayın.»

«Peki tuttun mu? Yoksa kurşun onları tutmadı mı?»

«Bu yetersiz Yoldaş Kombat. Ben onları başka türlü yakalamak istiyorum.»

Ve Garkuşa, öyle bir küfür salladıki bunun yazılması olmaz.

Çevremize toplanmış olanların hepsi kahkahayı bastı. Ben de zevkle dinliyordum.

Bu sırada makineciler yaklaştı. Bloha Galiulin, Murin,

Bloha:

«Müsaade edin Yoldaş Kombat, bir şey söylemek istiyorum» dedi.

İzin verdim. Bloha, dirseğiyle Galiulin'i dürttü. Murin'de arkasından. Esmer, parlak yüzlü iri yarı Kazah ürkekçe konuştu:

«Yoldaş Kombat...»

«Ne istiyorsunuz?»

«Yoldaş Kombat bize küskün müsünüz?»

«Hayır değilim.»

«Peki öyleyse Yoldaş Kombat niye herkes Alman görmeye gidiyor da Makinacılar gitmiyor? Bizden başka hepsi onları gördü. Er Garkuşa onlara ateş bile etmiş. Biz ise etmedik.»

«Sizi makinelilerle nasıl göndereyim? Makineliler burada gerekli.»

«Çok kısa bir süre için Yoldaş Kombat. Çok Çok kısa... Ve hemen döneceğiz?»

Murin dayanamadı:

«Biz bu işi gece yaparız Yoldaş Kombat. Gece de görebiliriz biz. Bir şeyi tutuşturacağız, onlarda fırlayacaklar. Şey izin verin Yoldaş Kombat bizde ateş edelim.»

Evet, bugün taburda yeni bir şey olmuştu.

Murin, ilginç bir adamdı. Bir kaç kez ayrıntısına varmıştım. Tabur gevşeyince ilk o kendini koyuveriyor, herkesin morali yükselince de ilk o canlanıyordu. Ona sanki her zaman taburun mührü vuruluyordu. Bazan yayılmış oluyor, bazen de hindi gibi kabarıyordu. Bu mührün dünyadaki hiç bir şeyin silemiyeceği kadar güçlü olduğunu biliyordum.

Bu Panfilovün söylediği Bulat gibi bir şeydi. Askere daha yakından baktığım, onların keşiften döndüklerinde söylediklerini dinlediğim zaman, bunun anlamını daha iyi kavrıyordum. Kelimeler bende daha iyi şekilleniyor anlamlar daha belirgin oluyordu.

Makinecilere baktım:

«Peki iyi Galiulin» dedim. «Başkalarından geri kalmayacaksınız. Yarın sizin için önemli bir görev olacak.

Karşımıza çıkmaya hazırlanın.»

KARŞIMIZA ÇIKMAYI DENEYİN

Plân şuydu:

Yirmi kilometre kadar ilerimizde büyük Sereda köyü vardı. On üç ekimde karargâh kumandanı Rahimovün bir süvari takımı bu-

rayı bulmuştu. Bu köyden bir ışık çizgisi gibi Volokolamsk, Kalinin ve Mojaysk'a doğru bir kaç yol uzanıyordu.

Gelen bilgilerin karşılaştırılmasından keşfe giden askerlerin ve manga komutanlarının anlattıklarından, yapılan soruşturmalardan Almanların Sereda köyünün halkını boşaltıp . bu köyü bir dağıtım merkezi haline getirdiklerini anlamıştık. Almanların burada, araç ve gereç, giyecek ve erzak depoları vardı, aynı zamanda Cephe gerisinden gelen Alman askerleri de burada geceliyor buradan gidecekleri yere gönderiliyorlardı. Bunlar köyden ayrıldıktan sonra ya Kuzeye Kalinin'e ya güneye Mojaysk'a doğru yola çıkarılıyor ve iki yandan bizim savunma hatlarımızı çeviriyorlardı.

Aklımıza gelen düşünce şuydu: Almanların bize saldırmasından önce bizim burayı vurmamız çok daha iyi olmayacakmıydı? Sereda'ya bir gece akını yapamazmıydık?

Panfilov ne demişti: «Hesaplayın. Hesabınızı yapın ve vurun.»

Rahimovü keşif kolunun başında gönderdim. Otuz iki yaşındaki Rahimov, sportmen bir insan ve dağcıydı. Sanırım onun Kazahistan'da çok ünlü bir dağcı olduğundan söz etmiştim. Çok hızlı yürürdü. Soğukkanlılık ve göreve bağlılıktan başka önemli bir niteliğe sahipti: Yön bulmakta özel bir yeteneği vardı. Karanlıkta da bir kedi gibi görüyordu.

Sabırsızlıkla Rahimovün dönüşünü bekliyordum. On dört kasımda yola çıktı. Bütün bir gün ve gece görünmedi.

En sonunda akşam üstü döndü. Evet, bilgi-

lerimiz doğruydu. Serena bir dağıtım merkeziydi. Pek öyle büyük bir güvenlik altında da değildi. Görünüşe bakılırsa Almanlar orada, kendilerine saldırılamıyacağından çok emindiler.

Ayni gece onlara saldırmaya karar verdim.

Akşama doğru her mangadan ikişer kişi alarak yüz kişilik bir vurucu özel birlikler kuruldu. Bu birlik için, seçilenler en iyileri, en dayanıklıları, en gözüpek ve en görev düşkünleriydi. Saldırıya katılmaya seçilen er, kendisine bir armağan verilmiş sayıyordu.

Görev şöyle düzenlenmişti: Gecenin geç saatinde Sereda'ya üç koldan saldınlacaktı. Baskın şeklindeki bu saldırıda olabildiği kadar çok Alman öldürülecek eğer yapılabilirse esir alınacak ve köyden çıkan yollar elden geldiği kadar mayınlanacaktı. Köyü elde tutmak düşünülmeyecekti. Birlik tan atarken tabura dönecekti. ,

Saldırıya izin veren Alay kumandam benim birlikle beraber gitmeme izir vermedi. Birliğe kumandan olarak Rahimov'u, politik yönetici olarak da Bozjanov'u atadım.

Gece karanlık bastırınca yüz savaşçı ormanın kenarında Tabur komuta yerine yakın, zikzaklar çizen keplerin üzerinde Galiulin'in başı yükseliyordu. Onun yanında da tıknaz Bloha, duruyordu. Onlan verdiğim sözü yerine getiriyordum. Makineliciler gece saldınsına katılıyordu.

Yüzlerini görerniyordum ama sanki aramızda bir akım vardı. Tüm bedenim asabi ür-

perkilerle sarsılıyor ve erlere dokunmadan onların da ayni ürpertilerle sarsıldığını biliyordum. Bunlar korku ürpertileri değil savaş öncesinin heyecanıydı. Aklıma eski bir Kazah atasözü geldi. Konuşmama onunla başladım.

«Düşman kanını tadana kadar korkunçtur... Saldırıya giden arkadaşlar bakın bakalım Almanlar neden yapılmış. Sizin kurşunlarınız onların kanını akıtacak mı? Siz bıçağızmı sapladığınız zaman uluyacaklar mı? Can verirken dişleri ile toprağı kemirecekler mi? Kemirsinler ve karınlarını bizim toprağımızla doyursunlar. General Panfilov, size (Kartallar) dedi. Gidin kartallarım...»

Rahimov, onları götürdü. Sislerin içinde vurucu Timlerin kayboluşunu seyrediyordum. Zaev, yanıma geldi.

«Beni neden bırakmadınız Yoldaş Teğmen?» diye mırıldandı.

«Beni de bırakmadılar Zaev...

Bu gece biz, seninle ikimiz, erleri kıskanıyoruz.»

Onbeşi onaltıya bağlayan gece başladı . İlk savaş gecesi...

*

Bu gece uyuyamadım. Siperlerin içinde de kalamadım. Ormanın sonuna kadar gidiyor, küçük patikayı adımlıyorum. Batıya bakıyorum. Askerlerin gittiği yanı dinliyordum. Sanki oradan yirmi kilometre ilerden silâh sesleri gelecek yada feryatlar duyulacaktı.

Gündüzleri güneyden bize kadar sürekli top ateşlerinin sesi geliyordu. Biz henüz bugün-

lerde Alman tank birliklerinin Moskova'ya doğru yöneldiklerini, bunların dolaşarak tümenin sol kanadı ile Buliçovo'da savaşa tutuştuklarını bilmiyorduk.

Gece her şey sessizleşmişti.

Tabur komuta yerine giden vo çiğnenmekten karları toprağa karışmış patikanın başında nöbetçi duruyordu. O da benim baktığım yana bakıyordu. Bütün tabur yüz kartalın savaşa gittiğini biliyordu. Ve bütün tabur Almanlarla savaşın nasıl olacağını bekliyordu.

Durmadan saatime bakıyordum. Fosfordan parlayan akrep ve yelkovan üçü gösteriyordu, uçbuçuk, dört... Gözler hep karanlıkları görüyor, kulaklar sessizlikten başka birşey duymuyordu.

Birden gökyüzüne birşey savruldu. Hayır. Bana öyle gelmiş olacak... Ve gine güç ayırdedilen bir çizgi belirdi. Nedir bu?. Tan mı atıyor? Bana öyle göründü galiba... Gök yüzü simsiyah. Gene bir parıltı belirdi. Ve yine söndü... Ve yine belirdi... Şimdi o titriyor, genişliyor, bazan sanki toplanıp bir araya geliyor, ama kabolmuyordu. Sonra ardından kızılımtrak bir renk belirdi... Büyülenmiş gibi gözlüyordum. Karanlık gökyüzünde ışıktan bir ateş, üflemeyle alevlenmiş gibi görünüyordu.

Nöbetçi bir solukta konuştu:

«Bizimkiler. Onları yakıyor. Vuruyorlar. Bizimkiler.»

Birşeyler söylemek istiyor ama yapamıyordum. Boğazım sevinçten tıkanıyordu. Sevinç büyüyen ateşlerle büyüyor ve kan sıcak sıcak vücudumun bütün hücrelerine yayılıyordu.

Bu anda ilk kez düşmana vurmanın sevincini tadıyordum.

*

Birlik sabaha karşı döndü.

Önde üç atın çektiği geniş bir kilimin örtülü olduğu bir kızak sanki uçuyordu. Bunları bizim alayda görmemiştim. Bunlar Sereda'da Almanlardan alınmıştı. Ardından iki sepetli motosiklet geliyordu. Önlerine kalın iplere iki makineli bağlamışlardı. Bunlarda alıntıydı. Motosikletlerde ve sepetlerinde benim askerlerim oturuyordu.

İlk kızağın ardından başkaları geliyordu. Askerler yürüyerek gitmişler, şimdi kızaklarla dönüyorlardı.

Uzak ve yakın siperlerden askerler fırlıyarak onlara doğru koştular. Arkadaşlarını sevinçle karşılıyor ve şaşkınlıkla tutsak Alman'a bakıyorlardı. O da getirilen alıntılar arasındaydı. Yeşilimtrak üniforması ve ayni renkteki kepiyle kızakta oturuyor ve damarlı boynunu yavaşça çevirerek kaşlarının altından bakıyordu.

Bozjanov ona ayağa kalkması için işaret etti.

Bana da:

«Onunla konuşabilirsiniz» dedi. «Biraz Rusça anlıyor. İsmin ne senin?»

Esir birşeyler mırıldandı.

Bozjanov tersledi:

«Daha yüksek sesle.»

Alman'm elleri pantolonunun zırhına doğru kaydı ve Kazah askerin önünde sanki geriledi ve adını yüksek sesle söyledi.

«Evli misin?»

«Hayır... Bekâr...»

Bozjanov, bütün kalbi ile güldü. Temiz görünüşlü tombul yüzü gevşedi, göz kapakları sanki şişti ve küçük gözleri kayboldu. Siyasi yönetici ile birlikte herkes gülüyordu. Biri bağırdı:

«Biraz susun... Bakın. Siyasi yönetici ne söyleyecek?»

Bozjanov elini kaldırdı. Herkes sustu:

«Siyasi yönetici size gülün diyecek.» dedi.

Ve sonunu beklemeden taburda en çok yinelenen sözü söyledi:

«Cephede gülmek en ciddi şeydir.»

:Daha sonra yavaş ve tane tane olmasına dikkat ederek Alman tutsağa, Alman kumandanlığının plânlarının ne olduğunu sordu. Tutsak, önce bir şey anlamadı ve yavan bir Rusça ile konuştu:

«Kahvaltı Voloko^msk -Akşam yemeği-Moskova.»

Bunu ciddiyetle söylemişti. Elleri pantolonunun dikişlerine uzanmış konuşuyordu.

Tutsak olmasına rağmen bundan şüphesi yoktu. Yineledi: «Kah/altı Volokolamsk -Akşam yemeği- Moskova.»

Yine gülüşmeler oldu.

Bu içten gelen ve tutulamayan gülüşmelerde askerin içindeki korkudan sıyrıldığını görüyordum.

Tutsak başını çevirip çevresine bakmıyordu. Ruslara ne olduğunu anlamamıştı. Her halde bizim neden güldüğümüzü kavrayamıyordu.

İlk savaş böyle kazanıldı. İşte böylece «General Korku» yenilmişti.

*

Rahimov'la Bozjanov bana saldırının ayrıntıları üzerinde bilgi verdiler.

Kuşkusuz, çarpışmada her şey düşünüldüğü gibi olmamıştı.

Bir grup birdenbire meydana gelen bir raslantı sonunda daha köy iyice çembere alınmadan nöbetçilerle çarpışmaya başlamıştı. Askerler, onlara saldırmış vurmuş ve öldürmüşlerdi. Almanlar'dan bir çoğu kapatılamayan yollardan kaçmayı başarmış ve., onlar sanıldığından çok daha çabuk toparlanıp savunmaya geçmişlerdi. •

Birlik ikiyüz kadar Naziyi tepelemiş, yolları mayinlanmış, bir çok kamyonu ve bir depoyu ateşlemiş bir kaç benzin deposunu uçurmuştu. Ancak Almanlar, köyün kenarındaki bazı gereçleri kurtarmayı başarmışlardı.

Ama en çok istenilen şey elde edilmiş, askerler önlerinde kaçan Almanları görmüşler onların bağırışlarını duymuşlar ve can verirken çıkardıkları feryatları işitmişler, süngülerinin onların vücutlarına battığını görmüşlerdi. Günlük işlere iki saat ara verilmesini büyürdüm. Her savaştan dönen kahramanın çevresini sarmış gruplar görülüyordu.

Bazan orda, bazan burda gülüşmeler duyuluyordu. Bugün **16** Kasım **1941** günü bizim taburun gülme günüydü. Ardarda Bozjanovün sözlerini ansıyordum: «Cephede gülmek, en

ciddî şeydir.» Savaş alanının ön cephelerinde gülme başlayınca korku kaçar.

Asker beni «kalk», «Hazırol.» komutu ile karşılar. Sadece bu bağrışlarda bile askerin içini anlar insan. Bugün komutlar neşeli savruluyordu...

Garkuşa'nın çevresine toplanmış bir gruba yaklaştım. Askerlerden biri arkasına bir şey sakladı. Garkuşa bakışımı yakaladı:

«Ver buraya» dedi.

Asker bir Alman matarası uzattı.

Garkuşa:

«Rom var Yoldaş Kombat» dedi. «Almanların da olsa yine sert. Sizden rica edeceğim bir tadına bakmaz mısınız?»

Uzattığı matrayı aldım ve yudumladım.

Rahimov:

«Garkuşa, iyi savaştı.» dedi.

«Yoldaş Kombat, her tepelediğimden böyle bir tane alabilseydim, tam yirmi tane getirecektim. Ama onları taşıyamazdım. Hem orada böyle şeyler için zaman kalmıyor.»

Garkuşa anlatıyor, anlatıyordu.

İleriye siperlere doğru yürüdüm. Az sonra gece saldırısına katılanlardan Murin'le karşılaştım. Acele acele bir yere doğru gidiyordu. On metre kala kendini topladı ve yürüyüşüne uygunluk verdi. Cephenin ön kısmındaydık. Bunun ilerisi insansız bölüm denen ve bizi Almanlardan ayıran kısımdı. Murin ise burada bile tabur komutanının önünden uygun adımla geçiyordu. Göz göze gelince onun gülümsediğini gördüm. Ben de ona gülümsedim. İşte herşey hurdaydı. Bir kelime bile konuşmadık ama

içimi gece olduğu gibi yine bir şeyinç dalgasının kapladığını duydum. Bunlar mutluluğun o olağanüstü dakikalarıydı. Kumandanın bu mutluluğu duyuşu taburla kaynaştığı andı. Ben hem kafamla hem de yüreğimle bugün taburda korkusuzluğun doğduğunu biliyordum.

Herşey öncesi gibiydi. Donmamış sulan siyah görülen nehrin öte yamnda uzaklık pınl pınl bembeyaz uzanıyor, erken düşen kann altında lekeler halinde sürülmüş tarla parçalan görülüyordu. Daha ilerde ormanın çıkıntılan siyahlaşıyordu. Ben şimdi de önceden olduğu gibi, bir süre sonra herşeyin sarsılacağını, kann üzerinde siyah izler bırakacak tanklann emekliyeceğini, ormandan fırlıyacak yeşil kaputlu insanlann bir süre koştuktan sonra yere yatacaklanm sonra yine fırlayacaklanm ve makineli tüfeklerinden ateş saçan bu insanlann bizi öldürmek için saldıracaklannı biliyordum. Ama şimdi içimden bir ses yükseliyordu: «Hele bir karşımıza çıkmayı deneyin» Askerlerin bakışlannda da aym şeyi okuyordum. Bambaşka şeyler söyleyen gülümsemelerde aynı sözler vardı: «Hele bir karşımıza çıkmayı deneyin.»

Bugün bizim tabur, bizim bulatımız böyle sesleniyordu. Bizim bulat... Evet artık tabur bulata dönüyordu. Çelikleşmiş ve bilenmiş gravürlü sivri bir demirdik. Dünyada hiç bir şey onun içine gömülmüş olan resmi kazıyamazdı. Bunu daha açık anlatmak gerekirse şöyle denebilirdi: Bugün biz askeri eğitimimizin orta bölümünü bitirmiştik. Bu okulun son sınıfı yada askerî terim kullanalım, süngüyü korkulu-

ğa değil düşmana saplama, geceki saldın ile kolayca geçilmişti.

Ağır savaşlar, onlann gerektirdiği korkunç dayanıklılık, hepsi ilerdeydi.

Moskova önlerinde iki ay sürecek büyük savaş ancak başlıyordu.

Bu iki ay içinde biz, Talgar alayının birinci taburu tam otuzbeş çarpışma yaptık. Bir ara General Panfilov'un tümen ihtiyatı olduk. Çarpışmalara ihtiyatlara düşen en kritik sıralarda girdik. Volokolamsk'da ve Istra'da savaştık. Almanlan yendik ve kovaladık.

Bizim bu otuzbeş çarpışmayı sonra anlatacağım. Şimdi...

Bourdcan Momiş-Uli konuşmasını sürdürdü:

«Şimdi.» dedi. «Büyük bir nokta koyun. Yazın: Birinci bölümün sonu.»

SAVAŞ ÖNCESİ

Askerlik kolay değil, komutanın birliğini disipline sokması da kolay değil, savaş ise çok daha güç.

Bourdcan Momiş-Uli:

«İkinci öykümüz daha güç ve daha çok sorumluluk dolu.» diye sürdürdü. «Şimdiye dek erin eğitilmesi üzerinde konuştuk. Şimdi savaşı konuşuyoruz.»

Bourdcan Momiş-Uli konuşmasını sürdürdü:

«Onaltı Kasım 1941 günü, tabur komutanı

olarak Moskova'ya yüzotuz kilometre uzaklıkta portatif karyolamda yatıyordum.

Uzaktan bazan artan bazan da yavaşlayan atış sesleri geliyordu? Sesler sol yanımızdan duyuluyordu. Yirmi yirmibeş kilometre kadar bir uzaklıktan geliyordu. Daha sonra öğrendiğimize göre Almanlar tanklarla, tümenin sol kanadını yarmaya çalışıyorlardı.

Bizim yanımızda ise herşey sakindi. Düşman, taburun koruduğu Volokolamsk'a, orta noktaya doğru ilerlemiyordu.

Yatıyor ve düşünüyordum.

Taburda benimle uluorta konuşmasına izin verdiğim seyis Sinçenko'da canımı sıkıyordu. Durmadan benim için banyo hazırladığını söylüyor, sonra dönüp birşeyler yemem gerektiğini mırıldanıp duruyordu. Onu kovuyordum:

«Sonra... Defol şimdi. Bana engel olma.»

«Tutturmuşsun: Bana engel olma, bana engel olma. Bütün gün ne yapıyorsunuz ki engel oluyorum.»

«Ben düşünüyorum anladım mı? Düşünüyorum.»

«Bu kadar çok düşünülür mü?»

«Düşünülür ya. Benim aptallığım yüzünden seni öldürürlerse kanna ne derim sonra? Üstelik sadece sen değilsin.»

Belki sizce, tabur komutanının, hele böyle bir anda, hemen savaş öncesi görevi bir şeyler yapmaktır. Telefonla konuşmalı, emirler vermeli, ön safları dolaşmalı, bir şeyler yapmalıdır. Ancak bize General İvan Vasiliyeviç Panfilov bambaşka bir şey öğretmiş ye bunu bir çok

kez de yinelemiştir.- Kumandanın en önemli işi düşünmek, düşünmek, düşünmektir...

Bildiğiniz gibi o gece yüz asker yirmi kilometre giderek djişmana saldırdı ve zaferle döndü.

Bu ilk yengi ^skerin ruhunu değiştirdi, tümeni değiştirdi.

Ya sonra?

Doğal olarak ttizim bu ataklığımız büyük kavganın içinde bir şey değiştirmezdi. Biz, Talgar alayının birinci taburunun yediyüz kişisi, Moskova önlerinde düşmanın saldırdığı tümende kendine düşen sekiz kilometrelik cepheyi tutmayı sürdürüyorduk.

Son iki gündür, üzücü düşünceler yine beni uğraştırıyordu.

Bildiğiniz gibi, bu sekiz kilometrelik bölgeye yerleşirken, bu kadar büyük bir bölgenin yalnız bir tabur tarafından savunulacağını düşünmüyordum. Sanıyordum ki arkamızda ikinci, belki de bir üçüncü savunma hattı kurulacaktı. Ardımızda ordunun başka birlikleri bulunacaktı. Bizim ilk saldırıyı karşılayıp, düşmanı bir süre oyaladıktan sonra genel kuvvetlerin yanına çekileceğimizi sanıyordum.

Ancak iki üç gün önce savunma hattının hemen önünde Hitlerin ordularının bulunduğunu, onların Vyazma yakınlarında yarmaya giriştiklerini ve ardımızda da hiç bir askerin bulunmadığını, Volokolamsk ile Moskovaya giden Volokolamsk şosesinin bir kaç tank alayı ile çevrildiğini öğrenmiştim.

Savaş koşulları böyle gelişmişti. Bu sırada orduya verilen görev şuydu: Yeni destek güçleri gelinceye kadar düşman Moskova önlerinde durdurulacaktır.

îzin verirseniz, vatanın isteği buydu, yada vatanın istekleri gibi cümleler kullanmayayım. Vatan sevgisi konu olduğu zaman kelimelerde cimri olmak istiyorum.

Sanmayın ki, bende sizin gibi kesinlikle sosyalist ülkemizin neyi aksettirdiğini ve neyi savunduğumuzu, görevimizin ne olduğunu bilmiyorum.

Portatif yatağıma uzanmış düşmanın bir kaç saat içinde şu anda bizi Almanlardan ayıran savunmasız yirmibeş kilometrelik bölgeyi geçerek Ruza'nm kıyılarında saklanmış, siperlerimize nasıl taarruz edeceklerini görür gibiyim.

Onlar, gecenin karanlığında ormanda toplanacak ve keşfe çıkacaklar bizim savunma hattımızı görecekler, sonra kendilerince seçecekleri bir noktadan taarruz edecekler. Önce topçular başbyacak, sonra kuvvetlerini kendi sevdikleri usul olan bir kama şeklinde dar bir cephede saldırtacaklar. Bu bir birbuçuk kilometre kadar bir şey olacak. Bizim tabur ise her kilometreyi sadece bir takım ve bir makineli mangası ile savunuyor.

Üstelik benim ihtiyatım da yok. Uzakhklar kıyaslandığı anda, Almanlar sert ve beklenmeyen bir saldırı yaptıkları zaman, bizim savunma bölgemizdeki öteki kuvvetleri saldırı bölge-

sine çekinceye kadar hatımızı yarabilecekleri açıkça görülüyordu.

Acaba kendimi Almanların yerine koyduğum zaman düşman için bize saldırmanın en yararlı olacağı yeri bulamazmıydım? Ama onlar da aptal değildi ya? Ben kendimi onun yerine koymaya zorlarken, o namussuzda kendini benim yerime koyarak düşünecekti.

Doğal olarak o benim düşüncelerimi kolayca anlayacak ve beni aldatma usullerini bulacaktı. Bir noktaya saldıracak, ben bütün bölüklerimi çabucak oraya toplayacak, tanksavar silahlarımı ve öteki silahlarımı göndereceğim, o da bundan yararlanarak asıl kuvvetlerini boşalan yerden geçirecek.

Kimbilir belki de şimdi yirmi kilometre öteden gülerek düşüncelerimi okuyor.

Önümde Alman kuvvetlerinin kumandanının görüntüsü beliriyor. Kendini beğenmiş, yeni traşlı bir Nazi subayı. Bir Albay, kimbilir belki de omuzlarında general apoletleri taşıyor.

Benim bir taburla savunduğum sekiz kilometreye karşı onun elinde sanınm bir tümen var.

Karşımdakine dikkatle bakıyorum. İçimde onunla çarpışıyordum. _ sessizce aklın akılla çarpışmasıydı bu -Onun, düşüncelerini okumaya, planlarını öğrenmeye çalışıyordum. Kendimcede sürekli şekilde tekrarlıyordum: Karşındakinin bir aptal olduğuna sakın inanma Baurdcan.

Hayalimdeki gözler sivri, soğuk ama genç değildi. Onlarda bir askerin ateşi yanmıyor

yada bir haritayı incelemiyordu. Canlı değillerdi, bir düşüncenin alevini bulamıyordum. Onlarda kin okuyordum. O Alman albayı veya generali bana kin besliyordu. Karşısında bulunan taburdan nefret ediyordu. Bir kaç yüz asker onun Moskova'ya giden yolunun sekiz kilometresini engelliyordu. Bizi sadece kendisine engel olduğumuz için suçluyordu. Onca savaş kazanılmış, Moskova'nın yolu açılmıştı. Belki de o bizi hiç düşünmüyor, aklını kullanmaya bir gerek görmüyordu.

Belki de yanılıyorum? Belki de savaştan aldığı dersler, ordunun sınırlarda, Smolenks, Odesa ve Leningrad'da kahramanca karşı koyusu onu düşünmeye zorluyordu? Kimbilir belki, bizim gece saldırımız, onu dürtüklemiş, ona Moskova önlerinde korkunç bir savaşın olabileceği düşüncesini yaratmıştı?

Kimbilir... Ona belki de, yürüyen, dört ayda sınırdan bu yana bin kilometre yol alan Hitler'in ordusuna, Vyazma'daki çarpışmada bizim en büyük güçlerimizi parçalayan bu Tümen'in kumandanına yüz erimizin yaptığı gece saldırısı bir çete davranışı gibi geliyor ve o, bir kaç gün içinde otomobiliyle Moskova sokaklarındaki dolaşışını düşlüyordu. Ondan sonra bu gibi işlerle uğraşmak Alman gizli polisin yada jandarmanın işi olacaktı. -

İçimde bir ses konuşuyordu: Onun içini okudum. Onda yalnızca kin var. Sadece nefret var. Bizi suçluyor. Bekle... Biz seni düşünmeye zorluyacağız.

Şimdi... Şimdi, her şeyin ondan gelmesini beklememiz gerekli. Düşünmeyi gereksiz bulan

bu yengiye doymuş kumandandan yalnız bir kaç basmakalıp davranış bekleyebiliriz. Birkaç saat içinde yirmibeş, elli kilometrelik savunmasız kısmı geçmiş ve kendince yeni bir zafer kazanmış olacak. Gülümsemesi gerekli şu anda... Düşmanın kafasımn içine girmiş bir çember çevirip yine başlangıç noktasına gelmiştim.

*

Düşünüyordum: Planlar belli. Acaba?

Ben savaşı kitaplardan okuduklarımdan, talimnamelerden ve savaşa katılmışların anlattıklarından biliyordum. Eğitim yapmış, bildiklerimi askerlerime öğretmiş ve onlarla beraber cepheye gelmiştim. Ve gene de savaş, benim için bir bilinmeyendi. Savaşın içinde olmamıştım.

Naziler, Polonya'da ve Fransa'da savaş yöntemlerini ortaya koymuşlardı... Onlar, karşılarındaki cepheyi bir kaç yerden deliyor, ordan tanklarını, zırhlı Birliklerini sürüyor sonra da savunmaya çalışan birlikleri bastırıyorlardı. Bize de böyle yapmaya çalışıyorlardı.

Düşüncelerimi derinleştirdikçe, bende ayni şeyler üzerine saplanıyorum: Gedik açarlarsa. Bizi yarıp geçerlerse. Peki nasıl yararlar? Nasıl geçerler? Bunu nasıl yapabilirler?

Artık ezbere bildiğim haritaya bakmadan görüyorum. Dar ve ağır akan Ruza nehrinin girintili çıkıntılı kıyılan, makineli tüfek yuvalan ve ateş hattının yerleri ve tank engelleri gözümün önünde. Geride, ormana saklanmış sekiz top var. Bunlar taburun emrinde. Savunma hattımızın önünde de Mayın tarlalan...

Bakışlarım daha ileriye kayıyor. Nehirden öteye. Düşman yanma doğru.

Bakışlarım, daha ileriye kayıyor. Nehirden alınmamış, Alman yığınaklarından bizim yana doğru gelen yolları tüm açıklığı ile görüyorum. Sonra birden orda Almanlar için kurulmuş olan tuzaklar ve onların bu tuzaklara düşüşlerini görüyorum. Sıralar halinde ilerleyişlerini gördükçe kalbim sıkışıyor.

Kafamda, artık onları, arkadan vurma, daha yayılmamış kuvvetlerini pusuya düşürme fikri yeşeriyor. O zaman iki ateş arasında kalacaklar, hiç beklenmedikleri bir sırada kendilerini ateşin altında görecekler.

Kafamda bir karşı saldırı planı beliriyor. Onlar bana yaklaşırken ben onlara karşı saldırıya geçivereyim. Ama hangi güçle. Taburu savunma siperlerinden mi çıkarayım?

General Panfilov, pek az önce gelişinde ısrarla dikkatimi bir karşı saldırıya geçme olanağına çekmeye çalışmıştı. Ama benim sekiz kilometrelik cephemde sadece yediyüz askerim var. Tüm taburu çekip savunma hattını yalnız bırakamam ya. Şimdi size komutanın iç acısını hangi sözlerle anlatayım: Gücüm az, gücüm az...

Kendimi düşmanın yerine koydukça onun sorunlarını çözebilecek çok yol buluyorum, bizi parçalamak, savunma hattımı yarmak için çok şey buluyorum. Kendim içinse savunma mevziimin parçalanmaması için bir çıkış yolu bulamıyorum.

Kendimi zorluyor, küfür ediyorum. Tüm vücudum dayak yemiş gibi ağrıyor.

Gece, sabahın beşinde komşu taburun komuta yerinde bulunmak için emir aldım.

PANFİLOV'LA BİR SAAT

Soldaki komşu tabura atla gittim.

Dikkat edin sola. Kaba ama aydınlık bir bilgiye sahip olmanızı istiyorum. Taburun savunma hattını bir kere daha göz önüne getirin. Ruza nehri kıyısında yüzünüz düşmana dönük dursun, lîeriyi açıkça düşünmeniz zorunluğu var. Taburun cephesinin önünde şu yada bu oluyor. Sağda da ayni şey şu yada bu oluyor. Solda-orada da tıpkı bizim gibi- Taburlar uzun bölgelere yayılmış duruyorlar.

Kasım ayı için normal olmayan, erken gelen bir kışla birlikte kızakların hareket etmesi için yetecek kadar kar yağmasından sonra hava değişti. Soğuk azaldı ve sonbahar yağmurları başladı. Çevre çamur oldu. Geceler aysız ve karanlık.

Karanlıkta bir çukura düşmemek için, nehrin kıyısını izlemedim ve köy yolundan dolaştım.

At için yürüme oldukça zordu. Lisanka, her adımda başını kaldıra kaldıra ayaklarını yapışkan çamurdan kendini zor kurtarıyordu. Eğerin üstünde düşüncelere dalmıştım.

Yolda ayni yönde ilerliyen şekillere yetişmeye başladım. İrkildim. Bunlar neydi? Yeni güçler mi? Yardım mı? El fenerim zaman zaman, ışığı ile karanlığı ikiye biçiyordu.

Ne olmuştu? Bir yürüyüş kolundan geri kalanlar mıydı? İkişer üçer yürüyorlardı. Ar-

kalannda tüfeklerinin namlularının sivrittiği çadır bezlerinden yağmur süzülüyordu.

Biri sordu:

«Sipunovo'ya daha ne kadar var Yoldaş Kumandan?»

«Siz kimsiniz? Nereden geliyorsunuz?»

Öğreniyorum: Önümüzden Volokolamsk'a ihtiyat taburu geçmiş. Bu konuşanlar geri kalanlar?

Yine Sipunovo'ya kadar kaç kilometre kaldığım soruyorlar. Cevap verip geçiyorum. Yol bir süre sessiz kalıyor. Çevreds çıt yok. Gece uzaktan duyulan ateş sesleri gelmiyor.

İşte yine önde kimseler kımıldıyor. Batıp çıkan ayaklar. Yine ikişer üçer yürüyorlar. Destek sevindiriyor insanı. Ama... Ama. Şeytan götürsün, ne kadar kötü yürüyorlar. Panfilov' un bize yaptırdığı sert eğitimi bunlarda göremiyorum. Bizimkiler böyle sallanmaz, böyle geri kalmazlardı.

Lisanka birden ürkerek yana fırladı. Fenerimin ışığında yansına kadar çamura saplanmış at ve arabayı görüyorum. Yağmurun altında da büzülmüş arabacı.

Bir dakika sonra da yanda sigara ateşleri belirtiyor. Bir kaç asker yolun kenanna çömelmiş sigara içiyorlar. Yorgun ve ezilmiş vucutlan yerin çamuruna aldırmıyor.

Ve hepsi ayni şeyi soruyorlar.

«Sipunovo uzak mı?»

Ben de oraya gidiyorum. Sipunovo köyüne. Komşu taburun karargâhı hemen köyün yanında.

*

Geldiğimde, ıslak basamaklardan, yer altı komuta merkezine indim.

«Aaa... Yoldaş Momiş-Uli, Buyrun...»

Bu yabancı olmayan kalınca bir sesti:

General İvan Vasiliyeviç Panfilovü gördüm.

Teneke bir sobanın yanına oturmuş çizmelerini değiştiriyordu. Bir ayağı çıplaktı. Yanında emir subayı oturuyordu. Gencecik kırmızı yanaklı bir teğmendi. Öte yanda tanımadığım bir yüzbaşı vardı.

Selam durup tekmil verdim. Panfilov, saatini çıkarıp baktı.

«Soyunun. Şöyle sobanın yanına oturun.»

Doğruldu. Ayak bezini serdi. Kuru tarafına bastı. Alışkan bir hareketle bir tek kırışık bile yapmadan şöyle bir sarıp çizmesini giydi.

Yağmurdan koyulaşmış, yıldızlı kaputu sobanın yanında kuruyordu. Anlaşıldığına göre tümenin birlik komutanlarını beklerken siperleri dolaşmıştı. Uzun süre yağmur altında kalmış belki de tüm gece boyunca uyumamıştı. Tüm bunlara karşılık, elli yaş yüzünde, kısa kesilmiş siyah bıyıklarında bir yorgunluk izi yoktu.

«Yoldaş Momiş-Uli duydunuz mu bugün biz nasıl... Ha duydunuz mu?» diye sordu. Gözlerini kısmış gülümsüyordu.

Tamamlamak çok zor. O anda sakin sesi, ne kadar hoşuma gitmişti. Savaşı bilmeyen, savaşı anlamayan ben birden düşmanın karşısında tekbaşıma bırakılmamıştım. Bu işin sırrını bilen biri vardı. Bu işleri geçen dünya sa-

vaşında asker olan sonraki devri gören, önce tabur, sonra alay ve sonra tümen komutam olan General biliyordu. Ve o benim ne durumda olduğumu da biliyordu.

Panfilov devam etti:

«Geri püskürttük onlan ...Uuuu, Uf...» Şakacı bir sesle derin bir nefes aldı: «Korkuyordum. Ama bunu kimseye söylemeyin Yoldaş-Uli, tanklar vardı ya... İşte o da benimle beraberdi. O da gördü. _ Panfilov emir subayını gösterdi - Söyle bakalım onlan nasıl karşıladık.»

Emir subayı yerinden fırladı ve sevinçle konuştu:

«Göğüslerimizle karşıladık Yoldaş General.»

General Panfilov'un garip kıvnmlı kaşlan kalktılar.

«Göğüslerimizle mi?» Bir süre durdu: «Hayır aslanım. Göğüsler yalnız kurşunla değil her sivri şeyle delinir. Amma da yaptın. Göğüslerimizle. Böyle subay elbiseli bir garibe bölük teslim ette, bizi göğsümüzle tanklara karşı sürsün. Göğüsle değil. Altesle, silahla karşılıyoruz onları. Görmedin mi?»

Emir subayı acele acele onun sözlerini onayladı.

«Göğüsle... Git bak atlara yem veriyorlar mı? Ve söyle yanm saat sonra eğerlesinler.»

Emir subayı selam verdi, ezik çıktı.

Panfilov, ardından sevgi dolu bir içtenlikle:

«Gençtir...» dedi.

Önce bana, sonra tanımadığım yüzbaşıya

baktı, parmakları ile masaya vurmaya başladı.

«Piyadelerin göğüsleri ile savaşmamalıyız» diye alçak bir sesle konuştu. «Genellikle şimdi. Burada. Moskova'nın önünde askerimiz çok değil. Onları korumamız gerekli.»

Generali dikkatle izliyor ve beni üzen sorunların cevabını bulmaya çalışıyordum. Ama başaramıyordum.

O bir az daha düşündü ve ekledi:

«Koruyalım. Ama sözle değil. Hareket ve ateşle.»

*

Panfilov bana döndü:

«Şimdi siznile konuşalım Yoldaş Momiş-Uli. Burada yeni komşunuz var. Tanışın bakalım: Yüzbaşı Şilov.»

Yüzbaşı masanın yanında duruyordu. Uzun boylu iri yarıydı. Rütbesine göre de genç görünüyordu. Yirmiyedi yirmisekiz yaşlarında idi. Başında Panfilov tümeni er ve subayları nm giydiği kulaklıklı kalpak yerine, kül rengi kırmızı piyade :iirhı taşıyan bir kasket vardı. Bu ana kadar hiç konuşmamıştı. Bu durumpa bir üst rütbelinin ona birşey sormadan konuşmayan askerin disiplinini gösteriyordu. Selamlaştık.

Panfilov:

«Yoldan mı geldiniz Yoldaş Momiş-Uli» diye sordu.

«Evet Yoldaş General.»

«Çok geride kalanlar var mı?»

«Çok.» dedim.

Panfilov'un dudaklarından bıkkınlıkla bir:

«Eh...» koptu.

Yüzbaşıya döndü. Şilov kızararak esas duruca geçti. Panfilov, onu azarlamadı, tam aksine sakin konuştu:

«Biliyorum, biliyorum. Neyi düşünüyorsunuz? Biri onları böyle eğitmiş, biri böyle hazırlamış. Şimdi ise buyurun hesabını siz verin Yüzbaşı Şilov. Öyle mi?»

Panfilov, gülümsedi. Şilov da gülümsedi. Onu kaplayan kaygıdan sıyrılmıştı.

«Hayır Yoldaş General. Öyle değil.»

«Öyle değil mi?»

General sert bir davranışla Yüzbaşıya doğru eğildi. Küçük gözlerinde merak parlıyordu. Şilov, kesinlikle cevap verdi-

«Kendimi düşünmüyorum. Yoldaş General. Bu işin hesabını erler kendileri vermek zorunda kalmasın. İzin verirseniz gidip gerekli önlemi alayım Yoldaş General.»

«Geri kalanların burunlarını mı sürttüreceksiniz?»

«Hayır Yoldaş General. Komutanlarının burunlarını sürttürmeliyim. Paparayı kimin çift porsiyon yiyeceği anlaşılsın.»

Panfilov, kahkahayı bastı.

«Olur, olur Yüzbaşı.»

«İzin verirseniz çıkayım.»

«Bekleyin.»

Panfilov, sustu. Düşündü, sonra yineledi:

«Evet... Yoldaş Momiş-Uli. Şimdi yeni bir komşunuz var. Tabur zayıfça. İyi eğitilmemiş. öyle mi Yüzbaşı?»

«Evet Yoldaş General.»

Panfilov bana dönerek durumu açıkladı:

Volokolamsk'daki yedek tabur, tümen emrine verilmişti, Yüzbaş: Şilov ise taburu bir kaç gün önce teslim almıştı.

Panfilov:

«Önceki kumandanın uzaklaştırılması gerekti.» diyordu. «Askerler gevşekti. Onlara acıyordu. Garip bir adam. Onlara acımak aslında onlara acımamak c.eğil mi? Ne demek istediğimi anladınız mı Yüzbaşım?»

«Evet. Bunu büjiyorum Yoldaş General.»

Panfilov, bir süre genç yüzbaşı Şilovün ciddî yüzüne baktı sonra bana döndü:

«Sizi şunun için çağırdım Yoldaş Momiş-Uli...»

Her yanım sanki gerildi.. Ama, General bana sadece yüzbaşı Şilov ile birlikte taburlar arasmdaki bölgeyi ve durumu incelememiz gerektiğini söyledi. Sonra ekledi:

«Eğer düşman aranıza girerse ona birlikte vurun. Bunun için gereken hazırlığı yapın. Bağlantının sağlanışını ve hareket sorunlarını yerinde konuşun ve tam anlaşmaya varın. Biriniz diğerinizi bir felaket karşısında, yalnız bırakmıyacaksınız.»

Panfilov, yüzbaşıyı bir kez daha dikkatle inceledikten sonra gitmesine izin verdi.

Benim için henüz hiç bir şey aydmlanmamıştı. Daha önce olduğu gibi karanlıkta olan sorun, içimi kaygı ile dolduruyordu. General «Onu birlikte vurun» diyordu. Nasıl? Hangi güçle? Askerleri siperden çıkararak mı? Cepheyi açıp boşaltalım mı? Ya düşman tam o sırada başka yerden de saldırırsa? «Birlikte vurun onu.» Aslında o bizi vuracak. Daha üstün

bir güçle saldıracak hemde çeşitli yerlerden. Başka başka yönlerden saldıracak.

Panfilov'un her kelimesini yakalamak istiyor; ondan birşeyler çıkarmıya çalışıyordum: Savaşın sırn, savaşta kazanmanın sırrı yine bana saklı kalıyordu.

*

Kapı yüzbaşının ardından kapandı.

Panfilov düşünceli:

«Kafası işliyor sanırım.» dedi. «Ama... Söylediğine göre geride kalanlar epeyce ha... Çok mu?»

«Çok Yoldaş General.»

«Evet. İyi bir kafaya karşın eğitimsiz askerle güç duruma düşebilirsin.»

Bir anda Panfilov'un yüzünde büyük bir yorgunluğun izleri belirdi ve asıldı. Hemen ardından bana bakıp gülümsedi. Küçük gözleri canlı canlı parladı.

«E... Yoldaş Momiş-Uli... Haydi anlatın...»

Ona kısaca gece yapılan saldırının başarılı sonucunu anlattım. Ama Panfilov, kısa istemiyor soruyor, ayrıntıları ile öğrenmek istiyordu. Bu yine öncekiler gibi rapor vermekten çok bir söyleşiydi.

Panfilov:

«Biliyor musunuz ne var Yoldaş Momiş-Uli?» dedi. «Bunun tümünü Şilov'a anlatın. Onu da ateşleyin. Yarın onunda sizin gibi saldırmasını istiyorum.»

General beni kutlamadı, elimi de sıkmadı. «Çok güzel aslanım.» da demedi Ama beni bambaşka bir şekilde övüyordu.

«İşte bak siz Almanlara yanaşmayı öğrenmişsiniz Yoldaş Momiş-Uli.»

İçim ezik cevap verdim:

«Hayır Yoldaş General. Daha öğrenmedim»

Kaşları birden havaya kalktı.

«Nasıl şey öyle?»

«Yoldaş General, bugün bütün gün kafamı yordum. Kendimi düşmanın yerine koyunca bizi kolayca yeniyordum. Kendi yerime düşününce... Nasıl yeneyim onları nasıl geri atayım. Bilemiyorum...»

Suratını asan Panfilov, uzun süre yüzüme bakmadı. Sonra buyurdu:

«Ayrıntılı bilgi verin. Haritanızı çıkarın.»

Haritamı masanın üstüne yaydım. Henüz hiç bir yerine dokunulmamış. Alman saldırılarından henüz hiç bir yeri koparılamamış olan siperlerimiz kırmızı kalemle çizilmişti. Bizim taburun iki yanında. komşu taburların yeri belirtilmişti. İşte bu ince çizgi Moskova'yı düşmana karş koruyordu,

Açıkça belirtmem gerekiyordu: Durumu inceledikten sonra, elimdeki güçle taburumun bölgesinde bir yarmayı önlemeye olanak göremiyordum. Her kumandan böyle sözlerin söylenmesinin kolay olmadığını anlayacaktır. Ama ben söyledim. Panfilov, sessizce başını sallıyordu. Sözlerimi sürdürdüm. Beni üzen düşünceleri sıraladım: İhtiyat bir takımım bile yoktu. Ani bir saldırı karşısında geriden alabileceğim

tek askerim yoktu. Geriden bir destek alamayacağımı da biliyordum.

«Taburuma güveniyorum. Yoldaş General, asla geri çekilmiyecektir. Gerekirse siperlerinde kahramanca ölmeyi başaracaktır.»

Panfilov, sözümü kesti:

«Ölmeye acele etme. Savaşmayı öğren.» Sonra yine sakin sakin konuştu:

«Konuşun Yoldaş Momiş-Uli, konuşun...»

«Sonra Yoldaş General. Beni şu kaygılandırıyor: Şimdi taburun savunma hattı düşmandan elli kilometrelik bir şeritle ayrılmış.»

Bunu haritada gösterdim. Panfilov, yine başını salladı.

«E, Yoldaş General. Bu elli kilometreyi ona öylece mi bırakayım?»

«Bırakayım demekle, ne demek istiyorsunuz?»

Açıkladım:

«Bizim savunmamız yarılınca o ilerliyecek değil mi Yoldaş General? Hemde olanca hızıyla...»

«Neden (Yarılınca)?»

Cevap vermedim. Bu çok açıktı: Bir iki manga, on yada yirmi adam düşman gücünü durduramazdı.

General:

«Siz beni şaşkınlık içinde bırakıyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli.» dedi. «Siz Almanları yenmediniz mi?»

«Ama Yoldaş General, o sırada biz saldırıya geçtik... Üstelik te gece, hemde beklenmedik bir anda...»

«Siz beni şaşkınlık içinde bırakıyorsunuz.»

|
Diye yineledi. «Anladığınızı sanmıştım Yoldaş Momiş-Uli: Asker oturup beklememeli. Onu düşmana götürmeli, saldırm^lı. Eğer oynamazsan, seninle oynarlar..»

«Nereye saldıralım Yolldaş General? Yine Sereda'ya mı? Şimdi orda düşman tetikte.»

«Ya bu nedir?»

Panfilov, aceleyle kalemini çıkardı ve ara şeridi haritada gösterdi.

«Siz, birşeyde kararsızsınız Yoldaş Momiş-Uli: Düşman bize yaklaşırsa elimizdeki güçle onu tutamayız. Ama doğal olarak onun yaklaşması gerekli. Siz (Yararsa) diyorsunuz... Hayır, Yoldaş Momiş-Uli bu bölgede savaşmak gerekli... Orada ateş insiyatifini siz alın. Saldırın. Hangi noktalarda savunma birlikleriniz var?»

Gösterdim. Almanların bulunduğu yerden taburun savunma hattına kadar iki yol vardı: Bir toprak, bir de şose. Her ikisi de savunma hattımıza kadar üç-dört kilometre kala engellenmişti. Panfilov, herşeyi öğrenmek isteyen bir komutandı.

«Savunmada ne kadar güç var?»

Cevap yerdim.

«Bu belirli Yoldaş Momiş-Uli. Burada takviyeli takımların davranışa geçmesi gerekli. Onların daha çok hafif makineliye gerekleri var. Ağırlara gerek yok. Timler hafif ve çevik olmalı. Ve daha atılgan olun. Daha ileriye çıkarın onları. Düşmana karşı gidin. Almanlar bu yana doğru davranışa geçince onlan ateşle karşılasınlar ve ateşle saldırsınlar.»

«Ama Yoldaş General, düşman onları iki yandan çevirerek saracak.»

«Siz orduda her zaman söylenen (geyiğin geçtiği yerden asker de geçer) sözünü düşünüyorsunuz. Bu Almanlara göre değil Yoldaş Momiş-Uli. Şimdi onların nasıl savaştığını biliyor musunuz? Onlar kamyonun gdçtiği yerden asker de geçer, diyorlar. Hadi gösterin bakalım bana yollar kesilince ulaştırma kamyonlarım nereden geçireceksiniz. Bu düzlükte yollar kapatıldıktan sonra nereden geçeceksiniz? Haydi söyleyin Yoldaş Momiş-Uli, söyleyin nerden geçeceksiniz?»

«Ama püskürtürler.»

«A.. Püskürtülecek mi? Üç dört makinelisi olan bir takımı püskürtmek kolay değil. Bu iş için açılıp, savaşa girmek gerekli. Bu ise yarım gündür Yoldaş Momiş-Uli. Dolaşsın, uğraşsın, bu tehlikeli değil. Ama sizi çembere almasına izin vermeyin. Kritik anda, geriye sıçrayıp sıyrılmaksınız. Örneğin şöyle...»

Panfilov, hafif çizgilerle, Alman işgalinde bulunan toprakların yakınındaki bir yolu kesti. Sonra kalem yana kaydı, bir çember çevirdi ve başka bir noktada döndü. Bu tabur savunma hattına bir az daha yakındı. Panfilov, bana izleyip izlemediğimi anlamak için, baktı. Bir tane daha böyle dönüş...» yakın dönüş daha belirdi haritada.

«Görüyor musunuz?» dedi. «Nasıl bir spiral? Kaç kez düşmanı saldırıya geçmeye zorlayacaksınız? Kaç gününü alacaksınız? E. buna ne diyeceksiniz, benim sayın eleştiricim?»

Dediklerini kavrıyordum. Panfilov'la, konuş-

madan önce böyle bir şeyi düşünebilirmiydim? Tüm aksine askerleri siperlerinden çıkarmaya hakkım olmadığını sanıyordum.

Panfilov'un emir subayı içeri girdi.

«Atlar hazır Yoldaş General. »

Panfilov, saatine baktı.

«Pek âlâ. Karargaha telefon edin. On dakika sonra yola çıkıyoruz.»

Sobanın yanında duran kaputunun yakasını ve omuzlarını elledi. Çömeldi, ateşe bir kaç odun daha koydu ve bir dakika kadar sobanın açık kapısı önünde öyle kaldı. Bu yalın davranışlardan daha önceki karşılaşmalarımızda olduğu gibi yine güven yayılıyordu. Onun, uzun uzun hesaplardan sonra düşmanla geniş ve yorucu bir savaşa hazırlandığı anlaşılıyordu.

Panfilov, haritanın yanına döndü. Dikkatle baktı, elindeki kalemi bir kaç kere çevirdi. Sonra:

«Yoldaş Momiş-Uli.» dedi. «Savaşta herşey sizinle konuştuğumuz gibi yürümeyebilir. Savaşanlar kalem ve harita değil insanlardır.»

Davranışları tüm kendisini yansıtıyordu. Düşünür gibi konuşuyordu.

«Takviyeli takımlarınız için atılgan ve akıllı kumandanlar seçin. İşte şuralarda bir şeyler olmalı» Eliyle kafasını gösterdi.

«Gece saldırısına katılanlara ne dersiniz Yoldaş General?»

Panfilov, gözlerini kıstı:

«Ben sizin yerinize tabur kumandanlığı yapmaya niyetli değilim... Benim tümenim var. Bunu kendiniz yapacaksınız. Genel savunmanın ara davranışları, kumandanların ve askerlerin seçilişi. O işler size ait.»

Ancak bir az düşündükten sonra yine soruma cevap verdi:

«Hayır! Neden saldırıya katılanları göndereceksiniz. Diğerleri de ateş etmeye alışsınlar. Hepsinin savaşa alışması gerekli. Ancak önemli olanı unutmayın Yoldaş komutan. Onlara yoldan gitmeye asla izin vermeyin. Cephe önüne kadar gelmelerine de izin vermeyin. Bugün düşman sizden elli kilometrede. Bu kimse karşı koymadığı sürece çok yakındır, ama her ormancıkta her ağaç ardında, her tümsekte bir karşı koyan varsa çok uzaktır.»

Yine haritaya baktı. Bir süre sustu, sonra sürdürdü:

«Bir şey daha Yoldaş Momiş-Uli: Taburun davranış yeteneğini denetleyin. Sürekli şekilde izleyin, arabaları, atlan; tümünü, herşey düzgün mü? Savaşta herşey olabilir. Emir verildiği anda herşey herkes, harekete geçmeye hazır olmalıdır.»

Bana anlattıkları pek açık değildi. Sözcüklerinde sanki saklı bir düşünce vardı. Neden bunlann tümünü bana söylemiyordu? Bense üzerinde kesin kanıya sahip olmadığım herşeyi açıkça belirtmeye niyetliydim.

«Yoldaş General bir şey sormama izin verirmisiniz?»

«Evet, evet. Sor. Aslında bunun için konuşuyoruz.»

«Anlıyamadığım bir şey var Yoldaş General. Düşman savunma hattımıza doğru gelmiyecek mi? Siz onları tutamayacağız dediniz. İzninizle soracağım. Yapacağımız ne olacak? Tabur kumandanı olarak neye hazır olmalıyım? Geri çekilmeye mi?»

Panfilov, parmaklannı masaya vuruyor, bunun bir zorlamadan doğduğu anlaşılıyordu.

«Siz ne düşünüyorsunuz. Yoldaş Momiş-Uli?»

«Bilmiyorum Yoldaş General.»

«Görüyorsunuz. Komutan her zaman en kötü olabiliri düşünmek zorundadır. Bizim görevimiz yolları tutmaktır: Almanlar yarma yapsa da önünde yine bizim askerler olmalıdır. İşte bunun içinde buradan bir taburu alıyorum. Sizin taburu almayı istiyordum, ama siz önemli bir yolu tutuyorsunuz.»

Haritada taburun tuttuğu Sereda-Volokolamsk yolunu gösterdi.

«Hat önemli değil Yoldaş Momiş-Uli yol önemli. Gerekirse askerlerinizi siperlerden cesaretle çıkarın. Onları, dövüştürün, ama yolu tutun. Anlaşıldı mı?

«Evet Yoldaş General.»

Kaputunu aldı. Giyerken yine sordu:

«Bir bilmece var biliyormusunuz: Dünyada en uzun ve en kısa olan, en hızlı giden ve en yavaş olan nedir? Onu umursamazlar, sonra da üzülürler?»

Birden hatırlıyamadım. Beni zora soktuğu için içtenlikle gülümseyen Panfilov, saatini çıkarıp baktı ve bana gösterdi:

«İşte bu: Zaman.. Şimdi bizim görevimiz bu

Yoldaş Momiş-Uli. Zaman için savaşalım. Düşmandan zaman çalalım. Geçirin beni.»

*

Komuta yerinden çıktık.

Gün ağanyordu. Yağmur durmuş sisler içinde ağaçlar belirmeye başlamıştı.

«Şilov nerede? Neyse biz yürüyelim o yetişir.»

Panfilov, yolda, siperde neler yaptığımızı sordu. Taburun irtibat hendeği kazdığını söyledim.

Durdu.

«Neyle kazıyorsunuz?»

«Kürekle Yoldaş General.»

«Kürekle mi? Aklınızla kazmanız gerekli.» Bunu her zamanki tatlılık ve şakacılığıyla söylemişti. «Şimdiye kadar ne kadar yer kazdınız? Şimdi bakın Yoldaş Momiş-Uli. Yalancı, aldatıcı siperler kazmanız, kurnazlık etmeniz, onları aldatmanız gerekli.»

Birden şaştım. Generalle konuşmadan sonra bende onun savunma hattına önem vermediği kanısı uyanmıştı. Şimdi öyle olmadığı ortaya çıkıyordu.

«Biliyorum. Sahte siperler kazmamız gerekli dediniz Yoldaş General...»

Yüzbaşı Şilov, koşarak **biz3** yetişti.

Yolun kenarında bir nöbetçi duruyordu. Yirmi yaşında vardı. Gri gözleri ciddiydi. Tam olmamakla beraber gerektiği şekilde Generali selamladı.

«İşler nasıl gidiyor asker?.»

Çocuk utandı. Bu sıralarda bizim orduda

(asker) denmezdi, (savaşçı) veya (er) denirdi. Belki ona ilk kez böyle denmişti. Onun utanmasını anlayan Panfilov, açıklama gereğini duydu:

«Asker büyük sözdür. Hepimiz askeriz. Anlat bakalım nasıl gidiyor?»

«îyi Yoldaş General.»

Panfilov, «Hımm.» dedi. Başını eğip yere baktı. Vıcık, vıcık çamur askerin postallarını örtmüş, bağları görünmüyordu. Ayaklarının üstüne sarılmış dolaklarda da çırpı ile temizlenmiş çamurun izleri belli oluyordu. Tüfeği tutan eli soğuktan morarmıştı.

«İyi mi?..» Panfilov, bu soruyu uzata uzata sormuştu. «Bana yürüyüşün nasıl geçtiğini anlatımlısın?»

«İyi geçti Yoldaş General.»

Panfilov, Şilov'a döndü:

«Yoldaş Şilov, yürüyüş nasıl geçti?»

«Kötü Yoldaş General.»

«Ohooo. Demek sen beni aldattın askercik.» Panfilov, gülümsedi. «Eh söyle bakalım nasıl yaşıyorsunuz?»

Nöbetçi yineledi:

«İyi Yoldaş General.»

«Hayır.» Panfilov kabul etmiyordu. «Savaş sırasında iyi yaşanırmı hiç!» Biraz durdu ve ekledi. «Gece, yağmur altında, böyle çamur içinde, arşınlamak, buna mı iyi diyorsun? Yürüyüşten sonra uyudun mu? Hayır değil mi? Yemek yedin mi? Hayır! Burada ıslak rüzgâr altında dur veya yeri kaz. Sonra yarın veya öbür gün savaş. Hem de kan dökülecek savaş. Bundaki iyilik nerde söylesene?»

Nöbetçi acemice gülümsedi.

Panfilov, sürdürdü:

«Hayır kardeş. Savaşta iyi yaşanmaz... Ama bizim babalarımız, dedelerimiz bütün bunlara dayanmayı başarmışlar. Savaş yaşantısının tüm zorluklarını yenmeyi başarmışlar, düşmanı yoketmişler. Sense kardeşim daha savaşla karşılaşmadın... Soğukla yorgunlukla uğraşmakta bir savaştır. Bunun içinde yüreklilik gerekli. Ve sen bunlara başeğmiyor sızlanmıyorsun... Bak işte bu iyi asker. İsmin ne senin?»

«Palzunov, Yoldaş General... Bende bunları söylemek istemiştim, Generalim...»

«Ünlü bir isim... Ünlü bir adammış senin adını taşıyan... Çok önemli bir kişi... Niçin söylemedin?» (*)

«Bilmiyorum yoldaş General. Bilememişim.»

«Asker her zaman ne söylediğini bilmeli ve düşünmelidir. Sadece bileğiyle değil kafasıyla da savaşmalıdır. Eeee Palzunov.. Seni unutmayacağım. Hakkında iyi şeyler duymak istiyorum... Ne demek istediğimi anladın mı?»

«Anladım Yoldaş General.»

Başını yere iğmiş olan Panfilov, düşünceli ve yavaş yavaş yolda yürüdü. Durduğu zaman bana ve Şilov'a baktı.

«Askerin yaşayışı ağır.» dedi. «Hiç söz edilmesin ağır. Bunu saklamamak gerekli. Her zaman doğruyu söylemeli. O yalan söylüyordu. Hemen düzeltmek gerekli»...

t*) Ivan İvanoviç Palzunov: (1728-1766) Ünlü bir Rus bilgini. Maden sıcaklıkları üzerinde buluşları olan ve Rusya'nın James Watt'i sayılan bilgin.

Bir an sustu ve düşündü:

«Savaştan önce insanlara acımayın Yoldaş Şilov, savaşta acıyın... O zaman koruyun onları, askeri koruyun.»

Söyledikleri bir emir gibi değildi. Daha çok bir vasiyete benziyordu. Ürpermiştim. Ama Panfilov, aynı anda bambaşka bir tonla tam bir kumandan gibi sert bir şekilde ekledi:

«Koruyun onları... Bütün askerler burada. Moskova önünde başka askerlerimiz yok. Bunları kaybedersek düşmanı neyle tutarız?»

Bizimle vedalaştı. Dizginleri aldı, bir sıçrayışta eğere oturdu ve tırısla yolun kenarından uzaklaştı.

YOLDA SAVAŞ

Panfilov'un emrine uyarak Şilov'la iki tabur arasındaki bölgeyi dolaştık. Her tarafı inceledik. Planlı ve koordineli hareketlerimizi kararlaştırdık arkadaşça yardım üzerinde konuştuk.

Yüzbaşıdan ayrıldıktan sonra, nehrin kıyısından karargaha dönerken, uykusuz ve insanı ezen düşüncelerle dolu geçirilen bir geceden, Panfilov'a konuşmalardan sonra gergin bir sinirlilik içinde olmama karşı, şaşkınlıkla yorgunluk değil bir hafiflik içinde olduğumu duyuyordum. Gelişimde olduğu gibi kendimi bütün ağırlığımla eğere bırakmıyor, ağır düşünceler beni ezmiyordu. Lisanka'da sanki daha hafif koşuyordu...

Çevre ssesizdi. Ne yakından ne de uzak-

tan silâh sesleri duyulmuyordu. Bugün, onyedi Kasımda herşey sessizliğe bürünmüştü. Dün Almanların tanklarla yarma yaptıkları bizim sol kanadımızda kalan yerde, büyük çarpışmaların olduğu bölgede de çıt yoktu.

Bu anda bile o sessizliği unutamıyorum. Kömür gibi simsiyah olan göğü unutamıyorum. Bataklık çayırını, küçük su birikintilerini, siper kazan askerlerin küirekleriyle attıkları sanmtrak killi Moskova önü toprağını unutamıyorum.

Panfilov, bu topraklar konusunda bir az önce beni uyarmıştı. Onlar atış yerlerimizi belli ediyordu. Hemen dağıtılıp yok edilmeleri gerekliydi. Ancak o anda, bu insanın sinir sistemini parçalıyan sessizlikte onları, bu kabarık toprak yığınlarını görüyor, onları anılarıma sanki işliyordum.

Nehrin öte yanında, ormanda kaybolan yol görünüyordu. Kıyıdan tırmanıyor, üstündeki telgraf direkleriyle bir çizgi halinde taburun yerleşme kıyısını kesiyordu. Yağmurdan kararmış köy evlerinin, kilisenin yanından geçerek, düşmanın hedefi olan Moskova'ya doğru giden, Volokolamsk şosesi başkente doğru uzanıyordu.

O sabah yolun üstünde gördüğüm her şey sanki içime kazındı.

Şimdi ansıyorum. Lisanka'nın hafif bir tırısla köyün içinden geçerken rasladığım kadının kaygılı bakışını unutamıyorum. Yüzü aklımdan hiç çıkmıyor. Genç değildi. Yüzü, kırışıklıklarla doluydu, rüzgârdan, çalışmadan sararmıştı. Açık mavi gözleri vardı. Rus köyîü-

sunun, Rus kadının yüzünü taşıyordu. Onlar sanki bana bir şeyler soruyorda: «Nereye gidiyorsun?» «Ne haberler var?» «Bizler ne olacağız?» Sanki yalvarıyorlardı: «Bir tek kelime söyle bize, umut veren bir kelime, içimizin ateşini sustur.»

At onu geçti. Bir asker gördüm. Elinde bir su kabı bir çocuğun üstüne eğilmişti. Yanından geçerken doğruldu. Onu tanıdım: Bizim iyilik meleği makinelitüfekçi Bloha. Makineli takımı köyün yanına yerleşmişti. Hemen ciddileşti ve kaşlarını çatarak bana selam verdi. Ardından çocukta aynı ciddiyetle selam verdi.

Bir subayın bu gibi sahnelerle karşılaşması çok doğaldır. İnsanın bakışı bir kayar sonra unutur. Ancak bu sabah, bu çocuk bu küçük palyaço'nun davranışı, askere inanç belirten davranışı, beni etkileyip kalbimi burkuyordu.

Gözüm başka şeyler de görüyordu. Ara sokakta, küçük bir bahçenin önünde ellerini duvara dayamış bir kız duruyordu. Evden çıkan makineli bölüğün yöneticisi Dal Mohammed Bozjanov, gülerek ona doğru geliyordu. İkisinin bakışları birbirini arıyor, içlerinde gençlik ateşi yanıyordu. Bozjanov, beni görünce utandı. Kız da bana doğru döndü. Bakışı o anda değişti. Öbür kadınlar gibi soru dolu ve endişeli oldu.

Kalbim bu bakıştan yine burkuldu.

2

Köyü geçip teğmen Brudni'nin takımına geldim. Başka takımlarda olduğu gibi burada da asker irtibat hendeği kazıyordu. Yan bele kadar çıplak soyunmuşlar kazma sallıyorlar-

di. Soğuk ve rutubetli havaya rağmen terleyen omuzları parlıyordu. Takımın yardımcısı Kurbatov'du. ,

«Kendim de çalışıyorum Yoldaş Kumandan» dedi. «Burası taşlık yardım edilmesi zorunluğu var. Hem de biraz ısınayım dedim.»

Güçlü ve adaleli çıplak göğsünü korkusuzca kasım rüzgârlarına bırakıyordu. Çok kez bu güzel askeri seyreder ondan övünç duyardım. Ancak o anda söylendim

«Neden bu kadar çok yer kazdınız? Üç kilometreden görünüyor. Çabuk onları düzeltin, toprakları dağıtın. Teğmen nerede?»

Teğmen Brudn'ı, çabuk çabuk yürüyen ufak tefek bir adamdı. Bu kez ise bana doğru sanki koşarak geliyordu. Ona da söylendim:

«Askerler işlerini çabucak bitirsinler. Herşeyi maskeleyin. Bu konuda sıkı emir verin Yoldaş Teğmen. Sonra da hemen benim yanıma tabur karargahına gelin.»

Acele acele cevap verdi:

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Başüstüne.»

Komuta yerindeki siperde beni küçücük karargah grubum karşıladı. **Karargah** komutanı Teğmen Rahimov ve emirsubayı teğmen Donskih.

Rahimov, raporunu verdi: Yeni bir durum yoktu. Düşman eskisi gibi hareketsizdi. Hatta küçük keşif birlikleri bile çıkartmıyordu. Rahimov'la birlikte ertelenemiyecek bazı işleri bitirmeye başladım. Sahte siperlerin planı bir kaç gün önce onun tarafından yapılmıştı. Süre geçirilmeden onların kazılmasını emrettim. O hatlardaki işler ise gizlenmeyecekti.

Emrimi alan Rahimov:

«Başüstüne Yoldaş Kombat» dedi. «İzin verirseniz hemen başlıyayım.»

«Evet.»

Donskih'e baktı:

«Teğmen Donskih'e şu anda gereğiniz var mı Yoldaş Kombat?»

«Var.»

Rahimov, selam verip çıktı.

Biraz sonra yanakları alev alev Brudni geldi. Uyanık ve canlı gözlerini bir an siperin içinde gezdirdikten sonra merak ve bekleyişle üzerimde tuttu. Donskih, masada birşeyler yazıyordu.

«Donskih, buraya gelin. Haritayı da alın.»

Emir subayım, komsomol Donskih'i ikinci destek tjakımına kumandan atamayı düşünüyordum.

Biliyorum. Savaşa katılmış bir adam, bir zamanla:- bana da, sizde olduğu gibi bir başka türlü, bir anlaşılmaz gelirdi. Onlar Buridni ve Donskih hiç bir savaşa katılmamışlardı.

İkisitie komsomoldu. İkisi de onuncu sınıftan ayrılmış ve bir süre okulda eğitim gördükten sonra teğmen olmuşlardı.

Tümenin kuruluşunda Donskih, bölük kumandanı olarak atanmıştı. Ancak son derece yumuşak kalpli olduğu için değiştirilmişti. Utangaçtı. Suçlularla debelleşemezdi. Bir komutanda olması gerekli zorunlu sertlik ve sürekli isteme hali onun yapısı ile uyuşmuyordu. Bölüğü teslim aldıktan sonra uzun süre üzün-

tü içinde kalmıştı. Onu anlıyordum. İçimden, sana bölüğü savaşta teslime güvenemezler komsomol Donskih diye düşünüyordum. Gururu benliği zedelenmişti.

İki gece önce, onbeş kasımda, gece saldırısı için bölüklerden asker seçiyorduk. Donskih, yanıma gelip bana:

«İzin verin Yoldaş Kombat bende onlarla gideyim» dedi.

Ancak gece saldırısı için benim eski emir subayım karargah kumandanı Rahimov, komutan atanmıştı. Kesinlikle:

«Hayır» dedim.

Donskih, hemen gitmedi. Belkide ona «Bekle Donskih, sana ihtiyacım var. Sırası gelince sende çarpışacaksın» demem gerekliydi. Ama sustum. Donskih'de sustu.

Emir subayımı tanıma sırası gelmişti. Onun gururu, sessizliği ve ciddiyeti hoşuma gidiyordu.

Şimdi yine önümde durmuş bana haritayı uzatıyordu. İnsan her zaman görev verdiği kişinin yüzünü görmek ister. Biz her an aynı siperde yaşıyorduk. Buna karşın kendimi tutamıyarak ona baktım. Kız gibi olan yüzünün cildi havanın sertliğinden kabalaşmıştı.

Brudni'de hoşuma gidiyordu. Galiba en iyi takım kumandanlarmdandı. Çok akıllı, çok hareketli bir insandı. Herşeye herkesten önce sahip olurdu. Onun takımında kürekler, baltalar, kazmalar ve testereler daima tam olarak bulunur ve en iyi şekilde dururdu. Takımı diğer takımları herzaman geçerdi. Brudnide bunun her zaman görülmesini isterdi. Böyle an-

larda küçük kurnaz gözleri sanki konuşurdu: «Ne olur şunlann önünde beni bir az öv.»

Bir keresinde Brudni'nin yürekliliğinden emin oldum. Atış yuvaları öteki takımlardan çok daha çabuk bitirilmişti. Denetlemede ön kısımların zayıf oldukları kanısına kapıldım ve sordum:

«Sence bunlar hazır mı?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Bunun içine askeri yerleştireceksin.»

«Evet Yoldaş Kombat.»

Askerlerin birinden bir tüfek aldım.

«Gir içeri Brudni.»

Anladı ve sarardı.

«Ooo» dedim. «Sen oraya, kurşunların altına askerlerini koyacaksın. Şimdi kendin gir. Ateş edeceğim.»

Bir an duraksadı. Sonra ökçeleri üzerinde döndü ve sipere girdi.

Bağırdım:

«Dur, kenara geç.»

Çekildi.

Ateş ettim.

Kurşun, siperin önünü delip geçemedi. Brudni'nin gurur duymaya hakkı vardı.

Bakışları sanki sevinçle konuşuyordu:

«Eee. Şimdi ne qiyeceksin. Haydi şimdi öv bakalım beni.»

O günden sonra bu esmer teğmeni sevdim.

«Otur Donskih, otur Brudni.

Donskih, haritayı koydu. Aklımda yerleşme ve çevirme yerlerini bellemiştim. Bir kere

de haritada denetledim. Sonra görevi anlattım. Orada yol kenarında gizleneceklerdi. Kenetlenip kalacak ve Alman motorlu birlikleri ile Alman topçularını geçirmiyeceklerdi. Küçük keşif birliklerini geçirecek, ama büyük yürüyüş kollarını ateşle karşılayacaklardı. Düşmanı beklenmedik ateşle şaşkına çevirdikten sonra oradan sıynlacaklardı.

«Ancak arkadaşlar, asıl amacımız bu değil. Düşmanın toparlanıp çarpışmaya başlamasını beklemeyin. Durun. Yolu tutun. Onun size karşı açılıp yayılmasını sağlayın. İlk amacımız bu. Anlaşıldı mı?»

«Anlaşıldı.» Brudni güvensiz bir sesle cevap vermişti. Onun her zaman çok canlı olan yüzü donuklaşmış, düşüncelerle dolmuştu

«Anlaşıldı mı Donskih?» diye sordum.

«Anlaşıldı Yoldaş Kombat, ölünceye kadar orada kalınacak.»

«Hayır Donskih. Durulmayacak. Fırsat kollanacak, manevra yapılacak. Saldırılacak.»

«Saldırılacak mı?»

«Evet baskın yaparak saldırılacak. Ateş açılacak. Elden geldiği kadar çok Nazi öldürülecek. Sonra bekliyeceksiniz. Düşman açılsın, çarpışmaya girsin. Gücünden bir parça ayırsın. O zaman sıyrılacak, yolun bir başka noktasına çıkılacak. Bekliyeceksiniz. Toplanıp yeniden harekete geçtiği zaman yine saldıracaksınız.»

«Saldıracağız.» Brudni sözlerimi yineledi.

Yüzü yine canlanmıştı. Gözleri parlıyordu. Donskih, sessizce gülümsüyordu. O da anlamıştı.

Panfilovün bana verdiği «saldırı» kelimesinde olağanüstü bir şey vardı. Bu kelime söylendiği an görev aydınlanıyordu. Ruhları sarıyor, insanları değiştiriyor, onlara yüreklilik veriyordu. Düşündüm: Bu sadece taktik değil daha derin bir şeydi.

Ayrıntılar üzerinde konuştuk. Brudni heyecanlıydı. İlk ateşi alan kafası çalışmaya başlamıştı. Artık, erlerini yol kenarında nasıl saklayıp nasıl kamufle edeceğini sanki görüyordu.

Yine konuştum:

«Evet askerler gizlenip, kamufle edilecek. Bunu özellikle sana söylüyorum Donskih. Bu işte hiç acımaklı olmayacaksın.»

Donskih, sessizce bana bakıyordu. Panfilovün sözlerini yineledim:

«Acımak demek, acımamak demektir. Anlaşıldı mı?»

Mavi gözleri yarım saat öncekiler gibi değildi. Daha koyulaşmış daha sertleşmişlerdi.

Konuşmalarımızda vatan veya Moskova sözcükleri geçmedi. Onlar sözcüklerin arkasına **gizlenmişlerdi,** içimizdeydiler.

Teğmenler, takımlarını hazırlamak üzere gittiler. Ben yine düşüncelere daldım. Bana şaşıyor musunuz? Problem çözülmüş, emir verilmiş ve ayrıntıları ile anlatılmıştı. Yerine getirecekler tarafından da benimsenmişti. E, daha geriye ne kalıyordu?

Nemi kalıyordu... Çarpışma.

Çarpışmay:. savaşı yazarken bir ricam var. Ufak bir ayrıntıyı yazmayı unutmayın. Savaşta düşman da vardır. Size ne kadar aykı-

rı gelecekse de gelsin o her zaman bizim istediğimiz gibi davranmaz.

Anlıyordum: Aklın akılla çarpışması bugün bizim tarafımızdan, General Panfilov tarafından kazanılmıştı. Ama sonrası?.. Acaba Almanlar ko^mn gibi, bir değil iki üçüncü kez koyunlar gibi mermilere hedef olacaklar mıydı? Düşman nasıl davranacakü? Kendini beğenmiş Alman komutanı düşünmek gereğini duyacak mıydı?.

Savaşta sadece tek düşünce yoktur. Bu çifttir. Bir emir yoktur. İki emir vardır. Savaşta düşüncenin bir emri yerine getirilmeden kalır.

Haydi cevap v?rin bana: «Neden?»

*

Akşam üstü takımlar yola çıkmaya hazırdı.

Teğmen Donskih'in takımı Ruza nehri köprüsü yakımnda sıralanmıştı. Askerlerin yanına atla gittim. Çok değildiler. Ellidört kişiydiler. Hepsinin sırtlarında yükleri vardı. Dördü de hafif makineli tüfek taşıyordu. Bir kısmı da makinelinin mermi çantalarını yüklenmişlerdi. Telefoncular arkalarına kablo makaralarını koymuşlardı. İki de sıhhiyeci vardı.

Sağ yanda herkes gibi tüfekli takım kumandanı duruyordu. Yanında barış zamanında bir şoför olan, her zaman aşık, ama görev sırasında üstün bir yapısı olan yardımcısı Volkov vardı. Geçen gece Sereda'ya giden grubun da içersindeydi. Bana anlattıklarına göre Almanları sessizce öldürüyormuş.

Onları bile bile yanyana getirmiştim. Genç olan Donskih'in yanında kırk yaşında Vulkov. Atağın yanında temkin.

Henüz koyulaşmıyan gölgeler etrafı sararken herkesin yüzünü görüyordum. Bir çoğu tüfekleri ile ilk kez Almanlara ateş edeceklerdi. Bir çoklarının bu sırada yürekleri heyecandan sanki çatlıyacaktı.

«Size ne söyliyeyim» dedim. «Söylenecek herşey söylenmiş, verilebilecek herşey verilmişti. Haydi Allahaısmarladık.»

Hazır ol. Yarım sola. Dol)dur ve kapa. Yalnız çamurlu tepeye. Takım...»

Mekanizmalar ürkütücü bir sesle takırdadı. Elli dipçik omuzlara dayandı. Bir tümseğin üstünde karanlıkta bir çam ağacı emri bekliyordu.

Bağırdım:

«Ateş!»

Yayıldı: Tırrr. Tak. Bir anda kırmızı alevden bir çizgi doğdu. Kınlan ve karlı yere düşen dal çıtırtıları duyuldu. Yine mekanizmalar takırdadı. Gene dipçikler omuzlara; dayandı. Çamın silueti artık tek parça degilqi. Kınlan dallardan gerideki, koyulaşan gök görünüyordu.

«Ateş!»

Gene kırmızı bir çizgi tutuştu, yine ateş sesi duyuldu. Yine yere dallar uçuştu.

«Ateş!»

Üçüncü ateşte ağacın tepesi kesilmiş gibi eğildi sonra titredi, iikildi, gene eğilmeye başladı. Bir an durdu, Sarsıldı. Çöktü. Aşağısındaki dallan kırdı v l yere yuvarlandı. Şimdi

küçük tepede göğe doğru yükselen bir çatal vardı...

Tekrar emir verdim:

«Diz çok!» Durdum: «İyi nişan al!»

«İşte Almanları da böyle vurun. Emirle hep birden. Tüfekleriniz ölüm biçsin. Yağmur gibi çiselemesin. Arkadaşlar tüfeklerinize inanın. Teğmen Donskih Onları götürebilirsiniz.»

Bir başka noktadan da Brudni'nin takımını gönderdim.

Sonraki gün, yani onsekiz kasım günü Donskih veya Brudin'in takımlarından birinin çatışmaya girmesini bekliyordum. Ancak Almanlar, bizim bölgede ayın onsekizinde de ondokuzunda da kıpırdanmadılar. Takımlar bu arada gizlenmiş ve ormanın sonunda sürekli savaş için tahkimli mevziler hazırlamışlardı.

Çamların tepelerine gözcüler çıkarmış. Almanların davranışlarını inceliyor, onları göz altında tutuyorlardı. Günde bir kaç kez, belirli saatlerde Donskih ve Brudni'den telefonla aynı raporu alıyordum: «Düşman görünmüyor.»

Bütün Volokolamsk bölgesinde sadece biz değil kom^u taburlar da Almanlardan her hangi bir baskı görmüyorlardı. Keşif kollan bile çıkarmıyorlardı.

Ancak, tabur savunma hattının sol arka yanından, Ruza nehrinin kaybolduğu ormanlann ardından sürekli atış sesleri geliyordu. Orada bizim tanksavar toplanmız düşman saldınlannı kırmaya çalışıyordu. Panfilov, orada tümenin sol yanında tüm tanksavar ve uçaksavar toplannı bir araya getirmiş, bizim tabura ait toplan da oraya almıştı. Bize de taburun

bir bölüğünü boş kalan sağ yakaya yerleştirmemizi emretmişti. Geceleri yangınların ateşinden gündüzleri ise atış seslerinden asıl muharebe hattındaki değişiklikleri izliyebiliyordum. Atış sesleri yaklaşmıyor, aksine sanki uzaklaşıyor ve daha çok arkamıza kayıyordu.

Tümenin genel savunma hattındaki durumunu bilmiyordum. Alman saldırısının sıklet merkezi ayın onaltısmdaki yerde kalmıştı. Onlar güçlerini toplayarak burada saldırıya geçmişlerdi. Saldıran güçler iki tümen kadar vardı. Bunlara bir de tank tümeni eklenmiş ve onlar Mojaysk - Volokolamsk yakınına Rodaka yoluna çıkmayı başarmışlardı (Rodaka savunma hattına paralel olan yoldur.) Onlar arkamıza geçmiş Volokolamsk'a doğru ilerliyorlar^ di.

Bizi saldırıdan, doğuya yerleşmiş olan kanattaki askerler koruyordu. Öte yandan ise Almanlar gelmiyordu. Aramızda yirmi ile elli kilometre arasında kimsesiz boş bir arazi uzanıyordu.

İlk haberi yirmi kasımda Donskih, belirtilen saatte verdi:

«Yoldaş Kombat, bir kamyon Alman piyadesi geliyor.»

«Bir kamyon mu?»

«Evet.»

«Bırak geçsin.»

Bir kaç dakika sonra Donskih, yine aradı:

«Yoldaş kumandan, bir sıra kamyon ve piyadeler göründü.»

«Ne kadarlar?»

«Sonu görünmüyor. Sayabildiğim on ka-

dar. Pardon iki tane daha bildirdiler şimdi.»

«Eee. Donskih...» dedim.

«Onları bırakmıyayım?» diye cümleyi tamamladı. Donskih'in ağır ağır nefes alışları ahizeden duyuluyordu: «Öyle mi Yoldaş Kombat?»

«Evet...»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Onları geçirmiyeceğiz Yoldaş Kombat.»

Donskih, telefonu kapattı. Bense ahizeyi kulağıma bastırmayı sürdürüyordum. Telin öbür ucu ile yerin altına gizlenmiş bağlantı vardı. Şimdi ses duymuyor ancak," kelimeleri işitmeden karargahtan sekiz kilometre ötede takımın neler yaptığını görüyordum.

Açık kamyonlar, erken düşen kasım kan ile yeniden örtülen sert yolda ağır yol alıyorlardı, iki yanına ve ortalanna yerleştirilen sıralarda ellerinde tüfekleri Alman askerleri oturuyordu. Şimdi size garip görünebilir, ama 1941 yılının o kasımında Moskova önlerinde Almanlann saldınsı böyle oluyordu. Onlar keşfe, nöbetçiler çıkartmaya yan korunma almaya gerek görmüyorlardı. Karşılanna çı-S kaçak Ruslan tepeleyeceklerine güveniyorlardı.

Rus ise, ormanın sonunda yatıyordu. Yeşilimtrak kepli ve kaputtu bu erlerimiz, bakışlannı onlardan ayırmıyor, patronlar gibi, sanki geziye çıkmışçasına giden bu insanlan göz altında tutuyor, gizlendikleri yerden tüfeklerinin kundaklannı sıkarak verilecek «Ateş» buyruğunu bekliyorlardı.

Ahizeden sanki bir takırdı gelmiş gibi oldu. Bağırdım:

«Hey, ne **oluyor** orda?»

«Ateş ediyorum Yoldaş **Kombat!** Onları vuruyorum.»

«Hep birden mi?»

«Evet. emre göre Yoldaş Kombat.»

«Ya Almanlar?..»

Uzun bir bekleyiş oldu.

«Kaçıyorlar...» diye yırtınıyordu telefoncu. «Vallahi kaçıyorlar..»

Sevinçten çıldıracak gibiydim... «Almanlar kaçıyorlar.»

Demek buda olabiliyordu. Almanlar savaştan kaçıyorlardı. Bizim de onları kaçıracak, vücutlarını yok edecek, ruhla;ini korku ile dolduracak gücümüz vardı. Almanlar bir anda disiplini ve gururlarını unutacak, üstün ırk olduklarını, dünya fethini unutacak, yenilmez olduklarını unutacak ve kaçacaklardı... «Ah şimdi süvarilerimiz olsa da arkalarından uçsak, toparlanmalarına meydan vermeden biçsek... Biçsek...»

Ben sadece bu zaferden değil, aklın eriştiği bu zafer buluşundan da sarhoş oluyordum... Bizim de gücümüz var... Onun adı... Hayır şu anda ona bir ad takacak güçte değildim.

Bir süre sonra Donskih, telefonda savaşı anlattı. İlk anda pusuda bulunan askerler yüze yakın Almanı öldürmüşlerdi. Kurtulan üç dört misli ise geri çekilerek toparlanmış ve yayılarak ateş açmıştı.

«İyi tam böyle gerekliydi» dedim. «Onlarla biraz oyna. Ayni yerde kapanıp kalsınlar, adamlarını gizle. Ancak yanlarını gözlemeyi sakın unutmayın.»

Savaşın gelişmesini telefonda izliyordum. Almanlar önce tüfek ve makinelilerle ateş açmış, ardından da roket atıcılar ve bazokacılar işe karışmıştı. O sırada Hitler'in ordusunun üstünlüğü bu roket atıcılarıydı. Motorize piyade bu bazokaları odun taşır gibi kamyonlara yüklerdi.

Askerler siperlere girdiler. Ormana yaklaşan Alman gözcüleri iki saat süren atışlardan sonra yine ateşle karşılandılar. Takım yaşıyor, takım yolu koruyordu.

Telefonda bölük komutanlarına savaşın gidişini bildirdim ve bunları erlerine iletmelerini büyürdüm. Arkadaşları, arkadaşlarının Almanları nasıl vurduklarını bilsinler istedim.

Bir süre sonra ikinci bölüğün olgun bir insan olan kumandanı beni aradı.

«Askerler herşeyi bütün ayrıntıları ile biliyorlar Yoldaş Kombat.»

«Nereden biliyorlar?»

«Telsiz asker telefonu çalışıyor Yoldaş Kombat.»

Servükov'un gülümseyerek konuştuğunu anlıyordum:

«Ne biçim-telefon bu?»

«Yaralılar geldiler Yoldaş Kombat... Yaralı insan acı içindedir Yoldaş Kombat. Acı duyması ve acıyla kıvranması gerekli. Halbuki bunlar tam aksi neşeliler. (Biz onlara gösterdik) diyorlar. Biliyor musunuz sanki bunu söylerken acıları azalıyor... Demek yaralılar da insanın moralini yükseltiyormuş.»

«Kaç yaralı geldi?»

«Dört kişi... İlk yardımı gördüler ama yi-

nede acele sahra hastanesine gitmeleri gerekli. Ama onları bir türlü gönderemiyorum. Durmadan nasıl dövüştüklerini anlatıyorlar. Anlatıyorlar...»

Sesinde belli olan sevinç bende de titriyordu. Ahizeyi bıraktım.

Çok anlayışlı bir insan olan ve az konuşan karargah komutanı Rahimov, yerinden kalktı.

«İzin verirseniz Yoldaş Kombat yaralıların yanma gidip işleri sıraya koyayım.

«Evet gidin.»

*

Bir süre sonra Donskih, beni yeniden aradı. Bildirdiğine göre Alman taarruz birliğinin kanatları iki taraftan kırkar kişilik guruplara ayrılmış. Amaçlan açık: Takımı sarmaya çalışıyorlar. Donskih, kaygılı konuşuyordu. Anlıyordum: Biraz korkuyordu. Çekilmek zamanı geldi mi diye sormak istiyordu. Ancak benim o sıkılgan gururlu teğmenim çok istemesine karşın bu soruyu soramıyordu.

«Ziyanı yok Donskih.» dedim. «Emir ver onların davranışlarını izlesin erler. Ellerine fırsat geçtikçe ateşle karşılasınlar. Korkma. Onlar senden korksun.»

Donskih'in daha sonra verdiği bilgi şöyleydi:

«Üç yandan ateş ediyorlar Yoldaş Kombat. Bir yandan da (Rus teslim ol) diye bağınyorlar.»

«Sen ne yapıyorsun?»

«Biz de ateş ediyoruz.»

«Güzel. Onlan oyala Donskih.»

Bir süre sonra yine seslendi:

«Ateş yoldan geliyor Yoldaş Kombat. Bizi kuşatabilirler.»

«Ateşin ziyanı yok Donskih. Artık hava karanyor. Karanlıkta sıyrılacaksınız. Dayan aslanım.»

Ağzımdan bu sözü istemiyerek kaçırdım. Ben onunla, mavi gözlü Donskih'le Askeri kurallara göre değil kalbime göre konuşuyordum.

Belki aklınıza Donskih (Niçin heyecanlanıyor?) diye gelebilir. Ancak anlamaya çalışın. O, o sırada yazı masası başında bulunmuyor. Eğitim alanında da değil. Onun her yanı ölümle çevriliyor. Ölümün haykınşlannı duyuyor, onu görüyordu o sırada. Almanlar durmadan kurşun yağdınyorlardı. Kurşunlar, kırmızı, mavi ışıklar halinde her yanda vızıldıyor, çevresinden geçiyor, sanki onu sıyınyorlardı. Onun da kalbi titriyordu. İradeye mantığa ve buyruklara karşın oda duygusuz bir eşya değil, demirden yapılmış değildi, O da bir insandı. Yaşantısının en korkunç anındaydı. «İlk savaşı yaşıyordu...»

Sekiz kilometre uzaktan kalbinin atışlannı duyuyordum. İç gücümü, bilincimi, bilinçsiz olarak onda sürdürmeye çalışıyordum. Orda yakın savaştaki erlerin herşeyi oradaki subayına bağlıydı...

Ve birden, gerçekten hiç beklenmedik bir anda Donskih, Almanlann çekildiklerini bildirdi. Önceleri inanamadım. Ama artık siperlerin önü kararmıştı. Gün bitmişti. Biraz sonra Don-

skill, ayrıntıları anlattı. Almanlar ateş etmiş bağrışmış ve karanlıkta cesetlerini sürükleyerek çekilmişlerdi.

Bu küçük bir çarpışmaydı, ama ben sevinçten titriyordum. Gülmek istiyordum. Ata atlayıp Donskih'in, bizim kahraman aslanlarn yanına gitmek istiyordum.

Gece teğmen Donskih'in takımı yerini değiştirdi.

«SEN MOSKOVA'YI TESLİM ETTİN!»

Ertesi sabah, arkamızda, cephenin derinliklerinde atış sesleri yine başladı.

Taburun ön cephesi ise sakindi. Belirli saatlerde' Donskih ve Brudni raporları verdiler. Yollar ıssız. İlerde önceki gün gibi bütün yüksel; ağaçların üstüne gözcüler çıkarılmış Alme.nları izliyor, gözükmelerini bekliyorlardı.

Telefonun birdenbire çalmasını bekliyordum. Ve o çaldı. Nöbetçi telefoncu konuşuyordu:

« Oradan Yoldaş Kombat...»

O da içinde bulunduğumuz yaşamı biliyordu. Uzun uzun anlatmasına gerek yoktu. Nereden olduğunu anladım.

«Yoldaş Kombat görseniz. Atlı bunlar. Ne biçim şeyler... Yoldan geliyorlar.»

Brudni'yi acele konuşmasından tanıdım. Şimdi onun sırası gelmişti anlaşılan. Bildiğiniz gibi Brudni'in takımı bir başka yolda gizlenmişti.

«Ne kadar varlar?»

«Yirmi kadar.»

«Bırak geçsinler.»

Atlılardan sonra bir grup motosikletli göründü. Bugün düşman daha tedbirli davranıyordu. Öncüler göndermişti. Bizimkilerde ustaca saklanmışlardı. Koruluğun içindeydiler.

Brudni'nin Almanları beklediği yolun kenarındaki koruluk büyük değildi. Ama ilerde yarım kilometre kadar ötede başka bir orman vardı. Gerektiği an, ona en uygun anı seçerek, kolayca oraya kaçabilecek, sonra yeniden düşmandan sıyrılarak yola çıkabilecekti.

Yarım saat sonra Alman süvarileri ile motosikletlileri geri döndüler. Yol nehre kadar onlara açıktı.

Bir süre sonra Brudni, kamyon dizisi ile piyadelerin göründüğünü bildirdi. Yolun temiz ve güvenli olduğuna inanan Almanlar önceki gün olduğu gibi yan korumasız, kamyonlarla hareket halindeydiler.

«Hazırlandın mı?» diye sordum.

«Evet Yoldaş Kombat. Hazırız.»

«Onların yaklaşmasını bekle ve sonra saldır. Sakin davran»

Ahizeden sert ve ciddi bir ses duyuldu:

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Orada olup bitenleri yine muhabere eri bildiriyordu. Bu şosede de dünkü öykü tekrarlandı. Pusudan ateş. İkinci... Üçüncüsü... Almanlar yine arabalarından fırlamış, bir anda öğrendikleri herşeyi unutmuş, emirleri disiplini unutup tüm panik içinde bir sürü olmuşlardı.

Ormandan bana çarpışmayı aktaran muhabere erini sorguya çekiyordum.

«Kaçıyorlar mı? Yoksa yayıldılar mı? Bana tam ve doğru cevap ver.»

«Kaçıyorlar Yoldaş Kombat.. Ammada koşturuyorlar ha... Biz onları yine tepeledik Yoldaş Kombat.»

Daha önceki gün bunun için düşünüyordum: Ani ateş altına düşen Almanların ne türlü davranacakları kafamı zorluyordu. Halbuki onların hemen yere yatmaları, yapışmaları ve karşı ateş açmaları gerekirdi. Emir almadan da, insanın kendini savunma duygusu onlara bunu yaptırmalıydı. Ama hangi güç insanları paralize ediyor, düşünme yöntemlerini alıyor, düşmanın işini kolaylaştırıyor ölüme daha hızlı koşturuyordu.

O glinlerde, daha ilk savaşlarda kendi aklımca bu gücü anlıyordu. Acele etmeyin, sırası gelecek onqan söz edecek üzerinde konuşacağız;.

Savaşın başında Brudni'nin takımı ile bağlan tjı kesildi. Hatları incelemek için gönderilen abe reciler Almanlarla karşılaşarak durdular. I Til;izlikle onları sorguya çektim. Çünkü ne olduğunu anlıyamıyordum. Düşman onlara yolun üstünde bulunan köyden ateş etmişti. Orada ne kadar Alman olduğunu kamyonların gelip gelmediğini bilmiyorlardı.

Garip, kaygı verici bir durum vardı. Bizim takım acaba nerdeydi? Onlara ne olmuştu? Yoksa sarılmışlar mıydı? Bu kadar soğukkanlı, bu jierece akıllı bir insan olan Brudni acaba sıyrılma süresini mi iyi ayarlıyamamıştı?

Ne yapmalıydım? İnsanları yok olmaya bırakmazdım? Onlara nasıl yardım edeyim? Neyle? Kendim bir takım alıp oraya yardıma koşmayı çok istiyordum. Ama hayır buna hakkım yoktu. Benim taburum var. Sekiz kilometrelik bir cephem var. Ben burada kalmaya zorunluyum.

Burkulmuş kalbimle soğukkanlı düşünmeye çalışıyordum. Takımın sarıldığını düşünelim. Acaba benim elli askerim, elli seçme adamım tutsak mı olacak? Ellerini , havaya mı kaldıracaklar? Hayır, yaşantıları için çarpışacaklar. Ben buna inanıyorum. Onların tüfekleri makinelileri ve yeter derecede cephaneleri var. Düşüncede bile olsa düşmanın eline düşmelerini' kabul edemiyordum.

Onlara gözcülerden kurulu yarım takımlık bir yardım gönderdim. Yarım takım. Böyle güçlerle çarpışıyorduk o sıralarda.

Komutanlarına: «Görünmeden yaklaş kapalı gözle gitme. Akıllı ol ve acele etme. Brudni'yle karanlıkta bağlantı kur ve ona yardım et» diye büyürdüm.

Brudni'e de şu emri gönderdim:

«Sıyrılınca takımıyla yine yola çıksın. Daha önce verdiğim emre göre davransın. Sonraki gün bir başka yerde yeni bir pusu kurarak Almanları yine ateşle karşılasın.»

*

Takım kumandanına emri verdikten sonra siperden ayrıldım ve sisli göğün altına çıktım. Karanlık basmasına daha iki saat vardı. Kimseyi görmek ve konuşmak istemiyordum. Aklı-

ma sarılmış olan takımdan, elli adamdan başka şey gelmiyordu. .

Nehre doğru ağır ağır yürüdüm. Düzlükte erler yerleri kazıyor, ağaçlar getiriyor, aldatıcı siperler hazırlıyorlardı. Canım oraya da gitmek istemiyordu. Uzaktan, çok ağır çalıştıklarından, isteksizlermiş gibi, geldi bana. Çabuk; daha çabuk olun, bizim askerlerimiz elli adamımız bize bu zamanı kazandırmak için çarpışıyor, belkide ölüyorlardı. Oraya gidersem kendimi tutamayıp, suçluya da suçsuza da bağıracağımı anlıyordum.

Sanki kulaklarımı uzatmış, karşıdan, nehrin öteyanmdan Alman bazokalarının seslerini duymaya çalışıyordum. Hayır, Orası sakindi. Ya orada her şey bittiyse? Demek artık Brudni' yi Kurbatovü hiç bir zaman görmeyecektim.

Daha sonra zaman geçip savaşta piştikçe kalbim böyle şeylere pek sızlamıyordu.

Sipere döndüm ve gönderdiğim yarım takımdan haber beklemeye başladım.

Telefoncu fısıldadı:

«Yoldaş Kombat, sizi arıyorlar.»

Bölük kumandanı Servükov tekmil verdi:

«Yoldaş Kombat. Brudni'nin takımı çemberden sıyrıldı.»

*

Heyecanla bir daha, birdaha sordum:

«Nereden biliyorsunuz?»

«Nasıl nereden? Yoldaş Kumandan erler burada.»

«Nerede?»

«Size raporumu sunuyorum.» Servükov,

tüm ayrıntıları ile emir ve talimatlara uygun davranıyor uzatıyor da uzatıyordu. «Raporumu bildiriyorum. Buradalar. Bölüğün emrine geldiler.»

«Kim?»

Az daha anlayamıyordum... Yada, daha doğru dürüst kavrayamamıştım. Ama nasıl olurdu?

Belki de şu dakikalarda herşey başka türlü belirecek bir başka türlü aydınlanacaktı. Servükov cevabını yineledi:

«Teğmen Brudni... Ve erler. Yani dönebildiler. Altı kişi kaybetmişler.»

«Ya Almanlar? Ya yol?»

Her ne kadar şu anda hiç bir anlamı yoksa da soru ağzımdan çıkıvermişti. Belki... Servükov'un cevabı beynime kazındı.

«Düşman yolu işgal etti...»

Donup kaldım...

Servükov'un sesi kaygı ile sordu:

«Yoldaş Kombat. Telefonda mısınız?»

«Evet.»

«Brudni'i telefona çağırayım mı?»

«Gereği yok.»

«Yanınıza gelsin mi?»

«O da gereksiz»

«Peki iyi o zaman ne?»

«Beni bekleyin.»

Telefonu yerine koydum. Ama yerimden hemen kalkamadım.

Ne işte... En i-orkuncu olmuştu.

Korkunç olan yolun kaybı değildi. Aslında

buna kendimi alıştırmıştım. Taktiğimize göre bunun yarın yada engeç öbürgün olması gerekli değil miydi?

Ama bugün, benim teğmenim, benim erlerim, çekilmişler, yolu bırakmışlardı. Kaçmışlardı...

Bir kaç dakika sonra atla ikinci bölüğün merkezine gidiyordum. Uzakta değildi. Bundan, üç gece önce, bence tarihi olan bir günde buradan erlerimi göndermiştim. O zaman alacakaranlıktı. Şimdi de öyle. Ama o zaman, üç gün önce beni hazır ol durumunda karşılıyan Kazalılardı. Şimdi ise geri dönen Kızılordu erleriydiler. Erken düşen karın örttüğü yerde, yorgun oturuyor yada yatıyorlardı.

Bir tümseğin yanındaki siperin önünde grup kumandanları duruyordu. Biri, kısa boylu bir karaltı onlardan ayrılarak bana doğru koştu. Koşarkende komut veriyordu:

«Kalk. Hazır ol.»

Bu, Brudni'ydi. Koştu keskin bir selam çaktı ve önümde dimdik durdu.

«Yoldaş Kombat...» Kaim sesiyle sanki haykırıyordu.

Sözünü kestim

«Teğmen Sevrükov. Yanıma gelin.»

Sevrükov koştu.

«Burada kıdemli kim?»

«Ben Yoldaş Kombat.»

«Tekmili neden siz vermiyorsunuz? Neden takım sırada değil? Bu kargaşalık ne? Herkes sıralansın. Komutanlar da buna uysun.»

Bozjanov yaklaştı. Bana yavaşça Kazahça sordu:

«Ne olmuş Aksakal?»

Rusça cevap verdim:

«Bu emir sizi ilgilendirmiyor mu siyasi yönetici? Sıraya.»

Bozjanov, bir kaç saniye öylece kaldı. Yüzünü bana dikmişti. Birşeyler söylemek istediği belliydi. Ancak bıma cesaret edemiyordu. Benim şu anda avutucu sözler dinliyemiyeceğimi böyle bir şeye dayanamıyacağımı biliyordu.

Karın üzerinde ve tam karşımda sıramn sert çizgisi belirdi. Herşey tüm bir sessizliğe bürünmüştü. Sıraya yaklaştım. Bu kez Sevrükov tekmil veriyordu. Sözlerine uzaktan, doğu yönünden gelen top sesleri karışıyordu. Sevrükov'un yanında vücudu kaskatı kesilmiş Brudni duruyordu. Ona karşı konuştum:

«Raporunu ver.*

Acele, acele konuştu:

«Yoldaş kombat. Benim komutam altındaki takviyeli takım yüz kadar Faşist öldürdü. Ama sarıldık. Yarma kararı aldım...»

«Güzel. Peki nedeln yeniden yola çıkmadın?»

«Yoldaş Kombat bizi kovalıyorlardı.»

«Kovalıyorlardı ..»

Kin ve nefretle h^ykıriyordum:

«Kovalıyorlardı. Bununla kendini savunmak için dilin pek acele ediyor. Düşman bizi Urallara kadar süreceğini ilan etmiş. Bunun böyle olacağını mı sanıyordun? Onlara Moskova'yı vereceğiz, yurdumuzu vereceğiz, ailelerimizin ihtiyarların, karılarımızın yanına ka-

çacağız sonra, ne diyeceği;:? (Bizi kovalıyorlardı...) Öyle mi? Ha? Cevap ver?»

Brudni, susuyordu.

«Çok yazık...» Aynı hırsla bağınyordum. «İyi ki seni kadınlar duymuyor. Onlar seni tokatla karşılar, suratına tükürürlerdi. Sen bir komutan değil bir korkaksın.»

Cephenin dersinden yine top sesleri geldi.

«Duyuyor musun? Almanlar orda arkamızda. Düşman irada, Moskova'mn yolunu açıyor. Biz burada, bizim taburumuz onların yanını koruyoruz. Onlar bize inanıyor, bize güveniyorlar. Onlar bizim dayanacağımızı onları çevirmesine izin vermiyeceğimize inanıyorlar. Ben de sana inanmıştım. Sen yolu tutuyordun. Sense korktun ve kaçtın. Sen sadece yolu bir raktığını mı sanıyorsun? Hayır. Sen Moskova'yı da teslim ettin.»

«Ben... Ben... Ben düşünüyordum ki..»

«Seninle konuşacak başka şeyim yok. Git.»

«Nereye?»

«Sana emredilen yere.»

Nehrin öbür kıyışım gösterdim. Brudni başını çevirmeye davrandı. Sanki geriye elimin gösterdiği yana bakmak istiyor, ama önümde dimdik durmayı sürdürüyordu.

«Ama orada Yoldaş Kombat...» Titrek bir sesle konuşmaya çalışıyordu.

«Evet orada Almanlar var. Onların yanına git. İstersen onlara hizmet et İstersen öldür. Ben sana buraya gelmeni emretmedim. Benim kaçağa ihtiyacım yok. Git.»

Kendinden güveni olmayan bir sesle sordu:

«Takımla beraber mi?»

«Hayır. Takıma bir başka kumandan verilecek. Sen yalnız git.»

Tabur komutanının, emirlerine uymayan komutanlara karşı gücünü çeşitli yollardan kullanmaya hakkı vardı. İsterse onu yeniden çarpışmaya gönderebilir, görevinden uzaklaştırabilir, mahkemeye verebilir, hatta yöntemler gerektiriyorsa kurşuna da dizdirebilirdi.. Ya ben... Ben ne yapıyordum? Ben de onu oracıkta mahkeme ediyordum. Bu sıranın önünde kurşuna dizmekti. Her ne kadar fiilen değilse bile bu böyleydi. Bu askeri şerefini ayaklar altına alarak askerleri ile birlikte düşmandan-kaçan komutanın kurşuna dizilmesiydi. Şerefsizliğe verilecek "eza şerefsizlikti.

Brudni halâ önünde dimdik duruyordu. Hâlâ onu taburdan kovduğumu anlamıyordu. Bu onun için korkunç bir andı. O Komsomoldu; Elbette bir çok kere savaşta ölümü düşünmüştü. Hiç şüphe edilmez ki o da belki savaşta vatanı için ölmenin gerekeceğini biliyordu. Yürekli olmayı düşlemiş, yenginin mutluluğunu, başarının armağanını ve ünü düşünmüştü, unun için anlatılması güç kişisel mutluluğunu düşünmüştü.

Ama şu anda gerçek gelmiş karşısına dikilmişti. Gerçek bir savaş olmuş. O, Komsomol Brudni, teğmen 3rudni, takımıyla beraber düşman karşısından kaçmıştı. Mahkeme artık bitmişti. Savunmasız, oysuz buysuz bitmişti. Olanlar Komsomol yönetiminde değil burada savaş alanında olmuştu. Burada tek buyruk yetkisi olan komutandı. O da kararını vermişti. Ceza

almıştı. Bütün düşleri yıkılmıştı. O, Brudni'in yaşantısını kurtarmıştı, ama onun için artık yaşam yoktu. Askerin önünde «Korkak» damgasını yemiş, taburdan kovulmuştu.

Hiç bir şey anlamamış gibi hep öyle duruyordu. Bu onun için ölümden beterdi. Benden son bir kelime duymak için bekliyordu. Bense susuyor, gözlerinin içine bakıyordum. O anda taş kesilmiştim. Ruhumda en küçük bir acıma yoktu. Savaş görmüş kişiler beni anlayacaklardır. Böyle anlarda kin karşısında bütün öbür duygular ölürler.

Sonunda Brudni, anladı. Herşey söylenmişti. İradesini zorladı ve elini kaldırarak selam verdi:

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Sonra da askerce; ökçelerinin .üstünde döndü, yola çıktı. Adımlan gittikçe hızlanıyordu. Sanki Ruza üstündeki köprüyü bir an önce geçmek için acele ediyordu. Şimdi gittiği yerde düşman sadece geceyi geçirmek| için durmuştu..

Siyah bir insan duvannı andıran takımdan bir karaltı ayrıldı Brudni'nin ardından koştu. Bağnşmı herkes duydu:

«Yoldaş Teğmen, sizinle geliyorum...»

Bu gölgeyi tanıdım. Geniş omuzlu, uzun boylu, pmuzuna atılmış mavzeri ile koşan silueti tanıdım, sesi ise asla unutmazdım.

«Kurbatov geri dön.»

Dutdu.

«Yoldaş Kombat, bizde suçluyuz.»

«Sıradan çıkmak için kimsen izin aldın.»

«Yoldaz Kombat, oraya yapayalnız adam gidemez. Orada.

«Sıradan çıkman için sana kim izin verdi? Yerine. Gereği varsa bana soracaksın. Bir komutan gibi soracaksın.»

Kurbatov, yerine döndükten sonra konuştu:

«Yoldaş Kombat izin verirseniz bir şey sormak istiyorum.»

«İzin vermiyorum. Burası miting alam değil. Biliyorum sizde komutanınızla birlikte kaçtınız. Ama sizden komutanınız sorumludur. O kaçmayı buyurursa bunu yapmak zorundasınız. Beni herkes işitebiliyor mu? Komutan emir verince geri çekilmek zorundasınız. Herşeye o cevap verecektir. Ama komutan size «dur» diye emrederse, sizde oradan kaçarsanız, onun kendisi yada içinizden her hangi biri, her namuslu asker onu öldürmek zorundadır. Sizin komutanınız sizi durdurmayı, sizleri emri altında orada tutmayı akıl edememiş. Kaçan; olursa onunda vurması gerekirdi. Bunun cezasını ödedi.»

Birden sislerin içinden Brudni, tekrar göründü. Kaybolduğu noktadan geri dönüyordu. Şimdi içinde kabaran kin ve nefreti daha iyi duyuyordum. Ne istiyor, yalvarmaya mı geliyordu? Korkuya mı tutuldu?

«Ne istiyorsun?»

«Yoldaş Kombat evraklarımı alınız.»

«Ne var üstünde?»

Brudni, kekeliyerek cevap verdi:

«Komsomol kartı ve kimliğim, bir de mektuplarım.»

Bozjanovü çağırdım:

«Yoldaş Politruk, evrakları alın.»

Brudni, kaputunun iç cebinden bir deste mektup ve evrak çıkarıp Bozjanov'a uzattı.

Bozjanov, yavaşça:|

«Aksakal..» diye fısıldadı.

Daha fazla birşey söylemedi. Ama o bir tek kelimenin içinde yalvarıyordu. Brudni'yse karşımda başını kaldırmadan duruyordu. Bu durun ı bana bir korkağın kurnazlığı olarak göründü. Geri dönerken buna güveniyordu. Tabur komutanı siyasi komutanı çağıracak, o da onun için yalvaracak bağış isteyecekti. Aklımdan «Sen, sanırım düşmana karşı yapamadığın kurnazlığı burada yapmak istiyorsun» diye geçti. Ona şerefini temizlemek için fırsat veriyorum. Sen yine korkaklık ediyorsun... Peki istediğin olsun istersen şerefsiz ol...

«Brudni.» dedim. «İstersen evraklarını kendinde saklayabilirsin. Oraya gitmenede gerek yok. İşte sana bir başka yol daha.»

Ona geriye doğru giden patikayı gösterdim:

«Alay karargahına git... Taburdan kovulduğunu ve seni mahkemeye verdiğimi bildir... Kendini temize çıkar»

Brudni, zor duyulan, hıçkırığa benzeyen bir sesle derin nefes aldı:

«Yoldaş Kombat ben... Ben size kanıtlıyacağım.. Ben öldüreceğim...» Sesi titriyordu. Bir süredir içinde tuttuğu hıçkırık boşalmak üzereydi: «Ben oraya gideceğim, bir nöbetçi öldü-

receğim... Silah ve evraklarını getireceğim... Size kanıtlıyacağım...»

Hiç ses çıkarmadan bu kesik konuşmayı dinliyordum. Kinim eriyor yok oluyordu. Yalnızca onun duyabileceği bir şekilde fısıldamak istiyordum: «Bravo bravo. Böyle olmak gerekli» Ruhun sevgi ile dolu olarak titredi, ama onu kimse bilmedi.

«Nereye istersen oraya git. Bana gereğin yok.»

Brudni: «Alın Yoldaş Politruk?» dedi ve elindekileri ona uzattı.

Bozjanov, el fenerini yaktı. Işık Brudni'nin esmer solgun yüzünü aydınlattı. Gözleri sanki çukurlaşmış, elmacık kemikleri sivrilmişti. Onların üstündeki deri ise sanki alev alev yanıyordu. Sonra ışık kâğıt demetine düştü. Bozjanov onları aldı ve ışık söndü.

Brudni, döndü ve hızlı adımlarla uzaklaştı. Bağırdım:

«Kurbatov! Teğmene otomatiği ver.»

Onun için yapabileceğim tek şey buydu.

Taburdan, Moskova'yı koruyan cepheden ben sorumluydum.

YOLDA BİR ÇARPIŞMA DAHA

Tabur komuta yerine girince Kurbatov'u yanıma çağırdım.

Asık suratla içeri girdi. Ötekilerle birlikte, düşman onun da gururunu kırmış, güzel, güçlü ve belki de bu cesur erkeğin yüzünü karalamıştı. Neden? Niçin böyle olmuştu. Bunu öğrenmek zorundaydım.

Sordum:

«Anlat bakalım orada ne 6ldu? Neden kaçtınız?»

Kurbatov, kısa cevaplar veriyordu.

Siper alan Almanlarla karşılıklı ateş ederken, arkalarından çok yakın bir yerden makineli sesleri duyulmuş. Arkalarından ağaçların arasından üstlerine yağmur gibi kurşun gelmeye başlamış. Brudni haykırmış: «Geriye sıçrayın» Takım önceden kararlaştırıldığı gibi süngü takıp yerinden fırlıyarak yandaki küçük ormana doğru atılmış. Ama birden üzerlerine oradan da kurşun yağmaya başlamış. İçlerinden biri düşmüş, biii haykırmış. Askerler yanlara doğru koşmaya başlamış ve ondan sonra da duramamışlar. Bu sırada artlarından hep kurşun yağıyormuş. Almanlar ateş ederek arkalarından geliyormuş. Askerce buna «Nefesleri ensemizde» denir.

«Sizi kovalıyan makineli tüfekliler ne kadardı?» diye sordum.

Kurbatov:

«Bilmiyorum Yoldaş Kombat.» diye cevap verdi.

«Belki on kişiydiler, belki de daha az.»

Kurbatov, susmuş yere bakıyordu.

«Gidebilirsin.» dedim.

Kurbatov, gitti.

Askerimin ne duyduğunu anlıyordum. O utanıyordu.

Utanç... Bunun ne olduğunu hiç düşündünüz mü? Eğer savaş sırasında askerin bu duy-

gusu ölür yok olursa hiç bir eğitim, hiç bir disiplin orduyu ayakta tutamaz.

Kurşunların altında Kurbatov'da ötekiler gibi kaçmış. Korku onun da kulaklarına haykırmış: «Herşey Ditti. Yaşamanın sonu geldi. Genç yaşta şimdi seni öldürecekler yada hayatının sonuna kadar sakat kalacaksın. Kaç kurtul, saklan.»

Kesinlikle biliyorum'ki bu sırada bir başka seste kulaklarında çınlıyordu:

«Hayır. Dur. Kaçmak alçaklıktır. Bir rezalettir. Korkak. Sonra senden nefret edecekler. Dur çarpış vatanın için yapabileceklerini yap, Ona yararlı ol.»

Bu sırada bir kumandan ne kadar gerekliymiş. Tüm terazinin bir o yana, bir bu yana ağır bastığı sırada kendinden güvenli yetenekli bir komutan ne kadar gerekliymiş. Kumandanın sakin ve gür sesi çınlamalıymış. Onları buyruğa uymaya çağıran sesi. Bu ses, vatanın çocuklarına buyruğu olacaktı. Korkudan bu zayıflamış ruhları yine savaşa sürebilecekti. Komutan onlara yalnız askeri eğitimle elde edilen disiplini anlatmayacak onlara vicdanı, şerefi ve vatanseverliği anlatacaktı. Brudni'ye kumandayı ele alması, buyruk vermesi gerektiği anda paniğe kapıldı. Onun içinde takım yenildi. Onun içinde bu namuslu asker şimdi bana bakmaya utanıyordu.

*

Takım komutanı suçunun cezasını gördü.

Ya ben? Taburda olan ve olacak her olaydan, her başarısızlıktan her kaçıştan, her ko-

mutan ve her askerden ben sorumlu değilmiydim? Benim takımım savaşı kaybetmişti. De-.mek ki savaş görevini ben yerine getirememiştim.

Olayı telefonla Alay korargahına bildirdim. İstenilen bilgileri verdim. Telefonu yerine koydum ve...

Amansız yargıç, bağışlamıyan yargıç, kendi vicdanımla karşı karşıya kaldım. Suçumun ne olduğunu bulmak zorunluğundaydım. Acaba takımın başına acemi bir kumandan mı koymuştum? Acaba onun korkak olduğunu zamanında anlayamamış mıydım? Hani öyle değil. Kaçıştan sonra, o korkunç cezadan sonra yeniden kalbimde sevgi uyandırmayı, asker şerefinin ölmediğini göstermeyi başarmıştı.

Orada kurşunların altında ona acaba ne olmuştu? Acaba neden orada komutanlık sorumluluğunu, görevini unutmuştu? Belkide ötekilerin korkusunun etkisi altına girmişti. Hayır. Askerlerimin korkak olduklarına inanamıyordum. O zaman? Belki de onları ben kötü hazırlamıştım. Hayır. Kendimizde bununla suçlayamazdım.

Gerçek yavaşça sırıtıyordu. Akılda, çok yavaş, kaba çizgilerle beliriyordu.

Evet. Bir kaç gün önce teğmene görev verirken birşeyler düşünmüştüm: Almanlar, koyun gibi bir ikinci, üçüncü kez başlarını ateşlerimizin altma koyacak değillerdi ya. Ama, o sırada parlayan bu düşüncemden ben hiç bir şey çıkaramamıştım. Düşmanı göründüğünden daha aptal sanmıştım.

Görülüyorduk! biz, Alman komutanım benim sanmamdan çok daha önce düşünmek zorunda bırakmıştık. Pusuyla karşılaşma onu da **plan** yapmaya zorlamıştı. Anlaşıldığına göre ben bunu zamanında kavrayamamıştım. Sürprizime o da bir sürprizle karşılık vermişti. Takımımın saldırısını kaçışa çevirip o beni ayni araçla kovalamıştı. Beklenmedik en yakın yerden ateş yağdırıp askerlerimi paniğe kaptırmış tı. Bugün o kazandı ve beni kovaladı. Düşüncelerimde bilerek «Ben» kelimesini kullanıyor**dum.** Onun subay ve erlerinin daha iy| olduğunu kabul edemezdim. Onlar kuvvet üstünlüğüyle de beni yenmiş değillerdi. Bize saldıran**lar** fazla değildi. O, tıpkı benim düşündüğüm gibi davranmıştı. Çoğunluğa karşı az güçle de çarpışılabilir ve onlar kovalanabilirdi... O, beni kendi düşüncelerine bağlamıştı, aklı ile yenmişti

Evet. Önceki gün az düşünmüştüm. Ben savaştan önce yenilmiştim. İşte suçum da buydu.

*

Haritaya bakıyor, gözümde çarpışmayı canlandırıyor, kaçış sahnesini görmeye çalışıyordum. Düşmanın, Almanların bunu nasıl planlayıp uyguladığını çözmeye uğraşıyordum.

Benim askerim kaçmıştı. Düşman onları kaçmaya zorlamış ve kovalamıştı. Belleğim de bunu görüyor ve izliyordum. Onların kurşunlarla **kamçılanaraK,** ölümle kamçılanarak, kaçışlarını görüyordum. Kaçarken, ardlarından ateş eden, kovalıyan, terlemiş Almanları görü-

yordum. Kaçış yolunda ne kadar koruluk, çaldık ve oyuklar vardı. Acaba bir yana birden atlayıp, durup, mevzilenerek silahlarım kendilerini kovalıyanlara çevirerek gelişlerini durduramazlarmıydı?

Brudni soğukkanlı olamamıştı. Kendine ve askerlerine hakimiyetini kaybetmişti. Onun suçu buydu.

Ancak ben tabur komutanı olarak, daha önceki gün bunları düşünmek, bu olanakları bilmek zorunluğundaydım.

Düşman yolu işgal etmişti. Ama şimdilik sadece birini. Öteki daha ona ait değildi. Orada pusu ve gözetleme yerlerini sık değiştiren Donskih, Almanları gözetliyordu. Yarın, düşmanı, herhangi bir şekilde önce kaçmayı ve sonrada ayni güçle onu kovalamayı deneyecekti.

*

Donskih'le bağlantı kürdüm ve ona muhafız alarak yanıma gelmesini söyledim.

Bir buçuk saat sonra geldi.

Görünüşü hep ayniydi. Yürüyüşü, elleri, derisi hep öncekiler gibiydi. Kadınca nazikti. İçeri girince yüzüne hafif bir pembelik yayıldı. Ama daha ilk hareketlerinden ve ilk sözlen rinden anladım ki Donskih, bambaşka olmuştu.

Bakışlarımla karşılaşınca gülümsedi. Gülümsemesi samimiydi. Biraz sıkılgan ama yepyeni. Onda bir iç güç seziliyordu. Sanki gülümsemenin kendisine verilmiş bir hak olduğunu anlıyordu. Davranışları da daha güvenli

ve çabuklaşmıştı. Öncekilerden daha rahat selam verdi, gelişini öncekilere göre daha rahat bildirdi.

«Otur» dedim. «Haritayı ver.»

Donskihin açtığı haritada saklanma yeri işaretlenmemişti. Böyle şeylerde esas olan haritaya güvenmemektir. Ancak ilk çarpışma yerini sanki bir amyı belirtir gibi kırmızı bir çember içine almıştı. Oraya baktım. İkimizde ora da kişiliklerin büyük bir sınav geçirdiğini biliyorduk. Orada yenginin büyük sevinci yaşanmıştı. Bunu ikimiz de biliyorduk, ancak hiç birimiz buna bir sözle bile olsa değinmedik.

«Görüyormusun Donskih?» dedim. «Geçen kez seninle biz düşmanın pusu bölgesinde dolaşmasına izin vermeyelim, iş sarılmamak diye konuşuyorduk.»

Donskih, başını salladı. Bakışında anlayış okunuyordu. Sürdürdüm:

«Ama düşman bizi farkettirmeden sarabilir. Örneğin.. Seni bu yandan sarabilir- kalemin açılmamış ucu ile haritada işaret ettim -Sen sıyrılarak geri çekilmeye başlayacaksın, düşman ise senin çekiliş yoluna yatmış, bekler olacak. Seni görecek ve karşılayacak. Ateş altında kalacaksın.

O zaman ne yapacaksın?»

«Ne mi yapacağım?» diye sordu. «Süngü!..»

«Oh! Hayır Donskih... Süngüyle onlara erişmek için çok uzaksın. Sizi vururlar. Şaşırmayacak mısın? Kaçmıyacak mısın?»

Haritadan başını kaldırdı.

«Hayır Yoldaş Kombat kaçmıyacağım.»

«Konu edilen sadece sen değilsin Donskih... Askerlerin de kaçmıyacak mı?

Donskih susuyordu. Haritaya eğilmiş düşünüyordu. Ve dürüst olarak en gerçek cevabı arıyordu.

«Doğal olarak insanın en umutsuz sırada bile çarpışması gerekli. Ama neden bu duruma düşelim? Almanlar düşsün. Süngüyle bir kişi öldürebilirsin. Donskih, ama aklınla bul Unutma bu bir Kazak atasözüdür.

«Ama nasıl, Yoldaş Kombat?»

Cesur mavi gözleri bana güvenle bakıyordu.

«Kaçmakla.» dedim. «Onların istedikleri gibi, karmakarışık ve panik halinde kaçmakla. On onbeş dakika çarpış ve onları sahte bir panikle aldat. Bırak sizi kovalasınlar. Oyunu biz yöneteceğiz. Onları kurnazlığımızla biz kovalıyacağız. Yola yaklaşınca dur. Çukurlara gir. Ben yine kalemin uçu ile haritayı gösterdim-Yada daha uygun bir yer seç. Orada bir an yatıp gizlenmeniz gerekli. Birinci grup Almanları bıraksın zararı yok. İkinci grup ise onları ateşle karşılıyacaktır. O zaman şaşırıp geri dönmeye çalışacaklar. Hemen ilk gurup onları ateşi altına alacak. İki ateş arasına kıstırıp öldüreceğiz. Sizi kovahyanları öldürmelisiniz. Anlaşıldı mı?»

Bu çarpışmayı en uygun hâl tarzı olarak görüp Donskih'e gülümsedim. Bakışlarından ne demek istediğimi anladığını gördüm. Ancak bir an için donuklaşan göz bebeklerinden ürperdiğini okudum.

Ne düşündüğünü anlayamadım.

Kimbilir belkide öldürmenin, o kanlı işin, korkunçluğunu o da gözlerinin önüne getirmişti: Düşman için kanlı bir banyo hazırlıyorduk.

Ancak cevabı kesindi:

«Anladım Yoldaş Kombat.»

Sonra işin çeşitli ayrıntılarını konuştuk. Bitince.

«Askere yapacağın manevrayı açıkla.» dedim.

«Manevrayı mı?» diye sordu.

Neden bilmem bu kelime ona garip görünmüştü. Sanıyordum ki düşmanın yok edilmesine yol açacak bir davranışın (Manevra) diye adlandırılması, işin bu kelime ile bağlanması onu şaşırtmıştı. Bir an durduktan sonra tam bir asker gibi cevabını yineledi:

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

«Eee, Donskih. Hepsi bukadar.»

Kalktı.

Bu ince ruhlu, tatlı yüzlü kahramanın yarın tuzağına düşecek düşmanları yok etmesi, öldürmesi gerekiyordu. Onun yüzünde kesin karannı okudum: Başaracaktı.

*

Dünün başarısızlığının sonucu, yarının başarısının habercisi olabilir.

İçim biraz hafifledi. Donskih'i gönderdikten sonra yattım. Uyuyabilmek için kaputumu başıma örttüm, duvara döndüm. Bir süre kafam bütün hızıyla çalıştı, sonra uyuştu.

Çekik Kazak gözlerimin önünde Donskih' in yüzü ve harekât planı belirdi. Kalemin küt ucu ile haritayı işaretliyor ve anlatmaya çalışı-

yordum: «Once bu yana kabacaksın. Onlar saldıracaklar, burada da onlafi yine ateşle karşılayacağız.»

Ve o anda -ki çok açık sanki ezberlenmiş gibi- haritayı benim değil
gösterdiğini gördüm. Benini kalemim basit, siyah bir kalemdi. Bu ise parlak cilalı kırmızı köşeli ucu sivriltilmiş bir kalemdi. Elde benim elim değildi. Kırmızımsı beyaz, genç olmayan bir eldi bu.

Bakışım elden yüze doğru kaydı. Evet, bu benim acımasız düşmanım Alman kumandanıydı. O da yanındakine dönmüş birşeyler söylüyordu. O kendi diliyle konuşuyordu; ama ben onu anlıyordum. (Uykudan önceki dalmalarda bu olur) O kelimesi kelimesine benim söylediklerimi yineliyordu: «Onlar bu yana kaçacaklar, sonra bu yandan saldıracaklar ve biz onları bu yanda yeniden ateşle karşılayacağız.» Kalemin sivri ucu altında ben haritada düzlüğü değil, yaruı hazırladığım tuzağı değil, kendi taburumun çizgisini gördüm. Bu noktayı daha iyi görebilmek için kendimi zorlarken bütün vücudum kasıldı... Ve gözlerimi açtım.

Siperin içinde tanıdığım gaz lambası yanıyor, köşede telefonun yanında muhabere eri oturuyordu.

Yine duvara döndüm ve yine şekerlemeye başladım. Brudni'in el feneri altında acılı gözleri çukura kaçmış ama gururu yıkılmamış yüzünü ansıdım. Son dakikada titreyen sesini duydum: «Size kanıtlıyacağım.» Sonra bir şeyler daha söyledi anlayamadım. Ardın-

dan herşeyi silen, dinlendirici derin bir uykuya daldım.

*

Sabah seyisim Sinçenko, esrarlı bir sesle haber verdi:

«Yoldaş Kombat orada - Eliyle kapıyı gösterdi _ Teğmen Brudni var... Kalkmanızı bekliyor.»

Kalbim çarpmaya başladı. Demek dönmüştü. Giderken söylediklerini yaptı mı acaba?

Sinçenko, bir şeyi kanıtlamaya çalışır gibi anlatıyordu:

«Yoldaş Kombat, o Almanların yanına gitmiş ve bir mavzer getirmiş. Şimdi kapının önünde oturuyor ve kimseyle konuşmuyor. Sizi bekliyor.»

«Gelsin bakalım.»

Sinçenko, kayboldu. Bir dakika sonra kapı açıldı. Brudni oturduğum masaya yaklaştı ve üstüne iki Alman mavzeri, iki Alman askeri kimliği, mektuplar, defterler ve Alman paralan koydu. Çukurlaşmış siyah gözleri, kaşlannm altından dimdik ve biraz vahşice bakıyordu.

«Otur.» demek istiyor; yapamıyordum. Boğazıma birşeyin takıldığını hissettim. Sigaramı aldım, yanımda kibrit olmasına karşın kaputuma kadar gittim. Bir kaç nefes çektim, pencerenin yanında durup, çamlann oyuklannı ve çevreyi kaplayan kara baktım. Sonra dönüp, olabildiği kadar sakin konuştum:

«Otur Brudni... Kahvaltı ettin mi?»

Cevap vermedi. Bu anda o da konuşamıyordu. Kapıda Sinçenko belirdi. Yanıma, sanki koşarak geldi ve fısıldadı:

«Kahvaltıda votka istemlisiniz Yoldaş Kombat?»

Benim seyisim, benim Sinçenko, taburdaki herkes gibi dünkü olayı biliyordu. Ve şimdi her şeyi anlıyordu.

«Evet, Teğmene de bir bardak doldur.» dedim.

Beraber kahvaltı ettik. Brudni, gece macerasını, Almanları nasıl öldürdüğünü anlattı. Votkadan sonra gözlerinde tanıdığım pırıltı parlamıştı.

«Dün bu işi nasıl yaptın Brudni?» emir almadan nasıl çekildin?

Yüzü asıldı. Bunu konuşmak istemiyordu.

«Biliyorsunuz ya...»

«Hayır bilmiyorum.»

Daha büyük isteksizlikle:

«Söylediniz ya...» dedi.

«Korktuğunu mu?»

Başını çevirdi. Şimdi dünkü kelime söylendikten sonra dünü konuşmak ona daha kolay geliyordu.

«Kendim de anlıyamıyorum Yoldaş Kombat... Denebilir ki... Sanki başım taşlaşmıştı... Düşünemiyordum. Ve sanki ben artık o ben değildim... Düşünme yeteneğimi kaybetmiştim...»

Sinirli sinirli omuzunu silkti.

«Taş gibi mi...» diye yineledim.

Ve birden kafamda çoktan beri aradığım kelimeler parıldadı. Pisikolojik vuruş... En so-

nunda kendim için savaşın esrarını, zaferin esrarını isimlendirebilmiştim.

Psikolojik vuruş. Beyne, ruha...

Ne kadar garip olsa da bu anda benliğimde yaşamanın gücü yeşerdi.

Psikolojik bakımdan vuruş... Ama psikolojiye etki yapan diğer duygular, araçlar yok muydu? Savaş silahlarla ve insanları fizik olarak ortadan kaldırmak için yapılıyordu. Bu silahlar vücudu deliyordu. Ruhu yahut psikolojiyi değil. Hayır, hayır, ruhunda deliyordu. Psikoloji harap olursa, insanın morali çökerse, onu kovalıyabilirdm. Yetişebilir, onu öldürebilirdin. Moral yıkılırsa senden çok daha kalabalık kütleleri tutsak odebilirdin.

Düşmanda bize bunu uygulamaya çalışıyordu. Ey kudretli Alman sen bunu bir kere takımıma karşı basardın. Şimdi... Şimdi yeter.

Brudni'ye döndüm:

«Bak ne söyliyeceğim... Şimdilik sana yine takım vermiyecağim. Ama bana öyle geliyor ki artık Almanlardan korkmuyorsun. Seni onların yanına göndereceğim. Keşif takımının kumandan yardımcıbğına veriyorum.»

Yerinden sevinçle fırladı:

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Onu kapıya kadar geçirdim.

Psikolojik vuruş. Bu çok daha eski zamanlardan beri bilinmiyormuydu? Eski devirlerde de buna erişmek için uğraşılırmış. Savaşın ustalığı da bu değil mi? Taktiğin ustalığı da bu: Sürprizle düşmanı şaşırtıp, kendi askerini bundan korumak.

Bu düşünceler yeni değil. İnsan onları kitaplarda bulabilir. Savaşta ise bunu uzun ve çetin çarpışmalardan sonra, başarı yada başarısızlıklardan sonra buluyordu. Şimdi, en sonunda savaşın sırrı aydınlanmıştı.

Bana öyle geliyordu.

Ama, daha üstünden günler geçmeden, düşman bana ayni gün, bir kaç saat sonra henüz herşeyi anlamadığımı ve savaşta başka yasaların da var olduğunu kanıtladı. Savaşta kanıt belgesi başkadır. Matematikte olduğu gibi sağlamayla anlaşılmaz. Savaşta kanıt belgesi kandır.

İşte çarpışmadan dönen Donskih'in askerlerinin anlattıkları:

Bugün, yirmi iki kasım günü Almanlar, tabur cephesi önünde uzanan ve ele geçirdikleri yoldan toplarını ve diğer gereçlerini getirdiler. Ayrıca Donskih'in önceki gün pusu kurup onları geçirmediği yolda da baskınlarını yenilediler.

Almanlar bu kez çok daha dikkatli davranıyorlardı. Piyadeler yayılmış; çalılık ve korulara makinelilerle ateş ediyorlardı. Boş arabalar askerlerin ardından yavaş yavaş geliyordu.

Donskih'in takımı Almanları yine ateşle karşılamış. Ancak bu kez onlar buna karşı hazırlıklıymışlar. Hemen yere yapışmışlar. Sonra emekliyerek takımı sarmaya koyulmuşlar.

Burada bizim kurnazlığımız başlamış. Pa-

nik içinde karmakarışık bir şekilde çekilmişler.

Almanlar kaçanları görmüş: «A! Rus kaçıyor. İleri!» Askerler önceden planlandığı gibi yoldan uzaklaşmadan kaçıyormuş Alman şoförleri arabalarını daha süratle sürmüşler. Alman askerleri hareket halindeki bu arabalara atlıyarak bizimkileri izliyormuş.

Takım planlanan çukurlara yerleşmiş. Erler çabucak yolun kenarındaki tümseklerin ve çalıların ardına yatmışlar. Arabalar görülmüş. İzlemeye koyulmuş Almanlar gelişi güzel ateş ediyormuş. Işıklı mermiler sanki «Nerede Rus, nereye kaçmışlar? İleri!» diye yazıyormuş.

Ve birden yaylım ateşi açılmış. Hafif makineli tüfeklerin ateşi üstlerine perde kurmuş. Yakından ve birden gelen ölüm onları bulmuş. Vurulanlar düşmeye başlamış. Şoförler arabalarını durdurmadan kendilerini yere atmaya başlamış. Kamyonlar çarpışmışlar. Bizimkilerin ateşi kesilmeden **sürüyormuş.**

Sersemlemiş, korkudan şaşkına dönen Almanlar kendilerini arabalardan atıyor, bir sü**rü** gibi kaçıyorlarmış. Sırtlarında ateş, sırtlarında ölüm...

Ve birden kamyonlardan atlıyarak, kendilerine ölüm getiren kurşunlardan kaçarken ölüm onlara yine yetişmiş, önlerinden yeniden yaylım ateşi yemişler.

İşte o zaman benim düşünemediğim olmuş. İkinci vuruş, ikinci saldırı sanki düşmanın aklını başına getirmiş. Onlar kendilerini yok edecek olandan kurtarabilecek tek şeyi yapmışlar.

Haykırarak, azgın bir dalga gibi bizimkilere karşı, ateşe karşı Heri atılmışlar.

Almanların kalkanları yokmuş. Onlar saldırıya karşı kalkanla değil, karınlarına dayadıkları mavzerlerle karşı koymayı, onlarla saldırmayı o anda öğrenmişler. Umutsuzlukla mı? En kritik anda işe el koyan kumandanın etkisiyle mi? Neden bilinmez, bir anda kendilerine öğretilenleri ansımışlar. Ateş açarak bizimkilerin üzerine saldırmışlar.

Bir anda her şey başkalaşmış. Savaşın yalın bir yasası davranışa geçmiş. Çoğunluk ve silah üstünlüğü yasası. İki yüzden çok, öldürmek isteği ile dolu, kızgın asker bizimkilerin üstüne geliyormuş. Bizimkiler ise orada bir avuç insan, yarım takım. Yirmibeş kişi.

Daha sonra anladığıma göre savaş planında esasta bir hata yatmaktaymış: Az güçle savaştığın zaman, büyük güçlere karşı, onu sarmaya çember altına almaya çalışmadan savaşmalı. Bu acı bir ders oldu.

Donskih, ne yapabilirdi? Böyle korkunç anlarda erkeklik insanı ya tümüyle yalnız bırakıyor yada beklenmedik bir hızla geliyor.

Donskih, askerlerine yakındaki ormana çekilmelerini emretmiş. Kendisi ise bir kaç askeri ile, kaçanları korumak için makinelinin başında kalmış.

Almanlar ateş ederek yaklaşıyorlarmış. Donskih'de makinelisi ile onlan biçiyormuş. Oı-mana giden kısa yolu böylece korumuş. Birke,ç yerinden yaralanmasına karşın kendini savaşın rüzgânna kaptırmış, kan kaybetme-

sine karşılık hiç bir şey duymadan ateş etmeyi sürdürüyormuş.

Donskih'in ardından bir başka makineli çalışmaya başlamış. O anda takım kumandan yardımcısı Volkov, bu kere teğmenin çekilişi-» ni örtüyormuş. Donskih, yanındakilerle bir süre bizim güçlere doğru koşabilmiş, ancak onu bulan kurşunlarla yere yuvarlanmış. Volkov ise durmadan ateş ediyor, Almanların teğmenin yanma yaklaşmasına engel oluyormuş. Erleri emekliyerek ve çekerek, kumandanlarını ormana götürmüşler. Orada Teğmen Doskih'in, büyük bir şans eseri olarak öldürücü olmayan yedi yarasını sarmışlar. Çavuş Volkov ise, konuşmayı sevmeyen, görevde ve savaşta gözü pek «Dürüst insan.» Volkov, makinelisinin başında ölmüş...

*

Böylece asıl muharebe hattımızın önündeki boşluk Almanlar tarafından alındı.

Bana, bir tabur kumandanına yakışmıyor ama genel görünüşü anlatayım: Moskova ardımda kalmıştı. Arada sadece Volokolamsk vardı.

Bu olayı, konumuz dışında size özetleyeceğim: Çok daha sonra askeri müzeye kaldırılan Panfilov'lann savunduğu yol hakkında Rokosovski ordusu kurmayının hazırladığı bazı bültenleri okudum. Yirmiiki kasım bülteni aynen şöyleydi:

Almanlar bugünde akşama kadar, muharebe ileri karakollarımızı da atarak asıl muharebe hattımıza «mevzilerimize» kadar yanaştı.

Düşmana karşı bu bölgeyi: Rokosovski ordusu olarak, bizim tümen «Panfilov.» ile ayrıca iki tümen savunacaktı.

YİRMİÜÇ KASIM

Yirmiüç kasım sabahı, gün doğarken üstü^ müzde bir Alman keşif uçağı göründü. Kanatları sivrisineklerin kine benziyordu. Bizim erler ona «Kambur» adını taktılar.

Sonraları bu «Kambur»lara alıştık. Onları düşürmeyi öğrendik, bize saygı duymaları gereğini de öğrettik. Fakat bugün ilk defa görüyorduk.

Üstümüzde, sabah bulutlarının altında, çekinmeksizin dolaşıyordu. Bazan kambur sırtı onlara değiyor, bazanda bizi daha iyi görebilmek için, motor sesini azaltarak üstümüze pikeler yapıyordu.

Taburda uçaksavar araçlarımız yoktu. Daha önce söylediğim gibi uçaksavarlar, Panfilov tümeninin sağ kanadına aktarılmıştı. O bölgeye düşman tankları ile uçakları saldırıyordu. O sırada bu tip uçakların tüfek ateşi ile düşürülebileceğini bilemiyorduk. Daha sonra bu çok yalın şekli de öğrendik.

Herkes, «Kambur»u izliyordu. O anı ansıyorum: Uçak yükseldi, bir an bulutların ardında kayboldu, gizlendi ve fırladı... Birden çev, rede her şey çatırdamaya başladı.

Yerden alevle karışık toprak sütunları yükseldi. İlk sütunlar dağılmadan gözler daha yerden kopup yükselen toprak ve taş parçala-

rının geri düşüşünü görürken, ardlarından yenileri yükseliyordu.

İlerdeki düzlükten gelen seslerden, patlayışların yapısından düşmanın değişik çapta silahlarla ateş ettiğini anladım. Bazokalar ve havanlarda vardı. Saatimi çıkardım. Dokuzu iki geçiyordu.

Tabur komuta siperine döndüğüm zaman bölük kumandanlarından raporları aldım ve durumu Alay .kumandajıına bildirdim: Saat tam dokuzda düşman, taburun bütün ön cephesinde topçu atsşine başlamıştı. Cevap olarak aynı atışların sağdaki tümene karşı da yapıldığını bildirdiler.

*

Herşey açıktı. Bu saldın için girişilen bir topçu hazırlığıydı. Böyle anlarda herkesin sinirleri gergindir. Kulaklar yerden gelen aralıksız patlamalan, vücut siperdeki kalaslann titrediğini duyuyor, donmuş toprak parçalan masanın üstüne *ve.* yere dökülüyordu. En korkuncu bir an süren sessizliklerdi. O sıralarda herkes susuyor, yeni vuruşlar bekliyordu. Bir an hiç bir şey duyulmuyordu... Demek ki... Ama yine pras, pras... Ve yine patlayışlar, yine kalaslann titreyişleri ve yine en kötüsü... Korkunç bekleyişler. Sessizlik...

Almanlar sanki birer sihirbazdı. Sinirlerimizi iyice germek için bir kaç kez atışlanm kesiyor ve iki üç dakika sonra yeniden başlıyorlardı. Durum, dayanması güç olmaya başlamıştı. Saldın bir an önce başlasa...

Ama yanm saat geçti, bir saat geçti, bir

saat daha... Bombardıman sürdürülüyordu. Ben eski topçu subayı olarak, bizim bir tek noktası beton olmayan toprakaltı siperlerimize karşı, kombine atışların bu kadar sürdürüleceğini sanmazdım. Almanlar üstümüze vagonlarla cephane boşaltıyorlardı. Cephenin derinliğini ezmeye çalışıyor, yeri alt üst etmeye uğraşıyorlardı. Bütün uğraşları cephe hattını parçalamak, bizi dağıtmak arkadan gelecek pi yade saldırıları ile savaşı bitirmek içindi.

Zaman zaman telefonla bölük kumandan lan ile konuşuyordum. Onların bana aktardığına göre hiç bir yerde Almaıi piyadesi görünmüyordu. Bağlantı sık sık kesiliyor, cephede uzaıjtan teller kopuyordu. Muhabere erleri ateş altında çabucak kopukları bulup onanyordu.

Akşam üstü, yine bağlantının kesildiği bir anda muhabere **ori** onanırı için siperden sıyrılırken bende dışarısını görmek için çıktım.

Mermiler ormana düşüyordu Dal uçlannda bir çatırdı oldu. Bir ağaç parçalandı, dallan uçuştu. İçimde yer altındaki siperime dönmek için büyük bir istek duydum. Birden kendi kendimi azarladım ve ormanın başına doğru ilerledim... «Kambur» hala üstümüzde dönmeyi sürdürüyordu. Karla kaplı çayırlıkta; mermilerin açtığı çukurlar orayı burayı koyu lekelerle bezemişti. Yine sağda solda topraklar uğultuyla fışkmyor, mermiler kendilerine özgü vınlamalarla uçuyor ve yerde patlıyorlardı.

Bir kaç dakika sonra sinirlerim alıştı ve elde olmayan ürpertiler durdu. Kulaklanm da-

ha açık duymaya başladı. Birden sessizlik... Sinirlerim yeniden geriliyor. Sonra gökte keskin bir ıslık sesi ve boğuk bir patlama. Vücudumdaki ürpertiler yine geçiyor. Yine patlama, yine uğultu. Birden şarapneller çevreye saçıldı. Yeniden korkunç ürpertiler duydum.

Bir kaç dakikalık duruştan sonra Almanların kullandıkları mermi çeşidini değiştirdiklerini anladım. Patlayışlar, sesler ve gözüme çarpanlardan bu kere şarapneller kullandıkları belli oldu. Korkunç çatırdı duyuluyor, alevler yerin üstünde görülüyordu. Bunlar siperlerdeki askerler için artık ürkütücü değildi. Ama almanlar bunların çıkardıkları seslerle moral bozmaya çalışıyorlardı. Onlar psikolojik bombardımana başlamıştı. Ağaca yapışmış duruyordum. Düşman bana bunu da öğretti.

Sonra çayırda yine patlamalar, yine kara, kömür gibi sütunlar yükselmeye başladı.

Ağır bir vuruş o zamana kadar toprak altında gizlenmiş olan uzun odun parçalan fırlattı. Üzerimizde dolaşmakta olan Alman uçağının pilotu her halde bu sırada bayram etmiştir.

Bende gülümsüyordum. Kurnazlığımız fayda sağlamıştı. Düşman sahte mevzileri bombalıyordu.

Mantarlan andıran aldatıcı siperler karla hafif beyazlaşmıştı. Onlara giden yollan, belli olması için biz bilerek çiğnemiştik. Bu yalancı irtibat yollan nehrin kenannda açıkça belli oluyordu.

Askerlerin saklandığı siperler ise bildiğiniz gibi nehre daha yakındı ve kıyıyla ayni

yükseklikte kazıllmış, üstleri üç dört kat kalaslarla örtülmüştü.

Almanlar sadece bir noktayı dövmüyor bütün araziyi tarıyorlardı. Bu arada kıyıyı _ ama zarar sağlamak için daha yukarlan - vuruyorlardı. Oralarda bıraktığımız toprak kümbetleri vardı. Bizim savunma hattımız elde olmayan nedenlerle çok aralıklıydı ve bık yüzdende sadece raslantı İmlinde! zarar görüyorduk.

Düşman, saat dörd doğru, atbşini ikinci bölüğün bulunduğu, ye Sereda-Volokolamsk yolunun geçtiği, Novlaşka köyü civjarmda, belirli şekilde arttırdı.

Gelen seslerden dvrumu hemeü anladım ve ikinci bölük kumanldam Servükov'a telefon ettim:

«Burada yok.»

Muhabere askerlerinden biri olan küçük Tatar Muradovün sesini tanıdım.

«Nerede?»

«Emekliyerek gözetleme noktasına kadar gitti.»

«Peki sen niye onunla beraber değilsin?»

«O yalnız gitti. Gözükmek istemiyormuş. O bu işin yolunu biliyor Yoldaş Kombat.»

Muradovün sesi dinç çıkıyordu. Böyle anlarda insan, askerin ses tonundan onların duygularını kesinlikle anlıyabiliyordu. Sanki insana bu konuda rapor veriliyordu.

Beni bir başka telefondan aradılar. Konuşan Servükov'du.

«Yoldaş Kombat.»

«Evet. Nerdesiniz? Nereden arıyorsunuz beni?» i

«Topçu gözetleme yerindeyim. Topçu dürbünü ile de bakıyorum... Çok enteresan Yoldaş Kombat...»

O ateş altında bile ağır bir adamdı. Ondan daha çabuk birşeyler koparabilmek için sorulara başladım:

«Enteresan olan ne? Ne görüyorsunuz?»

«Almanlar. Ormanın sonuna yığılmışlar... Karınca gibi kaynıyorlar Yoldaş Kombat. Bir subay çıkmış o da dürbünle bakıyor.»

«Ne kadar varlar?»

«Yoldaş Kombat ben de tam bunu düşünüyordum.»

Servükov'un bu ağırlığı sık sık beni öfkelendiriyordu. Ama herşeye karşın yine onu bölük kumandanlığından alıp yerine bir başkasını koyamazdım. Düşünce ve yürek sahibiydi... O gün kaç kez o korkunç çayırı emekliyerek geçmişti. Aralıklı olarak siperleri dolaşmış ve gözcülerin yanma uğramıştı.

Telefonu topçu teğmeni Kubarenko aldı. Tabur emrine sekiz top verilmiş ve onlar ormanda bir yere saklanmış tüm gün susmuşlar, kendilerini karar anma kadar ele vermemişlerdi. İşte o karar dakikası yaklaşıyordu. Almanların saldırıya geçmek için toplandıkları ormanın sonu ve taburun önü tüm cephe önceden taranmıştı.

Benim planım ise şöyleydi: Gizlenmiş topçularım, düşman saldırıya hazırlandığı sırada atışa başlayacaktı. Onlan tuğlaya vurur gibi dövecek, sersemletecek, dağıtıp saldınlannı alt üst edecektim.

Emrimi vermsk için sabırsızlanıyordum: «Bütün silahlar, toplu düşmana hep birden... Ateş.» Fakat önce bir kaç tanzim atışı yapmamız gerekliydi. Mermilerin düşüşlerini görüp uzaklığı ayarlamak gerekiyordu. Topçuların dedikleri gibi, rüzgârın gücü, yönü ve havanın basıncına göre atışın ayan ve başka şeylerin ölçülmesi isteniyordu.

Bunun için az bir zaman gerekiyordu. Sadece bir kaç dakika.

Panfilov'un zaman konusunda söylediklerini ansıyor musunuz?

«Savaşta bir kaç dakika içinde neler olabileceğini bilebiliyor musunuz?»

Emri verdikten sonra, topçu ateş idare merkezine bağlı telefonu bırakamıyordum. Bataryalara verilen emirleri duyuyorum:

«Yerlerinize. Doldur ve kapa.»

Bundan sonra Kubarenko, ormanda gizlenmiş silahlanna, gözcülerden alman koordinattan veriyor. Bir ses onu yineliyor. Toplann namlulan yavaş, yavaş dönüyor. Zaman ise durmadan geçip gidiyor.

En sonunda kesin ses duyuldu:

«Hazır.»

Ve ardından hemen Kubarenko'nun emri:

«İki mermi seri ateş.»

Ve ardından sessizlik. Asıl emir bekleniyor. Verilen emirleri artık duymuyorum... Anlaşılan herşey henüz hazır değü: «Haydi çabuk daha çabuk. Şeytan alsın...» Birden ahize-

den ayni kelime haykırıyor. Kubarenko bağırıyor:

«Daha çabuk.»

Ben karışıyorum:

«Kubarenko ne oluyor?»

«Almanlar hazırlanıyor Yoldaş Kombat. Çantalarını sırtlıyor, miğferlerini giyiyorlar...»

O yine haykırıyor:

«Bataryalar.»

«Evet.»

«Daha Çabuk.»

«Hazır...»

«Tamam... Ateş»

Kulaklarda duyulan boğuk kesiksiz uğultulardan insan bizim atışları ayırt edemiyor. Ancak bizim topçu ateş etti, mermiler uçuyor. Şimdilik sadece deneme için... İki mermi. Kubarenko şimdi patlayışların nerede olacağını görecek. Hedeften uzakta mı olacak? Ya hemen hedefe ulaşırsa? Olur böyle şeyler. Olur bazan...

Hayır. Kubarenko düzeltiyor:

«Tanzim atışı. Bir... Sağa sıfır...»

Birden ahizeden kuvvetli bir çatırdı duyuluyor ve cümle kesiliyor.

«Kubarenko.»

Cevap yok.

«Kubarenko.»

Sessizlik... Sayı sıfır... sıfır dokuz. Sıfır üç veya sıfır üç...

Bizim çok mermimiz ve sekiz topumuz var. Ama bu anda, onlara en çok gereğimiz olduğu anda körolası raslantı onlan görüşten uzak tutuyor.

Muhabere eri hattın üzerinde koşuyor... Ancak zaman geçiyor.

Bu sadece hattın kesilmesi değil. Şanssızlık daha büyük.

Başka telefondan çağırdılar. İkinci bölük kumanda merkezinden ufak-tefek Tatar Muradov beni anyor.

Sesinde bir şaşkınlık ve inanmazlık var:

«Yoldaş Kombat bölük kumandanı yaralandı.»

«Nerede ağır mı?»

«Bilmiydrum Daha getirmediler... Orada başkaları da v|ardı. Yaralılar mı? Öldüler ml bilmiyorum?»

«Orası neresi?»

«Gözetlemede.. Buradakilerin, hepsi kuniandanı ve ötekileri çıkarmaya gittiler... Beni burada bıraktılar... Size haber vermemi söylediler...»

«Peki ne olmıjış orada., Gözetleme noktanda?»

Bunu güçlükle soruyorum, Biliyorum ki orada korkunç bir şey olmuştu.

«Parçalandı!»

Susuyorum. Muradov bekledi ve hüzünle sordu:

«Nereye gideyim şimdi Yoldaş Kombat? Kiminle olacağız şimdi?»

Kumandansız kalan askerin öksüzlüğünü içimde duydum.

İşte şimdi patlamaların yerine korkunç bir sessizlik çökecek ve Alman piyadesi saldırıya kalkıp nehri jeçmeye başlayacak. Gözetleme

noktası çökmüş, topçu körleşmiş, bölük kumandansız kalmıştı.

Kendimi toplamaya çalışarak konuştum:

«Bağlantıları topla Muradov. Takımlara bildirsinler ki Teğmen Servükov yaralandı. Şimdi sizinle tabur kumandam var. Yanınıza geleceğim.»

Ahizeyi bıraktım ve karargâh komutanı Rahimov'a büyürdüm:

«Hemen Zaev'i bul. Benle ikinci bölüğü teslim almaya gelsm.»

Sonra dışarı seslendim:

«Sinçenko. Atı.»

*

Çayırda koşuyorduk. Ben Lisanka'da, ardımda da Sinçenko. Lisanka kedi gibi, kulaklarını dikti. Gemleri gerdim ve onu patlamalardan ürkmeye bırakmıyorum.

Beynim zonkluyor: Daha daha ateş edin. Sessizlik olmasın. Yetişmeliyim.

Karşımıza, Navlansko'dan çıkan bir araba fırladı. Arabacı atları kamçılıyordu. Atların birinin sırtından ince bir yarıktan kan sızıyordu.

«Dur!»

Arabacı hemen duramadı.

«Dur!»

Arka oturakta Kubarenko'yu gördüm. Sapsarı olmuş yüzüne topraklar yapışmıştı. Alnında taze kurumuş kan ile şişkinlik vardı. Çamurlara batmış kaputundan topçu dürbünü sallanıyordu.

«Kubarenko nereye?»

«A... A...» Hemen cevap veremedi. Sanki kekemeydi: «Ateş hattına Yoldaş Kombat.»

«Neden?»

«Gözetleme noktası...»

«Biliyorum. Ben sana soruyorum: Neden? Neden kaçıyorsun geriye?»

«Yoldaş Kombat ben...»

«Geri!»

Kubarenko'nun fırlamış gözleri, felaketi yaşamış bir insanın bakışları ile bana bakıyordu.

Birden kumandanın buyurucu bakışları altında sanki silkindi ve o anda içinden değişti. Yerinden fırladı ve benden daha güçlü bağırmaya başladı:

«Geri!»

Ve ardından sunturlu bir küfür savurdu.

Şimdi köye doğru uçuyorduk. Ardımda yola aldırış etmeden yalpalayarak iki topçu atının çektiği araba geliyordu.

Çan kulesi bulunan bir kilise ilk sağhk merkezi olarak kullanılıyordu. Dışarıya onlan ateşten koruyan bir duvarın dibine tabur mutfağı yerleşmişti. Beni gören mutfak çavuşu esas duruşa geçti:

«Panamorov'la hatlar çalışıyor mu?»

«Evet Yoldaş Kombat?»

«Telefon nerde?»

«Burada Yoldaş Kombat, Kulübede.»

Kiliseden kulübeye kadar yüz elli metre kadar vardı. Bir anda geçtim.

«Hat?»

«Var yoldaş Kombat.»

«Telefonu derhal çan kulesine taşıyın. Koşun. Her saniye kıymetli.»

Dış taş merdivenlerden kiliseye koştum. Yüzüme kan kokusu çarptı. Samanlar üstüne yayılmış erler yatıyordu.

«Yoldaş Kombat...»

Çok zayıf bir sesle Servükov, beni çağırıyordu: Aceleyle yamna yaklaştım. Sararmış ellerine sarıldım:

«Bağışla beni Servükov, şimdi kalamam...»

Ellerimi bırakmıyordu. Sararmış, kırçıl, itina ile kesilmiş favorili yüzü süzülmüş... Kansızdı.

«Yoldaş Kombat yerimde kim var?»

«Ben Servükov!... Bağışla, şimdi yanında kalamıyorum...»

Ağır ellerini silkip bıraktım. O beni hafif bir gülümseme ile gönderdi.

Yukarı telefonun yamna koştum.

Ardımdan ince yılan gibi bir tel uzanıyordu.

Yolda beni doktor Krasnenko durdurdu.

«Yoldaş Kombat durum ne alemde?»

«Sen kendi işinle uğraş. Yaralıları daha çabuk sar.»

Endişe ile sordu:

«Daha çabuk mu?»

Sinirlendim:

«Eğer bana bir daha (Daha acele sar) dediğim zaman yüzünü böyle buruştururๆsan sana korkak işlemi uygularım. Anladınız mı? Yürüyün.»

Dönemeçli merdivenle çan kulesine çıktım. Kubarenko oradaydı. Taş korkulukların ardına

çömelmiş dürbünüyle seyrediyordu. Muhabere eri telefonu bağlıyordu.

«Ne kadar daha sağa? diye sordum:

«Sıfır beş.» dedi.

Muhabere erine döndüm:

«Çabuk bitirebilecek misin?»

«Hemen şimdi Yoldaş Kombat.»

Kubarenko dürbününü bana uzattı. Gözlerime ayarladım. Yakınlaşmış ve aydınlık ormana çevirdim. Ve sanki elli adım ötemde Almanları gördüm. Onlar henüz rahatta duruyorlardı. Ama artık sıralanmışlardı. Birlikler, gruplaşmalar seçiliyordu. Takımlar az aralıklarla duruyordu. Önde bir manga ardında kanat gibi iki tanesi.

Subaylar da miğferlerini giymişlerdi. Tabancaların kılıf kapakları çözülmüştü. Karınlarının sağında sallanıyordu. Onları ilk kez görüyordum. Moskova önünde profesyonel zafer budalaları. Şimdi nehri geçmeye başlayacaklardı.

*

Muhabere eri:

«Hazır.» dedi. «Bağlantı sağlandı Yoldaş Kombat.»

«Topçuyu bağla»

İşte en sonunda kesilmiş cümle tamamlandı ve emir verildi:

«Barut hakkı iki Sağa sıfır beş. İki mermi acele ateş.»

Dürbünü Kubarenko'ya verdim.

Artık Almanları görmeden ormanın sonuna bakıyor, patlamaları bekliyordum. Ağaçlar

aydınlandı, sonra yan yana iki duman yükseldi. İnanmaya cesaret edemiyordum. Ama kanımca hedef bulunmuştu.

Kubarenko:

«Hedefte» dedi ve dürbününü indirdi. Şimdi, toprağa bulanmış ve bir kısmı şişmiş yüzü gülüyordu: «Şimdi biz.»

Onu dinlemeden, ahizeyi kapıp emrettim:

«Bütün toplar, sekizer mermi ateş.»

Kubarenko, gururla dürbünü uzattı.

Bakıyordum. Deneme için atılan mermiler anlaşıldığına göre birini yaralamışlardı. Bir yerde arkalan bize dönük bir kaç Alman çömelmişti. Fakat sıralar duruyordu.

Şimdi kendi Allahmıza dua edin. Kulağı rahatsız eden uğultu ve patlamalar arasında duyduk: Bizim topçu konuşmaya başlamıştı. Korkuluktan eğilmiş gözüme yapıştırdığım dürbünde gördüm: Ormanın sonunda Almanlann toplandığı yerden alevler fışkırıyordu. Topraklar uçuyor, ağaçlar devriliyor ve miğferlerle tüfekler havaya fırlıyordu.

Kubarenko hızla beni geri çekti bağınyordu:

«Yatın.»

Bizi görmüşlerdi. Sağır edici ve insanda nefret uyandıran uğultusuyla «Kambur» üzerimizde uçuyor, makineli ile çan kulesini tanyordu. Bir kaç kurşun dört köşe sütuna vurup derin izler bıraktı. Uçak bize o kadar yaklaşmıştı ki ben bize çevrilmiş kin dolu yüzü gördüm. Bir saniye gezlerimiz birbirine baktı? Gizlenmem gerektiğini biliyordum. Ancak Almanın önünde yatmayı gururuma yedirem-

yordum. Tabancama sarılıp şarjür boşalana kadar ateş etmeyi sürdürdüm. Bir şarapnel altımızdaki sağlam taşlara çarptı. Hava dişlerimin arasında gıcırdayan tozla doldu. Çan kulesine ateş etmeye başlamışlardı. Bana sanki düşmanın mermileri sahici değilmiş de sinema seyrediyormuşum gibi geliyordu. Yanımızda, ama sanki bir başka alemde patlıyorlardı. Bizimkiler ise yıkıyor, vücutları parçalıyordu.

«Kambur yine göründü. Kurşunlar yağmaya başladı. Bir kolonun ardına gizlendim. Muhabere eri inledi:

«Nerene geldi? Aşağıya inebilirmisin?»

«İnerim Yoldaş Kombat.»

Telefonu açıp Panamorovü çağırdım:

«Telefoncu yaralandı. Kuleye başkasını gönder. Daha bitirmeden kendi garip sesimi duydum.

Herşey duruldu. Korkunç sinirleri geren bir sessizlik başladı.

Sadece uzaktan arkadan gelen atış sesleri duyuluyordu. Orada bizimkiler çarpışıyordu. Almanlar yeni bir saldırı ile ikinci savunma hattı - mızı yarmaya çalışıyorlardı.

Kubarenko'ya emrettim:

«Atışı yönet. İleriye çıkarlarsa biç.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Şimdi aşağıya basamakları ikişer üçer atlayarak iniyordum.

Acele, çok acele bölüğe gitmeliydim.

Yine Lisanka'ya atladım, yine dört nal bu kez köyden nehire doğru. Ah, şimdi herşey ne kadar sessiz...

Patlamalar sonucu orası burası siyahlaşmış nehrin karlı kıyısında elinde tüfek birisi koşuyordu. Bir an durdu, siyah gözleriyle bana bakan Muradov'u tanıdım.

«Nereye gidiyorsun?»

«Takıma... Bölükte kumandayı siyasi yönetici Bozjanov'un aldığını ileteceğim.» Sonra özür dilercesine ekledi: «Yoldaş Kombat siz çok geciktiniz, o ise...»

«Pek ala. Koş!»

Birbirimizi geçtik.

Bölüğün yer altındaki Komuta yerine elli adım kala Lisanka'dan atladım. Onunda vücudunda artık titreme kalmamış, kulakları da dikilmemişti. Teşekkür ederim. Bugün seninle ilk atışları atlattık... Seninle daha çok konuşmak isterdim, ama şimdi zaman yok.

Dizginleri Sinçenko'ya attım ve Lisankamn ağzını burnunu okşadım. Bir an parmaklarımı tuttu. Nemli iri gözleri bana sevgiyle ba-f kıyordu. Döndüm ve olabileceği kadar hızla merdivenleri inerken bağırdım:

«Sinçenko, bir çukura in.»

Siperin alaca karanlığında birden Bozjanov'u göremedim. Yerde sırtlarını duvara dayamış askerler oturuyordu. Ben içeri girince hepsi ayağa fırladılar siperin önünden giren ışığı kararttılar. Yüzlerini tanımadan aklıma gelen ilk düşünce: «Burada neden bu kadar Çok insan var?» oldu.

Bozjanov, yaralanan Servükov'un yerini

aldığını bildirdi, Makineli bölüğünün siyasi yöneticisi olan Bozjanov, bütün gün bazan koşarak bazan da sürünerek yuvadan yuvaya makinelileri denetlemeye gitmişti. Düşman bütün ateşini yarım saat önce buraya çevirincede Novlanska köyüne koşmuştu.

İlk sorum:

«Bölük cephesi önünde no görülüyor?» oldu.

«Hiç bir hareket yok. Yoldaş Kombat.»

Gözlerim karanlığa alıştı. Köşede başını kenardaki oduna dayamış Galiulin duruyordu.

«Bu kadar kişinin burada ne işi var?» dedim. «Nereden buraya tıkılmışlar.»

Bozjanovün bildirdiğine göre, Almam saldırısını beklerken onları püskürtmek için bölüğün bir makineli tüfeğini buraya taşımaya karar vermişler.

İyi, doğru... dedim.

Bozjanov şişman, ablak yüzlü ama çok hareketli bir insandı. Bundan dolayıda ona «motorlu» derlerdi. Şimdi bütün olanları özetliyerek derli toplu bir şekilde rapor veriyordu. İç gerginliği, , bakışlarından, sıkılmış dudaklarından ve ölçülü jestlerinden seziliyordu.

Eski bir işçi olan Bozjanov, Finlandiya savaşına katılmış, girdiği bir çok çarpışmada gösterdiği yararlılıktan ötürü «Kahramanlık madalyası» almıştı. Bir çok kez kumandan olmayı istemiş bu dileğine ancak şimdi erişmişti.

Siperin mazgalına yerleştirilmiş makinelinin başında Bloha, duruyordu. İzin verdiğim halde oturmadı sadece ciddi bir şekilde siperin

kalaslardan yapılmış duvarına dayanmakla yetindi.

Her zaman heyecanlı olan Murin, gözetleme deliğine yapışmış uzaklara bakıyordu.

Oraya gittim. Kıyının kıvrımları ve tank engelleri bazı yerlerde nehri saklıyor, ama karşı kıyılar tüm açıklığıyla görünüyordu.

Topçu dürbünü olmadığı için atışlarımızın yongaya çevirdiği ağaçları göremiyordum. Sadece karların üstüne devrilmiş bir kaç çam farkedebiliyordum.

Şimdi onlara bakarak yön kestirebüirdim. Her an oradan kendilerini toplamış olan Almanlar gözükebilirdi. Kubarenko, çan kulesinde oraya bakıyor, topların namluları o yana dönmüş, makineliler oraya doğru yönelmiş, tüfekler oraya nişan almaya hazır.

Sessizlik... Sessizlik ve her yan ıssız...

Alman topçusunun bir tek atışı işitildi. Elimde olmadan dikildim. Yeşilimtrak gölgele ri görebilmeye çalışıyordum. Aynı anda sanki bir tenekeye binlerce çekiç vuruyormuş gibi bir ses duyuldu. Topçu subayının yerini bulan Almanlar, çan kulesini tarıyorlardı.

Bloha:

•Hiç bir davranışları yok» dedi.

Ne demek istediğini herkes anladı. Birinci saldırıya hazırlanan Almanlar topçumuzun ateşinden bozulmuş ve birbirlerinin üstüne yığılmış kalmışlardı? Saldırıya cesaret edememişlerdi. Ama gün daha bitmemişti. Saate baktım: Üçü beş geçiyordu. Bombardımanın başladığından bu yana yedi saat olmuştu.

Tabur karargahını aradım. Topların ve

gözetleyicilerin yerlerinde kalmalarını emrettim. Kiliseye geri ile irtibat için bir tankın gönderilmesini istedim. Çan kulesindeki gözetleme noktasının isabet alması halinde yeni bir nokta bulunmasını söyledim. Erler ve mutfak takımı ile kilisedeki yaralılar çukurlardan ya* rarlanarak ormana geçirilmeliydiler.

Rahimov:

«Emriniz üzerine Zaev gelmiş» dedi. «Yanınıza göndereyim mi?»

«Hayır beklesin. Biraz sonra karargahta olacağım.»

*

Karargaha gitmeden önce ateş mevzilerindeki erlere uğramaya karar verdim. Siperden çıktım, çömeldim ve bakındım. Gök arınmıştı. Nehrin ötesinde bulutların arasından güneşin batışı görünüyordu. Işıklan biraz yataydı. Kirlenmiş olan kar artık parlamıyordu. Hava bir buçuk saat sonra kararacaktı.

Atışlann sesinden ve Alman ateşinin sıklaşmasından yeni bir saldırının hazırlandığım anladım. Savaş, günün bu son saatinde sadece böyle bir atışla bitmeyecekti.

Almanlar tüm kinlerini üstümüze dökercesine tüm silahlarıyla ön hatlanmızı dövüyorlardı. Mermilerin bir kısmı vınlamayla havayı yanyor ve bizim saklı bulunan topçumuzun bulunduğu siperlere doğru uçuyordu. Bir kısmı da yakınlara düşüyordu. Çayırdaki siyah kazıntılar gündüze kıyasla daha azdı. Şimdi onlar yamaca daha çok yaklaşmıştı. Ateşin hesaplanışına bakılırsa düşman bizim gizli sa-

vurana hatımızı ortaya çıkarmıştı. Anlaşıldığına göre bu hattı verilen emirler ve yapılan hareketler ele vermişti.

Dar çıkışın merdivenlerine sıkışmış, mermilerin kaldırdığı toprak sütunlarından sakınıyordum. Hava soğumuştu, üstümde kaput yoktu sadece belimdeki kemeri sıkılmış bir ceket vardı. Üşüdüm.

Belki de oraya, siperlere gitmemem daha iyi olacaktı. Kafamda bu soru belirince korktuğumu anladım. Ceketime sanki binlerce tırnak geçmiş beni siperde tutmaya çalışıyordu. Bu tırnakları kopardım ve kendimi kurtardım. Kıyıya doğru koşuyordum.

Çayırda atla koşarken ve çan kulesine mermiler çarptığı sırada o hırsla korkuyu ayırdetmemiştim. Şimdi ise... Bir kez ateş altında koşmayı deneyin, bir yandan sıcak bir hava eserken birden bir yana doğru çekilecek ve sendeliyeceksiniz. Bir yanınızda alev fışkıracak, bu kez öbür yana doğru savrulacaksmız. Bu denememiz kırk elli adım olsun yeter. Belki o zaman neler duyulduğunu sizde anlayacak ve onlan yazmayı başaracaksınız. İzin verirseniz söyliyeyim: On dakika sonra sırtım sırsıklamdı.

Ama sipere bir komutan gibi girdim:

«Merhaba asker.»

«Merhaba Yoldaş Kombat.»

Orası ne kadar rahattı. Yeraltında yan karanlıkta, kalın kalaslann kapladığı geniş karargah siperinde insan rahat oluyordu. Burada ise herşey başkaydı, bir kişilik siperde herkesten ayn olan bu küçük atış yuvasında herŞey başkaydı.

Şimdiye kadar bu askerin yüzünü ve ismini ansıyamıyordum. Yalnız not ediniz onun adım: Alma-Ata'dan kolhozcu bir köylü, Sudaruşkin. Bir az sararmış yüzü ile ciddi duruyordu. Kızılyıldızlı kalpağı bir az yana kaymıştı. Hemen hemen sekiz saattir, o yeri sarsan toprağı parçalayan gümlemeleri dinliyordu: Burada yalnızca tek başına, o küçücük dehlizin başında bütün gün nehre doğru bakmıştı.

Dehlizden baktım: Görüş alanı genişti. Nehrin kirlenmemiş karla örtülü karşı kıyısı çok açık olarak görünüyordu. Ona ne söylemem gerekliydi? Burada her şey biliniyordu. Gözüktükleri an nişan almalı ve ateş etmeye girişmeliydik. Biz onlan öldürmezsek, onlar bizi öldüreceklerdi. Dehlizden dışan uzatılmış atışa hazır tüfeği duruyordu. Sarsıntılardan dökülen donmuş toprak üzerine yapışıyordu.

«Sudaruşkin, tüfeğin neden pis?» diye sordum.

«Suçluyum... Hemen şimdi Yoldaş Komutan, onu hemen temizliyeceğim... Şimdi olur.»

Memnuniyetle cebini kanştırdı ve takımlannı çıkardı. Onu her zaman yaptığım gibi bu anda da uyarmamdan sevinç duyuyordu. Yeniden güç bulmuştu. Komutanımn sert eli altında ruhu sakinleşmişti. Tüfeğini bir bezle silerken bana bakıyordu. Sanki yalvanyordu: «Bana daha danl. Yolunda olmayan bir şeyler daha bul. Yanımda kal.»

Ah, Sudaruşkin, yanında kalmayı nasıl dilediğimi bir bilsen? Dışan çıkmayayım. Orada, gökten hangi şeytanlann indiğini bir bilsen? Ve yine ceketime tırnaklar saplandı ve ayakla-

nmı ölçülmez bir güç tutuverdi. Bir dakika daha kalabilmek, buradan biraz daha çıkmamak için kendimde bir şeyler arıyordum. Ama Sudariskin senin herşeyin uygun. Hatta mermiler bile toprak yerde değil açık sırt çantanda duruyor. Çevreye bakındım, yukarı bakındım. Yaptığım uyarmalara uygun kalın çam dalları üstümüzde duruyordu. Sudaruşkin de yukarı baktı. İkimiz birlikte gülümsedik. Siperler, yapılırken, söylentilere, homurtulara aldırmadan nasıl ince dalları attığımı daha uzaktan kaim ve sağlam ağaçlar taşıttığımı ikimizde ansıyorduk.

i «Durum nasıl Yoldaş Komutan» diye sordu- «Bugün saldırırlar mı?»

Ben de kendime Sudaruşkin'in bana sorduğu soruyu soruyordum. Ancak cevabım kesin oldu:

«Evet. Bugün tüfeklerimizi onların üstünde deneyeceğiz.»

Askerle saklambaç oynamaya gelmez. Ona karşı göğüs geçirilmez. «Belki şansımız olurda bugünü atlatırız» denmez. O savaşı bilmelidir. O biln|ıelidir ki buraya düşman öldürmeye gelmiştir.

«Kalpağını düzelt.» dedim: «Daha dikkatli bak... Bugün onları nehir boyuna sereceğiz.»

Ve yine tırnaklardan ve ayağımı çeken güçten büyük bir çabayla kurtularak kendimi siperden çektim.

Ama dikkat edin bu kez daha kolay yaptım.

Bir şeye daha dikkat edin: Tabur komutam topçu ateşi altında siperden sipere koşmak

zorunluğunda değildir. Bu onun için gereksiz ve ölümle oynanan yararsız bir oyundur. Ama ilk çarpışmada tabur komutanı bunu yapmak gereğini duyabilir. Bunu gören asker «Bizim komutan korkmuyor. O mermilerin altında bizi görmeye gelirdi. Her tehlikeli anda onu yanımızda buluruz» diyecektir.

Bir kere yapmak yeterli diye düşünüyordum. Herkes bu davranışını ansıyacak ve sana inanacaktır.

Savaşta bu çok önemli bir şeydir. Sen komutan olarak vicdanında: «Askerime güveniyorum» diyebiliyor musun? Eğer askerin sana inanırsa «Evet» diyebilirsin.

*

Yuvaları dolaşırken beni şaşkınlık içinde bırakan bir olayı size anlatmam gerekli. Bir atış noktasından diğerine koşarken birden birinin yerden fırladığını ve var gücü ile karşımda koştuğunu gördüm. Bu da ne, bu sersem de kim? (Ancak bu sıfatı kendi kendime takmıyordum) Bu ateşin altında ön hatlarda koşan aptal da kim? Bu adam Tolstunov'du... Sanırım size ondan hiz sözetmedim.

Çarpışmalardan biraz önce yanıma geldi ve kendini tanıttı: «Alay moral yardımcısı. Sizin taburda çalışacağım.» Saklamadan söylemem gerekli, o zaman ona yan bakmıştım.

Tolstunov, tabura belirsiz bir süre için gelmişti. Doğruyu söylemek gerekirse bunu benim işime karışmak gibi kabul etmiştim. Tüzüğe göre Tolstunov'un taburda hiç bir yetkisi yoktu.

O benim komiserim değildi. (O zamanlar taburlarda komiserler vardı.) Ama...

Tanıştığımızda bana:

«Sizin tabura beni Alay komiseri gönderdi» demişti.

Ben susuyordum.

«İyi» diye düşünmüştüm. «Sen git işine bak. Savaşta görürüz seni.»

Ve şimdi de Tolstunov'la karşı karşıya gelmiştik.

«Komutan.» Tolıtunov her zaman bana «Komutan» derdi. «Komutan sen niye buradasın. Yat.»

«Sen yat.»

«Yatacağım ya...»

İkimiz birden yere atıldık.

«Kumandan sen neden buradasın?»

«Ya sen?»

«Görevliyim.»

Kahverengi gözleri gülümsüyordu. Tanrı cezasını versin, acaba onun hakkındaki düşüncelerimi mi okumuştu?

«Görevli mi?»

«Asker yanına gidince kendini daljıa iyi duyuyor. O, o zaman demek burası korkulacak bir yer değil diye düşünüyor.»

Yakında bir mermi patladı. Tabur komutanı ve moralcı yere kapandılar ve başlarını bir yere sokmaya çalıştılar. Bir hava dalgası çarptı. Tolstunov sararmış yüzünü kaldırdı ve ciddiyetle:

«O kadar korkunç değilmiş..» dedi. «Buralara kadar sokulmaman gerekli komutan. Bu işle şimdi sissiz de baş edebiliriz. E haydi bakalım... Tanıştık...»

Yerinden kalktı ve bana el salladı. Bu anı izleyen saniyede ikimizde birbirine aksi yönlerde koşuyorduk. «Tanıştık..»» Nasıl bir insanmış anladım. Evet gerçekten biz şimdi burada tanışmıştık. Ben hâlâ nasıl olupta birbirimizle «sen» diye konuştuğumuzu bilemiyorum.

Tolstunov'un uğradığı bir kaç sipere daha baktım. Evet oralarda askerler daha sakin daha neşeliydiler.

Biz komutan ve siyasi komiserler Almanların bu psikolojik saldırı bombardımanını asker daha bir tek silah atmadan böyle püskürtüyorduk. Savaş böylece gelişiyordu.

Ama artık bu kadar koşma bana yetmez miydi?

Nehirden, ön hattan ormana doğru gittim. Ağaçların hemen yanında başımın üstünde şarapııaller dağıldı. Koşarken yere yapıştım. Havada dağılan bu tip mermi parçaları öne doğru uçuyordu. Kaim bir çam titredi. Karlar döküldü ve kabuğunda taze beyaz izler belirdi.. Kalbim biçimsiz, bir şekilde atıyordu.

Sadık seyisim Sinçenko, bütün bu sırada ormanın kenarında beni izlemiş. Hemen Lisanka'yı getirdi.

Karargaha gitme zamanı çoktan gelmişti.

YİRMİÜÇ KASIM HAVA KARARIRKEN

Karargahta, makineli bölük komutanı Zaev, bekliyordu. Şakağından akıp yanağından geçen kan çenesine süzülüyor, o bıkkınlıkla siliyor ve kanı köşeli yüzüne daha çok bulaştırı-

yordu. Yaradan fışkıran kan bir an sonra yine beliriyor ve kuruyanların üstünde yeni bir yol yapıyordu.

«Ne oldu Zaev, sana?»

«Hangi şeytan bilirmiyim!.. Birşey değdi.»

«Sağlık merkezine git. Rahimov, yaralıları kiliseden taşımış mı?>

«Taşıyorlar Yoldaş Kombat. Sağlık merkezi ormanda, bekçinin kulübesine yerleşti.»

«Pek âlâ sen de oraya git Zaev»

«Gitmiyeceğim.»

Bu söz ağzından dirençle ve kararlı çıkmıştı. Ona çıkıştım:

«Seni böyle askerlerin yanma gönderemem. Onları korkutmak mı istiyorsun. Git ve bir asker kılığına gir. Yıkan yaranı sardır, sonra konuşuruz. Sinçenko. Teğmen Zaev için iki sürahi su getir.»

Zaev, gülümseyerek çıktı. Ama öyle şeyler oldu ki o yarasını saramadı.

Alay Komutanı Yurasov, beni telefona çağırdı:

«Momiş - Uli sen misin? Düşman altıncı bölüğün bölgesinde Krasnaya Gora'da saldırıya geçmiş. Şu anda da hatları yarmış. Yardıma git! Karargah bölgesinde elinin altında kaç kişi var?»

Binbaşı Yurasöv, iki savaşa katılmış, işbilir, sağlam sinirli bir adamdı. Şimdi de «Yardım et!» derken sakindi.

Krasnaya Gora köyü, Novlavnska köyünden ikibuçuk kilometre sağdaydı. Elimin altında ne vardı? Karargah muhafızları, bir kaç nöbetten çıkmış telefoncu ve mutfak takımı. Bunu ona bildirdim.

«Onları altıncı bölüğün yardımına gönder. Kuzeyeden teğmen İslamkulov komutasında bir takımın da oraya gittiğini göz önünde tut. Birbirlerini vurmasınlar. Bunu onlara anlat. Emir yapılınca da bana bildir.»

Rahimov'a mutfak takımı ile karargah yakınlarında bulunanları alarma geçirmesini emredince siperden çıktım. Ormanda artık gece bastırıyordu. Zaev, yıkanıyordu. Geniş çeneli ve kaba çizgili yüzü ile sarkık kaşları temizdi ama onlardan damlayan su pembeydi.

«Zaev!»

Koşarak geldi. Islak yüzünden yine kan süzülüyordu. Zaev'i ikinci bölüğe komutan atamayı düşünmüştüm ama Krasnaya Gora'ya yardımı o götürecekti.

Siperden telefoncu fırladı:

«Yoldaş Kombat sizi telefondan istiyorlar.»

«Kim?»

«Alay komutanı acele rica ediyor.»

Binbaşının sesi bu kez heyecanlıydı ve kekeliyerek konuşuyordu:

«Momiş-Uli sen misin? Bırak artık. Geç. Düşman yardığı yerden kamayı genişletiyor. Bir gurup bu tarafa alay karargahına doğru harekete geçti. Ben çekiliyorum. Bir başka, sayısı bilinmiyen bir güçte sana doğru dönmüş. Kanattan. Kanadı topla. Dayan. Sonra...»

Ses kesildi. Bağlantı koptu. Artık ölü olan ahizede ne uğultu ne de çatırdı vardı. Sessizlik...

Gereksiz hale gelen telefonu bıraktım ve sessizlik bir kez daha sinirlerimi kamçıladı. Sessiz olan sadece telefon değildi. Çevrede de

herşey sessizleşmişti. Düşman bizim bölgede topçu ateşini kesmişti. Bu nedir? Saldın anı. Piyadenin ikinci bölüğün savunma hattını yarışı mı? Hayır, hat artık yanlmıştı.

*

Cephe artık yarılmıştı. Almanlar bu kıyıdan içeriye doğru ilerliyordu. Buraya doğru geliyorlardı. Siperlerle engellenmiş yoldan değil, onları siperlerinde ellerinde tüfekleri ile bekleyen yaşlı askerlerin bulunduğu yerden geliyorlardı.

Geldikleri yer yandan ve arkadandı. Savunmasız; cephe hattı olmayan yerden akıyorlardı.

Düşüncemde siperlerinin içinde hayrette kalan askerlerimi gördüm. Acele saatime baktım:

Herşeyi söylemeden anlayan Rahimov, haritayı önüme serdi. Soru dolu bakışlannı görüyor ama bir şey söylemeden başımı eğiyordum.

O fısıldadı:

«Krasnoya Gora bölgesinden mi?»

«Evet».

Haritaya bakıyor, saatin tıkırdısını duyuyor, saniyelerin geçtiklerini görüyordum. Artık haritaya daha çok bakmamam, bir şeyler yapmam gerekiyordu. Ancak kendimi daha çok haritanın üstünde kalmaya zorluyordum. Bu dakikayı yaşabilseydiniz neler duyduğumu anlardınız. Komutan olarak karar vermem için bana sadece bir dakika tanınmıştı.

Evet orada Novlanska? Evet köyü bıraka-

yım. Ama o zaman onun için o derece gerekli yolu alacak ve kamyonlarına dolduracağı askerlerini alayın yan kanadına yönetecek...

Kendin için «Evet gerekli, çekilmeliyim.» kararını vermek kolay değil. Ama aksini yaparsam bu kez kendi taburumu koruyamıyacağım. Ama ya korursan... Yol kimin olacak bakalım göreceğiz.

Harita üzerinde. Ama şimdilik sadece harita üzerinde yeni bir hat belirdi. Çayırdan geçerek gelen Almanların önünü kesiyordu. Ramihov'a kararımı bildirdim. Ağır silahları ormanın sonuna kaydırmasını emrettim. Yeni savunma hattı ile ilgili bir kaç emri daha verip siperden fırladım.

«Sinçenko.»

«Buradayım.»

«Atı. Rahimov'unkini de ver. Zaev için. Zaev, sen de arkamdan gel.»

Yine aynı çayırdan bu sefer sakinleşmiş bulunan ikinci bölüğe doğru koşuyorduk. Gökyüzünün yarısı temizlenmişti. Gözlerimize, batan güneş doluyordu.

*

Üstüne iyice kapanmış Lisanka'yı sürüyordum. Birdenbire başımın üstünde kırmızı ateş böcekleri uçuşmaya başladı. Bir saniye kadar üzengilere basarak yükselip baktım. Ve Almanları gördüm. Bizim geçtiğimiz yerin bir kilometre kadar uzağında avcı zinciri halinde birbirlerinden bir kaç adım aralıklarla yürüyorlardı. Yeşilimtrak üniformaları ve kepleri şimdi karın üstünde siyah duruyordu. Yürür-

kende makinelileri ile binlerce mermi saçıyorlardı.

İyi bir hayvan olan atım ise koşuyor, koşuyordu.

Komuta yerinin önünde Galiulin bir makineliyi sırtlıyordu. Muhabere erlerinden biri, taburun yan kanadının bulunduğu nehre doğru koşuyordu. Demek Rahimov, burayı, bulup yeni görevi bildirmişti.

Bozjanov, makinelileri göndermek içinde dışarıya çıkmıştı. Yanında muhabere eri ufak tefek Muradov ile uzun boylu Belviski duruyordu. Muradov, üşüycrmuş gibi ayaklarını yere vuruyordu.

Önlerine geldiğim zaman emrettim:

«Bozjanov makinelilerle birlikte gideceksin. Görevini yinele.»

«Ölecek ama...» dedi. Boğuk bir sesi vardı. Konuşmasını kestim:

«Yaşayacağız. Ateş hattının yaşaması gerekli. Dayanmamız gerekli, kanadı toplayıncaya kadar anladın mı?»

«Başüstüne Yoldaş Kombat ateş hattının yaşaması gerekli.»

«Çukurdan sıyrıl. Soğukkanlı davran. Bekle. Yaklaştıkları zaman vur.»

Makinelilerle, mermileri yüklenmiş Murin, Dobyakov ve Bloha'ya, baktım.

«Koşun. Bu ahlâksızları yatmaya mecbur edin arkadaşlar. Zaev arkamdan; Sinçenko ardımdan.»

Yanıma Muradov yaklaştı. Kırgın bir sesle:
«Ya biz Yoldaş Kombat?» diye sordu.

«Siyasi yöneticiyle. Keşif erleri, muhabereciler hepiniz, siyasi yöneticiyle birlikte gidin.»

Nehirle köy arasında boş olan sahada Novlanska'ya taburun kanadına doğru koşuyorduk. İrtibat erleri daha buraya gelmemişlerdi. Ancak yan siperlerden askerler çıkmışlardı. Bazıları siperlerin ağızlarına çömelmiş haber bekliyorlardı. Yerden sadece başları görülüyordu. Bir kısmı da gruplar halinde toplanmışlardı. Yukarda yürüyen Almanlar buradan gözükmüyor ama herkes o yana bakıyordu. Orada mavzerlerin takırtıları işitiliyor, rasgele atılan kurşunların ışıkları görülüyordu.

Batan güneşin kızıl yuvarlağı yan ışıklar gönderiyordu.

Takım kumandanı genç teğmen Burnaşev, silah seslerinin duyulduğu yere doğru bir kaç adım atmış şaşkın ve bitkin duruyordu. Savaşta bu hemen anlaşılır. Sararmış parmakları tabancasını kavramış ama eli aşağıya düşmüştü. Beklenmedik olaydan şaşırmış, ne yapacağını ne emir vereceğini bilmiyordu. O soğukkanlılığını belki sadece bir dakika için kaybetmişti. Ama bu bir dakika herşeyin sonu olabilirdi. O an en kritik andı. Bu anda askerler komutanlarını kaybetmişlerdi. Mangalar ve onların komutanlarını göremiyordum. Kesinlikle buradaydılar. Ama hiç biri ortalıkta yoktu ve hiç bir davranış göze çarpmıyordu. Sanırım bu komutanlarda diğer grupların arasına karışmışlardı.

Ordunun bel kemiği olan disiplinin tümüyle kırılmış olduğunu ilk anda şaşkınlıkla görü-

yordum. Birden herşeyi anladım: Taburlar böylece yok oluyordu.

Daha kimse kaçmamıştı. Ancak bir kızılordu eri bakışları yukardan giden mermi alevlerinde, yavaş yavaş nehre doğru çekiliyordu. Şimdilik ağır... Ama o koşmaya başlarsa ardından hepsi gitmeyecek miydi?

Ve birden kararlı bir el, kesin bir jestle ona doğru uzandı. Hayret... Kim burada emir veren... Kim bu kararlı elini kaldıran. Uzaktan Tolstunovü tanıdım. Derin bir nefes aldım. Şimdi deminki düşüncelerimi ansıyorum: İyi, o orada.

Aynı anda da bir haykırış duydum:

«Nereye? Nasıl kaçıldığını gösteririm ben sana. Seni kurşuna dizeceğim. Korkak. Emir almadan bir adım daha atmayacaksın.»

Bunu bölüğün ufak tefek, sivri burunlu eri Bukeev bağırıyordu. Silahı elinde ateşe hazırdı.

Ve ancak o zaman çeşitli yerlerde bir kaç davranış belirdi. Ortada duran Tolstunov, sanki onlara sessizce kararını bildirmişti. Bunlar benim taburumun insanları değildi. Bakışlarım onlara alışık değildi. Ancak ben şimdi sıtmaya tutulmuş bu insanları toplayıp tuttuklarını ve birleştirdiklerini görüyordum.

Hemen o sırada aklıma gelmedi. Ama başka zamanlarda başka koşullar altında ben bu birleştirici şeyin varlığını duydum. O, birlik ruhu» idi.

Atımı ileriye sürdüm ve bağırdım:

«Burnaşev! Burada emri senin yerine kim veriyor? Neden burada erimiş kalmışsın. Mangaların komutanları nerde?»

Burnaşev, birden kendini topladı ve kızardı. Böyle şaşırdığı iç>n şimdi utanıyordu:

«Manga komutanları yanıma.»

Atımı yüksekçe bir yere sürdüm ve kesin emrimi bildirdim:

«Köy düşmana bırakılarak, kanat toplanacak.» Sonra ekledim:

«Birinci manga komutanı. Askerlerini götür. Herkes numarasına göre yerini alsın. Birinci mangayı ben; ikincisini Tolstunov götürecek. Üçüncüyü Burnaşev. Zaev, sen bölğün komutasını al. Öteki mangayı götür. Bize erişeceksiniz. Köprüyü uçur ondan sonra gel.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

«Tolstunov, manganın yanma...»

«Yoldaş Kombat ben şey diye düşünüyordum...»

«Düşünecek bir şey yok... Benle aranda elli metre bırak. Geri kalma. Bir araya yığılmayın. Birinci manga arkamdan koşar adım.»

Dirseklerimi kısarak, bütün hızımla, ufak yokuşları tırmanıp köyün karanlık yerlerini yakan mermilerin altından, çayırdan ormana doğru koşmaya başladım. Ardımdan patırtılı ayak sesleri geliyordu: Manga koşuyordu...

*

Yarı yolda yine Almanları gördüm. Oho, ne kadar yaklaşmışlardı. Karda yürüyen siyah şekilleri ne kadar büyümüştü. Onları özengiden gördüğüm andan bu yana geçen beş altı dakikada aradaki uzaklık yarım kilometreye inmişti. Hızlı yürüyorlar. Dakikada yüz metre.

4

Bizim daha koşmamız gerekli yer var... Koşa-

cağız. Ormanın sonu uzak görünüyor. Sanki dünyanın sonunda. İlk ağaçlara kadar aşağı yukarı beşyüz metre var.

Adımlarımı hızlandırdım.

Alman avcıkolları bizi gördüler. Kırmızı takırtılar önümüzde yada ardımızda kesişiyor, havayı yarıyor, başımızın üstünden uçuşuyor, yada ayaklarımızın diplerinde sönüyorlardı.

Almanlar, nişan almadan, mermilerini esirgemeden, yürürken gelişi güzel ateş ediyorlardı. Arkamda biri düştü. Kalbi burkan ince bir ses işitildi:

«Arkadaşlar...»

Bir an bakıp, haykırdım:

«Bırakın, geriden gelenler onu kaldırır.»

Almanlar, izlemenin iç güdüsüne uyarak -Oho Rus kaçıyor diye- adımlarını hızlandırdılar. Ama işte orman. Yüz adım ötede. Ve bir sıkıntı içimi doldurdu. Boğuluyorum. Şimdi yolun ortasında zorlanıyorum. Ardımda nefes almalar ve patırtılar çoğalıyor. Daha çok daha çok... Erler bana yetişiyor. Bir araya kümeleniyorlar. Aksini söylemiştim. Buna karşın onlar bir araya toplanıyorlar. Böylece düşmanın gözü önünde mavzerinin kurşunları için tam bir hedef oluyorlar? Bu insanın kulaklarını yırtan yaralının haykırışı altında, bir eğitim koşusu değil.

Olabildiği kadar derin bir nefes aldım:

«Manga dur!»

Anlıyabiliyor musunuz. Bu bir andı. Bu biricik kelime. «Dur., işte bu küçücük kelimede yoğunlaşır bütün geleceğin öyküsü. Panfilov taburunun tarihi bu ufacık kelimede yatar.

Burada görev borcu başlar. Bilincini kullan ve herşeyi acımasız yerine getir.

«Durdur.» Evet bunu yapmam gerekiyordu. Bizde korkuyu yenmek için yapılan herşeyde bu vardı. Askerin ikinci varlığında emir yatıyordu. Korkağın kurşuna dizilmesinde. Sereda'ya gece saldırısında, Almanların dönüp vurulduğu yerde, bu vardı. Oralarda korku yenilmişti.

Ya erler durmasaydılar. Ya hızlandıkları gibi ormana dalsaydılar? O zaman tabur komutanı Momiş-Uli için yaşamak yoktu. Ordunun yasası budur. Erlerin şerefsizce kaçışından şerefsiz komutan sorumludur.

Küme halinde nefes nefese olan erler yanımda duruyorlardı.

«Manga kumandam.»
«Buyur!»

«Buraya yat. Ateş et. Sağ yandakiler.»
«Buyur.»

«Buraya yat. Ateş et. Onun yanında kim?»
«Ben!»

«Buraya yat. Ateş et. Dağılın. Arayı beş metre açm. Nereye yatıyorsun. Daha öteye yat. Şuraya. Ateş et»

Bir hata yaptım. Ateş etmeden yatmamız gerekiyordu. Hazırlanıp bekleyelim. Nişan alalım. Bir an kalbimizin çarpıntısı dursun ve sonra toptan bir buyrukla ateşe geçelim.

Erler ateş ediyordu. Akıllarına estiği gibi atıyorlardı. Heyecanla yanlış ateş ediyorlardı.

Almanlar yığınlar dolunu mermi saçarak yürüyorlardı. Bize doğru seyrek, sıramıza doğru geliyor ve hiç biri düşmüyordu. Akşam güneşi görülmemiş bir şekilde ışık saçıyordu. Almanlar artık siyah şekiller halinde görülmüyor açıkça seçiliyorlardı. Güneş renklerini değiştirmişti. Yeşilimtrak miğferlerin altında sakalsız yüzler ağanyordu. Bazılarının ise gözleri parlıyordu. Ama neden, neden onlar düşmüyorlardı?

Ancak şimdi anladım. Aslında Almanlar daha oldukça uzaktaydılar. Aramızda üç-dörtyüz metre vardı. Biz ise heyecandan ateş ediyorduk. Nişangahta çizgiyi yüz metreye koyarak.

Seyrek atışları bastıran bir sesle bağırdım:

«Nişangahları ikibuçuğa koy.»

Çayırda bizim izlerimizden Tolstunovün mangası koşuyordu. Novlanskamn evlerinin ardından üçüncüsü de göründü.

Köyden yüklenmiş arabalar hızla çıktılar. Seyisler durmadan atları kamçılıyordu.

Almanlar yürüyorlardı. Hatlarından biri düştü, ardından bir başkası... Ama bizde de bir inleme başladı... Düşmanın diğer ucu evlerin ardında kayboldu. Düşman artık Novlanska'da. Köyü teslim ettik.

Ötekiler yürüyor, yürüyorlardı. Şimdi komutanları «koş» buyruğunu verecek. Gözle aramızdaki uzaklığı ölçtüm. Bizi ezecekler. Eh, bunu bir duyabilseniz. Bu öyle bir duygu ki insanın kalbini sıkıyor ve midesini bulandırıyor: Ezecekler seni... Makineliler neredesiniz? Bozjanov, Murin, Bloha makineliler nerede?

Yanımda biri bağırıp, sızlanmaya başladı:

«Anacığım... Ben bittim. Ölüyorum... Ölü...»

Acı ses sinirleri geriyor, erkekliği yok ediyordu.

Herkes ayni şeyi düşünüyordu: Şimdi aynısı bana olacak. Şimdi bana da bir mermi **Tas**layacak ve benim de vücudumdan kan fışkıracak bende can çekişirken haykıracağım. «Herkes» dedim. Evet ben de... Bu korkunç inlemelerden ben de ürperiyordum. Karnımdan boğazıma doğru soğuk bir buz yumruğu yükseliyordu. Öyle bir şekilde insanı sarıyordu ki güç ve irade yok oluyordu.

Sesin geldiği tarafa baktım. Yaralı karlara uzanmış, kalpaksız başı titriyor yüzüne taze kan yayılıyordu. Gözleri ne kadar da korkunç... Akları dışarıya doğru fırlamışlardı

Yanımda da biri yere yatmış, yüzünü karlara gömmüş elleri ile başını sıkmış duruyor. Sanki bir şey görmek ve işitmek istemiyor. Ölmüş mü acaba? Hayır elleri titriyor... Yanında tüfeği duruyor. Kim bu? Benim hemşehri bir Kazah Acilbaev Sapsağlam ama korkmuş. Hain... Ama biraz önce bende böyle yüzümü karlara gömmek yere yapışmak istemiştim. Ondan sonra ne olursa olsun...

Yanına yaklaştım:

«Acilbaev.»

İrkildi ve grileşmiş yüzünü kardan kaldırdı.

«Hain ateş et.»

Tüfeğini kaptı omuzuna dayadı ve hemen ateş etti:

«Daha sakin» dedim. «Hedefi gör ve öyle ateş et.»

Acilbaev, bana baktı. Bakışları hâlâ ürkek, ama akıllıcaydı. Yavaşça fısıldadı:

«Peki Aksakal. Dikkatli ateş edeceğim.»

Almanlar yürüyorlardı... Kendilerinden gü venliydiler. Yürürken mavzerleri ile ateş ediyorlardı. Sanki, ellerinde bize kadar uzanan, ateşten çubuklar vardı. Aralıksız uçan mermi ler böyle görünüyordu.

Anladım: Almanlar bizi körletip sağırlaştırmaya çalışıyorlardı. Kimse başını kaldırmasın, kimse soğukkanlılığını bozmasın. Bozjanov nerdesin? Makineli nerede? Neden susuyor?

Yaralı ise durmadan bağırıyordu. Yanına koştum. Yakından gördüm, kanla bulanmış yüzü ve elleri kıpkırmızıydı.

«Yat, sus.»

«Ölüyorum.»

«Sus bir kez ısır. Kaputunu ısır. Ağrıyor biliyorum. Ama sus.»

Ve o namuslu asker sustu.

İşte en sonunda makinelilerin şarkısı duyuldu... Uzun bir :nra: Tak, tata, ta, ta, ta, ta, tak, tak, tak... Oho Bozjanov, onları ne kadar yanma yaklaşmalarına izin vermiş, Son ana kadar kendini ele **veiTtıeden** durabilmiş. Onun için makieli şimdi onları biçiyor. Görünmeden yakından ölüm saçıyordu.

İlk mermiler Alman zincirinin merkezini kopardı. Oh! Nasıl da karışmaya başladılar orada. İlk kez düşman çığlıkları duydum. Bundan sonra bir çok kez tanık olduk ki bu Almanların özelliği. Her engelde yada başansız-

lıkta yaralılar avazlrrı çıktığı kadar bağırıp haykırarak yardım istiyorlar. Bizimkiler ise hemen hemen hiç böyle davranmazlar.

Aynı anda karşımızda iyi eğitim görmüş ve etkili bir güç belirdi. Yabancı bir komuta sesi duyuldu. Ve Alman zinciri bizden yana makineliden zarar görmeyecek bir şekilde yere yattı.

«E, şimdi nefes alabiliriz.»

Bir dakika sonra sürünerek Tolstunov geldi.

«Ne dersin Yoldaş kombat saldıralım mı?»

Başımı «hayır» anlamında salladım. Talimnamelerde böyle yazar. Bu çok kolay, çok yalın: «Saldırır. Ura. Almanlar kaçar.» Ama savaşta bu öyle değil.

Ama bu gece «Ura» sesleri yine yayıldı. Bu dünyada sadece benim taburum yok, savaşı yalnızca ben yönetmiyorum. «Ura» bizimde, Almanların da beklemedikleri yandan geldi.

*

Ormanın çıkıntısından, yatmış Almanların ardından koşarak bir grup asker çıktı.

Batan güneşin ışıklarında, bizim askerlerimizi[1] gördük. Bizim kalpaklarımız, bizim kaputlarımız, bizim öne doğrup uzanmış süngülerimiz: O kadar çok değillerdi. Kırk elli kişi kadar vardılar. Hemen anladım. Bu teğmen İslamkulov'un takımıydı. Yarma noktasından bir başka yerden çıkmıştı.

Yandan ve arkadan vuruşun ne olduğunu anlamak bize değil Almanlara düşüyordu. Ancak sakın şüphelenmeyin, onlarda kanad kır-

manın ne demek olduğunu biliyorlardı. Zincirin sonu kalktı, karşıdan gelenlere karşıhk neliyi yerleştirmişlerdi. Biri ateş etmeye başladılar.

Tolstunov, heyecanla bağırdı:

«Yoldaş Kombat. >

Başımla «evet» işareti verdim. «Evet.» Sonra haykırdım:

«Bütün takıma, zincirleme ilet. Saldırıya hazır ol.»

Kendi sesimi tanıyamadım. Boğuk ve titrekti. Sözler erden ***are*** gidiyordu: «Saldırıya hazır ol.» Herkesin kalbi şiddetle çarpmaya başladı.

Orman yanından askerler koşuyordu. Karşımızda onların hareketlerini görüyor ve bize zayıflıyarak gelen seslerini işitiyorduk: «Ura, a-a-a.» Almanlar topaklanmaya çalışıyorlardı. Bizim karşımızdaki Alman sırası seyreldi. Ama azaldıkları yere arkadan getirdikleri iki makineliyi yerleştirmişlerdi. Biri ateş etmeye başladı. Kafalarımızın üstünde hiç te hoş olmayan vızıltılar sıklaştı.

Öte yandan ise ateş durmuştu. Asker yatmış tüfeklerini sıkmış bekliyordu. Son am bekliyorlardı. Askere alındıklarından beri düşündükleri son andı. Saldırı emrini bekliyorlardı.

Bu düzensiz ateş karşısında bir an şaşırdım. Hayır böyle olmamalıydı. Böyle olmamalıydı. Ancak artık hataları onarmak için zaman yoktu. Daha acele davranmalıydık. Düşman henüz şaşkındı.

Haykırdım:

«Burnaşev.»

Takım komutanı Burnaşev, bir an önce kıyıda şaşkınlıktan utanıp kızaran genç komutan, benden elli metre kadar ötede yatıyordu. Beni duyduğunu göstermek için iki elini kaldırıp indirdi.

«Burnaşev, kaldır.»

Saniye geçti. Ordunun kitle halindeki kahramanlıklarını okumuş yada duymuşsunuzdur. Bu doğrudur. Yalan değil, Ancak unutmayın: Kütle kahramanlığı yoktur. Önder olmazsa, ilk atılan olmazsa kütle kahramanlığı olmaz. Askeri saldırıya kaldırmak kolay değildir. İlk çıkan kimse olmazsa, ötekileri çekip sürükleyecek kimse bulunmazsa asker kalkmaz.

Burnaşev doğruldu. Batan güneşin altında her yanı gerilmiş ve ileriye doğru yönelmiş silueti belirdi. Önünde, omuz hizasında süngüsünün çizgisi pırıldıyordu. Birisinin tüfeğini kapmıştı. Açık ağzı oynuyordu. Aldığı buyruğu yerine getirmek için yerden kopmuştu. Bu emir sadece benim değil vatanın da buyruğuydu. Burnaşev'in haykıran sesi bütün düzlükte duyuldu:

«Vatan için. İleri.»

Bundan öncede gazetelerde, kitaplarda saldın anlatından görmüştüm. Her zaman röportajlarda asker bu sözlerle saldınya kalkmıştır. Ama gazete sütunlar; nda bu çok kolay görünür. Düşünüyordum: Bizim sıramız geldiği zaman, süngüye davranmamız gerektiği zaman herşey gazetelerde yazıldığı gibi olmuyor. Birazdan bir başka emir kopacak. Daha güçlü daha kindar: «Vur». Bu anda insanı yere bağ-

layan binlerce bağı koparmak için Burnaşev, bir kere daha kaykırdı ve ileri atıldı:

«Vatan için ileri.»

Ve birden ses kesildi. Sanki ayağının önünde bir tel varmışta ona takılmış gibi, hızlandığı anda devrildi. Bana öyle geldi ki şimdi yerinden yine fırlayacak, koşmayı sürdürecek. Süngüsü önde olacak ve ardında ötekiler düşmana doğru gidecek.

Ancak o elleri apaçık yatıyor ve kalkmıyordu. Hepsi ona bakıyorlardı. Karların üstüne yığılmış ve daha ilk adımda yere serilmiş, vurulmuş teğmenlerine bakıyor, bir şeyler bekliyorlardı.

Yine gergin geçen bir saniye. Sıra kalkmadı.

Yine biri fırladı, ;.ine ayni kelimeler duyuldu:

«Vatan için. İleri.»

Ses olduğundan çok daha yüksek, yabancı şiveliydi. Ufak tefek vücuduyla er Bukaev'i tanıdım.

O da daha bir kaç adım atar atmaz yığıldı. Göğsünden yada başından vurulmuştu. Sanki onu da Teğmen Burnaşev gibi bir orak biçmişti, ayakları yerden kesilmiş sonra düşmüştü.

Vücudum gerildi... Ellerim yumuşak kan kazmaya başladı. Yine bir saniye geçti. Sıra kalkmadı.

Karşımızda artık iki makineli çalışıyordu. Namlularından çıkan alevler alaca karanlıkta çok iyi görünüyordu. Onlar hedefi aydınlatıyordu. Yanında diz çökmüş, yan yarıya bir çu-

kurun içine saklanmış, çekilen alınanları koruyan ve bizim savaşa atılmamızı engelleyen askerleri görüyordum.

Arkadaşlarımız, bu kırk elli kişi arkadan vuruş için bir yer bulmayı becermişler, onlara doğru yaklaşıyorlardı. Ancak Almanlarda artık o yana da dönmüş ateş ediyorlardı. Biz ise daha önce olduğu gibi yere mıhlanmış yatıyor ve bu bir avuç kahraman insanı ölüme bırakıyorduk.

Hepimiz benim gibiydi. İyice gerilmiş, kopup fırlamaya hazır, uma bunu yapamıyan insanlardık.

Birden anladım ki herkesin bakışları bana dikilmişti. Bana; komutana, Taburun başına bakıyorlardı. Sanki savaşın kilit noktası bendim. Yada dikkat kesilmiş yatmama karşın herkesin beni süzdüğünü, tabur komutanının ne yapacağını, ne söyliyeceğini anlamaya çalıştıklarını biliyordum. Akılsızlık ettiğimi bilmeme karşılık fırlamak ve ötekilere de geçeceğini umduğum bir örnek yaratmak için davrandım.

Aynı anda Tosltunov, bütün gücüyle omuzlarımdan beni karlara bastırdı. Ardından da sıkı bir Rus küfürü savunurdu. «Aptal olma Böyle bir şey yapamazsın Kombat. Ben...»

Kaba ama hoş yüzü bir anda değişti. Yüz adeleleri gerildi ve taşlaştı. O kalkmak istedi, bu kere ben onun omuzlarına yapıştım.

Hayır Tolstunov'u da kaybetmek istemiyordum. Artık toparlanmış, yeniden tabur komutanı olmuştum. Önceki duygum çok daha güçlendi: Göz uçları ile bana bakıyorlardı. Askerler kesinlikle anlamışlardı: Komutan

kalkmak istedi, kalktı da ama siyasi yönetici onu bırakmadı. O da kalkmadı. Savaşta komutanların içine dolan altıncı duygu bana fısıldadı; «Benim tamamlanmayan fırlayışım askeri utandırmıştı. Tabur komutanı kalkmaya kalkıştı. Niye? Çünkü biz kalkamıyoruz.»

Komutan savaş sırasında bilmelidir ki, onun her davranışı, her sözü herkes tarafından izlenir. Herkesi etkiler. Komutan bilmelidir ki, savaşı yönetmek sadece ateşi yönetmek, askeri davranışa geçirmek değil, ruhları da yönetmektir.

Aklımı toparlamıştım. Bir bölüğü süngü savaşına kaldırmak tabur komutanının görevi değildi. Bize herşeyi öğreten Pafilovün deyişlerini ansıdım. Piyadenin göğsü ile savaşılmaz. Askeri koru. Onu davranış ve ateşle koru.»

Size uzun ve ayrıntılı anlatıyorum, ama bunlar orada bir kaç saniye içinde olup bitti. Bu bir kaç saniye içinde bende ötekiler gibi savaşmayı öğreniyordum. Hem kendimizden hem de düşmandan öğreniyordum.

Haykırdım:

«Ağır makinalılar, aralıksız ateş. Hafif makineliler uzun süreli ateş. Bunları yere çivileyin.»

Erler anladılar. Şimdi Almanların kafaları üzerinde bizim mermilerimiz vınlıyordu. Bir hafif makinelimiz vardı. Burnaşev'e «Kaldır» buyruğu verdiğim sırada oda susmuştu. Şimdi arkasındaki er ona aceleyle yeni şerit yerleştiriyordu. Tolstunov, hızla cna doğru emekledi. Erler heyecanla ateş ediyorlardı. İşte o da Çalıştı.

Aha, Alman makinelicileri yere yattılar ve

ağırlaştılar. Silah tamburunun arkasına saklandılar. Hah, orada birine raslattık. Bir makineli durdu. Sivri alev kesildi. Belki, belki... Şerit mi, değiştiriyor. Hayır ateş altında bu o kadar kolay değil. E... Şimdi emir verme anını kolluyorum. Ama başaramadım. Sıranın üzerinde Tolstunov'un kuvvetli erkek sesi yankılandı:

«Komutanlar!»

Bu haykırış herkese sesleniyordu. Birden Tolstunov'un makineliyi göğsüne dayamış koştuğunu gördük. Hem ateş ediyor, hem de bağırıyordu. Üçüncü olarak o kuvvetli ve vahşi haykırış düzlüğe yayıldı:

«Vatan için. Ura-a-a-a.»

Tolstunov'un haykırışı diğer haykırışlarla boğuldu. Erler fırlıyordu. Acımasız görünüşleri, kinden eğilmiş; yüzleri ile düşmana saldırıyor, Tolstunov'u geçiyorlardı.

Tolstunov'un mermileri biten makineliyi sıcak namlusundan kavramış sopa gibi salladığını gördüm.

Almanlar bizle süngü savaşma girmediler. Sıraları karıştı. Kaçıyorlardı.

Düşmanı kovalamaya başladık. Yetişebildiklerimizi öldürüyorduk. Biz ikinci bölük ve ardından saldırıya kalkan Teğmen Islamkulov'un takımı ayrı yanlardan Novlanska'ya girdik.

BİZ BURADAYIZ

Askerin ardından köye yollandım. Ateş ediyor, şuraya buraya koşuşuyorlardı. Erler,

çekilmekte geç kalan Almanlardan köyü arındırıyorlardı.

Beni görmeden, yanımdan elinde makinelisi ile sıska Acilbaev sanki uçtu. Kaputunun etekleri kemerine sokulmuş şapkasının bağları çözülmüş, kulakları açılmış, köpek yavrusu gibi sallanıyordu.

Acilbaev, nefes nefese kendisi gibi bir Kazah olan arkadaşının yanma koştu ve parmağı ile bir yeri gösterdi:

«Orada bir Alman var... Şeytan alası ateş ediyor... Gidelim...»

Onlar koşuştular. Acilbaev, dümdüz koşuyordu. Kızmış otomatiğini atışa hazır tutuyordu. Arkadaşı ise ondan uzaklaşmaya başlıyordu.

Birden hızlandığı gibi durdu. Dönüp arkadaşına bağırdı:

«Hey Monarbek. Almanca nasıl deniyordu bu be. (Huit) muydu?»

Gülmeye başladım. Birkaç gün önce tabura bir emir gelmişti. Herkes bir kaç kelime Almanca öğrenecekti. «Dur», «Teslim ol» - «Arkamdan yürü» _ «Kıpırdama» v.b: gibi. Bunları öğrenip, öğrenmediklerini denemeye vakit olmamıştı.

Arkadaşıda durdu. Aralarında Kazahça konuşuyorlardı;

«Ne dedin?»

«Huit, değilmiydi?»

«Doğru.»

İki asker yine koşmaya başladılar. Ben düzeltmek için aralarından yırtmıyordum.

«Öyle değil. Acilbaev: Halt.»

Acil bakındı. Tabur kumandanını gördü ve koşmasını sürdürdü. Şapkasının uçları sallanıyordu. Ben yine gülmeye başladım.

Yürüyor ve tutulamayan bu kahkahalara şaşırıyordum. Bu bir sinir tutmasıydı.

«Ne o Baurdcan. Neden gülüyordun?»

Kimdi bu? Çoktan kimse bana ismimle seslenmemişti. Teğmen Muhammedkul İslamkulov, gülümseyerek bana yaklaşıyordu. Ona doğru yürüdüm. Selâm verdi:

«Yoldaş Kıdemli Teğmen. Durum gereğince takımımla beraber emrindeyim: Takım kumandanı Teğmen islam kulov.»

İki elimle onun eline sarılıp sessizce sıktım.

Çok önceden Alma -Ata'dan tanışıyorduk. İslamkulov, orada gazetecilik yapıyordu. «Sosialist Kazahistan» gazetesinin muhabiriydi. Şimdi ona savaşa kadar duymadığım derece de sevgi ve içtenlikle bakıyordum.

Hayranlık duyduğum bronz rengi, uzun bir boyu ve güler yüzü vardı.

Burada en önemli anda o hakiki bir askerdi. Cesur ve kurnaz. Yaptığı iş kolay değildi. Düşmanın arkasına gizlice süzülmek ve tam anında, ardından saldırmak. Herkesin yapabileceği iş değildi.

Ona:

«Takımım düzenle. Sonra karargaha yanıma gel. Orada konuşuruz.» dedim

Savaş duruldu. Kurtulan Almanlar karşı kıyıya geçtiler. Bellerine, göğüslerine kadar buz gibi suya dalmışlardı. Ötekiler, nehirden uzak olanlar Krasnaya Gora'ya doğru kaçtılar. Bu yönde kaçanlara askerler yetişiyordu. Karanlık-

ta patlayan tüfeklerin ateşleri görünüyor. Orada tek tük karşı koyan Almanlar vardı.

*

Birden nehrin arkasından büyük Alman grubunun çekildiği yerden işaret roketleri yükseldi. Kıyılar aydınlandı. Sadece sularda ateşlerin yanıp sönüşü yankılandı.

İki yeşil, bir turuncu, bir beyaz, sonra yine iki yeşil. Karanlık, Ara. Sonra yeniden ayni şekilde yine yedi ışık.

Almanlar birşey bildiriyorlardı. Acaba ne?

Yardım mı istiyorlar, yoksa yeni bir saldırının işareti mi veriliyordu?

Değişik yerlerden cevap ışıklan yükseldi. Ateş yılanlannın kesiştiği karanlık göğü bakışlanmla taradım. Oho, şeytan götürsün düşman nereye kadar sokulmuş. Düşmanın ağzmdaydık.

Roketler. ışıklara Svetski, Jitaha ve ötede başka köylerden cevap verdiler. Bu köyler nehrin dibinde bizim siperlerimizin karşısmdaydılar. İki kilometrelik bir yeri onlara biz bırakmıştık. Orada açık bir cephe duruyordu. Nehrin kıyısında da akıntı yönünde Krasnaya Gora'dan roket atılıyordu. Biraz daha yukardan gündüz alay karargahının bulunduğu Novoşçurino'dan da roketler yükseliyor, çevremizde bir çember beliriyordu. Emelyanova'dan ve Lazerevo'dan... Sonra siyah bir bölge... Sonra yine ateş dalgası. Gök yüzü sakindi Aradaki siyahlık çok dardı. Arkamda Krasnaya Gora vardı Oraya bakıp ne yapacağımı şaşınyordum. Roketler galiba Sipunovo köyünden de yükseliyordu. Ne oluyordu. Orda Yüzbaşı Şilovün taburu ve onun arkası yokmuydu.?

Roketler kıvılcımlanip dağılıyor ve kayboluyorlardı... Birden her yer karanlık oldu.

Hayır orası Sipunovo değil. Eğer yarmanın karakteri ve derinliği hesaplanırsa düşmanın oraya kadar ulaşmaması gerekir. Almanlar sanırım şaşırtmaca yapıyorlardı. Geriye sarkıtılmış bir roket atıcı bizi korkutuyordu. Karargahla bağlantı kurmam gerekliydi. Yüzbaşı Şilov'la ilişki sağlamalıyım. Bana bu ardından gelen ışıkların anlamını bildirmeliydi. Gözcü çıkarmam gerekliydi. Bir şeyler yapmalıydım. Rahimov sen söyle bakalım nedir bu? Ne oluyor böyle sanki bir sihirbaz ışıkları parlıyor Sipunovo'da.

Çok darda kalmıştım... Hemen hemen Novlanska'da kesişen bütün yollar düşmandan alınmıştı. Ama o değişik yönlerden kamyonlarını gönderir yada bir büyük indirme yaparsa herşey birden bire değişebilirdi. O zaman bizi geriden vururlardı. O zaman saldırının sarhoşluğuna kapılmış askerimi hiç bir şey kurtaramazdı.

Zaev'i buldum. Ona köyden çıkmasını ve çayır boyunca saldırıya geçtiğimiz noktada siper almasını büyürdüm. Sonra karargaha yollandım.

Ormanın sonunda, benim gizlenmiş sekiz topum karargahın bir az ilerisinde duruyordu. Onları, verdiğim emir gereğince buraya intikal ettirmişlerdi. Koyu namluları Novlanska'ya giden yola bakıyordu. Komutanını çağırttım:

«Yolu kontrol altına aldın mı?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Eğer Almanlar gelirse Novlanska'ya girsinler bırak.»

«Bırakayım mı?»

«Evet. Köyü görüyor musun?»

Önümüzde yediyüz metre kadar ilerde, köyün geniş yolu, evlerin siyah çizgileri duruyordu. Askerler manga ve takımlarını aramak için bağırarak oradan çekiliyorlardı.

«Görüyorum.»

«Yolun uzunluğuna göre düzenlen. Bırak düşman girsin. O zaman onu atışla vuracağız.»

«Başüstüne, Yoldaş Kombat.»

Uzakta yine roketler parladı. İlerde Novaşçuçurinovo'da. Onlara cevap olarak da ve bütün çevrede, yine, ormandan uzakta Sipunovo'nun bulunduğu yönde ışıklar kesiştiler.

Ne oluyor acaba? Karargaha daha çabuk gitmem gerekiyordu.

*

Karargah siperine girdiğim zaman herkes ayağa kalktı. Ötekilerin arasında İslamkulovü da seçtim.

Lambadan uzak, köşede gözlerini yere dikmiş, yanında olan hiç bir şeyi anlamayan biri oturuyordu. Hepimiz gibi kalpaklı değildi, Süvari işareti olan kırmızı şeritli bir kasket giymişti.

«Yüzbaşı Şilov! Siz misiniz?»

Masanın kenarına tutunarak kalktı. Elini kasketini siperliğine götürdü.

İlk intibaımı hatırlıyorum. Nasıl da acısı var, ama onu nasıl belli etmemeye çalışıyor. Nesi var? Yaralı mı? Neden burada?

«Neniz var Yüzbaşım?»

Cevap vermedi. Yeniden sordum:

«Neniz var? Taburunuza ne oluyor?»

«Taburum...» Ağzının kenarları bir kaç defa tikle büzüldü. Yutkundu sonra konuştu: «Tabur yenildi!»

Gözleri soru dolu bana bakıyordu. Göz bebeklerini gördüm... Masaya dayanmış bakışlarını indirmiyordu.

Ona ne sorayım? «Tabur yenildi!» Ya sen? Sen tabur komutanı sen ne yaptın? Kaçmışsın. Hayır şimdi bunun için zaman yok. Bu sorularla kaybedecek an yok.

«Tabur yenildi!» Şilov, benim sipere sığın mış... Demek... Demek ki cephe soldan da yarılmış.

Şilov, oturdu ve gözlerini yere dikti.

Rahimov:

«İzin verirseniz rapor vereyim» dedi.

«Evet.» dedim.

*

Rahimov, haritayı serdi. Konuşuyor ve bir yandan da topografik noktaları gösteriyordu. Bir makine gibi, onun her zaman sivriltilmiş duran kaleminin ucunu izliyordum. Değişmeyen sesi ile mutsuz anı anlattı.

Anlayamadım. İyi işitemiyordum. Sesi sanki çok uzaktan geliyordu. «Düşman, topçu ateşi açmadan birden Yüzbaşı Şilov'un taburuna yüklenmiş. Sonra Sipunova köyü yakınlarında yarma olunca...»

Bundan sonra olanları biliyordum. Bunları pek az önce yaşadığımızı ansıdım. Asker siperlerinden çıkmış. Bazıları siperlerin çıkış noktalarında duruyormuş. Haberleşme olanakları

anyorlarmış... Ötekiler ikişer üçer bir araya toplanmış... Hepsi bir şeyler görmeye çalışıyorlarmış... Mermiler her tarafı tanyormuş, herkes şaşkınlık içinde kalmış. Nereye sokulsunlar ne yapsınlar? Almanlar önlerinde ve ardlarındaymış... Bir an daha geçmiş... Ve tabur yok...

Rahimov, anlatmasını sürdürüyordu. Almanlar akşam üzeri her iki yönden bizim tabura doğru da yarmaya girişmişler ama ilerliyerek derinlikte birleşememişler. Gerilere gönderilen atlı gözetleyicilerimize bir iki kere ateş açılmış. Bazı köylerde ise atlılara kimse ilişmemiş. Almanlar bu köylere girmeden geçmişler. Bu noktalardan, bu köy arası yollarından sıyrılabilirmişiz. Rahimov, bunu haritada gösterdi.

Önceki hat, Moskova'yı çevreleyen halkalar silinmişti. Silgi kalın izlori yok etmiş, haritada sadece hatif çizgiler kalmıştı.

Taburun yeni cephesi haritada nal gibi işaretlenmişti. İki kenarı kesikti ve boşlukta uzanıyordu. Hayır, hayır boşluk değil. Komşular vardı. Sağdaki komşumuz Alınanlardı. Önde de savunmasız bir hat duruyordu. Rahimov oraya nöbetçiler göndererek iki makineli tüfek yerleştirmişti. Geride de Almanlar vardı.

Rahimov, basan akşam karanlığı ile Almanların çarpışma günlerini tamamladıklarını sanıyordu. Biz onların usullerini biliyorduk: Gündüz çarpışmak, gece uyumak. Gün doğana kadar yeni bir davranışa girişmiyeceklerini sanıyorduk. Görünürde bizi, bizimkilere ulaştıracak geçit, ellerinde olmayacaktı.

Rahimov, sakin bilgili ve az kelimelerle anlatıyordu. Ondaki bu tam kanıyı anlıyordum. O

bilmediği şeyleri tam kelimeyi kullanarak belirtirdi: «Bilmiyorum.» O iki taraftan da yarma yapmış düşmanın tam gücünü bilmiyordu. Alay karargahı nerede, basıldı mı? Öldürüldüler mi? Tutsak mı edildiler? Bizim birlikler ne yönde çekildiler? Bilmiyordu. Ancak bildiği bizimkilere doğru giden bir geçit vardı.

Ben gelmeden ilk emirleri vermişti. Savaş araçları, erzaklar, teknik araçlar, sağlık merkezi hepsi arabalara yüklenmişti. Atlar koşulmuş bekliyorlardı.

Kritik anda çabuk ve akıllıca davranıyordu. Sakin ve sinirsiz konuşuyordu. Tek gereksiz davranışı da yoktu.

Bense susuyordum.

*

«Evet.» demem gerekti. O zaman harekete hazır tabur yola çıkacaktı. O zaman tabur canavarın ağzından kurtulacaktı. Ama ben susuyordum.

Beni anlayın. İki önce Alay kumanda nı Binbaşı Yurasov benimle konuşmuştu. Konuşmayı ansıyordum. Tüm kesik cümleleri ansıyordum: «Momiş Uli sen misin? Artık geç. Bırak Düşman yarma yaptı. Bir birlik alay karargahıma doğru geliyor. Ben çekiliyorum. Bir başka sayısı belli olmayan grupta sana doğru geliyor. Yandan sarkıyorlar. Kanadı topla. Dayan. Sonra...» Ve sanki bir kerpeten sesi kesmişti. Bağlantı kopmuştu.

Sonra... Sonra olan neydi? Çekil mi? Kendimi alçakça aldatmalara kaptırdığım oluyordu. Kendimi razı etmek isteyen hallerim oluyor-

du. Sen ardındaki kelimeyi duydun... Hepsini değil ama birinci hecesini... İlk harfleri: «Sonra çek...» Yok, yok, yalan söyleme, vicdanınla saklanbaç oynama. Duydun mu Duymadın mı? Çan çun yok. Açık konuş... Duydunmu, duymadın mı? Kıdemli kumandan. **Alay** kumandanı sana çekilmeni buyurdu mu, buyurmadı mı?

Rahimov bekliyordu. «Evet» demem gerekti ve harekete hazır tabur, canavarın ağzından sıyrılacaktı. Ama ben susuyordum. Buna ait emri almamıştım.

Binbaşı Yurasov «Çekil» diyebilir miydi? Evet. Sözlerini «Ben çekiliyorum» diye bitirmemişmiydi? Bunu da söyliyebilirdi. İki saat önce durum başkaydı. Bizim solumuzda cephe yarılmamış, gedik açılmamıştı.

Ya şimdi? Tümen kumandanı neredeydi? Alay nereye gitmişti? «Ben çekiliyorum.» Nereye? Bağlantı kesildi. Nereye gittiğini söylemeyi başaramadan kesilmişti. Savunmasız kalan alay karargahı hangi yönden gitmişti? Hangi yolu izlemişti? Yoksa yol kalmamış mıydı? Alay komutanı güçsüz kalmıştı. Elinde hiç bir yedeği yoktu. Karargahta sadece bir makineli tüfeğin olduğunu biliyordum. Orada karargah kumandanları ile birlikte otuz-kırk kişi kadar bir güç vardı. Sağlar mı? Belkide bir yanda sarılmışlardır ve kendilerini savunuyorlardı? Yada teker teker bir sıra halinde ormanın bir yanından sıyrılıyorlar? Kimbilir belki de Krasnaya Gora ötesinde sağda kalan tabura geçebilmişlerdir?

Acaba alay kumandanı bizim taburunda bir kerpetenin ağzı arasında olduğunu biliyor mu? Eğer bağlantı kurabilseydik, inanıyorum ki o,

yirmi kere bana şu emri verecekti: «Karanlıktan yararlanarak çekil ve sabah yeni bir hattan, yerden bitmiş gibi yine düşmanın önüne dikil.»

Ama bağlantı yok, Kopuğuz...

Rahimov bekliyor. Siperin dışında da nal şeklinde açılmış olan tabur yalnız başına bekliyor.

Bense susuyorum. Bir emir almadım.

*

Santral:

«Yoldaş Kombat sizi arıyorlar.» dedi.

«Kim?»

«Teğmen Zaev.»

Telefonu aldım. Kimseyle konuşmak istemiyordum. Ruhum ve bedenim uyuşukluk içindeydi.

Zaev, bıraktığımız Novlanska'ya düşmanın yeniden girdiğini bildirdi. Yaptığı gözlemlere göre köye piyade ile birlikte ondört kamyon girmişti.

«Nerden geldiler? Hangi yoldan?»

«Novoşçurino'dan.»

Anlaşıldığına göre Novoşçurino'da düşmanın ulaştırma merkezi ^ar. Motorize birliklerini bize oradan yöneltiyorlar.

İçeriye biri girdi. Başka zaman olsa hemen başımı çevirir bakardım... Şimdi ise dönmek, birini görmek, bir şey duymak, cevap vermek istemiyordum. Telefon elimde, kestirip attım:

«Rahimov'un yanına git.»

Zaev, ayrıntıları bildirmeyi sürdürüyordu. Evlerde ışıkları yaktılar. Karartma yapma gereği duymuyorlar. Bir kaç kamyonu nehrin ke-

narına gönderdiler. Galiba dubalı köprü kuracaklar.

Bugün havaya uçurduğumuzun yerine acaba yenisini mi yapacaklar? Demekki Alman işgal makinesi frenlerine basmayacak ve yolunu sürdürecek.

«Bizi gördüler mi?» diye sordum.

«Hayır... Ancak sanırım ki bizim yammıza doğru savunma tedbiri alıyorlar. Bir kaç yere makineliler yerleştirmişlerdir. Öyle sanıyorum ki sabaha kadar bize karşı bir davranışa geçmeyecekler.»

Zaev, her zaman ki gibi nefes nefese konuşuyordu. Sustu. Ama nefes alışları duyuluyordu. Benden bir şeyler bekliyordu. Bir şeyler söylediğimi duymak istiyordu.

Ne yapabilirdim? Ne söylemem gerekiyordu?

*

«Pek iyi.» dedim.

Ve ahizeyi bıraktım.

Köşede Şilov, davranışsız, kıpırdamadan oturuyordu. Lambanın yanında da îslamkulov, duruyordu.

• Rahimov nerede?» diye sordum.

«Gözcülerin yanma gitti... Bazı haberler getirmişler.»

«Daha neler var?»

«Bilmiyorum... Galiba garip bir şey olmuş.»

İslamkulov'a uzun ve üzgün bir bakışla baktım. Ona «Sen beni anlıyor musun» diye sormak istiyordum. Arkadaşım akıllı siyah gözleriyle bana cevap veriyordu: «Anlıyorum.»

îslamkulov:

«Sıyrılabileceğimizi sanmıyorum Baurdcan.» dedi ve gülümsedi.

Hayır o da beni anlıyamıyordu.

Ona serçe cevap verdim:

«Kanaatinizi, isterseniz kendinize saklayın Yoldaş teğmen. Ben askeri toplantılar düzenlemeye alışmamışımdır.»

Dimdik esas duruşa geçti:

«Suçluyum Yoldaş üsteğmen. İzin verirseniz çıkayım.»

«Suçlu» olan o değil bendim. Çıkmaza düşerek bakışımla şaşkınlığımı belli etmiştim. Bakışlarımla ona yalvarmış, «Yardım et» demiştim. İslamkulov'u da kırmıştım. Aslında ben kendime çatmıştım.

Yumuşak bir sesle:

«Otur.» dedim.

*

Ünlü bir Kazah atasözü vardır. «Şeref, ölümden daha güçlüdür» der. Üç ay önce Alma-Ata yakınlarında, o zaman sivil elbiseli olan yüz kadar insana, ki şimdi onlar burada Moskova'nın önünde karlar üstünde yatmaktaydılar- bir sıcak haziran gününde-, ilk konuşmamı yapmış ve bu ünlü atasözünü söylemiştim.

Yine orada Alma-Ata yakınlarında Talgar'da General Panfilov, benimle konuşmuştu. O sırada Tümen karargahındaydık ve nöbetçilerden başka herkes uyuyordu. Panfilov uyumuyordu. Elinde havlusu yorgun bir şekilde oturduğum nöbetçi odasına gelmişti. «Oturun Momiş-Uli oturun...» demiş ve kendi de oturduktan sonra o unutamadığım konuşmasına başlamıştı. Bir

kaç soru sormuş sonrada «Evet Yoldaş Momiş-Uli» demişti. «Tabur kolay yönetilmez.» Kendisine «Şerefimle ölmeyi becerebileceğim» demiştim. «Taburla birlikte mi» diye sormuştu. «Evet taburla birlikte». O, gülmeye başlamıştı: «Böyle komutana sadece teşekkür ederim. Ne kadar kolayda taburla birlikte öleceğini söylüyorsun. Yoldaş Momiş-Uli Taburda yediyüz kişi var. Taburla birlikte on, yirmi, otuz çarpışma yapmayı ve. taburla birlikte yaşayıp onu korumayı becerebiliyormusun? Bak o zaman asker sana teşekkür edecektir.»

Bir kaç gün önce yanından ayrılırken ondan duyduğum son sözlerde aynı anlamı taşıyordu. Bir vasiyet gibiydiler: «Askeri koruyun. Burada, Moskova önlerinde başka askerimiz yok. Bunları kaybedersek Almanlar neyle tutarız.»

Neden kendimi üzüyorum? Rahimov, herşeyi hazırlamış. Ağır herşey yüklenmiş «peki öyle olsun» demek yetecek Tabur yola çıkacak ve korunacak.

Bana verilmiş bir buyruk yok. Telsiz bağlantım da yok. Ama böyle bir anda. Cephenin yarıldığı, parçalandığı, Almanların iki yoldan derinliğine indikleri, yolları alıp, irtibatları kesip, yönetimi altüst ettikleri bir sırada beklemeye, bana bir irtibat subayının gelip buyruk vermesini beklemeye yetkim ve hakkım var mı?

Ya yol bulunmamışsa? Ya her yanda irtibat subaylarının önüne Almanlar dikildiyse? Ya öldürüldüyse? Ya yoldan geçerken kaybolduysa?

Bana öyle geliyor ki karanhk beynimde General Panfilovün çağrısı sesleniyor. İçimden ge-

len duygudan kurtulamıyorum yada, daha doğru bir deyişle öyle olduğunu kabul ediyorum. Bu ses durmadan bana yineliyor: «Taburu çek çıkar. Siz Moskova'yı savunmak için gerekiyorsunuz. Daha acele daha çabuk davran.»

Onun bizi nasıl sevinçle karşıladığını görür gibi oluyorum. Elimi sıkıyor ve sevinçle soruyor: «Taburun tamam mı?» «Evet Yoldaş General.» «Toplar, makineliler.» «Yammda Yoldaş General...»

Hayır, uyanık düşleri şeytan götürsün. Bu sesi bu çağrıyı bastırmaya çalışıyorum. Şeytan götürsün. Mistik bir şey bu kendi kendine telkin. Komutanın böyle kâhinlik yapmaya hakkı yoktur. Onun sağduyusu vardır.

*

Panfilov: «Akılla savaşmak gerekli» derdi.

Panfilov'un son karşılaşmamızda söylediği her söz aklıma geliyor:

«...Düşmanı bizim iplikle tutacağız.»

«...Çabuk toparlanıp, çabuk davranmaya hazır olun.»

«...Öyle davranacaksın ki, düşman yarma yaptığı her yerde, yollarda karşısında bizim askeri bulsun.

Aklıma Panfilov'un helezoni yayı geliyor.

Yüzbaşı Şilov'un yanındaki karşılaşmamızda Panfilov beni kendi düşünceleriyle tanıştırıyordu. Tabur kumandanının onun alay üzerindeki operasyonunu anlamasını istiyordu. Değişen ortamda, savaşın sarsıntı ve patlamaları anında aklımla davranışa geçmemi istiyordu.

Savaşın yöneticisi benden ne istiyor, onu anlayıp sezinlememi istiyordu.

Bu mistik bir çağrı olmalıydı. Bu şeytani bir etki, kendi kendine telkin olmamalıydı.

Neden bu kadar oyalanıyorum? Bu kadar düşünce yeter. Eziklikten silkinmeliyim. İnsanlar benim-emrimi bekliyor. Karar vermem gerekli. Kararım kesin olmalı.

*

Rahimov, döndü:

«Ne var?»

«Küçük bir tatsızlık. Dolgorukovko düşmanın eline geçti.»

«Dolgorokovko da mı?»

«Evet... **Serbest** kalan yolun üzerinde. Bildirdiklerine göre oraya önemsiz bir grup girmiş. Kırk kişi kadar bir takım.»

Rahimov, Dolgorokovko'yu haritanın üstünde gösterdi ve mavi bir çizgiyle çevirdi. Kırmızı noktalarla işaretlenen çizginin bir yolu daha tıkanmıştı. /

Öyle! Düşman zaman kaybetmiyordu. Davranışını sürdürüyordu. Gece de durmamıştı. Alman askeri makinesi ilerlemeyi bırakmamıştı.

Rahimov:

«Gözcülerle konuştum.» dedi. «İzin verirseniz kendi görüşlerimi de söyliyeyim.»

«Evet.»

Rahimovün görüşüne göre, bölgenin durumuna uygun olarak iki şekilde davranmak mümkün. Dolgorukovko'ya bir buçuk kilometre kalana kadar çayır ve tarlalardan gidilebilir. Ormanın iki parçası arasından geçilecek. Orada

çukurlar ve tümsekler yok. Piyade, araba ve topçular köyü kolayca dolaşabilecekler. Sonra yeniden yola çıkacağız. Dolgorukovko'daki düşman da yok edilebilir ama bunu sessizce başarabileceğimiz şüpheli. Düşman ayağa kalkacaktır.

«Bölge keşfine kim çıkmıştı?» diye sordum. Sonra cevap beklemeden ekledim: «Onu çabuk buraya çağır.»

Rahimov, kapıyı açarak birini çağırdı. Sipere Teğmen Brudni girdi.

*

Teğmen Brudni bir kaç gün önce «Korkak. Sen Moskova'yı düşmana teslim ettin.» diye bağırdığım teğmendi. Taburdan kovulduktan sonra düşmanın içine girip iki Alman tüfeğini getiren kişinin ta kendisi. Bildiğiniz gibi onu keşif takımı kumandan yardımcılığına vermiştim.

«Emriniz gereğince buraya geldim Yoldaş Kombat.»

Yüzü kızarmış, uyanık bakışlarla sorularımı bekliyordu.

Bense sarsılmış ona bakıyordum. Çok az önce ona: «Korkak sen Moskova'yı düşmana teslim ettin» diye bağırmıştım. îşte nasıl oluyor bu. Nasıl emir olmadan çekiliniyormuş. Onlarda da böyle, hipnotize edici hayaller, çağrılarla olmuş bu iş. Hepsi ayni yola çıkıyor. Herşey sana tek şeyi buyuruyor: «Çekil.»

Ne imiş? Demekki düşünceler insana hükmediyor ve çekilme karan verilebiliyormuş. Ve insan da korkusuzca ona bağlanıveriyormuş.

Çekilme emri yok. Böyle düşünceleri şeytan götürsün. Hayır, ben haklı • değilim. Panfilov, bi-

ze her zaman söylemez miydi: «Kumandan her türlü etken altında düşünmeye ve bir yargıya varmak zorundadır.»

Yeniden Alman yarmasından sonra ortaya çıkan durumu gözümün önüne getirmeye çalıştım, Rahimovün savunma için yaptığı davranışları onun planlarını düşündüm: «Hat önemli değil. Önemli olan yoldur.» Bana bunları söylemişti o. Novlanska'ya giden yol bize, benim taburuma verilmişti. Panfilov, biz neyi tutuyoruz biliyor ve benim kim olduğumu tanıyor. Belki de tam bu anda şöyle^ düşünüyor: «Momiş-Uli taburunu çekmeyecek. Emir almadan çekilmiyecek.» Belkide onun hesaplan içinde bizim de yerimiz var. Cepheyi derinlemesine kilitlemek için gereken tedbirleri alır, davranışlar yaparken bizi de hesaplıyor.

Peki ya öyle değilse? Eğer Panfilov'a yarmayı tıkamak için gerekli asker yetmezse? Eğer bizim tabura ihtiyacı varsa? Çekilme buyruğu gönderilmişse irtibat subayı bize kadar sokulamamışsa? Bilmiyorum. Bunu düşünmek istemiyorum. Emir yok. Buraya bir nokta koy.

Bir dakika öncesine kadar beni yıkan kararsızlıklanmdan hiç bir şeyi açığa vurmadım. Kumandan, kararsızlığını yalnız kendi bilir. Taburun tek hakimi odur. O kararını verir ve emrini yazdınr. Ben karanmı verdim.

«E, Brudni» dedim. «Yola çıkmaya hazır mısın? Nereden geçilebileceğini buldun mu?»

Kendinden güvenli cevap verdi:

«Bu, Yoldaş benim için söz gelişi kolaydan da kolay... Götürecek ve çıkaracağım... Dolgorukovko yanından kolaylıkla geçeceğiz.»

Yüzbaşı Şilov, birden ayağa kalktı. Bir süreden beri başını kaldırmış bizi dinliyordu:

«Üsteğmen Yoldaş... Burada benimde bir kaç askerim var. Onlar sizden kendilerini tabura yol açmak için öncü grupta kullanmanızı diliyorlar.»

Yine ölçülü konuşuyordu. Cümlesini tamamladıktan sonra dudaklarını sıktı. Sanki dökülmek isteyen sözleri tutuyordu. Şilov, bir tek kelime ile kendini savunmaya kalkmamıştı.

Cevabım kısa oldu:

«Ben kendime yol açmıyacağım. Buna dair emrim yok.»

Hepsi susuyordu. Kumandan kararını açıklarken susmaları gerektiği gibi susuyorlardı.

Bu bir tek cümle ile bensiz yapılan tüm hazırlıklara bir çizgi çekiyordum. Rahimov'a baktım. Yüzünde dikkatten başka bir şey okunmuyordu. Hafifçe başını eğmiş, öylece duruyordu. Her zamanki gibi dinlemeye ve yerine getirmeye hazırdı.

Sözümü sürdürdüm:

«Sarılmış durumda savaşacağım...»

Ordunun Talimat ve talimnameleri komutana kendi birlikleri için «Ben» demeye izin vermez. Ancak bu «Ben», kumandanın birliği, erleridir. Onlar sarılmış olsalarda savaşacaklar.

«Teğmen Brudni, sizin bu gece Almanların arasında bir gezi yapmanız gerekecek. Kurbatov'la ikiniz gidin.»

Haritada bir kaç nokta gösterdim. Bunlar alay karargahının yerleşebileceğini sandığım yerlerdi.

«Eğer bu köylerde Almanlar varsa...» Brud-

ni dikkatle izliyordu. «Ötekilerine sokul. Orada da düşman varsa daha ileriye gidin. Göreviniz hiç bir yerde kurşun yememek. Alay karargahını bulun, durumu bildirin ve alacağınız emirle buraya dönün.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Yola çıktı.

Yüzbaşı Şilov haritaya yaklaştı.

«Orada bazı silahlarım var.»

Zorlukla konuşuyordu.

«Nerede, havaya mı uçuruldu?»

«Hayır ormanda bırakıldı...»

Kalemle haritayı işaretledi.

«Ne kadar.»

«Altı top... Dörtyüz mermi.»

«Dinleyin beni Yüzbaşım» dedim. «Neden onlan oradan çekmeyi denemeyelim. Benim atlarımı, erlerimi alın. Gidelim mi?»

«Hayır. Şimdi yürümemem gerekli.»

Döndü ve kaputunun eteğini kaldırdı. Sökülmüş bir paça ve kesilmiş bir çizme gördüm. Şişmiş ayağı sarılıydı. Pantolonunun kumaşıda kan içindeydi.

«Sağlık merkezine gittiniz mi? Kemik sağlam mı?» diye sordum.

«Kim bilir... Erler sardılar ...Topları bıraktılar.» En sonunda Şilov'dan bir küfür koptu. «Beni taşıdılar.»

Yaralı ayağının diz kapağını kıvırmadan ağır ağır sandalyaya oturdu.

«Sinçenko.» diye bağırdım «Sedye çabuk.»

Şilov, uzun biran sustuktan sonra fısıldadı:

«İşte oturuyorum. Taburu düşünüyorum ve karar veremiyorum... Taburun yenilgisi yasal mı? «Evet erlerin eğitimi kötüydü...»

O ikinci kez küfretti. Bana baktı ve beklemeden hızla konuşmasını sürdürdü:

«Hepsini koyun gibi kaptıklarını mı düşünüyorsun. Hayır. İki bölük erkekçe dövüştü... Yada kumandanlarını bırakmadılar değil mi?...»

Sözünü bitirmeden yeniden dudakları kilitlendi.

Siperin yanına sedye getirdiler. Şilov, Siçenko'ya dayandı ve çıktı.

*

islamkulov'a Dolgorukovo köyünü dolaşarak takımını çemberden çıkarmasını söyledim.

Bu takım benim taburuma ait değildi ve ben kırk elli kişiyi yaımda tutmaya hakkım olmadığını düşünüyordum. Panfilov'un şimdi küçük birliklerle düşman istilasını önlemeye çalıştığını biliyordum. Bildiğim bir başka şeyde Panfilov'un bu anda her takımın ve her manganın hesabını yapmakta olduğuydu.

İslamkulov, kızardı ve bana karşı direnmeye çalıştı. Bizim geleceğimizi paylaşmak isteyen bir şekilde çok temiz duygularla konuştu. Ancak buna izin vermezdim.

Rahimov:

«Ormana gireceğiz değil mi?» diye sordu. «Savunmamızı ormanın kıyısında yapacağız.»

«Evet.»

Başka soru sormayan Rahimov bir kâğıt aldı ve çabucak yeni bir plan çizdi. Onda ormanın durumu, taburun savunma hattı ve bölüklerin arahatları görülüyordu.

İslamkulov'la birlikte dışarı çıktım.

Her yan karanlık ve sessizdi. Hiç bir yer-

den ateş sesi gelmiyordu. Ne yakında ne de uzakta savaştan bir eser yoktu.

«Git» dedim. «Orada daha çok yararlı olacaksın.»

Kararsız fısıldadı:

«Baurdcan...»

Sustum. Ayrılık anında bana böyle seslenebilirdi. Konuşmasını yüreklilikle yineledi:

«Baurdcan, eğer söylediklerin gerçekse, eğer orada bir takım daha yararlı olacaksa... O zaman bir tabur? Kendin düşün ..»

«Yapamam îslamkulov! Hakkım yok buna ve düşünmiyeceğim... Hadi git.»

Öpüşmedik, bu bizim milletimizin geleneklerinden değildi.

*

Rahimov, bir kaç dakika içinde kaba bir plan hazırladı. Ama bizim elimizde olan ormanı yada ona takdığımız ad gibi bizim Adayı, çevredeki yerleşme noktalarını, ormanın kenarlarını ve yollarla bölüklere düşen bölgeleri gösteriyordu. Ortada da sağlık merkezinin yerleştiği ormancının evi işaretlenmişti. Ev oldukça büyüktü ve Rahimov, benden izin alarak onun üstüne bir bayrak resmi çizdi. Burası taburun Komuta Yeriydi.

Planı hemen temize çektik. Dört ayrı parçada bölük kumandanlarına dağıtılmak üzere yapıldı. Onları imzalamam için bana. uzattığı sırada Rahimov, düşüncelerini açıkladı:

«Ceceleyin belli etmeden siperleneceğiz. Belki sabahleyin de anlayamazlar.»

Birden içimde bir kasıntı duydum.

Ah Rahimov! Sen iyi bir karargah subayısın ama kumandan olman için birşeyin eksik.

Santralcıya «Bana bataryayı bulun...» dedim.

«Başüstüne Yoldaş Kombat... Konuşun Yoldaş Kombat Batarya Komutanı karşınızda.»

Telefonu aldım:

«Düşmanı gözetliyor musunuz? Almanlar köyde mi?»

«Evet Yoldaş Kombat. Buyurduğunuz gibi köye girmelerine izin verdim.»

«Ne yapıyorlar?»

«Işıklan yakmışlar köprü kuruyorlar. Bir kısmı evlere yerleşti yada arabalarının yanında duruyor.»

«Namlulannız onlara dönük mü?»

«Evet.»

«Ateş esaslannı doğru tesbit et ve kırk salvo ateşi aç. Seslerini duyalım.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Kırk salvo atış yapacağım.»

Bir kaç dakika sonra sarsılan toprak bizim sipere top seslerini iletiyordu.

Bense düşmanın bizi bulmamasını diliyordum.

Gecenin sessizliğinde, karanlık vadilerin üstünde topçu ateşi ile ben onlara, burada olduğumu ilan ediyordum.

Topçuların diliyle onlara haykınyordum: Biz buradayız.

Saldınn bize, topçulannızın namlulannı bize çevirin ve piyade silahlarınızı üzerimize ateşleyin. Saldınn bize. Dilerseniz havadan da vurun: Ama biz buradayız.

Her türlü bağlantıdan yoksun olan bizler, kerpeten ağzından çıkmadık. Hernekadar içimiz çekilmeyi istedi isede, yarın artık ortada kalmıyacak tek çekilme yolu varken çekilmedik.

Biz burada düşmandan saklanmak için kalmamıştık. Burada çivilenip kalmamızın bir tek nedeni vardı: Moskova önlerinde yeni bir mevzi kurmaya çalışanlar üzerine yapılacak ateşin; onlara yöneltilecek saldırının bir parçasını üzerimize çekmek.

Topçularımız, gözle gördükleri hedefe sadece yediyüz metreden dirkt atış yapıyorlardı. Her atışta varlığımızı haykırıyordu: Biz gitmedik, buradayız. ;

Bilmediğimiz noktada alay karargahı bizi duyuyordu. Bir yerde İvan Vasiliyeviç Panfilovün başım kaldırıp, kaşlarını çattıktan sonra «Oho...» diye sevinçle haykırdığını duyuyordum.

Batarya kumandanını yine telefona çağırdım.

«Fritz'ler* nasıl? Bağrışıyorlar mı? Bir salvo daha... Bu kez evlere.»

Ve siperden çıktım.

Toplar yakında gürlüyordu. Karanlık gökyüzünde beyaz ışıklar parlıyordu. Vur. Vur onları.

Ormanda yeniden karanlık, yeniden sessizlik.

Birden sanki yankı gibi başka silah sesleri duyuldu. Sanırım on kilometre kadar sağ-

(*) Almanlar.

davdılar. Bunu ayırt etmek güç ama _ tabur hattında Ruza'nın yanmdaydılar. Sesler derinden ve uzaktan geliyorlardı ama güçlüydüler. İnsan rahatlıkla orada birisinin gökyüzünün bas tellerine dokunduklarını söyleyebilirdi. İyi ce gerilmiş olan bu teller tok bir ses veriyordu: «Katuşadır bunlar.» Yüzlerce mermi uçuyordu havada. Ayni anda atılmış yüzlerce mermi hep birden yerleşmeye çalışan Alnıanların üstüne iniyordu.

Uğultu kesildi... Orman yfne sessiz, yine karanlık...

ORMANCININ EVİNDE

Boyanmamış tahta duvarlı büyük bir sundurma, ormancının evini ikiye ayırıyordu. Yarısına yaralıları taşımışlardı. Bağlantıların toplandığı diğer yansına kumandanlan ve siyasî idarecileri topladım:

Onlara:

«Kesin buyruğumu dinleyin,» dedim. «Bir: Tabur sırılmıştır. Karanm çekilme emri alıncaya kadar sarılmış dunımda savaşmaktır. Çember savunma bölgesi bölük kumandanlarına gösterilmiştir. Gece çalışılacaktır. Sabah atana kadar her asker tam bir siper kazacaktır. İki: Kimse teslim olmayacak ve tutsak alınmayacaktır. Bütün kumandanlara korkakları oldukları yerde vurmak için yetki veriyorum. Üç: Malzeme idareli kullanılacaktır. Tüfek ve makineli tüfekler için uzun menzili atışlan yasak ediyorum. Hatasız ateş edi-

lecektir. Yaralanan yada ölenlerin teçhizatları toplanacaktır. Elde kalan son tek mermiye kadar ateş edilecektir. Son mermiyi kendimize kullanacağız. Dört: Topçularda son mermiye kadar çok iyi nişan alarak ateş açacaktır. Son mermi ile toplar yok edilecektir. Beş: Bunların hepsi askere duyurulacaktır.»

*

Soru yoktu. Makineli bölük siyasi yöneticisi Bozjanova kalmasını büyürdüm. Ötekiler gittiler.

«Bozjanov, senin kartallar nerde?»

«Buradalar Yoldaş Kombat. Karargahın yanında.»

«Kaç kişiler?»

«Sekiz.»

Bunlar bir kaç irtibat askeri ve geçen çarpışmada ilerliyen Alman zincirine yaylım ateşi açmak için bekleyen Bloha'nm makinelisinin erleriydi.

Ona:

«Bir takımla Almanların yanma gideceksin.» dedim.

Sonra haritayı açıp Yüzbaşı Şilovün işaret ettiği yeri gösterdim.

«Orada ormanın ortasında terkedilmiş toplar ve mermiler var» diye açıkladım. «Bunları, onların burnunun dibinden çekip almayı denememiz gerekiyor.»

Sonra görüşümü açıklayarak ekledim:

«Atlan, hamutları ve arabacılan al. Kurnazca ve sessizce hareket et.»

Bozjanov, gülümseyerek:

«Aksakal...» dedi.

«Ne var?»

«Aksakal bir ricam var. Bu adamlar, yani benim mangam burada kalsın.»

Daha önce söylemiştim. Artık taburda ayrı bir makineli bölüğü yoktu. Makineliciler bölüklere dağıtılmıştı. Artık Bozjanov'un siyasi yöneticisi olduğu bir makineli bölüğü yoktu.

«Ne yapacak bu manga?»

«Taburun ihtiyatı olacak... Sizin yedeğiniz olacak Aksakal.»

Güldüm: «E... Yedek güç komutanı» dedim. «Hadi bakalım askerlerinin yanına gidelim o halde.»

*

Ormanı ayın hafif ışığı aydınlatıyordu.

«Dur. Kimsin?»

Sese karşılık Bozjanov:

«Murin sen misin?» diye sordu.

«Benim Yoldaş Politruk.»

Bozjanov'un bütün birliği bir çamın altına sinmişti. Birbirlerine sokulmuş başlarına kadar girdikleri uyku tulumlarının içinde erler ayaklarını büzmüş uyuyorlardı.

Murin nöbetçiydi. Pramit şeklinde çatılmış tüfeklerin yanında makineli ayırdediliyordu.

Bozjanov:

«Arkadaşları uyandırmamız gerekli Murin.» dedi.

İçlerinden en iri yarısı en derin uyumuştu. Kendini kaldırdı. Bir süre oturdu. Sonra yine az önce yattığı yere uzandı. İtekledilar onu.

Bozjanov, alçak sesle emir verdi:

«Tüfek başına: Sıraya gir...»

Kısacık sırayı gözden geçirdikten sonra bana döndü ve tekmil verdi.

«Emrinizi bildirin.» dedim.

Sıraya yaklaşan Bozjanov:

«Arkadaşlar.» diye başladı: «Tabur sarılmıştır...»

Sonra anlattı: Yavaş, tane tane ve sıra ile konuşuyordu. Çember savunması yapılacaktır, ona göre yerleşme yapılacak. Malzeme son derece iktisadi kullanılacaktır, son kurşuna kadar tam hedefe ateş edilecektir. Sonuncusu kendiniz için...»

«Son kurşun kendiniz için...» diye yavaş, sakin ve kelimeleri tartarcasma yeniledi: «Yaşamak istiyorsan ölünceye kadar dövüş.»

Bozjanov'dan arasıra böyle vecizeler çıkardı. Tam bir şeyler anlatırken arada bir felsefe, bilginlik taslamak... Savaşta böyle şeye gerek yok. Gerçek asker için bunun gereği yok. O asker çarpışma sırasında vücudunun her hücresi ile savaşın içindedir. Felsefenin yeri yok...

Bozjanov konuşmasını sürdürüyordu:

«Toplarımız var, makinelilerimiz var, savaş gücümüz var...» Artık coşmuştu: «Ey düşman hele bir karşımıza çıkmayı dene...»

Bu coşkun nutku kesmek zorunda kaldım:

«Yoldaş Politruk, gruba görevini bildiriniz.»

Bozjanov, sakin bir sesle gruba Almanların bulundukları sahayı geçerek ormanın içinde bulunan topları getirmeleri gerektiğini açıkladı.

O konuşmasını bitirince sözü ben aldım:

«Görevinizi anladınız. Şimdi dağılabilirsiniz. Hazırlanın. Silahlarınızı kontrol edin. Ancak bunların hepsinden önce kısa bir süre çevreme gelin sizlere söyleyeceklerim var.

Çevremi sardılar. Sadece Uzun Murin makinelilerin yanında nöbette duruyordu. Neler olduğunu anlamak içinde boynunu uzatıp duruyor, gözleri ay ışığında parlıyordu. «Arkadaşlar.» Askerlerime ilk kez böyle sesleniyordum. Aslında erlere kesinlikle «Çocuklar» demeyi sevmezdim. Oyun mu oynuyoruz? Ama «Arkadaşlar» başkaydı.

«Arkadaşlar bugün iyi çarpıştınız. Bilgili ve akıllı **doğuştunuz.»**

Çevremde duruyorlardı. Kumandanları kendilerine seslendiği içhi| hep bir ağızdan cevap vermeleri gerekmezdi. Durumu iyi anlıyorlardı. Kimse konuşmadı.

«Şimdi yeni göreviniz var. Haydi bakalım ne- yapabileceğinizi gösterin, bu silahları çekip alın. O zaman zengin olacağız.»

Muradov:

«Yoldaş Kombat yanımıza salam almamız gerekli» dedi.

Galiba bizi güldürmek istiyordu. Ama kimse gülmedi. Ufak tefek Tatar sözünü tamamladı:

«Ben Yoldaş Kombat... Bunu şaka olsun diye söylemiyorum. Orada tanklar olabilir.»

Bozijanov'un onu kınayan sesi duyuldu:

«Uyduruyorsun Muradov.»

«Beni neden azarlıyorsunuz? Ben ciddi söylüyorum. Askerler tanklarının içinde uyuyorlar. Köpeklerini de kendilerine yaklaşan ya-

bancıları haber versin diye tanklara bağlıyorlar. Böyle duydum ben...»

Bu kere Bloha sertçe: «Saçmalama» dedi.

Aslında Muradovün söyledikleri saçmalık değildi. Sahiden köpekleri düşünmek gerekliydi. Ancak bu zor dakikalarda konuşma başka şekilde sürdürülmeliydi. Başka şeylerden sözetmek gerekiyordu. Kimse gerekli kelimeleri bulamadı. Herkes susuyordu.

Bir süre sonra yine Murin'in sesi duyuldu:

«Yoldaş Kombat izin verir misiniz?»

Söyleyeceklerini dinlemeye hazırlandım. O bir soru sordu:

«Makineliyi kime teslim edeyim?»

Üç ay önce yanıma nasıl yaklaştığını hatırladım: Sivil ceketli, yana kaymış bir boyun bağı. Uzun ve beceriksiz, kumandanın yanında, nerede durmasını şaşırmış elleriyle Murin'di bu. Kınamaya gelmişti. «Yoldaş Kombat beni seyisliğe ayırdılar. At ve araba verdiler. Bense at denilen mahlukun ne olduğunu bilmem...» Daha sonrasını da ansıyordum: Birlikte birden bire ilk makineli çalışmaya başladığı zaman «Almanlar» diye bağrılınca nasıl paniğe kapılıp kaçtığını ve korkağa ateş edihnesi buyruğunu verdiğim zaman elinde tüfeğin nasıl titrediğini...

Murin belki herkesten çok savaşın korkusunu içinde duyuyordu. Bir anda herşeyi geçirmişti: Büyük bir iç kavgası yapmıştı. Öldürücü ruh değişimlerine uğramıştı. Ölümün acısını yanı başında görmüş kendi geleceğini düşünmüş ve sonra askeri yakan, kendisini öldürmek için elinde silahla gelen düşmanı vu-

rup öldürdüğü zaman duyulan sevinci duymuştu.

Şimdi onu yine düşmana gönderen görev buyruğunu duyduğu zaman sadece bir soru -sormuştu:

«Makineliyi kime teslim edeyim?»

Ona ne olmuştu. Herşeyi değişmişmiydi? Bu sözleriyle korkusunu yenmeye mi çalışıyor, yoksa kendisini burada mı bıraktırmıya çalışıyordu?

«Siz Yoldaş Murin. Orada pek yararlı olamayacaksınız. Atlarla pek başedemiyorsunuz. Burada makinelinin yanında nöbette kalın.

Buna karşı ondan askerin kesin cevabı olan «Başüstüne»-yi alamadım. Bense bunu bekliyordum. Bir an durdu sonra:

«Yoldaş Kombat, izninizi rica ediyorum...» Biraz durdu... Derin bir soluk aidi: «...Böyle anda arkadaşlarımla birlikte olmayı istiyorum. Rica ediyorum beni onlardan ayırmayın. Onlar nerede bende orada olmalıyım.»

Demek onu şu anda görev değil, disiplin değil daha ulvi daha büyük bir şey yönetiyordu, heyecanlıydı, bambaşka düşünüyordu. Bunun anlatılması güç. Bunda askerin ruhu; taburun ruhu vardı. İçimi bir güven duygusu doldurdu: Evet acımasız savaşacağız. Öleceğiz ve öldüreceğiz. Son mermiye kadar...

«Peki iyi Murin» dedim. «Makineliyi ve şeritleri alın karargaha götürüp teslim edin. Bloha sıralanın. Haydi yola arkadaşlar.»

*

Sıralandılar. Gece saatleri içinde, gecenin karanlık düşünceleri içindeydiler.

Askerler ormanın içinde kendilerini çevreleyen her yerde siper kazıyorlardı. Kazmalar donmuş toprakları kırıyor. Yerden kökler sökülüyor, testereler ağaçları deviriyordu.

Bütün bunları yaparken saklanmıyorduk. Düşman bizim burada olduğumuzu bilsin istiyorduk. Novlansko'eden geçen yol onun olmayacaktı. Buradan bizim adamızdan arabaları, topçuları kolayca geçemiyecekti.

Peki ne olacaktı? Birliklerini başka yerlerden geçirmiye çalışıyorlardı. Başka noktalardan süzülmeye çalışıyorlardı. Sipunovo'dan Krasnaya Gora'dan. Ama orada Krasnaya Gora'da da bizim silahlar sesleniyordu. Bizimkiler de bir yerde direniyorlardı. Onlarda bir yerlerde bizim gibi kenetlenmişler yolları kesmişler karşı koymuyorlardı.

Bütün bunlara karşın kesin olan şey cephenin parçalandığıydı. Engelleri aşmaya çalışan Almanlar Volokolamsk ve Moskova'ya doğru hareket halindeydiler.

, Onları durduran, hiç yoksa ağırlaştıran bir şey vardı. Panfilov... Bizimkiler direniyordu.

Brudni, acaba şimdi neredeydi? Tan ağarana kadar dönebilecek miydi? Bize bir emir getirebilecek miydi? Geri çekilecek miydik?

Hayır, Baurdcan, bekleme... Belki de alay karargahı yok olmuştur. Kimbilir belki de bir yerlerde tümen karargahıda sarılmıştır. Yarın yada öbür gün tümenin savunma hattı otuz yada kırk kilometre daha arkamızda olacak. Biz beklediğimiz emri alamıyacağız yada bize verilecek hiç bir emir olmayacak...

Peki o zaman?... Ben komutan olarak so-

ğukkanlılıkla o en güç zamanı en kötüyü hiç bir emrin olmayacağı o anı düşünmek zorunluğundayım. O zaman?!

Düşman çemberini daraltacak, bize teslim olmamızı teklif edecek. Ama kararlıyım. Onlara mermilerle cevap vereceğim. Askerlerime inanıyorum. Ve onların da bana komutanlarına inandıklarını biliyorum. Emrim onlara bildirildi.

Onlar şimdi ana vatan toprağına baş eğmiş, kendilerini düşman mermilerinden, bombalardan koruyacak siperleri kazıyorlar. İyi yerleşiyoruz. Almanların bizi topçu ateşiyle yok etmeleri için yarma bölgesine gönderdikleri bütün toplarını kullanmaları gerek. Onların bunu yapmaları pek olanaklı değil. O zaman başka yerlerde zayıf kalacaklar. Onları bir yerde tuttuğumuza inanıyoruz. Bombardımanlarına da açlığa da dayanacağız. Şimdi ormanın içinde hareketsiz duruyoruz ve atlarımız var. At eti bize uzun süre yetecektir. Deneyin buraya sokulmayı, haydi ezin bizi de görelim...

Benim altıyüz elli askerim var. Bir çarpışmada herbiri yok olmadan bir kaç Alman'ı öldürecektir. Hesap açık bizim taburu yok etmeleri için bir tümen'e gerekleri olacaktır. En aşağı yarım tümen. Almanların bir Panfilov taburu için ödeyecekleri en aşağı bedel bu.

Düşünceler içinde komuta yerinde oturuyorum. Karargah ormancının sağlam evi.

İçerde telefonlar var. Telleri bütün bölük ve toplara uzanıyor.

Alman saldırısına karşı harekâtı buradan yöneteceğim. Düşman ormana girmeğe cesaret

edebilirse, savaşacağız. Onları ağaç aralarında bulacak. Ağaçların dibine düşüreceğiz... Adım adım çekileceğiz.

Son savunma hattı, son çekilme noktası ve son engel burası. Ormancının evi.

Nöbetten sonra santraldakiler ve diğer nöbetçiler uyumuyor. Onlar şimdi burada tabur karargâhının çevresinde savunma hattı kuruyorlar. Çukurlar, siperler, yedek makineli yuvaları kazıyorlar. Barikatlar için ağaçlar yıkılıyor, pencereleri çam kütükleri ile kapatıp mazgal delikleri yapıyoruz. Son olarak burada bu evde çarpışacağız. İçeriye iki sandık bomba koydular. Bir de makineli var. Sundurmaya yerleştirilmiş.

Komutanları olarak ben askerlerime inanıyorum. Düşman onları, hiç birini sağ yakalıyamıyacak.

Birden aklıma kötü bir düşünce girdi: Ya yaralılar...?

Ya yaralılar? Onlara karşı nasıl davranmam gerekli?

Sundurmadan evin öteki bölümüne, onların yanına geçtim. Gaz lambalarının fitili kısılmıştı. Sağlık memuru ihtiyar, mavi gözlü Kricev, sobaya bakıyordu. Açık kapaktan görünen alevin ışığı tahta duvarlar, gri battaniyeler ve hareketsiz yüzlerin üzerinde oynuyordu.

Biri sayıklıyordu. Bir başkası yavaşça seslendi:

«Yoldaş Kombat.»

Parmaklarımın ucuna basarak yaklaştım. Servükov'du. Alelacele çakılmış ranzanın yan

kısmında yatıyordu. Yastığa gömülü başını yana çevirmiş, ıslıklı bir sesle nefes alıyordu. Şarapnel parçalan göğsüne ve boşluk kısmına saplanmıştı. Yaralan ağırdı ama ölümcül değildi. İçimde garip bir duygu uyandı. Sanki onu çok uzun zamandan beri yaralı olarak görüyordum. Aslında olay sadece bir kaç saat önce olmuştu.

Ayak ucuna oturdum. Dirseklerine dayanarak doğrulmaya çalıştı ama yüzü acı ile burkuldu ve inliyerek yine sırtüstü yattı. Kricev, hemen geldi ve başını iki yana sallıyarak gözlerinin içinde okunan bir sevgi ile onu yatağına yerleştirdi.

O kısaca:

«Kricev git...» dedi.

Sağlık erinin gidişine kadar bekledi ve sonra fısıldadı:

«Biraz eğilin size bir şey sormak istiyorum. Ne oluyor orada?» Bakışlan ile duvan ve ötesini gösterdi: «Ne oldu Yoldaş Kombat?»

«Nasıl ne oldu?»

«Bizi neden geri göndermiyorsunuz?»

Ona ne cevap vereydim. Aldatayım mı? Hayır onun da bilmesi gerekli.

«Tabur sanldı.»

Servükov, gözlerini kapadı. Yastıklann üzerinde sakallan kül rengi ve cansız gibi görünüyordu. Ne düşünüyordu. Koyu renk kirpik leri aralandı:

«Yoldaş kombat... Yalvannm size silah verin bana.»

Kalkmak istedim. Servükov, elimi tuttu:

«Bizi bırakamazsınız... Bırakmıyacaksınız değil mi?»

Elleri ve bakışları ile bana kenetleniyordu.

«Hayır Servükov. Bırakmıyacağım.»

Parmaklan yavaşça gevşedi. Hafifçe gülümsedi. O tabur komutanına inanıyordu.

Sıkkın bir şekilde kapıya yöneldim.

«Yoldaş Kombat.»

İstemiyordum ama yanına gitmem gerekliydi.

«Sudarişkin. Sen misin?»

Bembeyaz, henüz kirlenmemiş sargı bezleri içinde başı tuhaf bir şekilde büyük görünüyordu. Sargı alnını çevreliyordu. Ama yüzü açıktı. Battaniyenin üstünde de sanki ona ait olmayan sargılı eli yatıyordu.

«Ne zaman yaraladılar seni?»

«Bilmiyor musunuz Yoldaş Kombat? Siz beni (Sus) diye azarlamadınız mı?»

Aha... Demek oydu... Kanlanmış yüzü, kıpkırmızı ıslak elleri ve korkunç inlemeleri ansıdım. Ona bağırmıştım: «Sus». O dinlemiş ve susmuştu.

Sudarişkin merakla sordu:

«Püskürttünüz rnü onları»

Neden zamansız onun kafasını kanştırmalıydım:

«Evet.»

«Şükürler sana... Yoldaş Kombat beni eve gönderecek misiniz? Orada iyileşeyim.»

«Tabii. Tabii.»

Gülümsedi:

«Sonra Yoldaş Kombat, gene sizin yanınıza geleceğim, gene sizin askeriniz olacağım...»

«Tabii»

Ve acele uzaklaştım. Yeni sorular duymamak, yeni yalanlar söylememek için oradan kaçtım.

Döndüğümde Yüzbaşı Şilov'u gördüm. Yarı oturmuş beline kadar battaniyeye sarılmış sırtını duvara dayamış bana bakıyordu. Gece lambasının titrek ışığı yüzünde derin gölgeler çiziyordu. Zayıflamış yüzünde hiç bir kımıldama yoktu. Ne uyuyabiliyor nede uyumaya çalışıyordu. Parçalanmış ayakları ile buraya taşınmıştı. Yaralıların arasında sadece o diğerlerinin bilmediği şeyi biliyordu. Biliyor ve susuyordu. Şimdiki gibi. Birşey sormadı. Dudakları aralanmadı bile.

Bu yardım edemediğim savunmasız insanları ne yapayım? Söyleyin bana açık açık cevap verin onları ne yapayım?

Bu durumda çekilebilir miyim?...

... Hakiki son çelince... Sadece bir makineli kalınca buraya gireceğim. Selam vereceğim ve onlara sesleneceğim:

«Bütün askerler son mermilerine kadar savaştılar. Hepsi öldü. Beni bağışlayın arkadaşlar sizi taşımama imkân yok. Sizi işkence etmeleri için Almanlara teslim etmeye de hakkım yok. Sovyet askerleri gibi ölelim.

... Ben ölümü son olarak tadacağım. Önce makineliyi parçalayacak sonra da intihar edeceğim.»

Böyle davranabilir miyim? Yahut... Başka nasıl yapabilirim? yaralıları düşmana mı tes-

lim edeyim? Eziyetlere, işkencelere mi bırakayım? Ya nasıl, cevap verin bana?...

«Ve dünyada bir Panfilov taburunun nasıl yok olduğunu anlatması için kimse kalmayacak. Nasıl son erine dek eridi Talgar alayının birinci taburu...

Bir gün savaştan sonra belki Alman askeri arşivlerinde ne kadar düşman öldürüldüğüne dair bir kayıt bulunabilir. Orada çemberde olan bir Sovyet taburunun nasıl çarpıştığı, nasıl Moskova önlerinde öldüğümüz belki anlaşılır. İsimsiz bir ormanda ölen isimsizler... Kimbilir belki de kimse öğrenemeyebilir de...

Gecenin içinde saatler ilerliyor, karanlık düşünceler geçip gidiyordu...

*

Brudni dönmemişti, Bozjanov'dan da ses yoktu.

Ata atlayıp ormanın sonuna taburun savunma hattının olduğu yere gittim. Askerler durmadan siper kazıyor ve gitgide derinleştiriyorlardı. Önce bele kadar, sonra omuzlara kadar daha sonra daha da derin. Bazıları hiç belli olmuyor, siyah açıklıklardan sadece toprak atan kürekler belirip kayboluyordu.

Ay bazan görünüyor ardından da bulutların içinde yok oluyordu. Soğuk bir az hafiflemiş, gök bulutlanmaya başlamıştı.

Uzağı karanlığı gözlüyor, Brudni'nin geleceği yöne bakıyordum. Novlanskoe ve Novoçurini yine top ateşine tutmak istiyordum. Biz uyumuyoruz sizi de uyutmayacağız demek is-

tiyor ama mermi harcamaktan sakınıyordum. Onlar bize yolu tutmamız için gerekli. Sırası gelince saldıran safları onunla kıracağız.

Gece bir türü geçmek bilmiyordu. Lisanska'jı ormanın sonundan karargahıma doğru çevirdim. İyi ve anlayışlı hayvan ağaçların arasından usul usul yürüyordu. Hızlanması için hiç bir şey yapmadım. Buna gerek yok.

Karargâhta, yalnızca acı ve düşünce vardı.

Gece yansından bir saat kadar sonra telefon çaldı.

Santral:

«Yoldaş Kombat sizi arıyorlar» dedi.

Arayan Muradov'du. Bozjanov bir maratoncu gibi onu göndermişti. Bana toplann ve mermilerin getirilmekte olduğunu haber veriyordu.

Lisanka eğerli hazır bekliyordu. Onlan karşılamak üzere hayvanı hızla sürdüm. Dört yüz mermi gelmişti. Oho... Şimdi Novlanskaya ve Novoçurin'e birer atış yapabiliriz. «Zafere koşanlar» şimdi sıcak yataklarınızdan haykırarak fırlıyacaksınız.

Biz uyumuyoruz sizi de uyutmıyacağız.

SEKSENYEDİ

Sinçenko ve beraberindekileri ormanın sonunda karşıladım.

Geçmekte olan ganimetin önünde durdum. Ağır toplann tekerlekleri karda, tâ siyah toprağa kadar gömülüyordu.

Bozjanov, olanlan büyük bir canlılıkla anla-

tıyordu. Almanlar hsrşeye boş vermiş uyuyorlarmış. Nöbetçileri de yokmuş. Küçük ordusuna kimse karşı koymamış.

Lisanka, Dalmuhammed'i tanımış burnunu ona doğru uzatıyordu. Sik sık onu okşayıp birşeyler verdiği için ona çok iyi biliyordu. Şimdi de Lisanka dişlerinin arasında bir şeker kütürdetiyordu.

Küçük ordu... Ne anlatıyor bu? Küçük mü? Neresi küçük? Nereden bulmuş bunları.? Topların tekerlekleri yanında siyah şekiller yürüyor yeni yeni tüfekler parlıyordu.

Dayanamayıp sordum:

«Kim bunlar, kimleri getirdin?»

Bozjanov'un sesi sevinç doluydu:

«Hemen hemen yüz kişi kadar var Yoldaş komutan. Şilov'un taburundan. Ormandan ikişer üçer çıktılar az kalsın bizleri öpeceklerdi.»

«Kıta dur.» diye bağırdım.

Ağır atlar durdu. Tekerleklerin gıcırtısı, kesildi.

«Yabancılar. Yani bizim taburdan olmayanlar. Kenara çekilsinler, topların ardında yürümesinler. Bloha.»

«Emredersin kumandan.»

«Gelenleri kontrol et! Sinçenko!»

«Ben! Buyur kumandan.»

En yakın bölük kumandanına dışardan taburun yerleştiği yere bir tek kişinin bırakılmaması emrimi bildir. Ayni emri sonra da karargâha Rahimov'a ilet.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat!»

«Gidiniz!»

Uzun sıradan kara şekiller ayrılmaya başladı. Bazıları bir az kenara çekilip duruyor; bazıları bana doğru geliyordu. Bu sırada Bloha topların yanında sadece bizimkilerin kaldığını bildirdi.

«Sıraya geçin, marş»

Toplar, tekrar yola düzüldü. Sessizce onları seyrediyordum. Sıranın sonunda elinde tüfeği ile Murin yürüyordu.

Dizginin oynayışını duyan Lisanka arkalarından yürüdü.

«Ya biz... Ya biz nereye gidelim Yoldaş Kombat?»

«İstediğiniz yere. Bana kaçaklar gerekli değil.»

*

Onlarda gruplar halinde Lisanka'nm ardından yürüyorlardı. En çok sokulanların seslerini duyuyordum:

«Yoldaş Kombat, lütfen bizi de alın.»

«Yoldaş Kombat, bizi arkadan vurdular, her yandan saldırdılar. Ondan böyle oldu.»

«Biz çemberden geliyoruz Yoldaş Kombat.»

Cevap vermiyordum. İçimi bir sıkıntı doldurmuştu. «Çember» yine bu kelime. Sözleşmişler gibi de durmadan yineliyorlardı. Bu kelime Vyazma civarından beri bu asker kaputlu berduşların ağzında sürüklenir olmuştu. O günden bu yana aynı kelime kulaklarımı doldurmuş bana taşınması güç bir yük olmuştu.

Haykırmak istiyordum: Nerede sizin komutanınız? Neden sizin yularınızı sıkmamışlar? Ancak Yüzbaşı Şilov'u ansıdım. Kendisi on-

lardan içtenlikle sözetmişti. İki bölük çarpışmış yaralı komutanlarını bırakmamıştı.

Yinede tabur yenilmiş ve ormanda dağılmıştı. Bu durum yasalara uygun muydu? Şilov'da bir süre önce benim siperlerim de bunları kendi kendine soruyor ama cevap veremiyordu.

O, bu askerlere savaştan önce acımıştı. Onlar da düşmandan kaçmışlardı. Ruhlarırfda korku yuvalanmıştı. Buradan da kaçacaklardı. Hayır. Buna izin veremezdim. Bizim Adamız içinde içi ürperti dolu insanlara yer yoktu. Sizler savaşta titremiştiniz. Şimdi de titriyor ve bağış diliyorsunuz. Tıpkı eski günahkârlar gibi. I

Biri eliyle özengimi tuttu.

«Haksızsınız.» Ayni sözü bir kez daha yineledi. «Bunlar sovyet vatandaşları, Kızıl askerler bunlar. Olmaz böyle Aksakal.»

Sözünü kesmedim ama cevap ta vermedim. Bozjanov konuşmasını sürdürdü:

«Onları kovamazsınız Aksakal, onlara beni kumandan verin... Onları ben getirdim, savaşta da onlarla olacağım. Bize görev verin. Bir bölge gösterin.»

Cevabım tek kelimeyle oldu:

«Hayır.» dedim.

*

Hepsi Lisanka'mn çevresine toplamış anlamadıkları bir dille Kazanca yapılan bu konuşmayı dinliyorlardı. Ancak ses tonundan anlıyorlardi: Şişman Politik yönetici onlar için konuşuyor, onları savunuyordu. Bu atla giden

sıska ise hani şu susan bir tek kelime konuştu: O, onları istemiyordu.

Bazıları alacakaranlıkta yüzümü görmeye çalışıyorlardı. Lisanka hep ilerlemeye bizim ormana doğru gitmeye çalışıyordu. Sanki o da o yana diye yalvarıyordu.

Bozjanov'un kelimelerini kalbimden attım. Ve tek kelimelik cevabımı yineledim: «Hayır.» Ve Lisankayı sertçe ormana doğru çevirdim.

Yapamazdım. _ Anlayın beni - Onları tabura alamazdım.

Bir az onlarla çalışmak yeteneğim olsa, onları bir ay eğitebilsem, onları bir az kırıp, perçinlemeye yetecek zamanım olsa, onlar da dürüst ve şerefli birer asker olurlardı. Ama bunun içinde bende, hiç ama hiç olmayan, çok önemli bir şeye, zamana gerek vardı. Benimse korkunç bir savaş için saatlerim sayılıydı.

Ormanın yanından kıvrılarak atı düzlüğe sürdüm. Tabur nöbetçileri bir kaç kez beni durdurdular.

Sinçenko döndü.

«Emriniz yerine getirilmiştir Yoldaş Kombat.»

«Rahimov'a uğradın mı?»

«Evet.»

Sinçenko'dan bana Rahimov'dan başka haberler getirmesini bekliyordum. Ama o birşey söylemedi öyle susuyordu:

«İyi.» diye homurdandım.

Dolgorukovka'ya doğru gittim. Burası bizimkilere ulaşacak tek yoldu. Oradaki daracık geçitte bizim atlı keşif birliği nöbetteydi. Onlara kesintisiz olarak yolun durumunu izlemele-

ri görevi verilmişti. Gedik açık mı, kapandı mı?

Ruhumun ta derinliklerinde hâlâ bir emrin geleceğini ve sabaha karşı bu küçücük aralıktan, bir, ilmik gibi sıkıştığımız bu yerden taburu çekebileceğimi umuyordum.

Atlı keşif birliğinin nöbetçisini buldum:

«Yeni bir şey var mı?»

«Hiç bir şey yok... Hiç bir değişiklik olmadı Yoldaş Kombat.»

«Yolu kim biliyor?»

«Ben.»

«Dologorokovsko'yu dolaşarak mı gidiyor?»

«Evet.»

«Bunlara yol göstereceksin. Buradan geriye geçip gidecekler.»

Çevremi saran askerlere, beni merakla izliyen yabancılara yolu gösterdim.

Volokolamsk orada. Bizim birlikler orada, Sizi oraya götürecekler. Haydi yürüyün bakalım.»

Ve Lisanka'yı geriye ormana doğru sürdüm.

*

Birden arkamdan koştular.

«Yoldaş Kombat... Yoldaş Kombat.»

«Ne istiyorsunuz?»

«Yoldaş Kombat. Bizi de yanınıza alın. Bizi kabul edin Yoldaş Kombat.»

Cevap verdim:

«Artık pazarlıklara son verin. Emrimi duydunuz. Taburun yerleştiği yere bir tek yabancı bırakılmıyacaktır.»

«Biz yabancımıyız? Biz sizdeniz. Biz kendi

mizdeniz. Yoldaş Kombat. Siz beni tanırsınız Yoldaş Kombat. Ansımıyor musunuz? Ben Polzunov'um. General Sizin yanınızda benimle konuşmuştu. Bileceksiniz.»

Polzunov... Sisten görmüyor ama ansıyoyorum. Çocuksu yüzü, dolgun biraz dışarı fırlak dudakları. Ciddi gri gözleri... Ansıyordum...

«Ne oldu sana böyle Polzunov? General senin için ne demişti söylermisin bana?»

Cevap vermedi. Sözümü sürdürdüm:

«Ya sen ne yaptın?.. Kaçtın.»

Polzunov, bir an durdu sonra düşünceli ve kısık bir sesle konuştu:

«Orada pisipisine ölecektik... Pisipisine ölmek istemiyordum Yoldaş Kombat.»

Yanında duran biri cesaretle konuştu:

«Bize arkadan saldırdıkları sırada ne yapabilirdik... Deliklerde oturup mermilerinin bizi bulmasını mı bekleseydik... E... Sonra tabanları yağladık açık söylüyorum ben de kaçtım... Halbuki neler düşünmüştük. Şimdi sıra bende bir yolunu bulup ben de onlara yapacağımı yapacağım... Sen banaysa, ben de sana. Ödeşece ğiz. Gitmiyeceğim Yoldaş Kombat, beni gönderdiğiniz yere gitmiyeceğim. Tek başıma kalsam da partizanlık yapacak yine de gitmiyeceğim. Açıkça söylüyorum. Beni ne yaparsanız yapınız. Gitmiyeceğim... İşte o kadar.»

«İsmin ne senin?»

«Paşko.»

Polzunov, hemen doğruladı.

«Doğru söylüyor Yoldaş Kombat. Gerçekte bu Paşko Belki aramızda casuslar olmasından ürküyorsunuz. Hayır Yoldaş Kombat. Ben

hepsini tanıyorum... Kâğıtlarını da denetleyebilirsiniz. Çocuklar hepinizin kimlikleri yanınızda mı?

Sordum:

«Hepsinin tüfekleri var mı?»

«Hepsinin... Hepsinin.»

Herkes kendi için cevap versin. Bombalarınız var mı?»

«Var... Bende de var.»

Şimdi sesler daha azalmıştı.

«Demek korkudan kaybettiniz onları. A... Peki. Polzunov, sen çavuş olacaksın. Sıraya diz askerlerini. Bir asker durumuna girsinler bir kez. Bombası olanları sağ tarafa ayır.»

Başka bir buyruk vermeme gerek kalmadan ikişerli olarak sıralanmaya başladılar.

Polzunovün sesi yükseldi:

«Yoldaş Kombat. Burada benden daha yüksek rütbeli olanlar var.»

«Kimin ne rütbede olduğunu sonra göreceğiz. Şimdi beni dinleyin burada hepinizin bir tek rütbesi var: Firari.»

Yine Paşko'nun sesi yükseldi:

«Ben kendi adıma kabul ediyorum.»

«Kes sesini.»

Paşko, diğerlerinden daha cesur görünüyordu. Ancak askerin herşeyden önce bir tek görevi vardı. Üstün sözünü karşıtsız tartışmasız kabul etmek. İşte ona yabancıydı. İstersen altın bir kafaya sahip ol. Eğer askerin eğitimsizse hiç bir şey yapamazsın. Panfilovün bir sözünü ansıyordum. Askerlik eğitimdir. Kalbim eziliyordu... Emrimi verdim:

«Hazır ol... Polzunov, sırayı denetle. Konuşmayın... Kıpırdamayın. Şimdi sağdan say.»

Polzunov tekmil verdi. Kendisiyle birlikte seksenyedi er hazırdı.

Konuştum:

«Asker değil. Seksenyedi kaçak. Seksenyedi korkak tavuk. Çok konuşmayacağım sizinle. Siz burada bana sızlandınız. Şimdi bir şeyi kabul etmeniz gerekiyor. Moskova sızlanmalarla kurtarılamaz. Orada size inanmazlar. Ben de inanmıyorum. Buyruğum değişmiyecek. Bizim saflarımızda sadece asker var. Kaçtığınız yere gideceksiniz. Daha ileriye düşmanın gerisine gideceksiniz. Şimdi yola çıkın. Sonra düşmanın cesetlerini çiğniyerek döneceksiniz. O zaman kapılarımız sizlere açık olacak. Takımın kumandanlığına siyasi yöneticim Bozjanov'u atıyorum. Sağa dön. Arkamdan marş.»

*

Dizginleri kastım ve Lisankayı ağır adımlarla sürdüm. Arkamdan ikişer sıra halinde seksen yedi asker yürüyordu. Bozjanov, yanıma geldi ve benimle birlikte yürürken yapacağı görev için buyruğumu istedi: Sözünü sertçe kestim:

«Biraz bekle...»

Ruhumu yine ayni sıkıntı sarıyordu. Bu insanları nereye götürüyordum. Gelişi güzel yürüyorum. Gözlemsiz, plansız onlara ne görev vereceğim. Daha bende bilmiyorum. Bir birlik ki daha takımlara mangalara ayrılmamış. Savaş görevlerini bilmiyorlar. Asker olarak ne

yapacaklar. Onlar şimdi sadece ikişerli yürii-5ren bir grup.

Öncüler çıkarılması gerekli... Bir yada iki takım. Bir yanlardan Almanları yoklaması gerekli.

Ama bütün bunlar gereksiz... Daha ne gereksizlikler var.

Birşeyler yapmam için vaktim de yok. Benim görevlerim var. Şimdi tabur karargahında olmam gerekliydi. Tabur için gerekliyim. Yerim burası değil bu işlerle uğraşacak zamana sahip değilim. Beni buralara sürükleyen nedir? Taburu başsız bırakmaya hakkım yok. Düşüncesizlik edip sonu iyi olmayacak maceralara dalmamalıyım.

İşi başka türlü bir şekle çevirmek için bir yeteneğe sahip değilim.

Aklıma türlü türlü şeyler geliyor. Ya benim yokluğumda Burdni dönerse? Ya acele bir buyruk gelirse? Sonra kendi kendime gülüyorum. Kendini aldatma, hiç bir emrin geleceği yok. Buradan sıyrılamayacaksın.

Siyaha yakın kirlenmiş karın bulunduğu bölgeye geldik. Lisanka bomba çukurlarını dolaşarak ilerliyor. İşte bırakılmış hat... Siperler sessiz ve boş...

Burada herşey, her görülen yada görülmeyen varlık küçücük keçi yollan herşey yabancı. Yanda ilerde Novlanska'da aydınlanmış iki üç pencere görülüyor. Örtme, gizleme yapma zahmetine katlanmamışlar. İçimdeki kin alevlendi: Öylemi... Peki bekleyin öyleyse!..

Dönüp arkamdaki sıraya baktım. Seksen yedi kaçak. Ne yapabilirler? Böyle olmamalıydı.

Bir hafta önce yüz kartalımı nasıl gece saldırısına gönderdiğimi ansıyorum. O zaman titriyorduk. Başlangıcın çekiciliğini savaşa ilk değinmenin heyecanını duyuyorduk. O bir savaş davranışıydı. Düşünce vardı, planı yapılmıştı. O yok edici bir saldırıydı.

Ya şimdi... Nereye gidiyorum? Hangi şeytan beni dürtüyor? Şansa mı davranışa geçiyorum?...

*

Bırakılmış savunma hattını geçerek nehre doğru indik. Tüm bildiğimiz geçitler, tüm kesümiş yerlere yatırılmış ağaçlar buradaydı. Sağlam olmayan desteklerden yapılmış geçitler vardı.

Ardımdan gelenleri böyle yapılmış bir köprünün yanında durdurdum. Gerimde orman uğultusuyla genişliyordu. İlerisi ise açıktı.

Karşıda yine sudan yüz adım kadar ötede ormanın öteki parçası vardı.

Alçak sesle görevlerini anlattım: Novlaskaya'ya öte yandan yaklaşacak, köy civarında, ormanda, yeniden nehri geçerek köye baskm yapacak Almanları temizliyecek ahşap köprüyü ateşe vereceklerdi.

Sonra sordum:

«Anlaşıldı mı?»

Az kişi alçak sesle cevap verdi:

«Anlaşıldı.»

Savaştan önce korkan ve kaçan insanların seslerini duymamıştım. Bu insanlar daha pek az önce Almanlardan kaçmışlardı. İçleri korku dolmuştu. Şimdi kendilerinin düşman için kor.

ku olacaklarına inanamazlardı... Ya ben... Ben inanabiliyormuydum?...

Son buyruğumu verdim:

«Buradan teker teker geçin... Sonra da teker teker yürüyün. Dağınık olun. Haydi... Polzunov ileri...

Süngü takılmış tüfeği elinde eğildi ve koştu... Köprünün yanında durakladı. Yavaşça kaygan ağaçlara bastı... Sonra nehrin siyah fonu karanlık şeklini yuttu. Az sonra karşı kıyıda beyaz yamacın üzerinde şekli yeniden belirdi.

Yamacı tırmanan Polzunov, düzlüğün yanında yattı, sonra kalktı ve ormana doğru yürüdü.

İkinci emrimi verdim:

«Sağ taraftakiler ileri. Ormanda numara sırasına göre tek sıra halinde yürüyeceksiniz. Her biriniz arasında en az beş adım olacak, sekiz adımdan çok da açılmayın.»

Ondan sonra atımı sürdüm. Lisanka çekinmeksizin, nehre girdi. Burası sığdı. Ancak karnına kadar geliyordu.

Neden ormanda tek sıra halinde ve bu kadar aralıklarla yürümelerini söylemiştim biliyor musunuz? Haydi size içimdeki saklı düşüncemi açıklayayım...

Düşünüyordum ki... Korkanlar yine kaçacaklardı. Saklanacaklar için sık ormanda bunu yapmak çok kolaydı. Bir az kenara kayıp bir ağaca yapışmak yetecekti. Sonra karanlıklar arasında kayboluverecekti. Sonrasını şeytan götürsün. Seni vatansız seni. Ormanda şerefsiz bir insan olarak dolaş dur. Yansı yada

daha azı kalacaktı O zaman onlara inanacaktım... Geri döndürüp tabura götürecektim.

Polzunovü geçtim ve ağaçlar arasına doğru sürdüm. Herkesten önde ve ormandan ayrılmadan geriye bakmıyarak ilerledim. Hava işiyor dallardan sular damlıyordu. Bulutların perdelediği ay belirsiz bir leke gibi sırıtıyordu.

Orman bitti. Yanında Novlanskaya giden yol duruyordu.

Yanında da ahşap köprü. Sonra tepe... Tepede de köy. Bir kaç pencerede ışık var. En sonra Bozjanov, yürüyor. Toplanıp sıralanmalarını söyledim.

«Polzunov. Say bakalım kaç kişi var.»

Sırayı baştan sona doğru yürüdü ve sonra fısıldadı:

«Seksenyedi Yoldaş Kombat.»

*

Seksenyedi demek. Hepsi burada. Hepsi de savaşmak için gelmiş.

Sevinç ürpertileri duydum. İçimde artık onların bana ait olduğunu duyuyordum. Kalbim onları kabul ediyordu. Belki de bu başka bir ürpertidir. Belki de onlardan bana bir heyecan dalgası geçiyordu.

Bir an yaklaşan bir aracın motor homurtusu duyuldu. Başımı gürültünün geldiği yöne doğru çevirdim ve bir ışık demetinin altında kaldık. Bayırı çıkan kamyonun farları uzun ışıkları ile yanıyordu. Yolun dönemeci ışığı bize yönetmişti.

Sırada kimse kıpırdamadı. Hepsi sararmış duruyorlardı. Işıkta bembeyaz görülen elleri

tüfeklerini kavramış ileri bakıyorlardı. Ağaçların siyah gölgeleri sanki hareket ediyordu.

Işık ötelere kaydı. Karanlık tekrar parlayan yüzleri örttü. Beyaz demetler aşağı yukarı sallanarak uzaklaşmaya ve yolu aydınlatmaya başladılar.

Eğerden atladım. Gözlerimi kamaştıran ışıktan sonra kimseyi göremezdim sadece lisanka'nın bembeyaz şekilleri gözüküyordu.

«Yat ve gözetle» dedim.

Gözler yeniden alıştı... Farlar suda yangılandı. Köprünün ağaçlarının gıcırdadığı duyul dup. Kamyona doğru kırmızı bir el feneri görüldü. Karşı kıyıya çıkan araç durdu. Farların aydınlattığı boşluğa nöbetçi yaklaştı. Davranışlarından bazıları ayırdediliyordu. Döndü ve ormana doğru iki kez ellini salladı. Bizim taburun saklandığı yeri gösteriyordu. Sonra Krasnaya Gora yönünü işaret etti. Anlaşıldığına göre oradan dolaşılabiliyordu.

Motor yeniden çalıştı, ışık tekrar hareket etti. Araba yokuşu tırmandı. Farlar bir anda karanlıkta gümüşten çizgiler çizdi. Evleri ve onların önünde sıralanmış kamyon dizisini aydınlattı. Sonra ışık demeti yanlara kaydı, aşağı yukarı sallanarak kıyıya paralel gitmeye başladılar.

Biri yanıma yaklaştı.

«Yoldaş Kombat ben üstüme alıyorum.»

Ses yabancı değildi.

«Paşko?»

«Evet... Ben üstüme alıyorum.»

«Neyi?»

«Temizlemeyi.»

«Nöbetçiyi mi? Nasıl?»

Paşko, kaputunu kaldırdı ve Finlilerin kullandıkları kalın kısa ve sivriltilmiş Fin bıçağını gösterdi. Sivri kısmı parlıyordu.

«Sen keyfine bak...» dedi. Sonra ekledi: «İş bitince ıslık çalacağım.»

«Öyle yapma... -Ona el fenerimi uzatt m- Al. Üç kez yakarsın.»

Feneri kalpağının altına soktu.

«Belki de ele geçireceğim fenerle işaret veririm. Kırmızıyla. Olur mu?»

«Olur... Üç defa yakacaksın. Yol serbest demek. Yalnız becerebilecek misin?»

Görmedim ama duydum: Güldü.

«Beceririm...»

«Yürü.»

Paşko, sisler içinde kayboldu.

Artık ne olursa olsun. Benim için geriye dönüş yoktu... Ama böyle bir çapulcu grubu gibi mi saldıracağız. Bozjanovü çağırdım.

«Adamları onar onar ayır... Bir grubu sen al. Tabura karşı yerleştirilmiş olanları sen arkadan vuracaksın. Diğer onluya köprüyü ateşleme görevi ver... Geriye kalanlar köyde iş görsün. Bombalan olanlann hepsi oraya...»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Hemen emirlerini vermeye başladı.

İki araba daha geçti ve onlann ışıklannda nöbetçi göründü. Işıklan yine sokaklan gümüşlediler. Evlerden birinin kapısı açıldı. Uz-**m** boylu biri göründü. İç çamaşırlan ile yalınayaktı. Uykulu uykulu gerindi ve merdivenden işemeye başladı. Pisler. Cephede nasıldılar. İç

çamaşırlanyla evlerde yataklara uzanıp uyuyorlardı.

Herşey yine sisler içinde kayboldu. Beyaz demetler yine sallandılar, yana döndüler ve nehrin yanındaki dönemeçli yoldan gittiler.

Bizse yere yapışmış heyecanla gecenin karanlığını yırtmak ister gibi bakıyorduk. Gözlerimiz Paşko'nun kaybolduğu taraftaydı. Başarabilecek mi? İşaret gelecek mi? Ya sonra? Bu «Sonra» nasıl olacak?

Bir an içimi garip bir duygu kapladı. Bana öyle geldi ki bütün bunlar bir kez daha tam böylesine olmuştu. (Ne vakit kimbıür? -Belki de başka bir yaşantıda) Biz aynen böyle karanlıkta toprağa yatıp, düşmana saldırmak için gizlenmiştik. Garip yeni devrin savaşı bu muydu? Ben onu hiç böyle sanmamıştım.

Ama işaret nerede? Dakikalar acı verecek kadar uzun... Aha... Galiba...

Karanlıkta köprünün yanında kırmızı bir hare... Sallandı ve söndü.... Bir... Yine yandı... İki... İşte üçüncüsü.

«Kalk?» dedim. «Hazırlanın. Bombalar savaş için hazır olsun. E... Arkadaşlar. Askerliğin tek yasası var: Zafer yada ölüm. Sessizce sokulun. Bozjanov. Götür onlan.»

«Köprüden mi?»

«Evet.»

Fısıldıyarak emrini verdi:

«Arkamdan...»

Ve koşmaya başladı. Arkasından hepsi onu izlediler.

Bir dakika sonra köprünün ağaçlan üzerinden bana kadar takırtılar uzandı...

Herşey be .sarıldı... Beklenmedik derecede de kolay oldu. Kazandık...

Ağır ağır, yangının aydınlattığı köprüden köye girdim.

Surda burda bala bombalar patlıyor, sdah sesleri duyuluyor, haykırmalar işitiliyordu. Bu savaş değil bi r katliamdı.

Ormanın tam karşısında taburumuzun saklandığı yerde Almanlar kendilerini tam bir güven altında saymış, iç çamaşırlanyla yataklarda veya samanlıklarda yatmış uyumuşlardı. Sonra birden silah ve bomba seslerini duyarak yerlerinden fırlamış, koşmaya, kaçmaya ve sak lanmaya başlamışlardı. Nereye olursa olsun saklanıyorlardı. Yatak altlarına soba arkalarına bodrumlara, ve samanlıklara. Soğuktan ve korkudan titriyorlardı.

Bu sahneleri anlatmıyacağım.

Benzin dökülmüş köprü alevler içindeydi. Kilisenin koyu yapısı ışıklar içinde beliriyordu. Bir gün içinde bu kilisenin yanma kaçıncı kez geliyorum. Camları parçalanmış pencereleri kara lekeler halinde görülüyor, sağlam kalmış pervazlarda alevler oynaşıyordu.

Sinçenko'yu, birliği toplayarak tabura götürmesi için Bozjanov'a gönderdim.

Lisanka, yine ağaçların arasından ormancının evine doğru yürüyordu.

Sevincim uçmuş, ruhum yine neşesizdi. Bütün ağırlığımla eğerin üzerinde oturuyordum. Sanki zafer mutsuzluğu ile çökmüştüm.

Zafer, savaştan önce çelikleşir. Bunu bize Panfilov öğretmişti. Diğer pek çok şey gibi yine o öğretmişti.

Savaştan önce ben burada ne yapmıştım. Kaçakları bulmuş ve onlan savaşa götürmüş-tüm, o kadar. Sonra... Zafer kazandım. Siz benim anlayışımı bir subay olarak düşünceleri-mi biliyorsunuz. Suvarov: «Kolay zafer, susayan kalpleri serinletmez» demiştir.

Sıkıcı düşünceler sıralanıyordu. E... Yüzelli ikiyüz alman öldürmüştük. Ya sonra, yine önceki gibi sayısız düşmanlann ortasında yapayalnızdık.

Ormancının evine doğru tüm yol boyunca aklımı hep ayni düşünce kurcalıyordu. Brudni döndü mü? Bir emir var mı? Çekilmek için bu aralıksız bekleme! Bu bir az erkekliğe aykın yakışıksız bir şey kesinlikle.

Gerçek bu. Ben bunu herkesten saklıyorum. Ama kendimden, vicdanımdan asla.

*

Karargahın büyük odasında lamba yanıyordu. Rahimov yorgun yüzü ile ayağa kalktı. Yere kaputunun üstüne yatmış olan Tolstunov' da başını kaldırdı. Bekleyiş içinde bana bakıyorlardı.

Sorayım mı? Cevabı önceden bildiğim halde sordum: Evet Brudni gelmemişti ve bir emir yoktu.

Akşam yemeğini getirdiler. Canım yemek istemiyordu.. Tolstunov kalktı. Sonra Bozjanov geldi. Bana bir armağan getiriyordu: Almanlardan aldıklan bir dürbün. Başka bir zaman olsa ne kadar sevinirdim. Şimdi ise hiç bir şeyin kıymeti yoktu. Saat üçü geçiyordu.

Sabaha kadar uyumam gerekliydi. Ancak uyuyamıyacağımı anlıyordum.

Sinçenko'yu çağırdım:

«Sinçenko rakı var mı? Rahimov içecek misin?»

O istemedi. Tolstunov'a ve kendime doldurdum. Bir az içeceğim. Belki o zaman uyuyabilirim...

SABAH

El fenerimi başımın altına koyup peykeye uzandıktan sonra bir sigara yaktım. Uzanıp saate bakacağım sırada ilerde kulakları örten konçlu şapkamı gördüm. Benden bir hayli uzakta duruyordu. Bir alarm halinde yerimden fırladığım zaman aramamam için kalkıp almam, palaskana bağlamam gerekliydi... Ne alarmı; ne de olacakları düşünmek istemiyordum. Ama kalktım. Şapkama kadar olan bir kaç adımı atmak için sahiden insan üstü bir güç harcamam gerekti. Her şeyi unutmak, herşeyi geride bırakmak istiyordum. Bu evi, ormanı ve içinde bulunduğum koşulların dışında kalmak istiyordum.

Yine yattım, gözlerimi kapar kapamazda geçmişe ait bir çok tatlı anı benliğimi doldurdu...

Ansıdığım tek şey bu anıların sadece bana ait değil, taburla bağlantılı olduğudur. Ancak onlar da yine benimdir.

İnsamn yalnızca kendisiyle bulunduğu bu anda düşünceleri Talimatnamelerin bilmem

kaçıncı maddesi ile bilmem kaçıncı paragrafına uymayabilir. Ama o «ben» im. Benim için tabur sadece kadro kitabında bahsedilen şu kadar kişilik bir birlik değildi. Nasıl söyliyeyim tam bilemiyorum? Taburda bütün benliğim toplanmıştı. O benim yapıtım, yer yüzünde yarattığım tek şeydi.

Aklıma değişik pek çok şey geliyordu. Küçücük anılar da, acı olanlar da pek komik bulunanlar da?

Örnek mi? İşte size biri...

*

Güneşli bir ağostus günü tabur atış yerine gitmişti.

Gür akan bir dağ nehri olan Talgarka'nın yanında kamptaydık. Kampa giden yolun iki yanındaki bahçelerde dünyanın en güzel elmalarının, Alma-Ata elmalarının, yetiştiği bahçeler bulunuyordu. İlerde ise dümdüz uzanan güneşten kurumuş step yayılıp gidiyordu. Güneyde, step'in üzerinde, Tanşan'ın yamaçları yükseliyordu. Çok uzakta ve yükseklerde belli belirsiz bir çizgjyle güneşten ayrılan yerde, karla örtülü tepeler görülüyordu. Burası, güzelliklerini hiç bir zaman anlatmayı başaramayacağım Güney Kazakistan'dı.

Step ideal bir atış yeriydi. O hemen yanımızda, elimizin altında değil, bir yol halısı gibi ayaklarımızın altında uzanıyordu.

Böyle dümdüz bir sahada iki üç kilometre gidip atış yaparak dönmek sadece kolay değil, aynı zamanda zevkli işti de. Ancak ben buyruğumdaki insanları zevkleri için yetiştirmi-

yor onları savaşa hazırlıyordum. Onun içinde kolay ve zevkli olanı bırakmış taburu atış için dağlara götürüyordum.

Ogün de ilk terası tırmandık. Teras dikenli, kaygan ve çalılarla örtülüydü. Burada atış yapılamazdı.

İkinci düzlüğe dik ve taşh bir yol uzanıyordu. Tabura: «İleri» emrini verdim. Tırmanmaya başladık. Dik yoldan, asker çizmelerinin altından aşağıya taşlar yuvarlanıyordu.

Tırmandık. Şeytan alsın, burada da atış için yer yoktu. Düzlüğü hemende adam boyu, duvar gibi otlar kaplamıştı. Ya şimdi nereye gitmeli? Daha yukarda yamaçta meşe ormanının yeşilliği görülüyordu.

Aşağıda kupkuru step uzanırken yukarısı tam aksi, yemyeşildi. Bütün Kazahistan böyle dir. Bir terslikler ülkesidir Kazahistanın yaradılışına ait efsaneyi kimse size anlatmadı mı? Tanrı dünyayı yaratırken, göğü ve yeri bütün denizleri ve okyanusları ve kıtaları ve ülkeleri yaratırken Kazahistan'ı unutmuş. Son dakikada Kazahistan aklına gelmiş, gelmiş ama elinde hiç bir şey kalmamış. Onun üzerine yarattığı her yerden bir az birşeyler koparmış- bir parça Amerikadan bir parça İtalya'dan bir parça Afrika çöllerinden ve bir parça Kafkaslardan- onlan da Kazahistan olacak yere serpiştirip yerleştirmiş. Ondan ötürüde orada benim doğduğum bu yerde- herşey vardır. Çınlçıplak, sanki tann tarafından lanetlenmiş gibi uzayıp giden tuzlu yaylalar ve en güzel köşeler...

Nerede atış yapalım? Taburu dörder kişilik sıralar haline sokup ot duvara doğru yü-

rüttüm. Onları bir kaç defa ileri, sonra da geriye doğru çevirdim. Ağır asker çizmeleri otları ezip kırıp geçiyordu. Son geçişimizde de ayakta kalanları ellerimizle yoluyorduk. Kenarda durmuş bu manzarayı derin bir zevk ve unutulmaz bir mutlulukla seyrediyordum. Bu ne güçlü bir taburdu. Disiplinli, perçinlenmiş ve savaşa hazır bir tabur. Bu taburla düşmanın içine dalacağımı ve onları işte böyle ezip yolacağımı; bulundukları yerleri onlara mezar yapacağımı düşünüyordum. Savaşın böyle olmadığını biliyordum ama yine de böyle düşünmekten kendimi alamıyordum.

Askerin dolaştığı yerde otlar uzun bir dörtgen şeklinde ezilmişti. Sonunda nişangahları yerleştirdik. Tabur hala sırada duruyor ve nişangahların üzerinde kırık haçlı şapkaları görünüyordu.

Bu anda bir kez daha taburumun gücünü ölçme isteği duydum. İlk sıranın yatmasını ikinci sıranın çökmesini ve üçüncü sıranında ayakta kalmasını söyledim.

Böyle ateş edecektik. Sonra emri verdim:

«Tabur... Faşistlere yaylım ateş...»

Taburun yaylım ateşi yapması, atış talimnamelerinde yazılı değildi. Ama ben bir deneme yapıyordum.

«Ateş!»

Komutu ile biz hedefsiz kaldık. Şeytan götürsün. Sanki bir şey onları biçti. Yediyüz kişinin birden ateş etmesi; bu korkunç birşeydi. Hedefler parçalanmış, direkler ise kırılmıştı. Taburun bütün silahları dört hedefe ateş küsmüştü. Bense hem küfrediyor hem de gülü-

yordum, tepelere tırmanmış, ayaklarımızla otlan ezmiş sonra da bir harekette hedefleri parçalamıştık. Şimdi atış eğitimi yapamıyacaktık.

İşte savaştan önce Almanlan biz böyle doğruyorduk.

Burda ise... Ama ben «Burası» için düşünmek istemiyordum.

Gözümün önünde yeniden çok değerli anılar canlandı. Bunlann hepsi tabura bağlı değildi. İçlerinde kişisel olanlarda vardı. Neler geçmedi gözümün önünden.

Birden Brudni'in sesi duyuldu.

«Yoldaş Kombat...»

Kendimi artık onu beklememeye alıştırmak için çok çalışmıştım. Ama herşeye karşın onun bir emirle dönmesini bekliyormuşumki yerimden fırladım.

Rahimov ayaktaydı. Kaputu yerde duruyordu. O da yerden fırlamıştı. Gülümsüyor ve Brudniyle, Kurbatov'a bakıyordu.

İkisi birden karşımda duruyorlardı. Kaputlannda kurumamış çamur tabakalan vardı. Bir yerlerde emeklemiş olacaklar|dı.

«İzin verirmisiniz Yoldaş Kombat?...»

Rüya görmüyordum. Bu Brudni'ydi, kırmızı yanaklı acele acele konuşan, gözleri fırıl fini dönen Brudni.

«Bir emir var mı?»

«Evet Yoldaş Kombat. Çekilmemizi istiyorlar.»

İnsan bir şeyi çok fazla isterse o olduğu zaman inanamaz. Bana bir not uzatıyordu. Ak-

lımdan geçenleri ansıyorum. Acaba bu da bir düş mü? Hayır, hayır anılar ve hayaller bitmişti. Saate baktım. Üçbuçuk. Sadece bir kaç dakika mı yatmışım?

Alay komutanı binbaşı Yurasov bir kaç satır yazmıştı. Dolgorukovka köyünün dışında bizi bir karargah subayı karşılayacaktı. Daha sonra Volokolamsk'a doğru olan yolumuzu o bildirecekti. Alay o yana doğru çekiliyordu.

Volokolamsk'a doğru. Çekiliş otuz kilometreyi buluyordu. Bu düşüncelerle zaman kaybetmemem gerekliydi. Saat üçbuçuktu. Yedide ise gün ağarıyordu.

Karanlıkta vıcık vıcık bir alanda tabur bölük bölük yürüyordu. Önde askerler, sonra toplar, iki tekerlekli arabalar, makineliler, taligalara yüklenmiş askeri gereçler sonra yine askerler.

Alışkanlıkla taburun yanımdan geçmesini bekliyor. Lisanka'yı sürüp onları geçiyor sonra yine bekliyordum.

Zaman zaman ay karalık gökyjizünde aydınlık bir leke gibi görünüyordu. O anlarda, karanlık bir az açılıyordu.

Yeniden taburu geçiyorum.

Birliği Zaev, götürüyor. Onun bölüğü en önde yürüyor. Her zamanki gibi vücudunu öne eğmiş, uzun ellerini sallarken askerlerine tempo vermek için ayaklarını yere vururken suları sıçratıyordu. Erler birbirlerinden geri kalmadan dörder kişilik sıralar halinde yürüyorlardı. Bölük geçti.

Onu sıhhiye takımı izliyordu. Yaralıları taşıyan arabalar bölüklerin arasına yerleştirilmiş. Yanımızda kırk kadar yaralı var. Bizim göbekli, ağır ve ihtiyar sıhhiye erini görüyorum. Yürürken bile yaralılarla uğraşıyor. Bir arabanın yanında yolu adımlıyor ve üzerine eğildiği yarah bir askerin bir şeylerini düzeltiyor. Sanırım bir yaralının sargısı kaymış. Sis onu da yutuyor.

İşte sahipsiz takım... Bozjanovün ordusu.

Dolgorukovka'yı dolaştıktan sonra yola yaklaşıyoruz. Öykümüzde adı çok geçen ve ilerde bir köşe meydana getirerek Voloko- . lamsk'a erişen taşlı yolu.

Bir kaç gün ence onaltı Kasımda, Almanlar bu yolu kendilerine hedef seçmişlerdi. Sonra da bir sıçrayışta bizim savunmamızı parçalayıp, tankları, kamyonları ve motosikletleri ile Volokolamsk şosesini aşarak Moskova'ya dalmak istemişlerdi, İstemişlerdi ama durdurulmuşlardı. Sovkoz, Bulicovo'da ise geri itilmişlerdi. Daha bir çbk yerde de savunmamız günlerce onlan yerinden kıpırdatmamıştı. Kendilerine karşı koyan güçlerin küçüklüğünü bilen Almanlar başarı sağlayamamış olmalarına inanamıyorlardı. Onlarş, bir az daha gayret, bir saldırı ile kendilerini durduran engelleri yıkacaklar gibi geliyordu. Engel yıkılacak ve Volokolamsk şosesinden Moskova yolu açılacaktı.

Yolda çarpışan birliklerimiz çekiliyor, sonra, ertesi gün aym alaylar aynı taburlar yeniden karşılarına dikiliyor ve yeniden uzun sonu gelmez çarpışmalara yol açıyorlardı. Almanlar her yeni savaşta «Bu kez son, bu son

çarpışma, son direniş.» Diye düşünüyorlardı. Ve dirençle saldırıyor, vazgeçme.; i akıllarına getiremiyorlardı.

Volokolamsk şosesi hâlâ saldırıların merkezi olmayı sürdürüyordu.

*

Dolgorukovkanm dışında bizi karargah emir subay yardımcısı Teğmen Kurganski, karşıladı. Coşkun bir sevinçle sertçe elimi sıktı. Sonra da hemen anlatmaya başladı. İkinci ve üçüncü tabur ağır kayıplara uğramıştı. Askerler artık gruplar halinde savaşıyordu. Bir avuç asker fırlıyor, yola yerleşiyor, Almanları vuruyor, düşmanın canlı güçlerini eritiyorlardı. Almanlar askerlerini tank savunması altında korumaya çalışıyordu. Birliklerimiz Vclokolamsk'a doğru şosenin kilit merkezine çekiliyordu. Tümenin yeni savunma hattı oradaydı.

Kurganski ile birlikte tabura bir kaç araba erzak da gelmişti. Bize gece Volokolamsk'da pişen bir ton beyaz ve taze ekmek göndermişlerdi.

Arabalar ormanda bekliyordu. Taburu orada gizlemeye karar verdim. Askerim yemek yemesi, dinlenmesi, uyuması ve hayvanların beslenmesi gerekliydi.

Dinç ve sağlam atlara geriye dönmek düşüyordu. Gece ele geçirdiğimiz ve orada bıraktığımız altı top ve dörtyüz mermi vardı. Onları bir kez daha Almanların burnunun dibinden çekip çıkarmaya kararlıydım.

Doğuda, gün ağarmaya başlamıştı. Ancak her yan sisle örtülüydü. Tabur ormana giriyordu. Bozjanov'a yaklaştım.

«Bozjanov, seninkileri durdur. On adım geriye al.»

Ardından «öteki birlikler ileri» komutunu verdim. Ummadığım yedek gücüme baktım. En sondaydılar. Makineli arabaları ile giden, benim makinelilerimin ardından geliyorlardı. Daha sonra, gece kendilerini taburdan kovduğum ama sonra savaşta kendilerini temize çıkaranlar duruyordu.

Bozajnov'a, sisten yararlanarak, atlarla dönüp geride bıraktığımız top ve mermileri buraya çekmeyi denemesi emrini verdim:

«Bütün gücünü al. Topları dört bir yandan koru. Yolda küçük bir gruba raslarsan onları yok etmeye çalış. Ciddi bir çarpışmaya girmekten kaçın. Böyle bir şey olursa topları uçur ve buraya çekil. Çabuk olmaya çalış. Unutma seni burada bekliyoruz.»

Bozjanov, bir adım geri çekilip sert bir selam verdi. Küçük gözleri parlıyordu.

«Başüstüne yoldaş Kombat.»

Şimdi başka zamanlara göre daha yapılı görünüyordu. Yüzü enerji doluydu Komutan olmak, güç görevler yapmak hoşuna gidiyordu.

*

Askerler ateş yakıp çay demlediler. Kurundular. Bir çoğu çam dalları kesip yeşil asker yatağına yattılar. Gezici mutbakta bol etli çorba pişiyordu. Tabur her yandan savunmadan yoksundu.

Gün ağarıyor karanlık eriyordu. Sis kalkıyor, puslu bir sabah başlıyordu.

Saat sekize doğru hesaplanma göre Bozjanov'un gelmesi gereken saatlerde gökyüzünde yaklaşan uçak sesleri duyuldu. Onları gördük. Alçakta, bulutların kenannda, bizden bir az yanda Alman bombardıman uçaklan uçuyordu. Hemen aynı anda yerden, görülmeyen silah ve makinelilerin sesleri duyuldu. Ardından kulaklarımıza patlayan bombaların sesleri geldi. Uçaklar dalga, dalga sürüler şeklinde geliyor ve yüklerini bizden dört beş kilometre uzaklıktaki bir noktaya, Volokolamsk şosesine boşaltıyorlardı.

Birden ateş sesleri arttı. Artık gökyüzünde uçaklar yoktu. Şimdi bombalann patladığı yerden silah sesleri geliyordu. Bunlar on değil, yir mi değil beki yüz yüzelli topun sesiydi. Az sonra o yana keşfe gönderdiğim atlılar bilgi getirdiler. Almanlar tanklarla saldınyor, bizim piyadeler onlara karşı savaşıyordu.

Öte yanımızda da ateş başladı. Tıpkı öteki gibi o da dörtbeş kilometre kadar uzaktaydı. Burada top ateşi zayıftı. Daha çok silah ve makineli ateşi duyuluyordu.

Bozjanov'dan ise bir ses yoktu... Tabura burada mola verdirmek için beni hangi şeytan dürtmüştü. Hangi şeytan beni gerideki topları çekmek için bir güç göndermeye itmişti. Keşke onları çok daha önceden havaya uçursaydım...

Şimdi topları çekmekte olan atlar elimde olmadan nasıl yola çıkabilirdim? O da bir şey değil... Takımı, onları, beklemeden gidebilirmiydim...

iki tarafımızda ateş sesleri... Bozjanov ise yok... Yok... Aksilik. Yine dünkü gibi mi? Bize

buyrulduğu gibi çok çabuk çekilmeliyiz. Ama bak gör ki kımıldanamıyoruz.

Rahimov'a emir verdim.

«Bölük kumandanlarına duyurun. Askeri, çepeçevre savunmaya hazırlasınlar.»

DÖRT YOL YANINDA

Şosede, gözümüzün görmediği yerde kısa bir duruştan sonra şimdi yine, kudurmuşcasma silahlar patlıyordu. Aralıksız top sesleri arasında% kulağa tek tük tüfek sesleri de geliyordu.

Öte yanda ise savaş hiç durmamıştı. Orada ber şey küçük ormanın ardına gizlenmişti.

Daha geriden bir yerden, sanırım şosenin dışından da silah sesleri gelmeye başladı.

Şeytan alsın Bozjanov ise daha ortada yok. Ona lanet okuyor, kendime lanet savuruyordum.. Onu karşılamak üzere atlılar gönderdim. Kızsam da kızmasam da kımıldanamıyorum. Buraya kakıldım kaldım. Yolumu kapadım.

Askerler ormanın kenarında daire şeklinde siperler kazıyor. Bu şimdilik bir ihtimale karşı... Bozjanov görünür görünmez yola çıkacağız. Asker bir az «Boşuna kazdık» diye homurdanacak.. İnşallah boşuna olsun.

Rahimov'la birlikte bölükleri dolaştık. Kısa bir moladan, beyaz ekmek ve sıcak çorbadan sonra askerler neşelenmişlerdi. Beni şakalarla karşıladılar. Yakından gelen top atışı ve her yandan duyulan silah seslerine aldırmıyorlardı. Bu bizim için artık ilk değildi: Korkunun baskısı geçmiş, o, taburun tarihine karışmıştı. Bu-

nun içinde hafifledim: «Yokolmayacağız» diye düşüdüm.

*

Bölük kumandanlarını karargah çadırına çağırdım. Topları getirmeye giden Bozjanov'un beklenmedik gecikmesi karşısındaki kararımı açıkladım. Onlar gelmeden yola çıkmayacak, gerekirse yardımlarına koşacaktık.

Konuştuktan sonra onları serbest bıraktım. Birlikte çadırdan çıktık.

Ağaçların arasından bir atlı gözüktü. Tâ uzaktan bağırıyordu:

«Geliyorlar.»

Herkes durdu. Atlı beklediğim haberi getirdi. Bozjanov'un takımı, toplarla beraber ormana yaklaşıyordu.

Şimdi artık Volokolamsk'a doğru yola devam emrimi verebilirdim:

«Herkes yerlerine.» dedim. «Yola hazırlanın. Filimonov sen kal.»

Filimov, otuzbeş yaşında, zayıf, enerjik bir adamdı. Üçüncü bölük komutanıydı.

Ona bölüğünü öncü olarak yola çıkarmasını söyledim. Taburun savaş düzenine göre öncüler, ana birlikten üç dört kilometre ilerde gideceklerdi.

Filimov'la birlikte haritayı inceledik. En kısa ve en rahat yol şoseydi. Artan ısıdan, bunun dışında tüm yollar kesinlikle hamura dönmüşlerdi. Ancak oraya da bir kaç noktadan Almanlar çıkmaya çalışıyorlardı. Haritada daha zor ama daha umutlu bir yol çizdim. Şoseyi kese-

cek, sonra kuzeye dönüp, köy arası yollardan Volokolamsk'a çekilecektik.

Filimov, zaman yitirmeden yola çıkmalı ve belirli arayı koruyarak taburun önünde gitmeliydi.

Az sonra koşarak bölüğüne gitti.

Sinçenko, Lisanka'yı getirdi. Hayvana atlayıp Bozjanovün takımına doğru at sürdüm.

İri atlar, toplan yolsuz ve çukurlarla dolu çamurlu arazide zorlukla sürüklüyorlardı. Sis kayboluyor, toplann tekerlekleri ince kar tabakası içine gömülüyordu. Ayaklarını kaygan otlara dayayan askerler, atlara destek olmaya çalışıyorlardı.

Bana asık suratla bakıyorlardı. Birisi küfür etti. Bir başkası da:

«Ah Yoldaş Kombat.» dedi. «Bütün yollar yok olmuş.»

Bir başkası gözünü yere dikmiş mırıldandı:

«Ona göre ne var? Atını kamçılar, keyfine bakar...»

Paşko'yu tanıdım.

«Paşko ne dedin?»

Onu sıkmam, komutan elinin gücünü duyurmam gerekli... Ama sustum. Bu insanlara ne olduğunu anlayamamıştım. Tehlikeli ve güç bir savaş görevini başanyla bitirmemişlermiydi? Öyleyse neden sevinçle göğüslerini gerecek yerde, sıkıntı içindeydiler?

Bozjanov yaklaştı. Her an canlı ve güleryüzlü bir insan olan onun da yüzü asık ve ciddiydi.

Tüzüğe uygun bir şekilde tekmil vermeye başladığı zaman sözünü kestim:

«Orada ne oldu size? Neden hepsi ekşimiş?»

Bozjanov, sesini alçaltarak cevap verdi:

«Öğrendiler...»

«Neyi öğrendiler?»

«Bizimkiler tüm buralardan çekilip gitmiş. Biz gene...»

«Ne demek gene? Nedir bu saçmalıklar?»

Dimdik bir şekilde tâ gözümün içine baktı:

«Aksakal, bana neden böyle davranıyorsunuz? biliyorsunuz ki ben...»

«İşte senin (Bizimkiler). Toplan **çeken asık** suratlı erleri gösterdim, Onlan düşün. O insanlardan sen sorumlusun. E... Şimdi söyle neden (Gene biz) dedin?»

«Gene yalnız kaldık.»

«Bunu da nereden uydurdun?»

«Biz onları gördük. Tüm nöbetçileri topladılar ve hepsi çekip gitti... Hem de çoktan Aksakal.»

Demek sorun buymuş. Servükov'un (Telsiz asker telefonu) konusundaki sözlerini ansıdım. O sırada, savaştaki başarıdan sonra bu (Telsiz asker telefon) sözleri beni ne kadar sevindiriyordu. Ama şimdi, çekilirken ayni şey değildi...

Toplar ve arabalar ağır ağır ilerliyordu. Erleri düşünceyle süzüyordum. Yine Paşko'yu gördüm. Hep öyle gözlerini yere dikmiş, ötekilerle birlikte toplan itiyordu. Adaleli vücudu ile topun kundağına yapışmış onu topraktan sökmeye çalışıyordu. Her yanını çamur örtmesine karşılık san deriden yapılmış yüksek konçlu kont çizmeleri yine de belli oluyordu.

Elimde olmadan sordum:

«Ayağındaki bu çizmeler de ne?»

Bozjanov cevap verdi:

«Novlanska'da bir Alman'ın ayağından çıkardı. Bir subayı öldürdü ve aldı...»

Evet. Enteresan bir tip bu Paşko. Cesur, bedbin ama... Akşam söylediğim gibi asker için büyük bir yetenek olan emre uymak ve disiplin henüz onda yok. Bunlar ancak çok sıkı bir eğitimle elde ediliyor ve askerin ikinci bir ahlakı oluyor.

Bir az önce onu boşuna azarlamadım. Komutanın bu sözlerini hepsi duysaydı onlara iyi bir örnek olurdu.

Artık benim çok zamanım yok. Bozjanovün birliğini hemen denetim altına almam gerekli. Durumun ne olduğunu anlayıp karar vermeliyim..

Böylece hiç bir zaman bir komutanın yapmaması gerekli bir hatayı yaptım: Bir erin karşı koyusunu duymamazlıktan geldim. Talimnamenin ünlü bir emrini çiğnedim: «Hiç bir zaman bağışlama». Bir kelimeyle askere, asker olduğunu bildirmeyi unuttum.

Ve bunun sonucu olarak da az sonra dökülmeyebilecek kan döküldü.

*

Bir süre önce ardarda duyulan top sesleri şimdi daha az ama daha açık duyuluyordu. Ya onlar yaklaşmıştı yada artık ağaçlar onları boğamıyordu. Öte yanımızdaki makinelitüfek ve küçük silahların sesleri ise uzaklaşıp gitmişti.

Önümüzdeki herşey ise tüm bir sessizlik içindeydi: Çamurlu bir yol, ıslak yamaçlar ve uzakta tepeler. Ardımızda orman.

Hiç te hoş olmayan bir durumdayız: Hiç bir şey bilmiyorsun, hiç bir şey görmüyor ve hiç bir görevin olmadan ateşin ortasında duruyorsun.

Bozjanov'un söylediklerinden sonra yakın tepelerden birinden çevreyi gözetlemeye karar verdim.

Bozjanov'a «Topları ormana sok.» dedim. «Ben tepeye kadar çıkıp çevreye bakacağım.»

Sinçenko da ardımdan gelmeye kalktı. Onu ormanın sonunda bıraktım.

Bir dakika sonra Lisanka dört nala yamaçtaydı. Oradan şosenin kenarında bir köy görünüyordu. Sokaklarda ve şosede patlayan silahların beyaz ışıklarını gördüm. Dürbünle baktım

Bizim topçu çekiliyordu. Arkalarına topların bağlandığı traktörler çayın geçip şoseyi kıvrılıyorlardı. Toplann yanında erler yürüyor ve arasıra, kaygıyla dönüp geriye bakıyorlardı. Top ların yanında erler yürüyor ve arasıra, kaygıyla dönüp geriye bakıyorlardı. Topçu Alay komutanı Albay Arseniev'in uzun sıska vücudunu tanıdım. Dürbünün içinden onun durup tabakasını çıkardığını, bir sigara alıp kibritini ateşledikten sonra yaktığını gördüm. Bütün bunları kaygısız son derece ağır bir şekilde yaptı. Sonra yanından geçen bir topu durdurup bir yanı gösterdi. Traktör toptan ayrıldı, askerler yerlerini aldılar. Dürbünü Arseniev'in baktığı yöne çevirince ilk kez Alman taklannı gördüm. Zeytuni Gövdeleri üzerinde beyaz haçlar ve namlularından çıkan beyaz alev gözüme çarptı... Tanklar ateş ederek köye giriyorlardı.

Yerimden kımıldamadan bu modern savaş taktiğini seyretmek istiyordum. Ama dürbünümü indirip çevreme baktım. Şoseye bağlanan yolda atlılar koşuyordu. Aklımdan: Kuzeye çekilen birlikler bir yerde Almanlarla karşılaştılar ve bu köy yolunu bırakmak zorunda kaldılar diye geçti.

Peki ben şimdi hangi yoldan ve nasıl sıyrılacaktım. Zaman kaybetmeden taburu şimdilik açık olan köy yolunun öbür tarafına geçirmem gerekiyordu. Yoksa bizi yolların çevrelediği bir üçken içine alacaklardı. Heyecanla çevreyi incelemeyi sürdürdüm. Birden Filimovün bölüğünü gördüm...

Yürüyüş sırasında vadideye yayılmışlar, ilerde olanları ve tankları görmeden köye doğru yürüyorlardı. Almanların kucağına düşeceklerdi. Ne yapıyor? Aklını mı kaçırdı? Şeytan götürsün. Kör gibi yürüyor. Lisanka'yı deli gibi kamçıladım. Hayvan acıdan art ayaklarının üstüne dikildi.

Dörtnala, ormanın kıyısından taburun yanısıra bölüğe yetişmek için koşuyordu.

Yetiştim.

«Bölük dur. Filimov, nereye sokuluyorsun? Nereye gittiğini biliyor musun?»

Şaşırmıştı:

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

«Nereye gidiyorsun?»

«Bu vadicikten köyün yanına ulaşmak istiyordum Yoldaş Kombat. Sonra da işaretli yollardan...»

«Neden öncüler çıkarmadın? Köyde Almanlar var.»

Yorgunluktan kızarmış yüzünde bir şaşkınlık belirdi. Daha sonra taburun kahramanlarından olacak olan Efim Efimoviç, az kalsın bölüğünü elini kolunu sallıya sallıya Alman tanklarının ağzına atıyordu. Tanklara karşı hiç bir silahı olmayan askerler, vadide hiç bir şey görmeden onlara karşı yürüyorlardı.

Onu durdurmuştum. Bölük bir tek adamını kaybetmedi. Ama ben zaman kaybetmiştim.

Vadide biri hızla bize doğru at sürüyordu. Sinçenko'nun gri atını tanıdım. Önümde durdu:

«Kaçtılar Yoldaş Kombat!...»

«Kim kaçtı?»

Cevap vermeden nefes nefese anlatmasını sürdürdü:

«Sizi gördüler... Dört nala at sürüyordunuz. (Tabur komutanı kaçıyor) diye bağrıştılar... Ve başladılar kaçmaya...»

«Kimler?»

«Şunlar... Dünküler... Hani yanımıza aldıklarınız...»

«Ya tabur?»

«Bilmiyorum. Yolda artık Almanlar var. Onlar (Tabur komutanı kaçtı) diye bağırıp kim nereyi görürse kaçtıkları sırada, ben hemen sizi çağırmaya koştum.»

Ancak mırıldanabildim:

«Filimov sen bölüğü döndür. Sinçenko çabuk ardımdan gel.»

Ve ilk kez o gün mahmuzlan Lisanka'nın karnına vurmaya başladım.

Sanki ormana doğru uçtum. Uzaktan orası

bomboş görünüyordu. Sahiden boş muydu? Taburum bir anda dağdmış mıydı? O zaman yaşamanın ne anlamı olurdu? Buna inanamıyordum.

Rüzgâr gibi uçarken ormanın sonunda bir kaç kişiyi ayırdettim. Sanki beni bekliyorlardı. Hayvanı onlara doğru sürdüm. Asık suratı ile Zaev'i, bitirilmemiş siperlerin toprak kabarıklarını gördüm. Askerler yoktu...

«Zaev, tabura ne oldu? Askerler nerede?»

Selam alıp büyük bir sükûnet içinde cevap verdi:

«Yola çıkmamız için hazırlık emri vermiştiniz ya Yoldaş Kombat.»

«E... Bölüğün nerde?»

«Ormanda sıralandılar Yoldaş Kombat. Bölükte disiplin tamdır.»

«Burada ne olmuş? Neredeler?»

Zaev, bir kaç dakika önce topları gördüğüm yeri işaret etti. Suratı asıktı:

«Orada.»

Eh artık ondan bir kelime bile alamazdım. Lisanka yine beni dörtnala götürdü.

Bir boşluktan bir saniye için köyü gördüm. Kamyonlar, kamyonlar, birbiri ardından uzanan sıralanmış silahlar vardı: Almanlar...

Şimdi yamaçtan vadiye doğru iniyorum. İki top daha ormana çekilmemiş. Dün Novlanska olayından sonra tabura aldıklarım çevresine toplanmış duruyorlar. Toplar çamur içinde duruyor. Ve onlar topu itip çıkartmadan atların yanında duruyorlar. Yüzü sapsarı Bozjanovü gördüm. Dudakları kısılmış eUnde bir tabanca tutuyordu:

«Bozjanov» Haykırıyordum. «Bunlar mı kaçıyordu? Bunlar mı Tabur komutanı kaçtı diyenler?»

Sessizce başını salladı. Dudakları sımsıkı kapalıydı. Bildiğim tombul yüzü tanınmayacak kadar gerilmişti. Yanakları çökmüş tek damla kan kalmamıştı.

Haykırdım:

«İşte tabur komutanınız. Hepiniz görüyor musunuz? Bozjanov kim bağırdı. Hepsi mi?»

«İşte bunlar.»

Bozjanov başıyla yanda bir yeri gösterdi. Uzakça bir yerde, yamaçta yüzükoyun iki ceset yatıyordu.

Kanları, nalların açtığı izlerden aşağıya doğru akmıştı. Dış görünüşlerinden çok, birini iç güdümle tanıdım. Ünlü bir kahraman olabilecek bir insandı... Ama bir korkak, bir hain olarak öldü: Bu Paşko'ydu. Olmayacak bir şekilde bükülmüş bacakları öylece donup kalmıştı. Ayaklarında uzun konçlu sarı deriden çizmeleri vardı.

Bozjanov, sonunda kendinde benimle konuşacak gücü buldu.-

«İzin verin Yoldaş Kombat size olanları anlatayım... Çıkan panik yüzünden silah kullanmak zorunluğunda kaldım.»

«Ya bunlar? Bunlar da kaçmadılar mı? Neden bütün kaçmaya kalkanları vurmadın?»

Bozjanov susuyordu.

«Kesin emrim şu: Bir kez daha kaçmaya kalkan olursa korkaklara hiç bir şey söylemeden ateş et!»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Hayır, ben kana susamış bir insan değilim. Anlamsız gaddarlıklar tiksindiricidir. Ama bu an bambaşkaydı. İnsanların sonuna kadar ders almaları, ordunun ve savaşın yasasını öğrenmeleri zorunluydu.

Kalabalığa döndüm:

«Bakın bana. Hepiniz Tabur komutanını görüyor musunuz? Hepiniz duyuyor musunuz? Bozjanov adamlarını doğru dürüst diz. Toplan da ormana sok. Sonra da savunma bölgeni öğrenmek için karargaha benim yanıma geleceksin.»

Dizginleri oynattım. Soluk soluğa olmasına karşın yine atım karargaha doğru yürüdü.

*

Kendimizi Almanlarla çevrili bir üçgende bulduk. Tabur yeniden koptu

Gelecekte yazınızı okuyacak bir eleştirici birini suçlamak isterse onun görevini kolaylaştınnm. Suçlu benim. Risksiz savaş yoktur. Bende riske girerek adamlarımı geriye toplan ve mermileri almaya göndermiştim. Onlar getirildi ama tabur çıkmazda kaldı. Şimdi hava kararmadan buradan sıynlamayız.

Çok büyük hatamı yaptım? Olabilir. Çok daha akıllı ve dikkatli davranamaz mıydım? O da olabilir. \

Bırakın, gerekiyorsa akıllı insanlar bana küfretsin. Ben yaptığım hatamı küçümsemeden, kendimi temize çıkarmaya çabalıyacağım.

Kendimizi Almanlarla çevrili üçkende bulduğumuz sırada Alman tanklan bizim yolumuz dan geçmişlerdi. Onlann ardında iki sıra halin-

de, Moskova'ya genel bir saldın için kamyonlar, motosikletler, top çekerler, piyadeler ihtiyatlar ve yiyecek yüklü araçlar Volokolamsk'a doğru akıyordu. Öte yandan da onlan güçlendirmek için dün yanımızdan cepheyi yaran bir başka birlik geçiyordu.

Kavşakta tıkanıklık gitikçe artıyor ve yolu ele geçiren Almanların trafikçileri bazan bu yandan gelen bir bölüğe, bazan öte yandan gelene yol veriyordu.

Dürbünle onları seyrediyordum. Kamyonlarda oturan askerlerin yüzleri dün Novlaskoe'de gördüklerim gibi gençti. Aşın bir sevinç ve heyecanlı gülüşler yoktu. Başlarında kep ve sırtlarında kısa kaputtan vardı. Pek çoğu üşümüş ellerini kaputtannm ceplerine sokarak büzüşmüşlerdi. Kasımın rutubetli soğuğu onlan zorluyordu. İstila onlar için hergünkü olağan bir işti. İleri... İileri...

Topçu batarya komutanı yanıma geldi.

«Toplara yön verdin mi?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Doldur ve haber ver.»

Ormanın kavşağa doğru uzanan çıkıntısına sekiz top yerleştirmiştik. Topçuların bir kısmı Şilov'un bir başka noktaya j^erleştirdiğimiz altı topun yanına gitmişti. Çıkıntıdan kavşağın uzaklığı bir kilometre kadardı. Hedef önümüzdeydi. Alman askerleri nişangahtan açıkça görülüyordu. Buna düz yön denir.

Batarya komutanı «Hazır» diye haber verdi.

«Başla. Salvo, yolu döv!... Salvo.»

«Batarya Ateş...»

Topun sesi kelimeyi parçaladı. Yer titredi.

Dürbünden, tahtaların ve saç parçalarının uçuştuğunu gördüm.

«Ateş!»

Almanlar kamyonlardan fırladılar. Kendilerini, yolun öte yanına hendeklerin içine attılar... Alman trafikçileri yok oldu.

Hayır bay zafer alışkanları, buradan geçemeyeceksiniz. Bizim yolumuzu kestiniz öyle mi? Hayır biz yolu ateşle kestik. Sizin kolunuzu parçaladık. Siz Moskova'ya gitmek için acele ediyorsunuz. Moskova mı? Biraz durun bakalım. Önce bizimle başa çıkma alçak gönüllüğünde bulunun. Hem de ordunun yalnızca bir taburunu ezin bakalım.

SİLAHIM, SİLAHIM BİZİ KURTARMAYACAK MISIN?

Şosede herşey durdu. Arkadaki arabalar geriye dönüyordu. Bir kargaşalık ortayı kaplamıştı. Karşıya geçenlerle gidenler birbirine giriyor ve köyü doğru kaçıyorlardı.

Burunda arabaları yok etmeleri emri vererek iki top bıraktım. Düşman cevap vermeye başladığı zaman yer değiştireceklerdi.

Öteki topları ise, ormanda baltalar ve testerelerle çabucak bir yol açarak köye doğru yaklaştırdım. Topçu gözetleyicileri dürbün ve telefonları ile ağaçlara tırmandılar. Onlar bize köyün arabalarla dolduğunu, sıkışıklık üzerine geri yola çekilmeye çalışan kamyonların da çamura saplandığını bildirdiler.

İçimde bir sevinçle batarya komutanına seslendim:

«Haydi vur onları. Bu hazır lop hedefe 60 mermi salla. Ondan sonra bekle, yeniden kıpırdanma görürsen bir kez daha bindir.»

Karargaha doğru yollandım. Bölükler ormanda çevre savunması aldılar. Bulunduğumuz orman çıkıntısı dünkü yerden daha büyüktü. Bununla yetinmeyerek daha az kayıp vermek için savunmayı yaydım. Alman ateşinin başlayacağından hiç şüphem yoktu. Bir makineli ile bir atış takımını yedek olarak ormanın içine çektim. Onlara derin siperler kazmalarını ve yaralıları getirebilmek için siperlere doğru zikzak şekilde uzanan irtibat yolları açmalarını ve atlarla gezici mutbağımızı korumaları emrini verdim.

Komuta yerimde, artık çadırda değil üstü ağaçlarla örtülmüş bir yeraltmdaydı. İçerde lamba yanıyordu. Bildiğim masa konmuş çevresine santral ve muhabere erleri yerleşmişti. Karşıma herzamanki gibi Rahimov geçti.

Komuta yerinden Şilov'un toplarının yerleştiği yeri aradım. Onların yöneldikleri yer karayoluydu. Yol, kavşakta parçalanan yada yaralananlar yüzünden tıkanmıştı.

Karayoluna en yakın köyde arabaların toplandığı yere de elli mermi atmaları emrini verdim. Düşmanın ne ileri ne de geri gidemediğini anlıyordum. Şimdi bize dişlerini göstermek zorundaydı. Nereden? Göreceğiz bakalım. Bizi yutmaya çalışacak. Nasıl? Miğdesine ağır gelmeyecek miyiz? Bilmem büyük bir kasılma duygusunu bilirmisiniz? Her hücreniz hazırdır, ba-

şınız bir hoştur. Adımlarınız ise yumuşak. Çeşitli yönlerde benim silahlarım patlıyordu. Savaşı biz yönetiyorduk. Eziklikten dünkü korkulardan iz kalmamıştı.

Almanların, Polonya'da, Hollanda'da, Belçika'da ve Fransada uyguladıkları «Yıldırım Savaşanı biliyorsunuz şöyledir: Cepheyi ayrı yerlerden yararak ilerlerler. Gerilerinde yenilmiş, kopmuş ve moralman bozulmuş düşman birlikleri bırakırlar. Moskova önlerinde bunu uygulayamadılar.

Yalnızca kendi taburumu anlatacağım.

Geçidin önünde mola verdiğimiz zaman -bu benim suçumdu, kendimizi ana birliğimizden kopmuş bulduk. Yolun tek geçilebilecek yeri burasıydı. Bizde sıramızı alan Almanların yolunu burada ateşimizle kestik. Askeri dilde buna: Yolun ateşle kapatılması denir.

Bunu yapmakla biz Almanları ileri gidecekleri yerde kendilerine engel olan bu direnişi yok etme çabalarına girmeye zorladık. Bunu yapmak zorunda kaldılar. Buna da askeri dilde, «Kendi düşünceni düşmana kabul ettirmek» denir.

Almanlar ormanı bombalar ve toplarla parçalamaya giriştiler. Bizde onlara topların yerlerini değiştire değiştire cevap veriyorduk. Bir yere ondört topu topluyor, bir kaç salvo yapıyor, sonra hemen ikişer dörder dağılıp değişik yerlerden ateşi sürdürüyorduk. Çamların tepelerinden önümüzde altı köy görünüyordu. Altısı da düşmanın eline geçmişti. Orada bu-

rada Almanların bizden ürkmeye başladıklarını görüyorduk. Mermi bakımından zengin sayılırdık.

Dokuz bombardıman uçağı görüldü. Uğultu ile pikeye geçtiler. Orman ağır patlamalarla sarsıbyordu. Ne oldu? Anavatan toprağı bizi korudu. Genellikle yalnız kendilerine sığınak yeri hazırlayamadığımız atlar zarar gördü. Ondört at öldü, iki top parçalandı ve altı yarak. Bombardımanın sonucu buydu.

Akşama doğru onbeş kilometre kadar kuzeyde Volokolamsk yönünde yine sık sık patlamalar duyuldu. Zamanla uzak patlamalar birleşiyor tek sürekli bir patlama halini alıyordu. Gelen seslere bakılırsa on değil yirmi değil/ sabahki gibi yüz yada yüz elli topla ateş ediliyordu. Daha sonra öğrendiğimize göre yarma yapan tanklar orada bir başka topçu alayı tarafından karşılanmışlardı. Biz de burada topçularımızla, onların motorlu birliklerini, Cephane ve erzak taşıyan ikmal araçlarını bırakmıyorduk.

Alman piyade birlikleri üç kez bize saldırıya geçti. Her saldırıda onların taarruzlarını makineli ve piyade tüfeği ateşi ile kırdık ve erlerini başlarını toprağa gömmek zorunluğunda bıraktık. Sağ kalanlar bir süre kendilerini toprağa yapıştırıyor sonra sürünerek geri çekilmeye çalışıyorlardı. Bir kez tam topların yer değiştirmesi sırasında saldırdılar. Bu durum topçuya silahını piyade gibi kullanma zorunluğunu doğurdu. İhtiraklı atışın ne demek olduğunu biliyor musunuz? Namludan fırlayan mermi daha havada uçarken parçalanıyor ve

düşmanın üzerine yüzlerce piyade mermisi gibi çöküyordu. Sıcak çelik parçaları, düşman saldırısının üstüne yağıyordu.

Bugün düşmana kendimizi, gücümüzün üç kat fazlasıyla gösterdik. Bir askeri gerçek vardır. Düşmanın yaylım ateşine karşı göğüsle sokulmaya çalışmak büyük çılgınlıktır. Onun atış noktalarını yoketmeden, düşmanın moralini ezip parçalamadan yapılacak saldırı kesinlikle yenilgi ile biter.

Bizi ezmek için Almanların zamana ve topçuya gereği vardı. Parçaladığımız piyade kolları canlı güçlerinden de oluyor ve moralman çöküyorlardı.

Zamanın nasıl geçtiğini anlamadan akşam oldu ve bizim için harekete geçmenin yollarını düşünme zamanı geldi. Düşünün, çekilmek istemiyordum. Ancak artık gereçlerim azalmaya başlamıştı. Yoksa bir gece ve gündüz daha burada savaşırdım. Bir gece ve gündüz daha düşmanı kuyruğundan tutarak onunla oynayacaktım.

Korku yok olmuş; dünkü yerde kalmıştı. Şimdi sevinçliydik.

Böylece korkudan sıyrılmış, bu konudaki yüksek eğitimin ilk dersi başarı ile verilmişti.

*

Keşfe çıkan birlikler döndüler. Bütün çevre köylerinde Alman askerleri vardı. Her köyde sıkı bir savunma tertibi alınmış ve gizlenmişti. Taburun tüm yolları kesilmişti.

Ancak burada durduğumuz sürece şose düşmanın olmayacaktı. Çemberden çıkabilme-

ninin yollarını düşünüyordum. İşte haritaya bakın. Görüyormusunuz? Orman uzun bir kuşak gibi kuzeye uzanıyor ve hemen de Volokolamsk'a kadar gidiyor. Piyade ormandan kolayca geçer. Ya tekerlekler? Toplar? Arabalar? Onları bırakayım mı?

Hem düşünüyor hem de çarpışmayı sürdürüyordum. Karanlığa güvenen Almanlar şoseden geçmeye yelteniyorlardı. Buna izin vermiyorduk. Arabalarını çevre yollara göndermeye çabalıyor, bir mermi atıp onların dağılışına neden oluyorduk. Düşmanın hâlâ kuyruğunun sıkışık olduğunu anlıyordum. Bunu biliyor ve bırakmak istemiyordum.

Akşam saat dokuz yada onda General Panfilovün bir haberci subayı gelerek onun gönderdiği yazılı emrini verdi: General en kısa süre içinde çemberden sıyrılarak taburu Volokolamsk'a intikal ettirmemi istiyordu.

Taburumuzla öteki birlikler arasındaki uzaklık yirmi yirmibeş kilometreyi bulmuştu. Bu arayı nasıl geçecektim?

Karanlıkta ormandan pusula yardımıyla Volokolamsk'a doğru gitmeye karar verdim. Arabalar ve topçular için ağaçlar kesilip devrilerek yol açılacaktı.

Veda konserimi verdim.

Allahaısmarladık salvolarım, Almanların tüm vasıtalarının bulunduğu yerlere kadar uzadı. Şimdilik bununla hoşça kaim baylar. Yine görüşeceğiz.

Tabur hazırlanmaya başladı.

Karanlıkta orman içinde ilerliyoruz. Yüzyıllık bir orman. Testereler ve baltalar bize yol açmak için çalışıyor. Bakir ormanın içinde geçit açıyor, geride bizden kalan bir am izi bırakıyoruz.

Taburda onyedi testere ve yüzelli balta var. Hepsi çalışıyor. Bizse yürüyor, yürüyoruz. Karanlıkta taze kesilmiş ağaçlar bembeyaz görünüyor, açılan yoldan arabalar ve yardım araçları ilerliyor. On iki top götürüyoruz. İkisi çarpışmada yara aldı. Biri az hırpalanmıştı. Onu havaya uçurduk. Yirmiye yakın at kaybettik. Ama yükümüzde azaldı. Binden fazla top mermisi harcadık. Düşmanın üzerine ateş yağdırdık. Yalnızca savaş stoklarım sakladık. Piyade mermisi sandıklarımız da azaldı. Bunlardan da çok harcamıştık. Saldırılan kırarken makineliler ve piyade tüfekleri ateş kustular. Arabalarda ekmekte yok. Konserve, sebze ve bulgulan da almadık. Yalnız yaralılar için bir şeyler götürüyoruz. Hareketsiz yavaş. Orman sık ve çalılık. Saatte bir kilometre kadar bir yol alıyoruz. Yannda kolay olmayacak. Yolu pusula ile hesaplıyoruz.

Durmadan dinlenmeden yürüyoruz. Saat başlannda çalışan gruplar değiştiriliyor.

Gün bizi ormanda ilerlemeye çalışırken buldu. Koca ağaçlar, yıkılırken daha küçük yada kurumuş ağaçlan çatırtıyla ezerek devriliyor.

Bir ara testerelerin gıcırtısı, baltalann vuruşu durdu ve her şey sessizliğe büründü. Gözetleyiciler haber getirdi. Önümüzde bir düz-

lük var. Orman şoseye giden bir köy yoluna dayanmış. Yolda da Almanlar var.

*

Ormanın sonunda durup bakıyorum.

Kamyonlar çamurun içinde sanki emekliyor. Piyade taşıyıcılar boş. Yanlarında mayın döşeyiciler sıralanmış. Uzaktan sanki odun yüklü gibi görünüyorlar. Erler yerde arabaları iterek yürütmeye çalışıyorlar. Bir kısmı ağır savaş gereçleri ile yüklü bir kısmı boş. Bunların üstünde de hafif silahlar var. Her arabanın üstünde makineliler ve bomba atıcıları görülüyor.

Beş dakika, on dakika seyrediyor ve düşünüyorum. Arabalar patinaj yapıyor ve tekerlekleri çamur fıskiyeleri çıkarıyor. Onları piyadeler yürütebiliyor. Ancak piyadenin hızıyla gidebiliyorlar. Ormanın sonuna gönderdiğim atlı keşif elemanları haberi getirdiler: Kolun sonu görünmüyor. Anlaşılan bir başka noktada yollarını kestiklerimiz buraya akın etmişler.

Çayırın genişliği bir kilometre kadar var. Bu bir kilometreyi geçmemiz gerekli. Geçmeli ve karşı ormanın içinde kaybolmalıyız.

Ne yapayım? Toplan onlara çevirip makinelileri arabalardan indirip onlarla çarpışmaya mı gireyim? Ama toplann mermileri hemen hemen hiç yok gibi.

Geceyi mi bekliyeyim?

Olmaz. Düşman dünkü yerimizi ya buldu yada bulmak üzere. İzimizden, açtığımız koridordan her an bize yetişebilir. Biz ise onlara

karşı duracak durumda değiliz. Uzun süre ateşe ateşle karşılık veremeyiz.

Derin ormanın içine çekilerek karanlığı beklememiz yapılacak tek şey gibi geliyor. Ama bana emir var: En kısa sürede taburu Volokolamsk'a doğru götürmem gerekli.

Panfilov bizi orada bekliyor. Biz ona bu sürüleri durdurmaya çalışan güçlere destek olmak için şiddetle gerekliyiz. Bu anda savunma cephemiz düşman baskısı altında kıvranıyor.

Kendimize yol açmalıyız. Almanlar burada olduğumuzu anlamadan daha sallanırken bu işi yapmalıyız.

Nasıl? Birdenbire süngü ile saldırarak. Birden saldırıya geçersek şaşıran Almanlar ciddi bir karşı koymaya geçemiyecekler. Sessizlik içinde birden Rus «Ura'sı» yükselince şaşıracaklar. Geniş bir geçit sağlayınca iki yana yatarak toplarımız, arabalarımız ve yaralılarımız geçinceye kadar yolu açık tutacak ve onları ateşten koruyacağız. Elimizde buna yetecek kadar mermimiz var. Sonra bölükler kalkıp çekilecek. Onların çekilişi de örtülmeli. Ne ile? Bir iki makinelimiz var. En güçlü silah bu. İnsan üstü birşey bu. İnsanları bu koruyacak. Bu insanları kimse koruyamıyacak. Onlar çekilemiyecekler. Böyle bir görev için en katılarını en bağlılarını seçmek gerek. Bunlara: «Geri çekilmeyeceksiniz» demek gerekli. Bunu söylemek güç. Kendi kendine bile söylemek güç «Sen Bloha'nın makineli grubu kalacaksın. Sonuna kadar bu çayırda kalacaksın.» Evet. Bozjanov'da kalacak. Şimdi güveniyorum.

yanında kimse irkilmeyecek. Biz çekileceğiz. Hepimiz. Yaralılarımızı da sürüyüp götüreceğiz... Son kalan bir avuç insandan başka...

*

Tabur sessizce ormanın sonunda toplandı.

«Tüm bölük komutanları yanıma gelsin» dedim. «Siyasi yönetici Bozjanovü da istiyorum.»

Haberciler dağıldı.

Bozjanov'a nasıl söyliyeceğim? Dalmuhammed'e «seni kurban ediyorum» diye nasıl söyliyebileceğim?

Komutanları beklerken yine sonu gelmeyen Alman konvoyunun geçişini seyrediyorum. Şimdilik onlarda en küçük bir kaygı belirtisi yok. İki üçyüz adım ötelerinde bir Rus taburunun varlığından şüphelenmiyorlar bile.

Ya başka türlü bir şey yapabilirsem? Ya... Hayır, hayır. Bu korkunç bir risk olur. Hiç bir komutan böyle bir şeyi öğütlüyemez, hiç bir tüzük böyle bir şey söyleyemez. Gözlerimi Almanlardan bir an ayırıp askerlerime baktım. Hepsinin silahı ve kütüklüğü var... Kütüklüklerde de yüzyirmi mermileri var. Ama yine de?... Ah silahım, silahım bizi kurtarabilecek misin? Şeytan götürsün, bu korku dolu adımı attığımız an düşüncelerimi sarıp beni kavuran başarısızlıkta hepimiz yokolabiliriz. Eğer başarırsak hepimiz kurtulacağız ve hiç kimseyi ölümün açılmış ağzına kurban olarak atmayacağız. Hayır onlara hiç bir çıkar söylemeden riske girmek vicdanlı bir şey değil. Ama bu olayda bir kazanç var.

Yine erlere baktım. Kime olsa sorabilirim: «Ne dersin diğerlerini kurtarabilmek için bir kaç arkadaşını ölüme bırakabilir miyim? Bu riske gireyim mi? Bunun karşıtı ya hepimiz öleceğiz ya hepimiz kurtulacağız?» inanıyorum ki her biri: «Riske gir.» diyecek.

Pek ala arkadaşlar. Kimseyi bırakmıyacağım.

Hemen içim hafifledi. Bütün vücudum ve beynimde bir hafifleme duydum. Kamm hızla dolaşmaya başladı. Cesaret benliğimi kaplamıştı.

Komutanlar birbiri ardından yanıma geldiler. Bozjanov'a yavruma bakar gibi baktım. Bu bakışımı yakaladı. O da soran gözlerle bana baktı. Sonra da bana gülümsedi.

Komutanlara yarma konusundaki düşüncemi anlattım. Buna göre: Tabur iki taraflı birerlekol'a geçerek ortasına toplar ve araçlar yerleştirilecek. Emrimle hepbirden yürüyüşe başlanacak. Adımlar ölçülü olacak ve bu tertip bozulmayacak. Tüfekler atışa hazır olacak, gereğinde benim emrimle düşmanın üzerine ateş açılacak.

Ormanda sıralanmamız kolay olmadı. Uç'a Rahimov'u koydum. Kenar köşelere Zaev ile Tolstunov, geriye de Bozjanov'u yerleştirdim.

Bozjanov'un takımı Tabur ihtiyatı olarak geriyi koruyacaktı. Bize katılan Şilov'un askerlerini yöneten Bozjanov'a:

«Sizi en sorumlu yere koyuyorum. înanı-

yorum ki aslanlar gibi geçeceksiniz. O zaman bütün olanlar unutulacaktır.»

Onlara bombalar ve tanklara karşı kullanılan silahlar dağıtıldı. Bu şekilde yol yarılınca yapılacak atışlarla Alman konvoyu arasında bir kaç büyük patlama sağlanacaktı.

Arkadan araba ve topların bulunduğu ön bölüme geçtim. Rahimovün yanında duruyordum. Son bir kez çevreme baktım ve yavaşça komutumu verdim:

«Tabur... Marş.»

Ve yürüdüm. Yürüyüş kolu benimle birlikte ilerliyordu.

Almanlar birden bu garip biçimde ormandan çıkıp sezsizce yürüyenlerin kim olduğunu ne yaptığını anlayamadı. Bir çoğu arabaları itmeyi sürdürüyordu. Ötekiler ise şaşkınlıkla dönmüş bize bakıyorlardı. Gerçeği anlayanlarda süngü savaşma girmeyen ve «Ura» diye bağırmayan bu Rus taburunu donmuş gibi seyrediyorlardı. Acaba tutsak olmaya mı geliyorlar.? Ama olmaz sakın bunlar delirmiş olmasın?

Onlar şaşkınlıktan kurtuluncaya kadar seksen-yüz metre kadar ilerledik. Sonra Almanca sert bir emir duyuldu ve erlerin bir kısmı arabalardaki silahlarına uzandılar. Şimdi zaman sanki en küçük parçalara bölünüyordu.

«Tabur...»

Bir an sessizlik oldu. Yürürken tüfekler ayakta ateşe hazır vaziyette tutuluyordu.

Yaylım ateşimiz sessizliği bozdu.

«Ateş!..»

Korku saçan bir patırtı ile bir kaç yüz mermi yaktık.

«Ateş!..»

Bir adım yürüyor bir ateş ediyorduk. Yolumuzdaki herşey eziliyordu. Bir tek er sırayı bozmadı bir tek er irkilmedi. Taburu araçların, arasından bir boşluğa doğru götürüyordum. Yolda çamurların içinde öldürülmüş Almanlar, yatıyordu. Durumu bozmadan yürüyor ve durmadan emrimi yeniliyordum. Birine bastım. Ceset çizmelerimin altında kolayca çamura gömüldü.

İnsanlar, atlar ve tekerlekler cesetlerin üzerinden Alman Kolunu yararak geçti.

Bir kaç patlama sesi duyuldu. Bizim bombacılar çalışıyordu. Biz ise yürüyor ve yaylım ateşi sürdürüyorduk.

Tabur yolu geçti. Bir an sessizlik oldu. Bağırdım:

«Tabur! Teğmen Rahimov'un komutasını dinle.»

Şimdi Rahimov, bağırıyordu:

«Ateş!»

Askerler arkalarını dönerek ateş ediyorlardı. Düşmanı başını kaldırmaya ve kımıldanmaya bırakmıyorduk.

Araba ve topların yanından geçerek Bozjanov'un yanma gittim. Ormana kadar iki-üçyüz adım vardı. Biz hâlâ bir tek Alman'a silah kullanma olanağı vermiyorduk.

Birden ta geride bir kaç tank belirdi. Gittikçe artan korkunç bir gürültüyle bize doğru geliyordu. Makineleri ateş saçıyordu. Boğazımı zorlayarak bağırdım:

«Tabur. Koşaradım. Atlar dörtnala. Ormana!»

Hepsi koştular. Sadece bir avuç er arkada yürümeyi sürdürüyor ve bir bana bir Bozjanov'a bakıyorlardı. Bu anın gerginliği **içinde** gülümsedim. Şeytan götürsün koşmayı mı unuttunuz? Onları azarladım:

«Size ne oluyor? Özel komut mu bekliyorsunuz? Arkamdan koşun.»

Biz de koşmaya başladık. Ardımızda ise patırtı, gürültü ve makineli sesleri vardı.

İnsanlar arabalar ve toplar ormanda kayboluyordu. Ormana yirmi otuz adım kala bilerek kendimi yere atmıştım. Çevreme bakmam gerekliydi. Kalan yada yaralanan var mı? Çayırda yardım bekleyen kimse olup olmadığına baktım. Kimse kalmamıştı. İki asker eğilmiş birini taşıyordu. Yanıma baktım. Bozjanov ve bir kaç kişi daha yanıma yatmıştı. Aralarında Polzunov'da vardı. Bir kütüğün arkasına gizlenmişti. Elinde ağır bir tanksavar bombası vardı. Panfilov'la konuştuğum sırada gördüğüm çocuksu dolgun dudaklı yüzü şimdi bambaşkaydı. İnşam şaşkınlık içinde bırakan bir dikkatle gözlüyordu.

Dayanamayıp bağırdım:

«Polzunov. Kısmet olurda generali görürsem senin yaptıklarını bilecektir.»

Gülümsemedi bile. Komutumu verdim:

«Haydi zıplayın. Ardımdan.»

Yeniden ormana doğru fırladık. Bir tank ardımızdan ateş yağdırıyordu. Biri ayaklarımın dibine saplandı.

Ormanda artık bizim silahlarımız konuşuyordu! Pars... Pras...

Şimdiye kadar el sûnnediğimiz ihtiyatlarımıza sıra gelmiş, onlar ateş ediyordu. Koşarken geri dönüp baktım. Zinciri kopmuş bir tank fırıldak gibi yerinde dönüyordu. Ötekiler ise duruyordu. Bir ağacın ardına sinip üstüne gelen tenk saldırısına karşı ateş etmek kolay değildi. Ormana daldık. Tanklar ateş kesmeden uğultu ile geri çekiliyorlardı.

Bu öyküde bir kaç kez salvo ateşten bahsettim

Bi erek üzerinde duruyorum. Bu konudan bahsederken siyah harfler kullanılsın, dikkat çekilsin istiyorum.

Bu çok kaba bir usul. Bunu eleştirmeye bırakmak daha doğru olurdu. O zaman acaba başka ne yapılabilir tartışılır neyin ne anlam taşıdığı çözülür.

Ama burada herkesin bildiği aşktan değil askeri san'attan, askeri özelliklerden konuşuluyor. Onun için bunu da kendimiz çözümliyeceğiz.

«Bu savaşta **edindiğimiz tecrübeler bize ister savunmada ister Taarruzda olsun, düşmana etki yapmamn, onun morali üzerinde bozucu oyun oynamanın en kesin yolu ateş etmek olduğunu** öğrendik. **Beklenmeyen anda yapılan ateşler, düşmanı şaşırtıyor ve savaşı yöneten beyinleri bir an için felç ediyor.»**

Panfilov'un bir öğrencisi olan ben bu şerefe layık olmaya çalışıyorum. Panfilov durma-

dan ayni şeyi söyler: «Askeri koruyun. Onu koruma da sözle değil davranış ve ateşle olur.»

Evet piyadeyi ateş ve davramşla korumak gerekli. Onun yolunu düzeltip temizleyecek şey ateştir. Yine ateş... Ateş.

«Ama sadece topçuya güven olmaz. Topçuna güvenecek ama sen de gözünü açacaksın. Topçu senin yerine tüfekle ateş etmeyecek yada senin yerine taburunu yada bölüğünü yönetmeyecek.» Bunlar yine Panfilov'un bize ders anlamında söylediği sözlerdi. [1]

«Piyadenin kendine yeterli savaş aracı vardır. Kendi hareketini kendi ateş gücü ile yapabilir, elinde ki silahlar yerinde kullanıldığı zaman düşman felce uğrar. Savaş morali içinde en etkili ateş yakın savaşta piyade silahıdır. Düşman seni yakınında duyup korkacaktır. Yaylım ateşinin olağanüstü etkisi onun ani oluşundadır. Ancak her baskının temeli ateş etme anının iyi seçilmesine bağlıdır. Bununla birlikte başarının sırrı, ateş etme anının seçilmesinin dışında disiplindir.

İşte bunun için siyah harflerle yazdsın istiyorum: Piyadeyi ateşle yürütmelisin. Yalnız topçu ateşi değil, kendi piyade silahlarının ateşi ile.

VOLOKOLAMSK'DA PANFİLOVÜN YANINDA

Yine ormanda yürüyoruz. Kesiyor, buduyor ve yol açıyoruz. Açık açık ve belirli bir şekilde top sesleri duyuluyor.

Ormanın sonuna vardık, Uzaktan çan kuleleri görülüyor. Biraz daha yanda kırmızı tuğladan yapılmış Volokolamsk istasyonu beliriyor. İstasyon şehirden bir kaç kilometre uzaklıkta. Çarpışmalar burada oluyor.

Birden orada, demir kulelerin, benzin depolarının havaya uçtuğu görülüyor. Araçlarla birlikte alev ve dumanlar yükseliyor. Patlamanın gürültüsü daha sonra kulaklarımıza geliyor. İstasyon daha bizim. Askerlerimiz onu havaya uçuruyor. Düşmana bir damla akaryakıt bir tek tane gıda maddesi bırakmamak için onları ellerimizle parçalıyoruz.

Taburu şehre doğru götürüyorum. Nöbetçiler bizi durduruyorlar. Onlardan alay karargahının şehrin kuzey doğusunda olduğunu öğreniyorum. Şehre yaklaştığımız sırada parke bir yol üstünde yürüyoruz. Ondan sonra asfalt başlayacak. Bu Moskovaya kadar uzanan bir asfalt. Almanların erişmek istedikleri Volokolamsk şosesi.

İlk evlere yüz adım kala tabura bir sigara molası verdim.

On dakika sonra takımlar halinde sıralanmış, bütün silahlarla makinelilerimiz yerleştirilmiş, arabalar düzeltilmiş şehre doğru yürüyüşe geçtik.

Lisankayı Seyise bıraktım, taburun önünde yürüyorum.

« *

Volokolamsk'tan o gün aklımda kalanları hatırlıyorum. Şehrin göbeğindeki evlerin bir kısmı hava bombardımanlarından yıkılmış. Alman hava kuvvetleri şehri bir kaç kez bombalamış-

lar. Ağır bir bomba şehrin ahşap un deposunu yıkmış. Bir köşesi uçmuş, aralıktan kopan ve parçalanan kalaslar görülüyor. Dam çökmüş kapı ve pencerelerin pervazları dışarı fırlamış. Patlamadan dağılan unlardan yolun kenarı nemli bir kabuk bağlamış. Henüz üzerinde ayak izleri yok. Yürürken ayaklarımızın altında kınlan camlar gıcırdıyor.

Yıkılan depodan kurtanlan unlar halka dağıtılıyor. Uzun bir kuyruk göze çarpıyor. Ama unlar artık tartılmıyor. Ölçek kovalar olmuş. İnsanların ellerinde tuttuklan torba ve yastık kılıflanna dolduruyorlar.

Dörder kişilik sıralar halinde aramızdaki uzaklığı bozmadan yürüyor ve çevremize bakıyoruz. Bana sokaktaki herkes bir yana gitmek için acele ediyor gibi geliyor. Şehir halkından kimsenin sakin yaşantısını sürdüremediği açıkça anlaşılıyor.

İşte yolumuzun üzerinde yine bombalann yıktığı pek büyük olmayan bir bina. Yine parçalanmış kalaslar, çökmüş katlar ve ayaklanmızın altında da parçalanan kınlmış camlar. Yıkıntının yanında, kaldıranın üstünde yaşlı bir kadının cesedi yatıyor. Rüzgar bembeyaz saçlarını savuruyor. Bir demet ak saç ise kıpkızıl kanla alnına yapışmış. Başımn yanında bir küçük çukura dolan kan pelteleşiyor. Anlaşılan biri cesedi kenara çekmiş, şimdi yanında kimse yok. Taş bir binanın oymalı pencerenin kenanna asılı duran bir levhayı patlamanın şiddeti yerinden sökmüş. Bir ucundan asılı sallanıp duruyor. Hiç kimse onu düzeltmeyi düşünmemiş.

Sokakta nöbetçiler dolaşıyor. Dört yol ağzında kolunda kırmızı pazubendi, omuzunda silahıyla duran trafikçi esas duruşa geçip bizi selamlıyor.

Şehir halkı aralarında sadece bir kaç kelime konuşuyor. Bazıları sırtlarına bir takım eşyalar vurmuş bir yandan bir yana götürüyorlar. Hepsinin acelesi var.

O sırada, kayalara çarpıp parçalanan bir vapurun yolcuları da herhalde böyle hareket ederler diye düşündüğümü hatırlıyorum. Ruhları korkunun etkisi altındadır. Vapur şimdi parçalanarak batacak ve biz de sulara gömüleceğiz.

Daha düşmanın alamadığı bizim bırakmadığımız şehir, bir başka işgale uğramış. Şehri düşmandan önce, korku istila etmiş.

Bir evin kapısının önünde onyedi yaşlarında bir genç gördüm. Bir an bakışlarımız karşılaştı. Bize dimdik bakıyor. Genç yüzü çok ciddi, başı hafifçe öne eyik. Gözlerinde inatçı bir azarlama okudum. Yüz metre ötede bölüğe komut verirken dönüp baktım. Ayni genç ayni kapıda duruyordu. Sanki bütün bu keşmekeşin dışındaydı.

Daha sonra Volokolamsk partizanlarının düşmanla savaşını ve asılan sekiz kişiyi duyduğumda bilmem neden yine bu genci ansıdım. Onu savaşların arasında düşündüm. O zaman anladım ki şehirde yalnız değilmiş. Ama o zaman, o tatsız kasım gününde göze sadece sokaklardaki kargaşalık çarpıyordu.

Bizse yürüyor, yürüyor ve asık bir yüzle çevreye bakıyorduk.

Bize de bakıyorlardı. Mahkûm bir şehrin sokaklarından, yanan istasyonun dumanlan arasından, düzgün sıralanmış başlannda komutanlan olduğu halde bütün ağırlıklan ile bir birlik geçiyordu. Bilirsiniz yürüyüş halinde bir taburun uzunluğu bir kilometreyi bulur.

Hayır biz resmi geçitte yürür gibi ayak vurmuyorduk. Erler yorgun yürüyorlardı. Neşesizdiler. Onlan ilerde bekleyen bayram değil, sevinç değil daha büyük çarpışmalardı. Ama onlar halkın bakışlan altında yorgunluğa göğüs geriyor, yürüyüşün düzgünlüğünü koruyorlardı. Çekilen askere hayranlık beslenmez, ona saygı duyulmaz. Kadınlar bize acı ile[1] bakıyor, bazdan göz yaşlanm siliyordu. Onlar[1] askerin şehri bıraktığını düşünüyordu. Acı ve korku dolu gözlerle: «Herşey bitti mi? Emeğiniz, amaçlannız herşey yok mu oldu?» diye soruyorlardı.

Şehirden bu şekilde geçiş ağır, çok ağırdı. Şehirlinin bakışlan karşısında kargaşalık üzerinde biz başımızı gururla dik tutuyorduk. Omuzlarımızı geriyor, ayaklanmızı daha sert vurmaya çalışıyorduk.

Her ayak vuruşumuzda bir parçacık ta olsa sanki:

«Hayır bu bir kaza değil, bu bir savaştır.» diyorduk.

Asker adımlanınız acıma dolu bakışlara cevap veriyordu:

•Biz zavallı bir grup değiliz. Çemberden kurtulduk. Biz gücünü çarpışmada denemiş askerleriz. Biz Nazileıl vurmuş, onlann cesetle-

rini çiğnemiş, yüreklerine korku sokmuş kişileriz. Önünüzden başımız dik, gururlu bir birlik gibi geçiyoruz.

*

Tabur, karargahın bulunduğu şehrin kuzey doğu bölgesine yaklaşıyordu.

Kavşakların birinde, sanırım trafik askerinin durduğu yerde, parke yolun yerini asfalt aldı. Bu noktada Moskova'ya uzanan geniş Volokolamsk şosesi başlıyordu.

Küçük bir evin -anımda kaldığına göre tertemiz mavi panjurlu bir evdi- birden hızla bir pencere açıldı ve dışarıya sarkan Alay Komiseri Pyötr Logvinenko el sallamaya başladı. Dış merdivenlerden inen ak saçlı bir binbaşı da koşarak bize doğru geliyordu. Bu da karargah Komutanı Sorokin'di. Elimi sıktı. Yaşlı, çok şeyler görmüş gözleri sevinçle parlıyordu. Sokağa fırlayan Logvinenko, beni kenara çekip kucakladı ve öpmeye başladı.

Büyük bir şaşkınlık içindeydim. Bizi neden böyle karşılıyorlardı. Yolda geç kaldığımız için azarlanacağımı düşünüyordum. Sonra, sonra onların bizim için ne derece kaygıya düştüğü, yolları Almanlar tarafından kesilen taburumuz için ne derecede heyecan çektiklerini anlayabildim. Aramızdaki bağlantı kesildikten sonra yok olduğumuzu düşünerek çok kez bizi acı ile anmışlar.

Alay komutanı Binbaşı Yurasov, merdivenlere çıkmış sıraların önünden geçişini seyrediyordu. İçine kapanık sessiz bir adamdı. Ona yaklaşıp kısaca tekmil verdim. Beni dinledi:

«Peki iyi» dedi. «Sonra gelip geniş rapor verirsin. Şimdi taburu evlere yerleştirin. Dinlenebilirsiniz. Alay, tümen ihtiyatıdır.

Son sözlerinde bir gurur duyuluyordu. Yurasov, bu duygusunu saklayamadı. Geçen dünya savaşında genç bir subay, sonra da Kızılordunun bir komutanıydı. O, böyle bir şerefe erdiği için gurur duyuyordu.

Siz bütün bu geçmişlerden sonra bu küçücük «Tümen komutanının ihtiyatıyız» sözlerindeki önemi anlıyabiliyor musunuz?

Bu, Almanların yarmasından sonra Tümenin yeniden bir savunma hattı kurmuş olması, düşmanın önüne yeniden dikilmesi demektir. Bu basit cümle, saldıran Almanların önünde bir engelin daha varlığını gösteren ve Moskova'nın hâlâ ayakta olduğunu ilan eden bir şeydir.

Tabur yürüyor ve silahlar korkunç sesler çıkarıyordu.

Nerden çıktı bilmiyorum. Yanımda, kırmızı yanaklı gencecik bir subay olan Panfilovün emir subayı teğmen beliriverdi. Beni selamladı:

«Yoldaş Momiş-Uli, General sizi bekliyor.»

«Nerede o?»

«Şu küçük evde. Biliyor musunuz sizi pencereden görünce ne dedi: Bu da ne, nereden çıktı bu askerler?»

Ve emir subayı güldü.

Rahimovü çağırıp taburu yerleştirmesi ve erlerin dinlenmesini sağlaması emrini, verdim, ben de emir subayı ile yürüdüm.

*

Santrallerin yerleştikleri karargah kumandanlarının nöbet tuttukları odalardan geçip Panfilov'un yanma girdim. Üzerinde telefonun ve durum haritalarının durduğu masanın ardından canlı bir hareketle kalktı ve hızla yanıma geldi. Kuvvetle elimi sıktı, bir kumandanın bir astının elini sıkışı gibi değil, benim ülkemin insanları. Kazahlar gibi iki eliyle elimi tutarak sıktı.

«Oturun Yoldaş Momiş-Uli, oturun... Çay ister misiniz? Yorgunsunuz ama benimle oturmaktan kaçınmazsınız değil mi?»

Cevabımı beklemeden kapıyı açıp birine seslendi:

«Yemek getirin. Mezemsi bir şeyler olsun. Semaveri de verin... Ne gerekse her şeyi...»

Sonra bana döndü. Gülümsüyordu. Küçük, birbirine yaklaşık, Moğol tipi gözleri okşayıcıydı.

«Oturun anlatın. Çok adam kaybettiniz mi?»

Kayıplarımı bildirdim.

«Yaralıları getirebildiniz mi?»

«Evet Yoldaş General.»

«Askerlerinizi dinlendirmeleri, doyurmaları ve kurutmaları için gereken buyrukları verdiniz mi?»

«Evet Yoldaş General.»

Panfilov, telefonun yanına gitti ve tümen karargah komutanını bularak ona ordu karargahında Rokosovski'yi bulup çok kıymetli bir taburun düşmanı yarıp Volokolomsk'a geldiğini bildirmesini istedi.

Birşeyler dinledikten sonra, haritanın üzerine eğilip sorularına başladı: Konuştuklarını duyuyordum:

«Ya kuzeyden? Sakin mi? Son oradan ne zaman haber aldınız? Ondan sonra.? Hayır beri sessizliğe inanmıyorum? Sen biliyor musun? Bir kez daha soruştur. Aydınlanalım. Aldığın tüm bilgileri bana Yüzbaşı Gofman'la gönderin.»

Ahizeyi bırakıp uzun süre haritaya baktı. Yüzü ciddi, gözleri kapalıydı. Sonra kendi kendine birşeyler mırıldandı. Düşünmeden sigara tabakasını çıkarıp bir sigara aldı. Onu bir kaç kez masaya vurdu, sonra birden irkilerek bana baktı:

«Bağışlayın...»

Ve tabakasını uzattı.

«E... Yoldaş Momiş-Uli anlatın bakalım. Herşeyi anlatın bana.»

Elimden geldiği kadar özetliyerek anlatmaya karar verdim. Generali tutmak istemiyordum. Sanıyordum ki bu büyük savaş içinde benim raporuma ayıracak pek zamanı yoktu.

«Yirmi üç kasım gecesi...» diye başladım.

«Şuna da bak.» dedi. «Nereden başlıyorsun.» Elini uzatıp sözümü kesmişti. «Önce yoldaki çarpışmaları anlatın. Bizim zikzaklı yayımızı hatırlıyorsunuz değil mi? Sizi nasıl etkiledi?»

Benim için bütün bu geçirdiklerimizden sonra o küçük hareketlerimizin, Donskih ve Brudni'nin takımlarının yaptıkları uzak geçmişte olan önemsiz şeyler olarak kalmıştı. Panfilovün onları niçin sorduğuna şaşıyordum. Bi-

zim geçmişte kalan küçücük çarpışmalarımızın şimdi ne önemi vardı?

Panfilov, sanki düşüncelerimi anlamış gibi gülümsedi:

«Benim askerlerim, benim akademimdir.» dedi. «Bu sizi de kapsar. Yoldaş MomişUli, Sizin taburunuz sizin de akademinizdir. Haydi bakalım ne öğrenmişsiniz görelim.»

Bu sözler birdenbire yüreğimi ısıttılar. Herne kadar kendimi yüreklendirmeye çalışıyorsam da şehrin kötü görünüşü sinirlerime etki yapmıştı. Bu şehirde, silah seslerinin duyulduduğu bu odada Panfilov, gülümsiyerek bana. «Haydi bakalım ne öğrendiniz?» diye soruyordu. Bu basit sorudaki samimiyet ve güven beni de sardı.

Bütün vücuduyla bana doğru eğilmiş olan Panfilov, içten bir ilgi ile cevabımı bekliyordu.

Doğru ne öğrendim acaba? E... Haydi ne olursa olsun. En önemlilerinden başlayacağım.

«Yoldaş General?» dedim. «Ben modern savaşın psişik bir savaş olduğunu anladım.»

«Nasıl dediniz: Psişik savaş mı?»

«Evet Yoldaş General. Nasıl psişik bir ortam varsa, tüm savaşta psişiktir.»

Panfilov, yeniden bana doğru uzanarak sordu:

Psişik mi?»

Kendine özgü bir tavır takınarak sustu. Düşündü. Daha sonra söyliyeceklerimi heyecanla bekliyordu. Ama kapı açıldı ve biri sordu.

«Girebilir miyim?»

«Evet, evet, giriniz.»

Elinde siyah bir dosya olduğu halde Tümenin Harekât Şube müdürü Yüzbaşı Gofman içeri girdi.

«İsteğiniz üzerine...»

«Evet... Evet. Oturun.»

Durum gerektirdiği için gitmek üzere kalktım.

«Nereye gidiyorsunuz. Yoldaş Momiş-Uli?» dedi. Sonra şakalaştı: «Kitabı en enteresan yerinde kapatmak istiyorsunuz. Böyle şey olmaz...»

O dakika bu sözlerin daha sonra gerçekten bir kitaba girebileceğini bilir miydim?

«Haydi şimdi birşeyler yiyin...»

Panfilov, büyük açıkyüreklikle bir süre önce yemeklerle donatılmış masayı gösteriyordu...

*

Alçak sesle yapılan konuşmaları dinlemenin doğru bir şey olmayacağını düşünüyor ama bazı cümleleri duyuyordum.

İstemiyerek öğrendiğime göre Panfilov, Alman saldırısından uzak kalmış sakin bir bölgeden gelen bilgileri yeterli bulmuyor, onları daha açık anlamak istiyor ve araştırır bir şekilde kontrolunda tutmak cabası gösteriyordu.

Sonra:

«Beni anladınız mı?» dediğini duydum.

General konuşmasını her zaman bu soru ile bitiriyordu. Bunu bir çok kez duymuştum. Panfilov, bu sözleri bir alışkanlıkla söylemiyor, gerçekten karşısındakinin gözlerinin içine bakarak soruyordu.

Yüzbaşı kapıya doğru yönelmişti. Panfilov, yeniden ona seslendi. O sırada bir anlam çıkaramadığım bir soru duydum. Anlamını uzun bir süre sonra anlayabildim.

«Uzak Doğuluların temsilcisi buraya doğru yola çıkmış mı?»

«Evet Yoldaş General. Yakında burada olacak.»

«Rica ederim gelince onu hemen yanıma gönderin.»

Bir baş işareti ile Yüzbaşıyı savdı ve yanıma geldi:

«Yiyin, yiyin Yoldaş Momiş-Uli.»

Kalkıp teşekkür ettim.

«Oturun. Rica ederim oturun.»

Eski yapı tombalak karınlı bir semaver masanın üzerinde ince bir nota tutturmuştu. Panfilov, kendisine ve bana sıcak ve koyu bir çay doldurdu. Sonra bardaktan yükselen buharı kokladı. Hafifçe dilirti şaklatıp gülmsedi.

«E... Hadi Yoldaş Momiş-Uli» dedi. «Herşeyi sırasıyla anlatın. Birlikte haritada kalemle işaretlediklerimizi nasıl başardınız? Takımlar yollarda neler yapmışlar?»

Anlatmaya başladım. Panfilov, çayını yavayaş yavaş yudumlarken dikkatle dinliyordu. Ara sıra önemli noktalara değinmeden ufak hatırlatmalar yapıyordu. İşte bu şekilde Donskih konusuna değindi.

«Evine, yakınlarına mektup yazdınız mı?»

«Hayır Yoldaş General.»

«Bak bu olmadı. Güzel değil bu. Askerce de değil, İnsanca da Yoldaş Momiş-Uli. Rica

ediyorum yazın. Komsomol komitesine de yazın.»

Panfilov, sonra Teğmen Brudni'yi eski görevine atamamı da emretti.

«O bunu hak etmiş» diye düşüncesini açıkladı. «Yoldaş Momiş-Uli, insanları son noktaya kadar genellikle görevlerinden uzaklaştırmamak gerekli. Asker silahına alıştığı gibi komutanına da alışır. Devam edin, devam edin...»

Ona taburun Yirmiüç Kasımda nasıl çembere düştüğünü anlattım. ,

Panfilov, bardağını yana itmiş dinliyordu. Bana doğru iyilmiş dikkatle bakıyor ve sanki benim sözcüklere verdiğim anlamdan daha başka anlamlar çıkarıyordu.

Anlattıklarımdan bazı şeyler buluyordu. Panfilov'a çemberin içinde yaptığımız çarpışmaların ayrıntılarını bildirirken, o, iki gece önce düşman saldırısında başlayan gevşemenin nedenlerini çıkarıyor ve kendisine bilmiyerek nasıl nefes aldırtmış olduğumuzu anlıyordu. O sıralarda Volokolamsk'tan uzakta; kavşakta, yolu kesilen düşman bizim taburumuzla uğraşmak zorunda kalmıştı, yolu kesilmiş, gerisi koparılmış ve Almanlar bir süre için saldırıya katılacak ihtiyat birliklerini beklemek; bu yüzden de saldırının hızını azaltmak zorunluğunda kalmışlardı.

Bu savaşta mutlu bir raslantıydı. Ama Panfilov, bugünün, bu mutlu raslantısını, yarının düşünülmüş bir askeri sorunu haline getirmek istiyordu. Buna, bir kaç gün sonra Panfilov bana yeni görevler verirken daha çok

inandım. Evet onun askerleri onun akademisiydi.

*

Yeniden savaşın heyecanını yaşayarak ona Alman konvoyunun arasından nasıl geçtiğimizi, nasıl ateş açtığımızı nasıl Alman cesetlerini çiğneyerek ormana girdiğimizi anlattım. Orman içinde yaptığımız çarpışmayı anlatırken gizlice gururlanıyordum. Bu kısa süreli çarpışmada savaş ilminin ustalığını öğrenmeye başladığım duygusuna kapılmıştım.

Panfilov, bana gülümsedi:

«Öyle bir anlatıyorsunuz ki, sanki bu yaylım ateşi sizin icadınız» dedi. «Yoldaş Momiş-Uli, unutmayın ki biz daha Çarlık ordusundayken böyle ateş etmiştik. Komuta ile ateş etmişizdir. Büyük yaylım ateş...»

Biraz düşündü ve konuşmasını sürdürdü:

«Bununla sizi kırmak istemiyorum Yoldaş Momiş-Uli. Sizin bunu buluşunuz ve onun sizi sürükleyişi güzel. Hem de çok güzel. İlerde de hep böyle davranın.»

Sustu ve okşayıcı bakışlarla sözlerimi bekledi:

«Hepsi bu kadar Yoldaş General.»

Panfilov, kalktı ve odada gezindi.

«Psişik savaş...» dedi. Düşünüyordu. «Hayır bu kelime bugünkü savaşın tümünü kapsamıyor. Bizim savaş daha geniş. Ama siz tank korkusunu, Makineli korkusunu, sarılma korkusunu dikkate alıyorsanız o zaman tartışmasız haklısınız.»

Haritanın durduğu masaya yaklaştı ve beni çağırdı:

«Buraya gelin Yoldaş Momiş-Uli,»

Sonra bana kısaca durumu anlattı. Düşman, Volokolamsk'ı Kuzeyden ve Güneyden sıkıştırıyordu. Doğuda iki şose arasına sokulabilmişse de daha Volokolamsk şosesinin bir noktasına bile ayak basmamıştı.

«Ve burada benim bölgemde (haritada yerleşme yerlerini gösteriyordu) duruyorum. Karargahımı da burada tutuyorum. Aslında onu bir az daha geri çekmem gerekli. Ama o zaman bakarsınız alay karargahları da biraz geri çekilir. Sonra tabur kumandanları da çekilip daha rahat bir yer bulurlar. Bunlar hem Talimnamelere uygun olacak hem de talimatlara. Sonra siperlerde söylentiler yayılacak «karargahlar çekiliyor» diyecekler. Bu asker üzerinde dayanma gücünü kırar.»

Panfilov yine kendisine özgü bir şekilde gülümsedi.

«Psişik savaş... Hmmm...» dedi. Gülümsemesini kesmiyordu. Sözcüğü benimsemişti galiba. «Bu parçayı da» Panfilov, bu sözlerle Volokolamsk'ın önünde bıraktığımız yerleri gösteriyordu. «Almanı bir ay daha oyalayabilseydik. Ama bazılarımız direnemedi. Almanda bundan yararlandı. Ama herşeye karşın onbeşinden beri onu burada tutuyoruz sayılır. Ya işte Yoldaş Momiş-Uli, zafer kazandığın halde yenilmiş olabilirsin.»

«Nasıl Yoldaş General?»

«Fiat...» Panfilov, çok canlı bir sesle cevap verdi: «Zafere ödediğin fiat.»

Panfilov, düşmanın Volokolamsk, önlerindeki kayıplarına dair, bazı kendine göre rakamlar söyledi, onbeşbin kadar ölü ve yaralı, O kadar büyük bir kayıp olmasada Volokolamsk şosesini sıkıştıran düşman güçleri için yine de büyük bir kayıptı.

Panfilov: «Ama bizim için şimdi en önemli olan şey, zaman» dedi ve top seslerini dinledi. Başını bir süre o yana çevirmiş durdu. Sonra bana bakıp göz kırptı.

«Onların daha gök gürültüleri var. Ama nerede kaldı yıldırımlılığı? Nerede o Yoldaş Momiş-Uli? Hitler'in elinden onu bizim ordumuz aldı. Bu sayıya sizinle biz de katılırız. Biz, Yoldaş Momiş-Uli, biz kazanmışız ve kazanıyoruz.»

Biraz sustu ve sonra sürdürdü:

«Zafer kazanırken de yenilgiye uğrayabilirsin... Beni anladınız mı Yoldaş Momiş-Uli?»

«Evet Yoldaş General.»

Konuşmamız sonuna yaklaşıyor, Panfilov son soruları soruyordu:

«E... Asker, size ne öğretti savaşta?»

Birden Polzunov'u ansıdım.

«Bağışlayın, Yoldaş General. Size Polnuzov'u anlatmayı unuttum.»

Panfilov düşündü... ve hatırlayınca kaşlarını kaldırarak merakla sordu:

«Aha... E... Haydi anlatın...?»

Kapı yine açıldı: Emir subayı girdi.

•Yoldaş General Yarbay Viterski, sizinle görüşmek üzere geldi» dedi.

Panfilov, hemen saatine baktı.-

«Güzel, çok güzel.»

Sonra elinde olmayarak saçlarını düzeltti, kısa kesilmiş fırça gibi bıyıklarım elledi, kamburlaşmış sırtını düzeltti. Çok cidi bir karşılamaydı bu. Ama emir subayına bakarak:

«Benden yana rica edin lütfen, bir az beklesin» dedi.

Benimle olan konuşmasını hemen bitirmek istemiyordu. Generalimiz, esirgemeden bir tabur komutanına da zaman ayırabileceğini gösteriyordu.

«E... Haydi Polzunov?» dedi.

Ona ormanda «Kaçaklar» dediğim zaman nasıl ortaya çıktığını, onu son çarpışmada nasıl gördüğümü, nasıl çevreyi uyanık gözlerle incelediğini gördüğümü ve tanka karşı nasıl bomba savurduğunu anlattım.

«Kutlayın onu» dedi Panfilov, «Onu kutlamayı unutmayın. Her asker namusuyla yaptığı görevi için sıcak sözcükler duymak ister.»

Sonra ben uzatmadan o ellerini uzattı. Ellerimi tuttu ve sıktı. Kazak gibi iki elinin arasına almıştı.

«Sizden ricam var Yoldaş Momiş-Uli. Yararlılık gösterenlerin listesini bana hemen bildirin. Listeleri bana hemen getirsinler, sizden bunu savsaklamamanızı rica ediyorum... E, gidiniz... Öyle sanıyorum ki yarın sizin taburu dinlendirebileceğim. Güle, güle...»

Hızla yürüdü ve beni geçip kapıyı açtı.

•Yarbay Yoldaş buyrun.»

Cephede giyilmiyen kırmızı kenarlı kasketiyle bir yarbay içeri girdi.

Kapıdan çıkmaya çalışıyordum ki Panfilov, kolumdan tuttu ve gözleri ile gireni gösterdi sonra kulağıma fısıldadı:

«Yoldaş Momiş-Uli bunlar destek birlikleri. Uzak doğulular. Yirmi gündür yoldalar ve zamanında yetiştiler. İşte Volokalamsk yolundaki savunma çarpışması için size yeni güçler.»

Bir an gözlerini bir heyecan bir mutluluk ıslaklığı kapladı.

Kapı arkamdan kapanırken Generali bir kez daha gördüm. Cep saatini çıkarmış masanın üstüne koyuyordu. Ufak tefek, bir az kamburlaşmış, esmer ensesi ile artık arkası kapıya dönüktü ve son derece nazik bir davranışla Yarbaya oturması için yer gösteriyordu.

Dışarda iri damlalarla yağmur yağıyordu. Gökyüzü yere doğru sarkmış ve kararmıştı. Ormanın kıyısında silahlar çatırdıyor, hafif bir yanık kokusu duyuluyordu.

Çevrede herşey grimsi bir kundağa bürünmüştü.

«SİNÇENKO! ATI.»

Momiş-uli:

«Nereye büyük bir nokta koymuştuk» diye sordu.

«İşte» dedim. «Baurdcan, bakın.»

Kitabın birinci cildini yazdığım defterimi masa görevi yapan kontraplak bir sandığın üzerine koymuştum.

Son bölümü; taburun yürüyüşünden, düşman kolu arasındaki yarmadan söz ediyor, sonra General Ivan Vasiliye viç Panfilov'la, Momiş-Uli arasında Volokolamsk kıyılarında bir evde yapılan konuşmaları taşıyordu.

Momiş-Uli, defteri gaz lambasına doğru çekti. Lamba, yer altında gömme siperi ve defterimin üzerine eğilmiş Momiş-Uli'yi aydınlatı-

Tanışmamızdan bu yana bir kaç ay geçmişyordu.
ti. Bu bir kaç ay içinde Momiş-Uli zayıflamış, yanakları çökmüş ve gölgelenmişti. İri gözlerinin beyazı sanlamış, savaşın gerginliği üzerine yığılmıştı.

Lambanın aydınlattığı profilinde bana ilk tanıştığımız günlerde ansıdığım Hintli'yi yine görüyordum.

Defterin üzerine eğilmiş ama kamburlaşmamıştı.

Zaman zaman eliyle okuduğu sayfaları çeviriyor, arasıra parmakları geriliyor ve siyah tuşlara basar gibi saçlarının üst ünde kıpırdıyordu. Sandığın üzerinde duran gümüş tabakasından bir sigara aldı. Lambanın üzerinde kuruttuktan sonra yaktı ve tek bir söz söylemeden sigarasını içerken okumasını sürdürdü. Sonunda defteri kapadı.

Kaygıyla ne söyliyeceğini bekliyordum. Ama Momiş-Uli susuyordu.

«Buraya kadar yirmialtı bölüm olmuş» diye hatırlattım.

«Evet» diye fısıldadı. «Yirmialtı bölüm... Moskova önlernideki savaşın onbirinci günü...»

Siperde kalanların hepsi uyuyordu. Kaputları üstlerinde, ot ve yaprakla doldurulmuş şiltelerin konduğu çam ranzalarda yatıyorlardı. Yalnızca ikimiz, Momiş-Uli ile birlikte Mosko-

va önünde çarpışan taburun tarihini yazabilmek için, oturuyorduk. Momiş-Uli, sigara içiyordu. Derin bir nefes çekiyor ve sigaranın ateşine dalıyordu.

«Yeni öyküye başlıyalım.» dedi. «Ama koşulu unutmayın.»

«Hangi koşulu?»

«Gerçeği yazacağımıza dair olanı.»

Beni sert ve ürküten bir bakışla süzdü. Ben de göz ucuyla onun duvara dayalı kılıcına baktım. İç çekmemi bastırarak, yeni bir defter çıkarıp kalemi elime aldım. Bourdcan Momiş Uli' nin yalan yazdığım zaman keseceği elim Tanrı' ya şükür sağlamdı.

Tertemiz defter açık, sözcükleri bekliyordu. Momiş-Uli, başladı. /

*

Momiş-Uli:

«Panfilov'un yanından öğleden sonra ikiye doğru çıktım.» diye söze girdi. Şakır şakır yağmur yağıyor, boğuk top sesleri duyuluyor, çevre yanık kokuyordu.

Kapının eşiğinde durakladım. Şiddetli bir rüzgar esiyordu. Yolun üstündeki bütün çukurlar suyla kaplıydı, yağmur suları çamurlu derecikler halinde akıyor, damlalar yerde kabarcıklar yapıyordu. Sağnak uzun süreceğe benziyordu. Çarpıştığımız yerlerde erler bu tip yağmura «ıslatıcı» derlerdi. Garip bir ad. Askerlerim bu geceyi bir çatı altında, temizlenerek, yıkanarak ve dinlenerek geçireceklerdi. Çok iyi.

Kulaklıklı şapkamı başıma iyice çekerek merdivenlerden indim. Yağmur yüzümü, şapkamı ve henüz kurumuş olan pamuklu kaputumu ıslatmaya başladı.

«Yoldaş Kombat, size bir yağmurluk getirdim»

Önümde seyisim Sinçenko duruyordu. Siz onu tanıyorsunuz. Uyanık, alçak gönüllü, esmer, ama mavi gözlü bir gençti. Kazakistan'ın Rus köylerinden birinde doğmuştu. Küçüklüğünü, Kazak çocukları gibi at sırtında geçirmişti ve rahatça kazakça konuşuyordu. Geçirdiğimiz olaylar bu aslan gibi adamı da zayıflatmıştı. Bütün yüzünü kaplayan kırmızılıktan sadece çıkık elmacık kemikleri üzerinde birer leke kalmıştı. Ama griye çalar mavi gözleri kalpağının altından şen ve şeytanca bakıyordu.

Koyu yeşil kauçuklu yağmurluğu omuzlarıma attım. Üzerinde hemen sudan çizgiler belirdi.

«Tabur karargahı nerede?» diye sordum.

«Ta orada Yoldaş Kombat... Sağdan ikinci sokak.»

«Tamam ben orayı bulurum. Sen şimdi fırla git. Bütün tabur karargah subayları ile bölük komutanları ve siyasi yöneticiler yanıma gelsin.»

«Hepsi toplanmış durumda. Karargahta sizi bekliyorlar Yoldaş Kombat.»

«Kim söylemiş?»

«Teğmen Rahimov.»

Sinçenko birden gülümsedi.

«Ne gülüyorsun? Bildiğin bir şey mi var?»

«Biliyorum. Tabur ihtiyatta. Bir gün dinleneceğiz ve...»

«Ve ne? Neden durakladın?»

«General de bizden memnun kalmış.»

«Asker telefonu mu?»

«Tastamam öyle Yoldaş Kombat.»

Bu konuşmayı sürdürmedim.

«Savaş için gereken araçlar sağlanmış mı?»

«Getirdiler Yoldaş Kombat. Yiyecek te getirdiler. Beş kasa da votka. Generalin bize bugün

çift öğün verilmesi için emir verdiği söyleniyor.»

«Bunun için mi komutanlar toplandı?»

«Evet...» Sinçenko gülümsedi: «Komutanlar onlan öğle yemeğine çağıracağınızı sanıyorlar.»

«Öyle yemeğine mi? Bunu da kim çıkarmış»?

«Siyasî yönetici Bozjanov. Kendisi de yemeği hazırlamaya koyuldu bile.»

«Senin de yardımınla değil mi?»

• «Öyle Yoldaş Kombat.»

Sinçenko, bu andaki sertliğimin yapmacık olduğunu biliyor ve beni gülerek inceliyordu.

Tabur karargahının yerleştiği badanasız ahşap evin önünde-üst kattaki pencereden kurulmuş telefonlann tellerinin uzandığı görülüyordu. Nöbetçi duruyordu. Siyah sert muşambası dimdik durmasını ve bana tam bir selam vermesini önlemedi. Makineli tüfek arabasının sürücüsü, ufak tefek Garkuşa'y; tanıdım

«Merhaba Garkuşa... Uyuklamıyorsun ya?»

Garkuşa, hiç bir zaman yakalanmamasına karşılık taburda şeytanhklan ile ün salmıştı. Askerler onu arkadaşlık anlayışına tam anlamı ile bağlı, ateş altında titremediği ve komutanlara da çekinmeden cevap verdiği için sever, bazılarını kızdıran ama askerliğin sert yaşantısını hafifleten şakalan da bağışlarlardı.

«Siz ne diyorsunuz Yoldaş Kombat, yine komutanının karşısında korkmadan konuşuyordu, bende uyuklayacak göz var mı?»

Şimdi bu ufak tefek araba sürücüsünü seviyordum. Şeytanlık dolu yüzünden sular süzülüyordu.

«Pekala Garkuşa... Bir az daha dayan. Seni değiştirecekler o zaman ısınırsın.»

Cevabı hemen yapıştırdı:

. «İçten mi?»

Bu yakışıksız soruyu duymamazlığa gelerek içeri girdim.

*

Salonu geçip, odanın kapısını ardına kadar açtım. Ve eşikte kalakaldım.

Önümde son derece garip bir görünüm vardı: Rahimovün çağırdığı bölük kumandanları ve siyasi yöneticiler, ardı kesilmeyen çarpışmalardan ve geceki yürüyüşten yorulmuş, hepsi uyuya kalmışlardı. İlk yatan anlaşıldığına göre bölük komutanlarından Panyükov'du, çünkü en iyi yeri o almıştı. Duvar dibindeki tek tahta kerevete serilmişti. Bölük komutanlarının en genci ve en canlısı olan Panyükov, bu arada traş olma ve üstünü değiştirmeye de zaman bulabilmişti.

Ama galiba hepsi traş olmuş. Odaya pencerenin açık olmasına karşın ayak kokusu ile birlikte bir de kolonya kokusu yayılmıştı. Anlaşılan yakında bir askeri kantin vardı ve onlar oraya uğrayabümişlerdi.

Panyükovün yanına ayni bölüğün siyasi yöneticisi Dordiya yerleşmişti. Sırtında gömleği yoktu, sadece açık mavi renkli iç fanilesiyle yatıyordu. Her halde söküklerinin dikilmesi için birisinden rica da bulunmuştu. Çünkü elinden asla bu tip iş gelmezdi-belki de bunu bizim Sinçenko yapıyordu - Ama o gömleğinin gelmesini bekleyememişti.

Ötekiler, tahtanın üstüne kaputlarını sermiş gaz maskelerini de yastık yapmışlardı. Üçüncü bölük komutanı Filimonovün kırmızı

yüzü uykuda sarı görülüyordu. Rahimov'un uzun esmer yüzü ise toprak şansıydı. Bozjanov' un yanaklan yanıyordu. Parçalanmış makineli tüfek bölüğünün kumandanı ise büzüldüğü yerde çocuk gibi sesler çıkanyordu. Daima sakin olan siyasi yönetici Tolstunov ise uyumadan önce çizmelerini çıkarmış ve ayak bezlerini asker usulü üstüne sermişti. Başının altında sıkılmış yumruğu duruyor, pamuklu kaputu sırtında, uzun şapkası başında uyuyordu. Tek traş olmayan ve sakalı kırmızı bir fırça gibi duran da oydu.

Duvann dibine kıvnlmış olan irtibat eri Tkaçuk'da olduğu yerde uyuya kalmış telefonun ahizesi elinden yere düşmüştü.

Kimseyi uyandırmaya cesaret edemedim. Bir sigara çıkanp yaktım.

«Geri dur. Geberteceğim sizi.»

Zaev, birden yattığı yerde bağırmaya başladı. Sonra gözlerini açtı ve beni gördü.

«Zaev, kime bağınyorsun öyle?»

Gözlerini kırpıştınyordu. Daha kendini toparlayamamıştı:

«Şunlara» dedi. «Çemberdeyiz bıraksam dağdı verecekler.»

Kahkahalarla gülmeye başladım. O zaman durumu kavradı ve yerinden fırlayıp bağırdı:

«Hey kalkın. Hazır ol! Subay beyler!»

Hem gülüyor hemde ona laf yetiştirmeye çalışıyordum:

«Amma da döktürdün be Zaev!»

«Subay beyler!» diye bağırmak nereden de aklına gelmişti. Bunu Zaev'de anlayamadı.

Bir sehım alıp karşımda durdu. Kurumamış kaputunun altındaki gömleği ile çamurlu çizmeleri hala ıslaktı. Şapkasının kenarlan yukan kalkmış, bağlan iki yana sarkıyordu, çıkık el-

macık kemikli çökük yanakları ve suratına yapışmış gibi duran burnuyla kimse ona güzel diyemezdi. Otuz yaşına karşılık genellikle onun hala olgunlaşmadığını bazı vidalarının daha sıkılmadığını düşünürdüm. Bütün bunlara karşılık onu beğenirdim... Herşeyde çabuk ve becerikliydi. Hatta gariplikleriııde bile. Onu bir zamanların ünlü Kraçunasına benzetiyordum. Hatırlıyacaksınız, sinema yıldızı. Sırık gibi uzun ve ciddi suratlı bir adamdı. Oyunda daima birşeyi ters giderdi. Şişman Malço ile birlikte oynarlardı. Zaev'i bazan yaptığı eşekçe davranışlarından ötürü «Kraçuna» diye düşünürdüm. «Hakiki Kraçuna.»

Önü açık kaputu ile çözük şapkasını işaret ettim:

«Toparlan.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Toparlanayım.»
Başından şapkasını çıkarıp baktı. Kemerini düzeltip tabancasını yerleştirdi. Ondan sonra cebinden çakısını çıkardı. Kenara yığılmış odunlardan bir dal kesip çizmelerini temizlemeye başladı.

Zaev'in bağırmasına uyanmış olan komutanlar acele ile yerlerinden fırladılar. Yere atılmış kaputlar toplandı. Yalnızca Tolstunov, acele etmiyor ustalıkla çizme altına giyilen sargılarını sarıyor ve neler olup bittiğini anlamak için çevresine bakıyordu.

«E... Subay beyler!» dedim. «Bu şerefe nerden nail oluyorum. Rahimov sizleri neden toplamış?.»

Rahimov, esas duruşa geçmişti. Elleri pantolon çizgisinin yamnda duruyordu. Ama bana

sorarsanız dağcı uzmanına bu poz yakışmıyordu.

Zaev, tekmil verdi: Tümen komutanlığından taburun ihtiyata alındığına dair emir gelmiş. Eksilen savaş gereçleri ve yiyecek tamamlanmıştı.

Zaev, konuşmasını sürdürdü:

«Bölük kumandanları ile siyasi yöneticileri de siz geldiğinizde burada bulunmaları için çağırttırdım. Taburda olağanüstü bir durum yok. Şu anda tabur istirahatta»

«Neden istirahattalar? Ya silahların temizlenmesi ne oldu? Dordiya. Buraya tüm rahatlık içinde yerleşmişsiniz. Gömleğini bile çıkartmışsın. Bölüğündeki erler silahlarını temizlediler mi?»

Dordiya kızardı. Görünüşü bir başkalık taşıyordu: Açık sarışın hatta beyaza yakın saçları vardı. Babasının Gürcü hatlarını almıştı. Şimdi o güzel yüzü kıpkırmızıydı. Hatta mavi fanilasının açık bıraktığı göğsünün bile kızardığı görülüyordu:

«Sanıyorum» dedi. Kekeliyordu. «Sanıyorum temizlendi. Bölük komutanı emir vermişti. Ben bilmiyorum.»

Ona bir şeyler söylediğimde Dordiya sürekli sıkılırdı. Taburda onu hanım evladı sayıyorlardı. Bu anda bakışlarını üstümde tutmak ona zor geliyordu. Dayandı ve siyah gözleri dimdik yüzüme baktı.

«Hayır Dordiya. Komutan komutandır. Erlerin silahına bakmak önce senin görevindir. Ama bana gerçeği söylemen iyi. Bakalım bölük komutanınız ne diyecek?»

Panyükov'a baktım. Herşeyi yerindeydi ve bir hatasını yakalamak olanaksızdı. Derhal

esas duruşa geçti. Kömür gibi saçları taşıyan başını hafifçe geriye atıp raporunu verdi:

«Silahların temizlenmesi için emir verilmiştir Yoldaş Kombat.»

«Kontrol edildi mi?»

«Ben kontrol ettim.» Zaev'den dargın bir ses yükselmişti.

Birden döndüm başkası ile konuşurken söze karışan Zaev'e gerekeni yapmak istiyordum. Ama alaycı bir ses duyuldu.

«Kombat!» Konuşan Tolstunov'du: «Bugün hoşgörülü olmanızı dileriz»

#

Taburda bana yalnız «Kombat» diyebilen Tolstunov'du. Benden kıdemliydi. Görevi alay siyasi yöneticiliğiydi.

Çizmelerini giymiş, yattığı kerevetin kenarında oturuyordu.

«Kombat ben bölükleri dolaştım» diye konuşmasını sürdürdü. «Herşey tamam, koyunlar kazanlarda, tütün de dağıtıldı. Silahlarını temizliyecekler. Takım komutanları görevlerini biliyor. Bizse sen bizi öğle yemeğine çağırdığın için toplandık. Herkese böyle söylendi. E... Haydi çek ziyafeti bakalım.»

Çevremdekilere baktım. Hepsi savaşta denenmiş, ateşle sınav vermiş kişilerdi.

Hemşerim Bozjanovün yuvarlak yüzünde bir gülümseme gördüm. Arada Sinçenko'nun pembeleşmiş suratı görülüyordu. Onlar, Bozjanov ile Sinçenko arkadaştılar, Bozjanov, her zaman binek atım Lisanka'ya ekmek kabuğu ve şeker verirdi. Sinçenko'da ona boş zamanlarda atla gezmesini sağlardı. Bozjanov, aralarındaki bu küçük sırrı saklamayı bir türlü beceremezdi. Çelik gözlerindeki parıltı herşeyi açıklıyordu

Obür odada ikisi tarafından hazırlanmış olan ziyafet bizi bekliyordu.

Bakışımı yakalayan Sinçenko hemen kapıyı kapadı. Bozjanov, gözlerini indirdi ama gülümsemesi sürüyordu. Kazanmıştı. Dışarda yağmur sakırdıyor, top sesleri kulağımıza gelirken biz bayram yapıyorduk. Burada herkes gülümsüyordu. Onlar bana askerin bu dinlenme günündeki gülümsemesini de getirmişlerdi. Sobanın kenarında ateşleri sönmüş pipolar ve Mahorka izmaritleri vardı-Mahorka bizim asker sigaramızda.

«Bozjanov, yemekte bişparmak'da var mı?»

«Bişparmak» bizim milli yemeğimizdi.

Gülerek cevap verdi:

«Hayır Yoldaş Kombat. Pirinçli kuzu var.» Dudaklarım şapırdattı. Hepsi gülüştüler.

Rahimov:

«İzin verirseniz?» dedi ve kapıyı gösterdi.

Tolstunov, yine söze karıştı:

«Artık izin çıkmıştır. Görmüyor musunuz arkadaşlar tabur komutanı yemeğe buyurmanızı istiyor.»

Ve kapıya doğru yürüdü.

«Bir dakika bekle Tolstunov» dedim. «Önce Generalin bir emrini yerine getirmeliyiz arkadaşlar. Oturun. Sigara içebilirsiniz?»

Zaev: «Nereye oturalım» dedi ve dışarı çıktı. Az sonra da omuzunda bir sıra ile geri döndü. Duvarın dibine indirdi.

Ev sahipleri tarafından terkedilmiş olacaktı. Odada yabancı bir yaşantının sıcaklığı daha kaybolmamıştı. Camın kenannda unutulmuş oyuncak bir bebek tek başına yatıyordu.

Konuşmaya başlamak üzereydim ki telefon çaldı. Alay komiseri siyasi yöneticisi Tolstunov'u telefona cağınyordu.

Göğüs geçiren Tolstunov:

«Garanti zılgıtı yiyeceğiz» dedi. «Çoktan gidip raporumu vermeliydim.»

Ahizeyi aldı:

«Başüstüne Yoldaş Komiser on dakika sonra geliyorum. Bana on dakika izin verin.»

Ahizeden bağırmalar geliyordu. Anlaşılan Alay komiseri Tolstunov'a çıkışıyordu.

«Duyuyorum... duyuyorum.» Siyasi yönetici kesik kesik cevaplar veriyordu. «Duyuyorum Yoldaş Komiser, duyuyorum... Derhal.»

Ahizedeki gürültüler azaldı. Birden Tolstunov konuştu:

«E... İzin ver Pyotr Vasiliyeviç. Bir kez insanlar gibi toplanmışız surda. Tabur komutanımız, Generalin yanından geldi. Ne? Evet birer kadeh yuvarlıyacağız. Sen kaygılanma. Herkes onun yanında saygılı davranacak. Sululuk olmaz korkma. İzin ver Piyotr Vasiliyeviç... Tamam bir çeyrek sona. Başüstüne çeyrek saat sonra yola çıkıyorum. Teşekkürler yoldaş komiser.»

Tolstunov, ahizeyi telefoncuya uzattıktan sonra sordu:

«Saat kaç?»

«Ondörtkırk... Akşama kadar daha iki saat var.»

Bize gündüzle geceyi ayıran zamanı ölçme alışkanlığı savunma savaşlarından kalmıştı. Düşman değişik zamanlarda saldırıya geçerdi. Ancak bu daima aydınlıkta olurdu. Karanlık bastığı zaman büirdik ki bizden sayıca üstün, tankları olan, düşman bir gün daha duracak ve biz bir gün daha kazanmış olacağız.

Odayı birden sesszilik kapladı. Sessizlik içinde kulaklarımıza artan top sesleri geliyordu. Dışarıda tank savaşı vardı.

«Beni dinleyin» dedim. Çevremi sarmış olan subaylar dikkatle bakıyorlardı.

Tümen komutanı ile olan konuşmamı, bana çarpışmalar konusunda nasıl ayrıntılı şeyler sorduğunu anlattım ve: (Yararlık gösterenlerin listesini hemen bugün istiyorum) dediğini bildirdim. «Anladığım kadar komutanımız yararlık gösterenlere takdirname verecek» dedim.

«Bu kolay bir ış değildir arkadaşlar. Bu büyük bir şan ve şereftir. Tabur kahramanlarının isimleri dikkatle seçilip değerlendirilmelidir... Bir saat sonra bu konuya döneceğiz. Sizlerden Takdirnameye hak kazanmışların listesini isteyececeğim ve şimdi Tolstunov'u yemek yemeden hiç bir yana salmıyacağız. Evimizi utandırmayayalım. Bozjanov onlan buyur et.»

*

Bozjanov, aşın bir sevinçle bitişik odanın kapısını açtı.

Hayır, ziyafet soframıza örtü serilmemişti. Sahipleri tarafından bırakılmış eve bizle birlikte siper geleneği de gelmişti. Masanın üstüne gazeteler yayılmış ve onun üstüne de iri kesilmiş salam parçalan konulmuştu. Kapaklan yukanya kıvnlmış et konserveleri duruyordu. Salatalık turşulan er yemek taslannın içine konulmuştu. Bozjanov'un söylediği pirinçli kuzu henüz mutfakta bizim ihtiyar ahçı Vahıtov tarafından hazırlanıyordu. Yanlarda taslar ve köşeli su kapları duruyordu. İznimi almadan şişe koymaya cesaret edememişlerdi.

«E... Bozjanov peki votka nerede?» diye sordum.

Gözünü kırpmadan cevap verdi:

«Masanın altında.»

Gülüştüler. Yarımşar bardak doldurmalarıaa izin verdim.

Zaev.- «Az değil mi» diye mırıldandı. Sonra kendine bir teneke maşraba çekip Bozjanov'a göz kırptı. Bozjanov'da karşı koymalar ve şakalar içinde onun maşrabasmı doldurdu. Sonra sordu:

«Arkadaşlar kim şerefe kaldıracak.»

Panyükov, hemen kadehini bağırarak kaldırdı. Taburda o «şerefe» ustası olarak tanınırdı. Düşünmeden konuşmaya başladı:

«Dünya, arkadaşların dayanışması üzerinde duruyor. Arkadaşlık için içelim arkadaşlar. Savaş arkadaşlığı için.»

Sözleri ilgiyle karşılandı. Bana ise bayatlamış gibi geldi. Daha heyecan verici sözler duymak istiyordum. Eh ne yapalım bununla da yetineceğiz.

Birden Zaev'in sesi yükseldi:

«İzin ver Yoldaş Kombat tamamlıyayım.»

Başımla işaret ettim. Zaev'in henüz kuramamış şapkası kemerinin kenarından uzanıyor, derisine kadar kesilmiş tümsekli başı pınl pınl parlıyordu. Çıkık kalın kaşlannın altından çevresine baktı. Bütün temiz insanlarda olduğu gibi bizim Kraçuna'yı sevimlileştiriyordu. Maşrabasmı kaldırdı:

«Arkadaşlar silahımız için içelim.»

Tolstunov: «Silahımız için mi?» diye sordu.

«Aha...» dedi Zaev «Ta kendisi için...»

Kadehi kaldırmasının nedenini daha iyi anlatabilmek için şarkı söylemeye başladı:

«Bir tek yol var önümüzde
Biz sanlmışız si-la-ha»

Bu hepimizin tanıdığı. Daha çocukluğumuzda bildiğimiz şarkısının sözleriydi.

Bu sözler çok tuttu. Hepimiz içtik.

*

Acele ile salam parçalarını çiğneyen Tolstunov, acı ile pirinçli kuzunun piştiği mutfağa baktı ve masadan kalktı.

«Beni bağışla Kombat. Ben gidiyorum. Yoksa Komiserden çekeceğim vardır.»

Herkes yarımşar bardak daha içki aldı. Sinçenko'ya da bir kadeh bulundu.

Bir kaç söz söylemek için ayağa kalktım. Ama nöbetçi telefoncu omuzuma dokundu.

«Yoldaş Kombat, telefondan istiyorlar. Tümen karargahından.»

Ahizeyi aldım. Masadakiler sustu.

«Buyurun» dedim.

«Momiş-Uli?»

«Benim.»

«Dorfman konuşuyor. Size Tümen komutanının emrini iletiyorum. Alarma geçilmiştir. Hemen tümen bölgesine yola çıkacaksınız. Orada yeni emri alacaksınız.»

«Topçularla mı?»

«Bütün savaş araçları ile. Hemen.»

«Başüstüne Yoldaş Yüzbaşı. Anlaşıldı.»

Anlaşılan birşey olmuştu. Yüzbaşı Dorfman sakin konuşuyordu. Ama «Hemen» sözcüğünü iki kez söylemesi bir rastlantı olamazdı. İşte bizim yemeğin, bizim dinlenmenin sonu.

«Sinçenko! atı.»

Bu sözler benim karargahım için alarm demekti. Alarm ise kaygılı anları belirtir.

«Arkadaşlar. Tümen komutanının emri.»

Hepsi ayağa fırladılar.

«Tümen komutanı taburun hemen alarma geçirilmesini istedi. Beni tümen karargahına çağırıyor. Yokluğumda emirleri Teğmen Rahi-

mov verecek. Askeri kadirin Bölükler yürüyüşe geçsin.»

Kapı açıldı ve aşçı Vahitov, üstünden dumanları yükselen pirinçli kuzuyu getirdi. Hepsi onu görmemiş gibi davranıyorlardı. Zaev haykırdı:

«Haydi bir tek daha atalım.»

Sonra zaman kaybetmeden maşrabasını başına dikti. Ardından bir turşuyu katırdattı ve en önce kapıya doğru yürüdü. Yürürkende kalpağını başına geçiriyordu. Çözülmüş kulaklıklar yine yukarı dikildiler. Bağlar yine aşağıya doğru sarkıyordu.

Ardından bağırdım:

«Zaev bağcıkları bağla.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Bağcıkları bağlayacağım.»

TÜMEN KARARGAHINDA

Tümen karargahının önünde eğerlenmiş bir kaç at duruyordu. Lisanka'yı sertçe durdurdum. Islak derisinden buharlar çıkıyordu. Beni, su birikintileri çamurlu yollardan geçirip bir kaç dakika içinde buraya getirmişti. Volokolamsk şosesi ile asfalt burada kesişiyordu.

Akşamın basmasına daha bir saat kadar vardı. Ama durmadan yağan yağmur, gri siyah gök, günü karartıyordu. Perdeleri olmayan pencerelerden ışık sızıyordu. Karargahta eletrikler yakılmıştı. Hemen ilerde aynı sokakta Panfilov'un kaldığı ev görülüyordu. Açık pencerelerde camların pırıltısı belli oluyordu. Sanırım Panfilov, karargaha gitmişti.

Bugün Generalin yanma bu evde girmiştim. Kısaca hatırlatayım. Tümenden kopan taburum

bir kaç gün yaylım ateşi açarak Almanların arasından sıyrılmış ve Volokolamsk'a gelmişti. General, pencereden taburun geçişini görmüş ve hemen emir subayını göndererek beni çağırtmıştı. İki eliyle elimi tutmuş ve Kazak usulü sıkmıştı. (Panfilov, Orta Asya'da uzun yıllar geçirmişti ve bizim Kazak törelerimizi iyi bilirdi.)

Sonra da sormuştu:

«Kendimize nasıl yol açtınız. Çok kayıp verdiniz mi?»

Panfilov, taburun durdurulup dinlendirilmesi için telefonla emir vermişti.

«Siz Yoldaş Momiş-Uli, masaya buyurun, bir kaç yudum atıştırın. Sonra anlatırsınız.»

Anlatırken de Generalin haritasını işaretliyordum. Bu haritanın üzerinde tümenin tarihi yazılmıştı. Düşman Volokolamks'ı almak için acele ediyordu. Koyu mavi oklar saldıran Almanları gösteriyordu. Oklar artık Volokolamsk istasyonuna ve demiryoluna kadar dayanmıştı.

«Bizim yolumuz buradaydı Generalim. Bir Alman kolunu burada yere çiviledik.»

«Durun bakayım... Ne zaman olmuştu bu? Saat kaçta? Şimdi bazı şeyleri anlıyorum.»

Düşüncelerini benimle paylaşıyordu. Şimdi iki gün önce çok güçlü bir Alman saldırısına karşı koymaya çalışırken neden birden baskının hafiflediğini anlıyordu. Birden kolay nefes almaya başlamıştı. Bu tam o gün o saatteydi. Volokolamsk'tan uzakta, silahlarımız kendiliğinden ateşlenmiş ve tümenıden kopmuş taburumuz düşman kollarını koparmış, Almanlar bir süre Taaruzlarını devam ettirecek gücü bulamamışlardı.

Panfilov: «Siz Almanlara baskın yapmışsınız» dedi. Onlar böyle sürprizlerle ilk kez karşılaşıyorlar. Ve pek ala da ölüp güç kaybediyorlar

ve kesinlikle sizin bu sürprizinizin raslantı olduğunu da bilmiyorlar...»

Sonra bana başka şeyler de sormuş ve sonunda şöyle demişti:

«Sizin taburunuza gelince... Bakın ben ihtiyatımı oraya ağır bir görev için gönderdim. Şimdi sizin taburunuz onun yerini alacak. Benim ihtiyatım olacaksınız. Umarım ki sizi bir gün bir gece dinlendirebileyim. Beni anladınız mı?»

«Evet Yoldaş General.»

«Şimdi gidin dinlenin.»

Kapıyı kaparken Generali bir kez daha gördüm. Ufacık, Biraz kamburlaşmış, ensesi kırışık öne doğru eğilmişti.

«Umarım ki sizi bir gün bir gece dinlendirebileyim.» Generalin evinden çıkalı daha **iki**buçuk saat olmamıştı. Beni yine yanına çağırıyordu. Acaba ne olmuştu?

Karargahta yanımdan bir subay koşarak geçti. Çizmelerinden su ve ı çamur sıçrıyordu. Daha önce Panfilovün karargahında **Taslama**dığım bu sinirlilik, gergin durumun güçlüğünü ortaya koyuyordu.

Neden bilmem silah sesleri durmuş, şehrin üstüne bir sessizlik çökmüştü.

Beni elli adım kadar geriden izleyen Sinçenko yetişti. Attan atladım ve dizginleri ona uzattım. Acele etmiyormuş gibi Lisanka'nın burnunu okşadım. Bu yaptığım onu mu, kendimi **mi** sakinleştirmek içindi bilmiyordum...

Kapıda yolumu bir nöbetçi kesti. Karargah nöbetçi amirini çağırdılar.

«Üsteğmen Momiş-Uli» diye kendimi tanıttım. «Beni istemişler.»

«Evet... Evet. General sizi bekliyor. Benimle gelin.»

Öndeki iki odada, karargah subayları kimisi oturmuş kimisi ayakta tam kuşanmış durumda yeni bir göreve çıkmak üzere hazır bekliyordu. Hemen hepsini Alma-Ata'dan tümenin kurulduğu ilk günlerden tanıyordum-O günlerde bir süre karargahta görev yapmıştım.

Masanın üstünde üç yada dört telefon vardı; ikisi ile konuşuyorlardı. Soba gürüldüyerek yanıyordu. Tam önünde ayaklarını sobanın açık kapısına uzatmış sırık gibi boyuyla Turnen top çu komutanı Albay oturuyordu. Onu birkaç gün önce çekilen topçuları seyrederken dürbinle görmüştüm. Adamlarının ve toplarının üzerine yüzlerce mermi yağıyordu. O, bir Asker çocuğu olan yaşlıca albay, durmuş tabakasını çıkarıp bir sigara yaktıktan sonra, bütün bunları büyük bir soğukkanlılıkla yapmıştı, bir grup topçuyu çevirmiş ve Almanlara cevap vermesini, ateş etmesini emretmişti.

Şimdi hasır örgülü koltuğa oturmuş, rahatça ayaklarını uzatmış, eklem yerleri boğum boğum olmuş elini sobanın sıcaklığına vermişti.

Yanında, topçu irtibat telefonu, çevresinde de subayları duruyordu.

Albay bana seslendi:

«Momis-Uli? Taburla mı geldin?»

«Evet Yoldaş Albay.»

«Fena değil... E, haydi git, git...»

Öte odada Yüzbaşı Dorfman telefonda konuşuyordu. Genç yüzü her an dinç ve inceydi. Şimdi de bana gülümsedi. Önünde mavi ve kırmızı kalemle işaretlenmiş bir harita duruyordu:

Dorfman; birine İsrarla:

«Orman bizim elimizde mi?» diye soruyordu. Sonra ekledi: «Evet... Evet, yerinizde kalın. Ormanda makınalı tüfekler mi tutuyor orayı? Sa-

nxnm. Bir keşif yaptırıver, bağlantı... Ya demiryolu makasını tutuyor musunuz?»

Konuşmasına ara vermeden eliyle bana aralık duran kapıyı gösterdi. Bu işaret «İçeri gir» demekti. Buna karşın yine de oyalanıyordum. Çünkü haber verilmeden Generalin yanma girme yürekliliğini **Kendimde** bulamıyordum. Odada, ayni kapıya bakarak, sanki birini bekliyormuş gibi, tümen siyasi bölüm kumandam Albay Goluşko, dolaşıyordu. Kalpağı başında, kaputu sırtmdaydı ve kemeri iyice sıkılmıştı. Her an çevik davranışlı bir insandı ama o an beni şaka ile karşılayamadi:

«Tümen ihtiyat tabur kumandanı mı?» diye sordu.

«Evet.»

«Hemen yanına girin.»

*

Kapıyı açar açmaz kulağıma, bana seslenmeyen sert bir cümle geldi:

«Rezalet. Biz de sizlere güvenmiştik...»

Ayni anda Panfilovü gördüm. Yüzü asıktı. Bu acımasız sert sözler onaydı.

Yanında şişmanca, başında generallerin giydiği kuzu derisinden kalpağı olan, siyah derisinde rütbe işaretleri bulunmayan ceketli bir adam duruyordu.

Panfilov'a selam verip «Yoldaş General» dedim.

Panfilov bana döndü: *

«Yoldaş Momiş-Uli. Size Ordu Komutan Yardımcısı General Zvagin'i tanıtayım.»

Deri ceketli adama döndüm:

«Yoldaş General izin verirseniz Tümen komutanımla konuşabilir miyim? Ben Tabur Komutanı Üsteğmen Momiş-Uli.»

Suratı asıktı:

«Bu partizanlık da ne oluyor? O taşıdığınız kılıç da nedir?»

Hemen cevap verdim:

«Aslında ben topçuyum. Bu unvanımda şimdiye kadar alınmadı. Kılıcımı da Talimat gereğince taşıyorum.»

Zvagin, beğenmiyen bir şekilde başını salladı ve Panfilov'a baktı

«Ne biçim bir usul uyguluyorsunuz? Bir tabur kumandanı nasıl oluyor da doğrudan doğruya size, Tümen kumandanına geliyor?»

Panfilov, kızardı. Göz kenarları iyice kırıştı. Çok esmer teninde lekeler halinde kırmızılıklar belirdi ve dudakları gerildi. Biz Panfilov'un bu küçük özelliğini biliyorduk. Sinirlenince böyle lekeler halinde kızarıyordu. Ama çabuk geçerdi.

Zvagin, aslında haklıydı. Panfilov, kendisini subaylarına karşı çok üstte tutmuyordu. Bu, onun zayıf yönüydü. Kapısı herkese açıktı. Tabur komutanı değil takım kumandanları bile odasına girebilirdi. Hatta gözden kaçan erler bile.

Benim tümen yedek tabur kumandanı olduğumu söyledi. Panfilov'un sesi kısıktı ve yavaş çıkıyordu. Yanında kendimi suçlu buluyor ve sıkılıyordum.

Zvagin, bana döndü:

. «... İhtiyat tabur kumandanı. Peki kaç süngüsü var?»

Cevap verdim:

«Altıyüz süngü, dört ağır makineli ve dört top.»

Zvagin'in sanmtırak yüzü aydınlandı. Birden dudaklarının canlandığını ayırdettim. Önce-

leri onlar iyice kısılmış bir çizgi gibi duruyordu:

«Çelikleşmişler mi?» diye sordu. «Savaşa katıldılar mı?»

Kısaca: «Evet» diye cevap verdim.

Panfilov karıştı. Esmerleşmiş teninden kırmızı lekeler kaybolmuştu. O bir kaç kelimeyle, Almanlar, bizim bağlantımızı kestikten sonra nasıl kendi gücümüzle kavşağı ateşe tuttuğumuzu ve Moskova'yı kuşatmak için Volokolmsk'a giden Hitler askerlerini nasıl yirmidört saat yere mıhladığımızı anlattı.

Panfilov, bakışını benden ayırmadan ekledi:

Hem o emirle de yapmadı. Onun ufak. birbirine yakın biraz Moğolca gözlerinde bir kaygı ve bir karar düşüncesinin gerginliğini görmüştüm. Anlaşılan bir şeye kesin karar verebilmek için sesli düşünmek istiyordu. Elini sıfır numara, kesilmiş kafasına götürdü. Panfilov, sıkıya gelince ensesini kaşımayı severdi, ama birden irkildi ve durdu. Sonrada.

«Alay'ı zorunlu olarak çekilip, irtibat kesilince emir almadam diye yineledi «aslında başka bir emir almıştı. Çekilip tümene katılma emri O ise çekilmedi ve düşmanın yolunu kesen en kritik kavşağı ele geçirdi. Gereksizlik mi? Elbette gereklilikti. Gene de... Gene de... işte böyledir bu Kılıçlı partizan.»

Panfilov, o bildiğim yarı alaycı gülümsemesi ile sanki beni tanıtırmış gibi eliyle gösterdi. Belki de her an yaptığı gibi şakacı konuşmasını sürdürmek istiyordu. Bir gülümseme dudaklarında belirip kayboldu. Yüzü gene asıldı. Daha yaşlandı, bozuldu. Yüzünde ilk anda göze çarpan tek beyazsız kara kaşları kıvrılıp bir dik açı yapıp kaldılar.

Ama Zvagin artık yumuşamıştı

«Ya öyle mi?» diye mırıldandı. «Kazak ha?»

«Evet.»

«Çok güzel.»

Zvagin'in konuşmasını sürdürmesini bekliyordum: «İyi, demek tabur bir Kazak tarafından yönetiliyor.» Buna benzer sözleri Ruslardan çok duymuştum. Onlar, bu sözlerle benim milli gururumu zedelediklerini anlamıyorlardı. Anlaşılan Zvagin'in bu konuda bir altıncı duyusu vardı.

«İyi diye yineledi. Şimdi General size bir görev verecek. Çok konuşmayacağım. Sağ kanatta düşman tümen cephesini yardı. Karanlıkta karşı saldırıya geçerek Almanları atıp, savunma hattını yine eski haline getirmek zorundasınız. Sonra da mevzilenip yerinizde kalacaksınız. Anlıyor musunuz. Yoldaş Tabur komutanı?»

«Anlıyorum Yoldaş General.» dedim.

Zvagin, sözünü sürdürdü:

«Bugün ve yarın Moskova savaşının karar günü» bir an durup düşündü. «Düşman yorgunluktan bitmiş ve kansızlaşmış durumda. Son çabasını harcıyor. Bizim onu durdurmamız gerekli. Bunu yapabiliriz. Yapmak zorundayız da. Gerekirse biz hepimiz, siyasi kumandanlar da içinde, hepimiz savaş alanına atılmak zorunluğundayız. Hala geri çekilmemiz bir utançtır. Bir rezalettir. Utançtır... Ama biz yine tümen Savunma hattının yarılmasına izin vermişiz.»

Panfilov, kamburlaşmış, hafifçe başını eğmiş duruyordu.

Onaltı kasımdan beri süren dirençli ve acımasız savaşlarda Almanlar, tümen savunma hattını iki yada üç kez yarmışlardı. İnsan bu sıralarda tümenin parçalandığını sanabilirdi. Ama askerlerimiz parçalansalar, kopsalar bile

çarpışmayı sürdürmüşlerdi. Bu çarpışmalar sonunda yollar yine ele geçiriliyor, biraz geride yeniden toplanılıyor ve yeni bölükler, taburlar ve bataryalar kuruluyordu. Cephe yeniden canlanıyordu.

Şimdi savunma hattımız yeniden yarılmıştı Şimdi Panfilov, azarı dinlemek zorunluğunda kalıyordu: «Utançtır. Yine biz tümen hattının yarılmasına izin vermişiz...»

Bana öyle geliyordu ki bu yalnız bozulan bir cephe değil Panfilov'un düşünceleriydi de.

Zvagin:

«Görevini verin general.» dedi. «Size engel olmayayım.»

Ellerini arkasına bağlayıp oda içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Panfilov, kapıyı açtı:

«Yoldaş Dorfman, harita ile buraya buyrun.»

Zvagin, zor anlaşılır bir sesle homurdandı:

•Buyurun... Buyurun değil, harita ile buraya gelin.»

Panfilov, sustu. Yüzünde yine koyu lekeler belirdi. Bakışım yere dikip başım yavaşça eğdi. Bu kez, bu davranışı bana zorla yapılmış göründü.

Bir zamanlar, Panfilov'un, pek askerce sayılmayan ve hatta yöneticilik kurallarını çok ötesinde bulunan yumuşak ve kişilere danışmak huyu ile yüksek, sesle düşünme ahşkanlığa büyük ilgi duymuşumdur. Bu emri altındakilere bir asker gibi seslenmezdi: «Yoldaş Momiş-Uli», «Yoldaş Dorfman.» Sesi güçlü değil, uzun süredir sigara içenlerde olduğu gibi kısık çıkardı. Karşısında esas duruşta beklenmesinden hoşlan-

maz, böyle yapılmasına da izin vermezdi. Bir komutan gibi yukardan konuşmasını beceremiyordu. Biz bunlara alışkındık. Ama bana şimdi öyle geldi ki Pani'ilov'u Zvagin'in gözü ile görüyordum.

Evet. Bizim Generalimizin heybetli bir görünüşü yoktu. Hele şu anda. Ufak tefek, biraz kamburlaşmış, çökük göğüsleri ve ensesindeki derin kırışıklıkları ile kesinlikle bir kahraman değil, mutsuz bir general olarak görülüyordu. İnsan uzaktan onun bir tümeni nasıl yönettiğini bir kaç bin kişiyi nasıl emirlerine uydurduğunu kolaylıkla anlayamazdı.

Dorman, elinde büyük bir siyah dosya ile odaya girdi.

Panfilov, onu: «Aydınlığa, masanın yanına buyrun.» diye çağırdı: «Sizde, Yoldaş Momiş-Uli, buraya buyrun.»

O inatla «Buyurunuz» u yineliyordu. Zenggin, sesini çıkarmadı. O da, masaya yaklaştı. Dorfman, dosyayı açtı. Önümüzde tümen durum haritası duruyordu.

Öyle sanıyorum ki bu haritayı hiç bir zaman unutamayacağım. Silgi bir çok kez onun üzerinde dolaşmış, mavi ve kırmızı kalemler pek çok şey karalamıstı. Yer yer baskı mürekkebi **silinmişL** kağıt zedelenmişti. Almanları gösteren ok sıklet merkezinden, şose boyunca güneyden Volokolamsk'a doğru gidiyordu. Orada umutsuz savaşlarda durum bazan günde bir kaç kez değişiyorcu. Tümenin şimdiki savunma hattı kırmızı kelemle bir yarım çember şeklinde duruyordu ve Volokolamsk yakınlarında iki yerden yarılmıştı: Güneyden ve Kuzeyden Güneydeki durum gündüz Panfilov'un yanında gördüğümden bu yana hemen hemen değişmemişti. Par**çalanmış,** birbirinden ayrılmış kırmızı yuvarlak-

lar daha doğru bir deyişle yuvarlacıklar, surda, burda işaretlenmiş top ve makineli tüfekler hâlâ savaşıyorlar ve arkamıza yönelmiş Almanlara karşı koyuyorlardı.

Ama sağ tarafta Tümenin kuzey kanadında sanırım korkunç bir şey olmuştu. Oradaki cephede bir kaç kilometrelik bir gedik açılmıştı. Haritada gedik, geniş ve ikiye ayrılmış mavi bir okla gösterilmişti. Çatallı, sivri, noktacıklarla belirtilmişti. Bu düşmanın siklet merkezinin kesinlikle bilinmediğini, sadece tahmini olarak bulunduğunu belirtiyordu. Kuzeyden yarma yapan Almanlarla kentin arasında hiç bir engel yoktu. Yalnızca kentin dışındaki bahçelere yerleşmiş bulunan uçaksavarlar işaretlenmişti.

Sakınmadan açıklayayım ki beni bir kaygı kapladı. Belki de şu anda karşılarında hiç bir güç bulmayan Almanlar, bu yana, Panfilovün karargahına, Volokolamsk'a doğru geliyorlardı.

Yarmayı işaret eden Panfilov, sordu:

«E. Yoldaş Dorfman yeni bilgiler nedir?»

Cevap biraz avutucuydu:

«Daha bağlantı kurulamadı Yoldaş General.»

O sırada karargah nöbetçisi içeri girdi.

«Yoldaş General izin verirseniz?»

Zvagin, başıyla işaret etti. Nöbetçi, Zvagin tarafından oluşturulan toplama alayının binbaşısı Kondratiev'in geldiğini bildirdi. Kısa bir süre önce böyle bir alayın bulunduğunu ve Volokolamsk'da bizim tümene komşu olarak savunma bölgesi aldığını duymuştum.

Zvagin «Kondratiev mi? Nerede?» diye sordu.

«Burada. Öbür odada.»

Zvagin, ağır adımlarla kapıya doğru yöneldi ve ardına kadar açtığı kapıyı kapamadan içeri yürüyüşünü sürdürdü. Panfilov, onu izledi.

İlk önce konuşmanın başını anlayamadım. Yeni gelenin sözleri kulağıma anlaşılmadan geliyordu. O sanki kendini savunuyordu. Ve birden bütün evde Zvvagin'in sesi inledi:

«Korktunuz mu?»

Açık kapıya yaklaştım. Zvagin'in önünde, sıska, kırmızı yüzlü, heyecanlı olduğu anlaşılan ıslak kaputu çamur içinde bir binbaşı duruyordu. Bütün yanağı boyunca, şakağından çenesine kadar, şişmiş bir sıyrık uzanıyordu.

Zvagin, ayni yüksek sesle konuşmasını sürdürdü:

«Size emirsiz geri çekilmeniz için kim izin verdi?»

Oda sessizdi. Karargah kumandanları işlerini bırakmış ayakta duruyorlardı. Karargah topçuları da karşı kapıdan bakıyorlardı. Sessizlik içinde her sözcük büyük bir açıklıkla duyuluyordu.

Zvagin, cevap bekliyor, Kondratiev ise susuyordu. Kulağıma Zvagin'in ağır ve sıkışık nefes alışı geldi:

«Cevap verin.» diye avazı çıktığı kadar bağırıyordu: «Kesinlikle, bulunduğunuz yerden çekilmemeniz için verlimiş olan emirden haberiniz yok mu?»

Kondratiev, yutkundu. Gırtlağı yukarı kalktı ve aşağıya kaydı:

«Zorunlu kaldım.» dedi.

«Kaçmaya mı?»

Bir dakika daha sessizdik.

Zvagin: «Hepinize kesinlikle emir verilmiştir» diye konuşmaya başladı. Yalnızca Kontra-

diev'e değil sanki hepimize söylüyordu: «Şimdi Moskova için kesin savaşlar yapıyoruz. Yerlerinizi kendiliğinizden bırakmak vatan hainliği ile eştir. Siz bir casus gibi, bir hain gibi davranmışsınız.»

«Ne yapabilirdim? Ne zaman...»

Zvagin: «Susabilirsiniz...» diye gürledi. «Silahınızı masaya bırakın.»

Binbaşı sarardı. Kabarmış çizik dahaö nce kırmızı yüzünde koyu bir şekilde görülüyordu. Birden açık bir şekilde erguvani bir şerit gibi ayrıldı. Binbaşı, çevresine bir destek ararmış gibi bakındı. Tabancasını takılı olduğu kemerini çıkanp masanın üzerine koydu.

Zvagin acımasız sürdürdü:

«Tutuklaymız... Yargılanacaktır. Yargılama hemen bugün yapılsın ve sonuç yarın bütün orduya bir günlük emirle bildirilsin... Götürünüz...»

Tümen karargah kumandanı genç teğmen üzgün bir sesle mırıldandı:

«Gidelim...»

Kondratiev, önde teğmen, ardında yürüdüler. Zvagin'in nefes alışları, derin sessizlik içinde açıkça duyuluyordu. Panfilov'a döndü:

«General, geçici bir süre için sizin bir kaç siyasi yönetmeniniz ve karargah kumandanızı alacağım. Bu alaya gideceğiz. Kaçışanların toplanmasına yardım edeceğiz. Onları toparlayıp karşı saldırıya geçireceğiz.»

Sonra siyasi bölüm kumandanına emir verdi.

«Adamlarınız atlara binsinler. Hemen yola çıkıyoruz?»

Zvagin, bir kaç dakika sonra, onun için özel olarak hazırlanan ve yeni durumu gösteren haritayı alarak, tümen karargahından ayrıldı.

Panfilov, beklemekte olduğum odaya döndü. Uzun boylu topçu albayı da yanımıza geldi. Oldukça şımank ve umursamaz bir sesle laf attı:

«Karşı taarruz... Böyle karşı taarruzlarda insanın anası ağlasın.»

Panfilov, sertçe döndü:

«Mendile gereğiniz olmayacak mı?»

Panfilovün davranışı böyleydi. Parlamaz, haykırmaz yada: «Kendinizi unutuyorsunuz». "Siz ne karışıyorsunuz» demez bu tip sert sözJ"" kullanmaz yalnız alaycı sorular sorardı.

Albay, alayı anladı, esas duruşa gect'

«îziri verirseniz çıkayım.»

General: «Gidebilirsiniz.» dedi.

Panfilov'la başbaşa kaldık, ularda b'r" pencerenin pancurlarını kapattı. Panfilov, masada duran haritaya bir göz attıktan sonra od~-da dolaşmaya başladı. Bir süre sonra birH*>n beklenmedik bir şekilde konuştu-

«Düzensizliğe şaşıyorsunuz değil mi? E^"t. kargaşalık az değil Yoldaş Momis-Ub -

Sonra, düşüncelerini sürdürürken, soı-du:

«Yoldaş Momiş-Uli, Engels'in (Askeri İsl«r) mi okudunuz mu?»

«Hayır Yoldaş General.»

«Okumanızı dilerim... Sanırım. bir yerinde Engels de kargaşalığın yeni bir düzen olduğunu söylüyordu.»

Kesinlikle inanıyordum ki General, gw*n-mek ve sesle düşünmek istiyordu. Ama cep se-tini çıkardı, kordonunu çözdü ve masaya k?y-4u.

«Haydi buraya gelin Yoldaş Momiş-Uli Ha-litanın yanına...»

Panfilov, bir süre sessizce haritaya baktı. Kuzeyden kente doğru uzanan ok hala noktacı

Vklarla işaretliydi. Dorfman'ın bildirdiğine *%öre-,* yarma yapmış olan Almanlar alayla daha ilişki kurmamışlardı. Düşman bu işaretli yerden mi taarruz ediyordu? Tehlike ciddi miydi? Yada bu yalnızca bir tali taarruz mıydı? Almanlar, karşılarındaki gücün son birliklerini de çekmek için bir aldatıcı denemeye mi girmişlerdi? Panfilov, elindeki son ihtiyat taburunu, geceleyin bu bilinmezlerle dolu bölgeye göndermeye hakkı olmadığını düşünüyordu. Kente doğru yol açılmıştı, bu durumda ihtiyatları göndermek ne derece yararlı olurdu?

Masada cep saati takırdıyor, zaman geçiyordu. Karar verilmesi gerekliydi.

Panfilov: «İşte Yoldaş Momiş-Uli, Voloko lamsk çevresindeki savunma» hattı.» diye konuşmaya başladı. Kalemin küt ucuyla, savunma hattının kuzey yöresindeki çizgiyi gösterdi bu hat taburun gelmesinden önce hazırlanmıştı-Lama ve Grodna nehirleri yanındaydı.

General Panfilov: «Buraya yerleşmeyin.» diye konuşmasını sürdürdü: «Görüyorsunuz öbür kıyı bu yandan yüksek... Savunma hattı basma kalıp çizilmiş. Nehir varsa kalemi al hattı geçir...

Size Panfilov'un bir davranışından sözetmistim. Kesinlikle karar veremediği yada düşüncelerinin aydmlanması anlarında bilinçsiz olarak parmaklarını açardı. İşte şimdi de General, sanırım ayrıntısına varmadan açılmış olan par maklannı havada çevirdi.

«Sizin göreviniz karşı kıyıya geçmek?» dedi. «İste bu tepeleri alacaksınız. Ivankova köyünü ve düşmanın önünü keseceksiniz Daha önce karşılaşırsanız hemen çarpışmaya girin. Anlıyor musunuz?»

«Anlıyorum Yoldaş General. Başüstüne Yoldaş General.»

Panfilovün gözünün içine bakıp «Başüstüne» demiştim. Ama kendim: «Sen de güvenmiyorsun, sen de kesin kararlı değilsin, ne karar vereceğini sen de bilmiyorsun, öyleyse neden sanki beni gönderiyorsun?» diye düşünüyordum, i'anfilov'la beraberliğimizden bu yana ilk kez, bende güvensizlik uyandırdı.

Öncede söylediğim gibi Generalin gözlerinin içine bakıyordum. Ve birden düşüncelerimi okumuş gibi ekledi:

«Bende tam karar vermiş değilim, duraksiyorum- kalemi bu kez kuzeydeki yarmaya uzatama zamanım da yok.»

Ayni anda ona karşı duyduğum kızgınlığım sevgi ve içtenliğe döndü. Bana karşı dürüst ve açık davranıyordu. Kendini doğru düşünen hatasız bir insan gibi göstermiyordu.

Konuşuyordu:

«Açıklamak isterim. Aklımdan sizi şehrin içinde bırakmak geçiyordu: Düşmanı şurada yorduktan sonra - Panfilov, kalemiyle Almanlarla genel çarpışma hattını gösterdi-size şehrin savunmasını bırakacaktım. Sizi tekrar cepheye göndermeme kararımı uygulayayım mı?»

Panfilov, büyük bir içtenlikle bana baktı, hatta bir az üzerime doğru eğilmişti. Benim açık sözümü, vicdanımın sesini bekliyordu. Ama ben bir generale ne tavsiye edebilirdim.

Yeniden konuştu: «Orada ne oluyor bilmiyorum - kalemi bu kez kuzeydeki yarmaya uzat tı-Belki kendiniz karar vermek zorunda kalacaksınız. Onu yüreklilikle uygulayın. Size inanıyorum. Olabilir ki size, yola çıkışınızdan sonra bir şey daha bildirebilirim. E, Yoldaş Momiş-Uli .elini uzatıp benimkini sıktı-Size inanıyorum

Yoldaş Momiş-Uli, siz şerefinizi asla çiğnetmezsiniz»

Kararlı ve sert bir sesle:

«Asla» dedim.

Gitmek için döndüm. Ama Panfilov, beni durdurdu:

«Bir şey daha var: Tedbirli olmayı elden bırakmayın. Çarpışmaya ilk kez öncüler girsin. Siz asıl gücünüzle yön tutun. Genellikle yandan... Bir bakarsınız ki büyük bir kayıp vermeden onları püskürtebilirsiniz. Beni anladınız mı?»

«Anladım Yoldaş General.»

Bakışlarında sevgi ve kaygı vardı.

GECE İÇİNDE TABUR

Karargahtan çıkar çıkmaz gözüme Lisanka çarptı. Karanlıkta bile onu öteki atlardan ayııdedebiliyordum. Alnında kocaman beyaz bir lekesi, ayaklarında da dizlerine kadar uzanan -sanki çorap giymiş gibi- beyaz bir kısmı vardı. Doru olmasına karşın şimdi yağmur altında siyah görünüyordu.

Sinçenko, beni bekliyordu. Lisanka ile Sivka'nm -onun atının adı-dizginlerini tutmuş bana doğru yürüdü. Hemen, şoseye açılan sokakların birinin içinde duran taburun yanma gittik. Uzaktan, iki tekerlekli arabaları ağır makinelileri ve çatılmış silahlan gördüm. Erzak arabalan ve seyyar mutbaklarda hazırdı. Tabur beni beklerken dinleniyordu. Erler yağmurdan ağırlaşmış kaputlanyla, gruplar halinde merdivenlere yada avlulann içinde, çatılann altına siperlenmişlerdi. Yanan sigaralannın kırmızı noktacıklan her çekişlerinde alevleniyordu.

Kent, karanlık ve sessizdi. Pencerelerin hiç birinde ışık görülmüyordu, yalnız istasyondaki yangın sürüyordu. Orada gök kızılımtraktı.

Uzaktan geldiğimi gördüler. Rahimov, komut verdi:

.«Kalk. Hazırol!»

Olduğum yerden bağırdım:

«Bırak. Rahat!»

Rahimov, bir evi karargah ilşeri için elinde tuttuğunu ve muhabere takımını oraya yerleştirdiğini bildirdi. Benim çok konuşmayan, hiç te göze çarpıcı bir adam olmayan karargah subayım temkinli adamdır. Rahimov'u gördüğüm zaman hiç bir kimseye sormadan taburun herşeyinin hazır olduğunu, yönetimde hiç bir şeyin aksamadığını bilirdim. Rahimov'a, bir az önce Sinçenko'nun büyük bir ustalıkla bir muşambaya sardığı durum haritasını teslim ettim ve emrini verdim:

«Üçüncü bölük kumandanı yanıma gelsin.»

Rahimov, beni karargah olarak ayırdığı eve götürdü. Ardımdan da Filimov, koşarak geldi.

«Beni buyurmuşsunuz Yoldaş Kombat. Geldim.»

«Rahimov, Filimov'a haritayı ver. Tut Efim Efimoviç. Aç.»

Hemen merdivende, yağmuru kesen sahanlığın altında haritayı açtık. Rahimov, el fenerinin ışığını uzattı. Filimov'a, İvankovo köyünü gösterdim. j

«Görüyor musun? Sağ kanadımızı yarmış olan düşman birliği buraya yaklaşıyor. Gücünün ne olduğunu daha bilmiyoruz. Taburun görevi kentin yolunu engellemek. Sen Efim Efimoviç, öncü birliği gibi davranacaksın. Görevin, İvanovo'ya Almanlardan önce varmak ve hemen çarpışmaya girişmek. Onları dövüşe zorla-

yacaksın, kendine doğru çekeceksin Sonra ben genel gücümle vuracağım. Yandan yada geriden saldıracağım. Sana ateş gücümüzün yarısını veriyorum: İki ağır makineli ve iki top. Almanlarla daha önce karşılaşırsan, yolu tut ve verme. İrtibatı şimdilik erlerle yapacağız. Anladın mı Efimiç?»

«Anladım Yoldaş Kombat. Çakılacağım ve bir adım bir geri çekilmiyeceğim.»

«Hayır. Onları oyalayabilirsin. Üstüne çekmek için bir az geri çekilebilirsin. Ama dizginleri elinden bırakma.»

«Bir yere çivilensem daha iyi olmaz mı Yoldaş Kombat?»

Savaşın kurnazlıkları Filimov'a göre değildi. O, kendisi için kesin anlam taşıyan emirlere alışmıştı.

«Peki-Kabul etmemden başka yapacak bir şey yoktu-çakıl kal. Sonra herşey daha iyi anlaşılacak. E, Haydi adamlarını topla ve hemen davran. Ben de yirmi dakika sonra yola çıkacağım.»

Filimov, merdivenlerden aşağı doğru koşarken haykırıyordu:

«Üçüncü bölük... Kalk.»

Öteki emirler de duyuldu: «Birinci takım yürüyüş kolu»... «İkinci takım...»

Yangının kırmızı fonunda erlerden bir orman doğdu. Bölük yürüyüş koluna geçti. Filimov'a yaklaştım.

«Görevi, kumandan ve erlere yürüyüş sırasında anlatırsın. Hemen yola çık zaman kaybetme.»

Yürüyüşlerin ustası olan Filimov, kaputunun eteklerini kemerine soktu ve bölüğünün başına geçti. Kumandası duyuldu: «Bölük... Marş»

Yürüyüş başladı. İki ağır makineli arabası ile topta arkalarından...

* ' '

Öncü grubu gönderdikten sonra karargaha doğru yürüdüm. Canım sigara içmek istiyordu. Ceplerimde bulamadım. «

«Sinçenko.»

«Buyur Yoldaş Kombat.»

«Bir paket Belomor»

Hemen ayni anda önümde bir gölge belirdi.

«Yoldaş Kombat bize de bir sigara ikram etmiyecek mi?»

Garkuşa'nın kurnaz yüzünü ve sesini tamdım.

«Er Garkuşa bu ne laubalilik?»

«Duman koktu Yoldaş Kombat.»

«Şuna bak. Ben daha yakmadan Garkuşa kokusunu alıyor.»

«Yalan söylemiyorum Yoldaş Kombat. Babamın bir sözü vardır. Ağır adam soyununcaya kadar, çevik adam yıkanırmış.»

Garkuşa'ya katılan bir kaç er çevremi sarmıştı. Ata sözü gülüşmelere yol açtı. Sinçenko, bir paket «Belomor» açıp uzattı. Alıp bende erlere uzattım.

«Yakın.»

Belli bir şey kimse olmamazlık etmedi. Garkuşa'nın el çabukluğu ile iki tane aldığını ayırdettim. Sonra, yağmur ve rüzgara karşın ustalıkla kibriti yakıp bana uzattı.

Karargaha girdim Rahimovün çağırdığı topçu kumandanı ve siyasi yönetici beni bekliyordu. Onlara durumu ve taburun görevini anlattım.

«Arkadaşlar askerlerinizin yanına gidin» dedim. «Onlara durumu anlatın. Önümüzde çar-

pışma var; hem de karanlıkta olacak bu çarpışma. Yakın dövüşe girmek zorunda kalacağız. Süngü ve el bombalarıyla. Onbeş dakika sonra yola çıkıyoruz. Yemeği yolda yiyeceğiz. Kentin sınırları dışında duracağız. Soru sormak isteyen var mı? Gidebilirsiniz.»

Askerler kısa zamanda yerlerini aldılar.

Atla sıraların yanından ağır ağır geçerken, tanıdık yüzleri seçiyorum.

İşte Novolonskoe'ye köyüne girişilen karşı taarruzda büyük kayıp veren ikinci bölük. Tolstunov'un, makineliyi bir tüfek gibi başının üstüne kaldırdıktan sonra: «Komunorlar.» diye haykırarak koşusunu ansıdım.

Çok yazık. Tolstunov, şimdi bizimle beraber değil. Onunla aynı anda Za'ev'de atağa kalkmıştı. Bölüğü onlar ardlarından sürüklemişlerdi. Zaev, o sırada yaralandığı halde birliğinden ayrılmamıştı. İşte Semyon Zaev, sağ kanatta duruyor. Kamburlaşmış, zayıf ama yorgun değil. Kılıflı tabancası kemerinden sarkıyor. Novlonskoe' de öldürdüğü bir Alman subayından aldığı kaputunun içinde. Kalpağı başına geçirilmiş ve nasılsa uçları bu kez bağlı.

İşte palzunov'un genç yüzü. Kaputunun yakasını kaldırmamış. Yağmur ensesini ıslatıyor. Gözlerinde ciddi ve güven dolu bakışlar var. Bugün, onun -bu daha çocuk denebilecek yaştaki genç askerin-tanksavar bombasının sapından yakalayıp cin gibi gözlerle düşman tankını izlediğini ve o ateş saçan kutuya savurduğunu generale anlatmıştım. Ağır yaralı Servükov'u, kahraman teğmen Donskih'i, ve erkeklik dersi alan Brudni'yi ansıdım. Ağır makinelileri taşıyan iki tekerlekli arabaların yanından geçiyo-

rum. Yanında, makinali tüfekleri duruyor. Boynunu hafifçe bana doğru uzatmış olan gözlüklü Murin'i görüyorum ve sıraların üzerinden yükselen sırık gibi Galulin ve alacakaranlıkta kaybolan değişik kaşları ile Bloho.

Savaştan önce askerlerime ne söyliyeyim?

Atımı durdurup, onlara doğru döndüm:

«Arkadaşlar, bize dinlenme vermek istediler ama veremediler. Düşman Moskova önünde olduğu için dinlenme olmaz. Biz çarpışmaya gidiyoruz. Tüm güçlüklere karşın ileriye gidiyoruz. Bizim için önümüzde savaş var.

Moskova önünde böyle korkusuzca savaşacak olan kimlerdir? Onlara şimdiden cevap verelim: Bunlar vatanı koruyan Sovyet askerleridir.»

Küçük bir ara sonra emir verdim.

«Rahimov, taburu götür. İleri Marş»

*

Tabur köy yolunda yürüyor ve sanki çamurları yuğuruyor. Geride yangının aleyhinde kilise kubbeleri ve çan kuleleri beliriyor. Sonra onlarda sisin içinde kayboldular.

Rüzgar arttı. Yağmur ise aksine azaldı. Artık tek bir silah sesi bile duyulmuyor. Sanki Volokolamsk önünde herşey ölmüştü.

Ama biz karanlığa doğru ilerlerken önümüzdeki savunma hattının yarılmış olduğunu biliyoruz. Volokolamsk'a uzanan yollar- ki şimdi onlardan birinde biz yürüyoruz-artık askerlerimiz tarafından savunulmuyor. Önümüzde bir yerde sislerin içinde düşman var.

Lisanka, yürüyen taburun yanında yer yavaşça basıyor. Düâşüncelere dalmış kendimi eğere salmışım. Birden ardımda bir ayak sesi

duydum. Bir an patırtı kesildi ve tanımadığım bir ses soru sordu:

«Tabur komutanı nerede»

Bir ses cevap verdi:

«İlerde.»

Bir az sonra yanıma iki muhafız askerinin koruduğu bir binbaşı geldi:

«Uf-f, çok uzakmışsınız» dedi. «Geriye dönmeniz gerekecek Yoldaş Teğmen size yeni emir getirdim. Taburu durdurun.»

«Ne oldu? Neden?»

Binbaşı beni yana çekip açıkladı. En sonunda Almanların yarma yaptıkları yerdeki alayla bağlantı sağlanabilmiş. Benim taburumda, generalin emri ile bu alayın kumandanı Hrimov'un emrine verilmiş. Yeni emir taburun yönünü değiştiriyor. İvankova'ya değil, Timkova'ya gitmem gerekiyor. Görevim: Timkova alınacak ve Timkova dağlarına yerleşilecek.

«Bu neden böyle?» diye sordum:

«Bilmiyorum. Görevim emri size ulaştırmaktı.»

«Hrimov'la siz kendiniz konuştunuz mu?»

«Hayır karargah kumandanı konuştu.»

«Ona sorabilirdiniz.»

Binbaşı alindi:

«Benim, üstlerime soru sormak adetim değildir.»

Kendimi tutamadım:

«Boşuna konuşuyorum.»

«Binbaşıya sert bir bakış fırlattıktan sonra bağırdım:

«Sinçenko!»

«Buyur Yoldaş Kombat!»

«Rahimov'a taburu durdurmasını ilet.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Bir kez daha Binbaşıya selam verdim:

«Allahaısmarladık Yoldaş Binbaş: »
O kuru bir sesle cevap verdi:
«Güle güle... Çabuk dönün.»

*

Mola verilmesini söyleyip kumandanları çağırdım.

Askerler, yolun kenarındaki ıslak ve soğuğun dondurduğu otların üstüne oturdular. Sardıkları sigaraların ateşlerini saklıyarak içiyorlardı. Hava oldukça soğumuştu. Yağmur incecik yağışını sürdürüyordu. Kötü kuzey rüzgarı bu çirkinliği alıp kaputlara, çadır bezlerine ve kalpaklara çarpıyordu.

Rahimov, Volokolamsk'taki sokakta olduğu gibi maskelediği el fenerinin ışığını haritanın üzerine çevirdi. Kumandanlara yeni buyruğu bildirdim: Timkovayı alıp Volokolamsk'a hakim olan Timkova dağına yerleşeceğiz. Görevi anlattıktan sonra emrimi verdim:

«Rahimov, Bozjanov'a at ver. Bozjanov, Filimov'a yetiş, geri dönmesini söyle.»

Sanırım size daha önce de söylemiştim. Bozjanov tüm Kazah'lar gibi ata binmesini severdi. Savaşta, özengiye ayak atmasına pek olanak bulamıyordu. Onun çiin bu tehlikeli anda bu güç görevden bile mutlu oldu. Genç ve geniş yüzü aydınlandı. Cevabı acele ve şen oldu:

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Bozjanovün ses tonu gülümsemelere yol açtı. Fenerin ışığında soğukla başı hiç hoş olmayan Dordiya, başını kaputunun yakaları içine çekmiş, gülümsüyor. İçine kapanık Rahimov bile gülüyor. Yeniden seslendim:

«Çabuk davran.»

Bozjanov, selam verdi, döndü ve karanlığa daldı. Şimdi onun güçlü biraz öne eğik sırtını

görüyorum. Görevine yönelmiş, Aklıma «Ok?» diye bir şey geliyor. Galiba onun için şu anda en uygun sözcükte bu. emirler veriyorum:

Yarım kalan yemeğimizde şerefe kadeh kaldıran Birinci Bölük Kumandanı Panyukov, sertleşen çamura karşı bir adım öne çıkarak esas duruşa geçiyor. Islak kemeri sımsıkı sıkılmış herşeyi düzgün, yangının etkisiyle kızıllaşan karanlıkta zayıf yüzü hayal meyal seçiliyor.

«Panyukov -bir an duruyorum- adamlarını doyur. Onbeş dakika sonra öncü birliği olarak yola çık. Timkovo'ya gir. Görüyor musun? -Ona haritada Timkovo'yu gösteriyorum- O da kendi haritası ile karşılaştırıyor- Oraya yerleş. Bir az sonra da ben tüm taburumla sana katılacağım.»

«Yoldaş Kombat, düşman nerede pekiyi?»

«Bu sırada Dordiya'nın sesi duyuldu:

«İzin verir misiniz Yoldaş Kombat?»

«E...?»

«Yoldaş Kombat- Pek güvenli olmayan bir sesle konuşuyordu- Belki sabahı beklesek daha iyi olacak.»

Siyasi yöneticiyi desteklemeye cesaret edemiyorum. Panyukov, umut dolu bakışlarını bana dikip bakıyor. Birden kesip atıyorum:

«Bu ne biçim söz. Size Timkovo'ya doğru gitmeniz buyruldu, emir yapılacak. Timkovo'ya git. Köyü al. Anladın mı Panyukov?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Elimizdeki tüm topçuyu senin emrine veriyorum. Haydi şimdi adamlarını doyur. Seleznev, şimdi mutabaklan buraya getirecek. Seleznev buraya gel.»

Önümde esas duruşta Seleznev, dikiliyor.

«Buyurun Yoldaş Kombat.»

«Seleznev, mutabaklan buraya aktar.»

Karanlıkta Seleznev'in yüzünün buruştuğunu ayırdediyorum. Bana biraz şaşkın gibi geliyor. Dikkatle bakıyorum. Tümüyle öyle. Sıkılgan cevabı duyuluyor:

«Mutabaklar yok Yoldaş Kombat.»

«Nasıl Yok? Nerede takılıp kaldılar?»

«Tümen karargahındaki binbaşı tüm erzak arabalarını taşımamıza gerek olmadığını söyliyerek, kente geri göndermemizi buyurdu.»

«Tüm yükü mü? Ve sen de onları gönderdin ha?»

«Evet Yoldaş Kombat herşeyi buyrulduğu gibi hemen.yaptım.»

Kendimi tutamayıp küfrettim:

«Kereste. Askerin yemek yemediğini biliyorsun. Neden bana haber vermedin?»

Seleznev, susuyor. Bağırdım:

«Tanrı seni kahretsin. Volokolamsk'a marş. Bana peksimet getir. Peksimetsiz dönmeyesin.»

*

«Panyukov, aç karnına gitmeniz gerekiyor -fısıldamak zorunda kalıyorum- Belki Almanlardan bir şeyler edinebilirsiniz... Bölüğünü hemen hazırla ve harekete geç.»

Karanlıkta onun emri duyuldu:

«Posta buraya gel.»

Ufacık Muradov, hemen yanında belirdi!

«Buyur!»

«Yürüyelim.»

Panyukov, vıcık vıcık çamuru çiğneyerek, bölüğüne doğru gidiyor. Arkasından bakıyorum. Her şey tamamlandı, emirler verildi ve ona uyuldu. «Başüstüne» diyen uygulamaya koyuldu. Ama omuzlarına bak, sırtını gör, onlar sana ne anlatıyor. Birden bana her an düzgün ve dik olan Panyukovün sırtı şimdi büzülmüş ve karar-

sız göründü. Bu bir anlık görüş sanki beni çarptı. «Dur gitme.» diye bağırmak istiyorum. Ama kendimi toparladım. Sanırım benim de sinirlerim bozuldu. Kargaşalık, karanlık ve bilinmezlikler bana oyun oynuyor.

Bir sırt daha görüyorum -ufacık posta eri Muradov'un sırtı- O da komutanının ardından gidiyor. Ve en sonunda üçüncü bir sırt-karanlıkta iyi görmeyen ve sıkıntıyla yürüyen-siyasi yönetici Dordiya'nm sırtı.

Şimdi sinirler konuşuyor. Kendimi iyi duymuyor, titriyorum. Şeytan götürsün. Bir bu eksikti: Hasta bir kumandan. Hayır kendimi bırakmıyacağım. Toparlanacağım.

Emirler duyuluyor ve sıralanan bir bölük görülüyor, sonra da ölçülü adımlar, Panyukov'un bölüğü gitti.

Düzlükte Zaev'le kaldım.

*

Zaev, yanıma yaklaştı. Kaputunun içinde sakladığı Alman tabancasının kabarıklığı belli oluyor.

«Yoldaş Kombat, ceketiniz ıslanmış sanırım. Kaputunuzu giyseniz fena olmaz.»

«Dayanmam gerekli bakarsın başkaları da ekşirler.»

Zaev, titreyen bir sesle:

«Kimse ekşimez.» dedi. «Böyle komutanımız olduktan sonra...»

«Böyle komutan ha...» Sözlerini alayla yineliyorum. «Komplimanlarını başka zamana sakla. Bir az gezinsek iyi olacak.»

Zaev'le bir süre yolda sessizce dolaştık. Yol kenarında oturan askerlerden uzaklaşıyoruz. Soğuğun çatlattığı bir sesle Zaev, karamsar konuşuyor:

«Bu karışıklık, bizi ileri geri oynatıyor... Tabur üçe bölündü... Keşmekeş.»

Zaev'in sözlerinde düşüncelerimi buluyor bundan ötürü de onu tersliyorum:

«Yoldaş Teğmen düşüncenizi sormadım.»

Kırgın cevap veriyor:

«Sizi dinliyorum.»

Dönüyoruz. Askerlere doğru yaklaştığımız sırada yine yürekli Garkuşu bana doğru geliyor.

«Yoldaş Kombat izin verirseniz ateş yakalım... İçimizi ısıtalım.»

«Ateş yakılamaz. Tütünle ısınacağız.»

«Sigara yok Yoldaş Kombat.»

«E, Haydi yak bakalım.»

«Belomer» paketini çıkarıp Garkuşaya verdim. Öteki askerler hemen çevresini sarıyor. Garkuşanm arkasından omuzlarının üstünden Murin'in başı yükseliyor. O da benim paketten nasipleniyor. Ona sordum:

«Murin nasılsın? Gevşemiyorsun ya?»

«Biz yoğrulduk artık... Böyle yoğrulan gevşemez.»

Oh bizim eski konservatuar asistanı ne sözcükler de öğrenmiş. «Yoğrulmak» Daha önce, ordudan önce bu sözcüğü biliyor muydu acaba?

İkinci bölük... Sevgili bölüğüm. Savaşmaktan kaçan Almanları kovalıyan ikinci bölüğüm... İlk savaşta ateşin bizi yaladığı sırada, komutanın kalbini kazanan bölük...

Talimnamelerin kumandanla asker arasındaki ilişkilere dair maddesini ezbere biliyorum. Bu yakınlığı kurmak her zaman kolay olmaz. Benim içinde kolay olmamıştır. Ama şimdi beni onlarla konuşmaya iten bu maddeler değil.

«Arkadaşlar, -bugün generalin yanınday-dım..» dedim.

Sesim kısık çıkıyor.

Duyanlar çemberi daraltıyorlar. Islak otla-rın üstünden kalkpı gelenler var. Bir anda çev-rem daha çok, daha çok askerle kaplanıyor.

«General Panfliov, Teğmen Brudni'ye selam-larını iletmemi buyurdu... -bir an sustum sonra sürdürdüm. Brudni neredesin?»

«Burdayım Yoldaş Kombat.»

Çevremdeki yığın ayrıldı ve güçlükle ısyrı-lan Brudni'in ağır davranışını gördüm. Nefesini tutmuş kıpırdamadan karşımda duruyordu. Pek yakın bir geçmişte ben onu taburun önünde ölü me mahkûm etmiştim. Bu kurşunla değil sözlr olmuştu. Onu şerefsizlikle suçlamıştı.m

Brudni, yine bir şeyler söylememi bekliyo* ve bu sözlerimin eski olayı anımsatmasında! korkarak konuşmamam için sanki yalvanyordu. Sıkıldığını duyuyordum.

• Brudni, General senin mükafatlandınlman için öneride ublunmamı istedi ama görüyorsun... Almanlar zaman bırakmadı. Bunu yazabilmem için onları bir kez daha ezmemiz gerekli.»

Susuyordu. Heyecanmın konuşmasını engel-lediğini anlıyorum. Sonra kendini toparladı ve içten sanki titreyen bir sesle karşılık verdi:

«Bu işi yapmanızı sağlayacağız. Yoldaş Kombat.»

Cevabı beğenildi. Erler gülüştüler. E. bu kadarı sana yeter Brudni. Konuşmamı sürdür-düm:

«Polzunov, Generalin sana da selamı var. Duyuyor musun?»

Karanlıkta sesini işitiyorum:

Vatanıma hizmet ediyorum. Yoldaş Kom-bat.»

«Yoldaş Kombat, ben onu makineliyle aldım,» Zaev, izin almadın konuşuyor. «İşte yarar, becerikli bri oğlan, Ona kendim öğretiyorum.»

Bu sırada bir subayı azarlamak istemem ama kumandanlığın yasaları böyle: Hiç bir zaman bağışlama.

«Yoldaş Teğmen ilk önce (izin verir msiiniz), demeniz gerekirdi değil mi?»

Zaev:

«Suçluyum.» diye alıngan bir sesle mırıldanıyor.

Yine de onunda, ötekinin de gönlünü alıyorum-.

«Bölük kumandanı seni öğüyor Polnuzov. O bu sözü havadan söylemez. Ama gururlanıp şımarmayacaksın. Yoksa ısırgan toplatırım sana...»

Askerler bu pek bilinen şakayı gülüşerek karşılıyorlar.

Erlerin gülüşü insanı her zaman sevindirir. Onlar, bu çoktan beri aç ve yorgun, bir çayırlığa atılmış; ilerileri belirsiz, yağmur ve karanlık içinde duran kişiler, komutanın iç sıkıntısına karşı en iyi ilacı verdiklerini bilmiyorlar.

*

Askerlerle biraz daha konuştuktan sonra yeniden yürümeye başlıyorum. Ayaklarımın altında batak çamur vıcıklamrken azalmış yüklerimizin yanından geçiyorum.

Karanlıkta, üstü yağmurdan ıslanmış cankurtaran arabası behriyor. Buralarda bir yerde tabur doktorumuz Belenkovü göreceğimi biliyorum. Savaşın sinirli ortamı içinde bazan ona karşı haksızlık etmişimdir. Korkusu ve oyalanması için kaç kez kamçı gibi sert ve yakıcı söz-

ler kullanmışımdır. Şimdi bunu düzeltmem gerekiyor. Onun bana karşı gücenmelerini giderirsem, her an sarı olan uzun yüzünde bir gülüş göreceğimi biliyorum.

Cankurtaranın arkası indirilmiş. Üstünde birbirine sıkışmış ve ayakları aşağıya sarkıtılmış bir kaç sağlık eri oturuyor. Aralarında yaşlı Kireev'de var.

«Kireev, sen misin?»

Erler aşağıya atlıyor. Kireev biraz geç kalıyor.

«Otur, otur.» diyorum.

Ama yaşlı sıhhiye eri böyle bir şey yapmıyor. Yere inmiş cevap veriyor.

«Biraz kestiriyorduk... Bağışlayın Yoldaş Kombat.»

«Niçin özür diliyorsun? Şimdi yapmazsan ne zaman uyuklayacaksın? Doktor nerede?»

«Uyuyor.», Kireev, sanki onu uyandırmaktan korkarcasına alçak sesle konuşuyor. «Arabada yer yaptık ona Yoldaş Kombat. Sakince biraz uyusun istedik. Uyandırayım mı?»

«Hayır, hayır, gereği yok... Nasıl olsa bizsiz de uyandıracaklar onu.»

Ve birden sanki sözlerimi doğrular gibi, Panyükov'un bölüğünün gittiği yerden tüfek sesleri duyuldu. Sonra da makineliler takırdadı.

Şeytan götürsün, orada artık dövüş başladı. Filimov'un bölüğü ortada yok. Bozjanov da sanki yerin dibine girdi.

Cankurtaranın yanından hızla bölüğe döndüm. Bir sıçrayışta ata atlayıp, Rahimov ve Zaev'e doğru koştum.

«Zaev, bölüğü kaldır. Rahimov, sende birliği Timkovoya doğru götür.»

• Sinsenko sen arkamdan gel.»

Biran kaybetmeden ve ardıma bakmadan Lisanka'yı silah seslerinin geldiği, çarpışmanın başladığı yöne doğru sürdüm.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

İKİNCİ CİLDİN KONU BÖLÜMLERİ

1941 yılında Almanlar, yıldırım gibi Rus topraklarını istila ederek Moskova önlerine kadar gelmişlerdi.

Ruslar da varını yoğunu koyarak Almanları Moskova önlerinde durdurmak için elinden geleni yapıyor, bir taraftan da genç ihtiyar demeden yeni ihtiyat tümenlerinin teşkiline çalışıyordu.

Orta Asya'da Alma-Ata'da askerliğin üstatlığına erişmiş, çok tecrübeli Panfilov isimli bir generalin komutasında da ana kadrosunu Kazak Türklerinin oluşturduğu bir tümen teşkiline başlamıştı.

Bu tümen, kısa sürede sıkı bir eğitimden geçerek Moskova önlerinde son Rus savunma mevzilerinde yerlerini aldı.

Tümenin en kritik ve en ileri savunma hattında Moskova'nın kapısı sayılan Volokolamsk şosesini savunacak bir tabur vardı ki, bu taburun ana kadrosunu da başta Tabur Komutanı Aksakal Memiş'in oğlu Baurdcan Momiş-Uli olmak üzere Kazak Türkleri oluşturuyordu.

Panfilov'un engin tecrübesi, Momiş-Uli'nin emsalsiz cesareti, taburun disiplinle yuğrulmuş birlik ruhu, Almanları her fırsatta perişan ediyor, Momiş-Uli'nin taktiği, teknik gücü yeniyor, Almanlara yenilginin ilk büyük acılarını tattırıyordu.

Neresinden bakılırsa bakılsın bu taburun teşkili, eğitimi, mevzilerini hazırlaması, taarruzları ve çekilmeleri, açlığa ve soğuklara dayanmaları, daha doğrusu her davranışları gerçek bir ders ve heyecan kaynağı.

Momiş-Uli'nin savaş anılarından oluşan bu eseri ile Aleksandr Bek, savaşın tüm alevini insanın yüreğine ve belleğine sokuyor. Savaş nedir? Ne değildir? Nasıl savaşılır? diyenlere işte savaş budur. Daha daha, sonra sonra, dedirten bir cazibeyle iki cildini de bir solukta okuyacağınız eser.

Fiatı KDV dahil 2000000 TL